

รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย
THE KATHIN OFFERING MODEL FOR THAI BUDDHISTS

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๐

รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎฐินิพนธ์
สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Kathin Offering Model for Thai Buddhists

Miss Suree Chanasopidanon

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดัชนีพนธ์เรื่อง
“รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” เป็นส่วนหนึ่งของกาศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
ดัชนีบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

.....

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดัชนีพนธ์

.....

ประธานกรรมการ

(พระศรีวินยาภรณ์,ดร.)

.....

กรรมการ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)

.....

กรรมการ

(พระมหาทวี มหาปัญโญ,ผศ.ดร.)

.....

กรรมการ

(ดร. บุญเลิศ โอฐสุ)

.....

กรรมการ

(ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์

คณะกรรมการควบคุมดัชนีพนธ์

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.

ประธานกรรมการ

(ดร. บุญเลิศ โอฐสุ)

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....

(นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์เรื่อง
“รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

(พระศรีวินยาภรณ์,ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)

กรรมการ

(พระมหาหวิ มหาปญโญ,ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร. บุญเลิศ โอฐสุ)

กรรมการ

(ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานนท์)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.

ประธานกรรมการ

ดร. บุญเลิศ โอฐสุ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์)

ชื่อคุณิพนธ์ : รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย
 ผู้วิจัย : นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์
 ปริญญา : พุทธศาสตรคุณิพนธ์ (พระพุทศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์

: พระมหาสมบูรณ วฑฒิกโร, ดร., ป.ธ.๗, พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ),
 ศศ.ม. (พุทศาสนาศึกษา), พธ.ด. (พระพุทศาสนา)
 : ดร. บุญเลิศ โอฐสุ ป.ธ. ๘, พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา),
 พธ.ม. (ธรรมนิเทศ), พธ.ด. (พระพุทศาสนา)

วันเสร็จสมบูรณ์ : ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

คุณิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการทอดกฐินในพระพุทศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย และ ๓) เพื่อเสนอ รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทศาสนา มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ในการศึกษารูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย

ผลการวิจัย พบว่า การทอดกฐินในพระพุทศาสนาเถรวาท เป็นการทำบุญในพระพุทศาสนา ที่มีรากฐานมาจากพระวินัยบัญญัติในเรื่องกฐิน เป็นพุธานุญาตที่มอบให้แก่ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบถ้วน ไตรมาสแล้วในวัดเดียวกัน ไม่น้อยกว่า ๕ รูปขึ้นไป ให้กรานกฐินได้หลังออกพรรษา มีกำหนดภายใน ๑ เดือน เป็นทานพิเศษที่พระพุทเจ้าทรงประทานให้เองโดยไม่ต้องขอ ด้วยพุทประสงค์ให้การอนุเคราะห์ ในเรื่องผ้าจีวรนุ่งห่มได้สร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ ทำให้ได้รับอานิสงส์กฐิน และเป็นการสนับสนุนพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ต่อมาเมื่อศรัทธา นำผ้ากฐินไปถวายแก่พระสงฆ์หลังวันออกพรรษาชาวพุทธไทยจึงเรียก พิธีกรรมนี้ว่า ประเพณีการทอดกฐิน มาจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีการทอดกฐิน ในสังคมไทย มีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมา และถูกจัดไว้ เป็นศาสนพิธีโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) มีรูปแบบการทอดกฐินแตกต่างกัน ไปตามประเภทและลักษณะของกฐินพระกฐินหลวงมีแนวปฏิบัติ ตามสำนักพระราชวังและกรมการ ศาสนา ส่วนกฐินราษฎร์ นับว่าเจ้าภาพและคนในชุมชนมีบทบาทต่อการกำหนดกิจกรรมกฐิน ภาพลักษณ์ของ ประเพณีการทอดกฐินจะมีความน่าเชื่อถือได้ ชาวพุทธต้องเรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินที่ถูกต้อง และเหมาะสมตามหลักกฐินพระพุทศาสนาและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และคนในชุมชนยึดหลัก คำสอนในทางพระพุทศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติ อาศัยความสามัคคีทุกฝ่าย ทำให้งานบุญกฐินสำเร็จเป็น

รูปแบบการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน นับว่ายังมีส่วนน้อยที่รักษารูปแบบเชิงจารีต หรือ จุลกฐิน ซึ่งมีกระบวนการทำจีวร เป็นกิจเบื้องต้นแห่งการกรานกฐินตามพระวินัย จึงต้องรักษาไม่ให้ คลาดเคลื่อนไปในอนาคต ดังนั้น เพื่อเป็นการรักษาและส่งเสริมประเพณีการทอดกฐินอันดีงามของไทย ให้อยู่คู่กับสังคมไทยสืบไป ชาวพุทธไทยควรมีรูปแบบการทอดกฐินพึงประสงค์ ประกอบด้วย รักษาพระวินัย ยึดรูปแบบศสนพิธี ส่งเสริมความพอเพียงประสานความสามัคคี และมีปัญญา

Dissertation Title : The Kathin Offering Model for Thai Buddhists
Researcher : Miss Suree Chanasopidanon
Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisor Committee

: Phramaha Somboon Vuddhikaro, Dr., Pali VII,
 B.A. (English), M.A. (Buddhist Studies),
 Ph.D. (Buddhist Studies)
 : Dr. Boonlert Otsu Pali VIII, B.A. (Teaching of Social
 Studies), M.A. (Dhamma Communication),
 Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : December 23, 2017

Abstract

This dissertation entitled "The Kathin Offering Model for Thai Buddhists" has three objectives: 1) to study the Kathin Offering in Theravada Buddhism, 2) to study the Kathin Offering traditions in Thai society, and 3) to propose the Kathin Offering model for Thai Buddhists. This is a qualitative research done by studying documentaries and in-depth interview of Buddhist experts. In this study, the research tools were interview forms focusing on Kathin Offering model for Thai Buddhists.

In this research, it was found that the Kathin Offering in Buddhist scriptures basically refers to merit making in Buddhism derived from the Order concerning Kathin Offering which was prescribed by the Buddha to Buddhist monks who observe the rains-retreat in the same place for three months; the numbers of Buddhist monk should not be less than five thereby the Kathin robe-making ceremony can be done after rain-retreat within one month. It is said that this is a special donation given by the Buddha without any request with a view to providing robes, Sangha's harmony, benefit and support to Buddhist monks who behave morally. Later on, Kathin robe had been brought to members of Sangha after the rain-retreat and then this was called Kathin Offering ceremony till the present.

In Thai society, the Kathin Offering ceremony had been developed since Sukhothai period and it was categorized as religious rite by King Rama the fifth. In this matter, the Kathin Offering model varied depending upon its type and aspect. On the one hand, in the royal Kathin Offering ceremony it is performed according to the palace's and religious department's ways of observation, on the other hand, in people's Kathin Offering ceremony, it is determined by the host and people in the

those communities while performing its ceremony. In order to have the good picture of its ceremony, it is necessary for Buddhist people to properly understand the mentioned process suitable to Buddhist principle wherein the relationship between Buddhist Sangha and general people in the community can be made through following Buddhist ways of practices leading to the successfulness of the Kathin Offering ceremony.

In the Kathin Offering model in the present Thai society, few follow traditional ways of practice or Small Kathin robe. It, first, can be processed by taking robe-making ceremony based on the Order by which this should not be mistaken in the future. It, therefore, is necessary for Thai Buddhists to have proper understanding of the desirable Kathin Offering model for which the Order observation can be protected in order to preserve and promote Thai beautiful ceremony of Kathin Offering according to religious rite and this will support the sufficiency, harmony and wisdom of people in general.

.

กิตติกรรมประกาศ

ดุขุณินพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยความเมตตอานุเคราะห์ช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่าน ทั้งที่เป็นอาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร , ดร. ประธานกรรมการควบคุม ดุขุณินพนธ์ และ ดร.บุญเลิศ โอธสุ กรรมการ รวมถึง ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน ภายใต้โครงการคลี นิคการศึกษาสำหรับนิสิต บัณฑิตศึกษา

พระราชปรีติมุณี, ผศ.ดร., พระมหาอดิเดช สติวโร , ดร. รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร และ ผศ.รังษี สุทนธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยครั้งนี้ มีความสมบรูณ์ยิ่งขึ้น

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาประกอบด้วย พระมหาโพธิวงศาจารย์ เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม พระธรรมกิตติเมธี ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส, พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิปัสสนาธุระ, พระราชปรีติภิกขุ, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, พระราชปรีติมุณี, ผศ.ดร., คณบดีพุทธศาสตร์, รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร และผศ.รังษี สุทนธ์ อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิตยสถาน สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ศาสตราจารย์ ดร. วัชร งามจิตรเจริญ และ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวม ๑๐ ท่าน ได้ ให้ข้อมูล และคำแนะนำในการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบรูณ์ยิ่งขึ้น

คณะกรรมการ การประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย พระมหาพรชัย สิริวโร,ดร., พระมหาวิมพาปญโญ,ผศ.ดร., ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม และคณะกรรมการ ตรวจสอบ ดุขุณินพนธ์ ประกอบด้วย พระศรีวินยาภรณ์,ดร., พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร,ดร., พระมหาวิมพาปญโญ,ผศ.ดร., ดร. บุญเลิศ โอธสุ และ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้อง และสมบรูณ์ยิ่งขึ้น

พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม นักจัดการงานทั่วไป และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ซึ่งคอยประสานงานทำให้การดำเนินการตามโครงการ ดุขุณินพนธ์ครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดี รวมถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายคัมภีร์และห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย ที่อำนวยความสะดวกให้ยืมตำราต่างๆ

พระมหาพรชัย สิริวโร, ดร. ผู้ตรวจแก้บทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษ และเพื่อนๆ ที่คอยช่วยให้กำลังใจซึ่งกันและกันตลอดมา โดยเฉพาะ ผศ.จินดา เสงสมบรูณ์ และมีนางสาวชมกร เศรษฐบุตร ผู้ทำหน้าที่ประสานงานโครงการคลีนิกการศึกษาสำหรับนิสิตบัณฑิตศึกษา

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านตามรายนาม ที่กล่าวแล้ว ข้างต้น ซึ่งทำให้ดุขุณินพนธ์เล่มนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี และผู้วิจัยขอถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา ครูอาจารย์ทุกท่าน และขออุทิศให้คุณแม่ไข่เกี้ยว แซ่ปั่ว คุณพ่อซุงจ้อย แซ่โจ้ว ผู้ล่วงลับ รวมถึงพี่น้องญาติมิตรทุกท่าน

สุรีย์ ชนะโสภิตานนท์

๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๒)
กิตติกรรมประกาศ	(๔)
สารบัญ	(๕)
สารบัญแผนภาพ	(๘)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๙)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ การทอดกฐินในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๑
๒.๑ ความหมายของการทอดกฐิน	๑๑
๒.๒ พัฒนาการของผ้ากฐินสู่การทอดกฐิน	๑๕
๒.๒.๑ ผ้าที่ทรงอนุญาตทั่วไป	๑๕
๒.๒.๒ ผ้ากฐิน	๒๑
๒.๓ พุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฐิน	๒๕
๒.๓.๑ กำหนดจำนวนพระสงฆ์	๒๕
๒.๓.๒ กำหนดเขตกฐิน	๒๖
๒.๓.๓ กำหนดผ้ากฐิน	๒๖
๒.๓.๔ คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐิน	๒๗
๒.๔ ความสำคัญของการทอดกฐิน	๓๗
๒.๔.๑ พุทธประสงค์ของการกรานกฐิน	๓๗
๒.๔.๒ คุณค่าต่อพระพุทธศาสนา	๔๒
๒.๕ คุณธรรมและอานิสงส์ของการทอดกฐิน	๔๗
๒.๕.๑ ฝ่ายคฤหัสถ์หรือพระภิกษุสามเณรผู้ทอดกฐิน	๔๗
๒.๕.๒ ฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับกฐิน	๕๗
๒.๖ สรุป	๖๘

บทที่ ๓ ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย	๗๐
๓.๑ พัฒนาการของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย	๗๐
๑) การทอดกฐินในสมัยสุโขทัย อโยธยา และกรุงธนบุรี	๗๐
๒) การทอดกฐินในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ถึงปัจจุบัน	๗๑
๓.๒ วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินในสังคมไทย	๗๓
๓.๓ ประเภทและลักษณะของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย	๗๔
๓.๓.๑ ประเภทของการทอดกฐิน	๗๔
๓.๓.๒ ลักษณะของการทอดกฐิน	๘๓
๓.๔ การดำเนินการทอดกฐิน	๘๕
๑) การจองกฐิน	๘๕
๒) การนำกฐินไปทอด	๘๘
๓.๕ ประโยชน์ของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย	๙๔
๓.๕.๑ ประโยชน์ทางด้านพระพุทธศาสนา	๙๔
๓.๕.๒ ประโยชน์ทางด้านสังคม	๙๙
๓.๖ ปัญหาของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย	๑๐๒
๓.๖ สรุป	๑๐๔
บทที่ ๔ รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย	๑๐๖
๔.๑ เปรียบเทียบหลักการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน	๑๐๖
๔.๑.๑ วัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน	๑๐๖
๔.๑.๒ รูปแบบการทอดกฐิน	๑๐๙
๔.๒ ข้อดีและข้อควรพัฒนาของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน	๑๑๕
๑) ข้อดี	๑๑๕
๒) ข้อควรพัฒนา	๑๑๘
๔.๓ แนวทางแก้ไขปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน	๑๒๒
๑) เรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินของชาวพุทธไทยที่ถูกต้องและเหมาะสม ตามหลักพระพุทธศาสนา	๑๒๒
๒) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ และคนในชุมชน	๑๒๘
๔.๔ รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย	๑๓๕
๔.๔.๑) รูปแบบการทอดกฐินเชิงจารีต	๑๓๖
๔.๔.๒) รูปแบบการทอดกฐินเชิงประยุกต์	๑๓๘
๔.๔.๓) รูปแบบการทอดกฐินพึงประสงค์	๑๓๙
๔.๕ สรุป	๑๔๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๔๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๔๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๕๑
บรรณานุกรม	๑๕๓

ภาคผนวก	๑๕๗
ภาคผนวก ก. คำถวายผ้ากฐิน, คำอปโลภกฐิน, คำสวดญัตติทุติยกรรมวาจา ให้ผ้ากฐิน	๑๕๘
ภาคผนวก ข. หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย หนังสือขออนุญาตให้นิติสัมพันธ์เพื่อการวิจัย แบบสัมพันธ์	๑๖๕ ๑๖๙ ๑๗๙
ภาคผนวก ค. ภาพประกอบการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและ พิธีการทอดกฐินในสังคมไทย	๑๘๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๑. กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐
๒. แสดงความเหมือนและความต่างของหลักการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับใน สังคมไทยปัจจุบัน	๑๑๔
๓. แสดงข้อดีและข้อควรพัฒนาของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน	๑๒๒
๔. แสดงแนวทางแก้ไขปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน	๑๓๔
๕. แสดงรูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย	๑๔๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ดัชนีฉบับนี้ อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยใช้อักษรย่อแทนชื่อเต็มคัมภีร์ตามระบบอ้างอิง เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๕/๒๓. หมายถึง วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑ ข้อ ๓๕ หน้า ๒๓ เป็นต้น

อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๕๐ – ๒๕๕๖ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น วิ.ม.อ. (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๓๗. หมายถึง สมันตปาสาทิกา ภาค ๓ ข้อ ๓๐๖ หน้า ๒๓๗ เป็นต้น

ปกรณ์วิเสส มิลินทปัญหภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยข้อ/หน้า ตัวอย่าง มิลินท (ไทย) ๑/๘๐ หมายถึง มิลินทปัญหภาษาไทย ข้อ ๑ หน้า ๘๐ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตร	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตร	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตร	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตร	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตร	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตร	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตะกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.พุทธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พุทธวงศ์	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.ม.อ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	สมันตปาสาทิกา	มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
---------------	---	-----------	---------------	----------------	-----------

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

อง.เอกก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรลปุรณี	เอกกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรลปุรณี	ทุกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรลปุรณี	จตุกกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

มิลินท. (ไทย)	=	มิลินทปัญหাপกรณ์	(ภาษาไทย)
---------------	---	------------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทอดกฐินเป็นประเพณีที่เกิดจากความต้องการทำบุญและช่วยเหลือพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ให้ได้รับความสะดวกในเรื่องจีวรนุ่งห่ม ซึ่งในสมัยพุทธกาลนั้น ผ้านุ่งห่มของพระภิกษุนับว่าเป็นเรื่องหายาก พระภิกษุต้องแสวงหาด้วยการสะสมผ้าชิ้นเล็กชิ้นน้อยที่หามาได้จากสถานที่ต่างๆ เช่น กองขยะ ผ้าห่อศพ ทิ้งไว้ในป่าช้า จนเพียงพอต่อการตัดเย็บ ซึ่งพระภิกษุต้องสันโดษด้วยจีวรตามแต่จะได้^๑ แล้วนำไปทำความสะอาด แสวงหาเพื่อนสหธรรมิกเพื่อร่วมกันทำจีวรไว้นุ่งห่ม เพื่อปกปิดอวัยวะไม่ให้เกิดความละอาย และเพื่อ บำบัดความหนาว ความร้อน ป้องกัน การสัมผัสจากยุง และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย ซึ่งต่อมาเมื่อทรงอนุญาตให้รับคบหาจีวรที่มีหายกนำมา ถวาย ทำให้ผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้นำจีวรมาถวายแก่พระภิกษุเป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังขาดผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ด้วยการใช้ผ้าไตรจีวร ๓ ผืน คือ สังฆาฏิ ๒ ชิ้น อุตตราสงค์ชิ้นเดียว อันตราวาสกชิ้นเดียว^๒ ที่แสวงหาผ้า มาจากตาม สถานที่ต่างๆ ในป่าช้าบ้าง ตามกองขยะบ้าง มีคนแขวนไว้ตามต้นไม้บ้าง แล้วนำเอาไปทำเป็นจีวร ไวนุ่งห่ม ซึ่งต่อมาเมื่อทรงเห็น พระภิกษุที่ ออกพรรษาแล้ว เดินทางมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยจีวรที่นุ่งห่มทั้งเปรอะเปื้อนและขาดชำรุด จึงมีพุทธานุญาตให้พระภิกษุที่อยู่จำพรรษาแล้ว กรานกฐิน^๓ เป็นกิจของภิกษุซึ่งจำพรรษาคบสามเดือนในวัดเดียวกัน มีความพร้อมใจกันยกผ้ากฐินให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่มีความ เหมาะสมเป็นผู้กรานกฐิน ตามพระวินัย เป็นการทอดกฐิน ในครั้งพุทธกาล ซึ่งแสดงออกถึงความสามัคคีในหมู่สงฆ์ ที่สำคัญ เป็นเรื่องผ้านุ่งห่มชนิด ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้เอง ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัย ๔ ที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของพระภิกษุ

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญในเรื่อง การปฏิบัติ ต่อปัจจัย ๔ ของ พระภิกษุในพระพุทธศาสนา จึงมีคำสอนให้พระภิกษุเลี้ยงชีพด้วยความสันโดษ ดัง ในอริย วังสสูตร^๔ พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ให้ปฏิบัติต่อปัจจัย ๔ ด้วยความสันโดษ ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นข้อปฏิบัติของอริยวงศ์ ๔ ประการ มีสันโดษด้วยจีวร เป็นต้น ซึ่งมีสันโดษ ๓ ประการ คือ ยถาลาภสันโดษ (ยินดีตามที่ได้) ยถาพลสันโดษ (ยินดีตามกำลัง) และยถาสารูปสันโดษ (ยินดีตามสมควร)^๕ สันโดษจึงเป็นหลักธรรมที่มีอุปการะต่อการ ทำลายกิเลสของบรรพชิต เพราะยัง ต้องอาศัยปัจจัย ๔ ซึ่งโดยสภาพทั่วไปของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาย่อมได้ปัจจัย ๔ จากคฤหัสถ์เป็นหลัก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

^๑ อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๘/๔๓ - ๔๔.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๖.

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

^๔ อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๘/๔๓ - ๔๕.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลีธัมม์, ๒๕๕๘), หน้า ๔๓๔.

“ฝ่ายบรรพชิตผู้ไม่อยู่ครองเรือนย่อมต้องการปัจจัย คือ จีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยสังฆอันเป็นเครื่องบรรเทาอันตรายจากฝ่ายคฤหัสถ์”^๖ ปัจจัย ๔ จึงเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานเพื่อสนับสนุนให้การบำเพ็ญเพียรได้บรรลุเป้าหมายของการประพาส พรหมจรรย์ แต่ปัจจัย ๔ นี้ อาจเป็นอุปสรรคต่อการประพาสพรหมจรรย์ได้เช่นกัน หากปฏิบัติต่อยปัจจัย ๔ คลาดเคลื่อนไป เพราะเกิดความโลภ ซึ่งส่งผลต่อกำลังศรัทธาของผู้จะนำผ้ากฐินไปทอดในวัดนั้นๆ

ปัจจุบัน การทอดกฐิน ได้กลายเป็นประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีพัฒนาการ ที่สืบต่อมาจาก ครั้งพุทธกาล และกลายเป็นประเพณีของบ้านเมืองที่มีพิธี การ รวมถึงรูปแบบในการดำเนินการทอดกฐิน ตามประเภทและลักษณะ ซึ่งเกี่ยวข้องด้วย ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ทอดกับฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับกฐิน เมื่อถึงเทศกาลทอดกฐินในแต่ละปี คือในช่วงตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นเวลา ๑ เดือน พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจ เพราะถือว่าเป็นโอกาสที่จะได้สร้างมหากุศล วัตถุหนึ่งๆ จะรับผ้ากฐินได้เพียงครั้งเดียว และด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี พระสงฆ์ไม่ต้องลำบากในการแสวงหาผ้าป่าหรือผ้าบังสุกุลมาซักล้างทำความสะอาด แล้วใช้ไม้สะดึงซึ่งผ้าเพื่อตัดเย็บเป็นจีวรเหมือนสมัยพุทธกาล เพราะจีวรมีผู้ตัดเย็บเป็นสินค้าไว้อำนาจอย่างมากมาย ทำให้ผู้ศรัทธาใน บุญกฐินได้รับความสะดวกสบาย ในการหาปัจจัยเครื่องนุ่งห่มได้รวดเร็วขึ้น ผ้ากฐินที่ใช้ในพิธีการทอดกฐินส่วนใหญ่เป็นผ้าสำเร็จรูป และมีบริวารอื่นๆ เพิ่มขึ้นเป็นบริวารกฐิน อีกมากมาย ซึ่งในสังคมไทยส่วนใหญ่นิยมการทอดกฐินสามัคคี มีการเรียกรอเงินร่วมทอดกฐิน เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า “แท้จริงแล้วความสำคัญของการทอดกฐินอยู่ที่ผ้าจีวรเพียงผืนใดผืนหนึ่งเท่านั้น แต่ยังมีหลายคนที่ไม่รู้เลยว่าตัวกฐินคืออะไร ไปมองที่บริวารกฐินเป็นตัวกฐิน ตลอดจนทอดกฐิน เพื่อสร้างโน่น สร้างนี่ เพื่อเอาเงินเอาทอง ตลอดจนกระทั่งจะได้มีโอกาสไปเที่ยว กลายเป็นกฐินเที่ยว กฐินทัศนาจร” สะท้อนให้เห็นถึงวัตถุประสงค์หลักของการทอดกฐินได้ถูกลดความสำคัญ ไปมุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ของบริวารกฐินเป็นหลัก เพื่อขยายประโยชน์จากบริวารกฐิน โดยพระสงฆ์บางวัดอาจขอกฐินจากเจ้าภาพเอง ส่วนเจ้าภาพกำหนดกิจกรรมกฐินเอง แตกต่างกันไปตามค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น อาศัยให้มีกิจกรรมรื่นเริงสนุกสนาน มีแห่รำ มีมหรสพ มีการดื่มสุรา ทำให้งานบุญกฐินเกิดการทะเลาะวิวาท ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของประเพณีการทอดกฐิน เป็นข้อควรพัฒนาไม่ให้กลายเป็นประเพณีที่รักษา รูปแบบ มากกว่าการรักษาหลักการที่แท้จริง งบบุญกฐิน การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักการของกฐินที่แท้จริง ย่อมส่งผลให้ทั้งฝ่ายผู้ทอดและฝ่ายผู้รับ อาจไม่ได้รับอานิสงส์ของบุญกฐินที่แท้จริง

ด้วยเหตุนี้ เมื่อประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์และรูปแบบที่ขยายเพิ่มเติมไปจากสมัยพุทธกาล มีทั้งข้อดีและข้อควรพัฒนา จะมีแนวทางแก้ไขปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทยอย่างไร ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย ด้วยการศึกษาว่า การทอดกฐินในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร ประเพณีการทอดกฐินใน สังคมไทยเป็นอย่างไร และการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทยควรมีรูปแบบอย่างไร ซึ่งหวังว่าการวิจัยครั้งนี้ จะเป็น

^๖ ขุ.อุติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๗.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **กฐินสู่ธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐.

ประโยชน์ทำให้มีรูปแบบการทอดกฐิน สำหรับชาวพุทธไทย พึงประสงค์ สามารถ รักษาและส่งเสริม ประเพณีการทอดกฐินอันดีงามของไทยให้อยู่คู่กับสังคมไทยสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการทอดกฐินในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อเสนอรูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ การทอดกฐินในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ การทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทยควรมีรูปแบบอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทยครั้งนี้ มีขอบเขตการศึกษาดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

๑) การสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร ด้วยการสืบค้นข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และจากตำรา หนังสือ งานวิจัยวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ และงานเขียนที่เกี่ยวข้อง

๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ด้วยการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ ซึ่งผ่านการตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัยแล้วจากผู้ทรงคุณวุฒิ จึงได้นำเครื่องมือวิจัยนี้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ๑๐ รูป/คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ ๕ รูป และคฤหัสถ์ ๕ ท่าน ดังนี้

๑. พระมหาโพธิวงศาจารย์ เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม
๒. พระธรรมกิตติเมธี, ดร. เจ้าคณะภาค ๑๖, ๑๗, ๑๘ ธรรมยุต วัดราชาธิวาสวิหาร
๓. พระราชสิทธิมุนี วิ., ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสันติศึกษา มหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
๔. พระราชปริยัติกวีศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. พระราชปริยัติมุนี ผศ.ดร. คณบดีพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖. ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
๗. ศ.ดร. วชิระ งามจิตต์เจริญ อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๘. รศ.ดร. สมิตีพล เนตรนิมิต อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙. ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ อาจารย์ประจำ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑๐. ผศ.รังษี สุหนต์ อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาแบ่งเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑) ศึกษาการทอดกฐินในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ความหมาย พัฒนาการของผ้ากฐินสู่การทอดกฐิน พุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฐิน ความสำคัญของการทอดกฐิน คุณธรรมและ อานิสงส์ของการทอดกฐิน

๒) ศึกษาประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย ได้แก่ พัฒนาการของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย วัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน ในสังคมไทย ประเภท และลักษณะ ของประเพณี การทอดกฐินในสังคมไทย การดำเนินการทอดกฐิน ประโยชน์ของประเพณี การทอดกฐินในสังคมไทย และปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทย

๓) เสนอรูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย ที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ดังกล่าวข้างต้นร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การทอดกฐิน หมายถึง ประเพณีการทอดกฐิน ประกอบด้วย ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ทอดกฐิน และฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับกฐิน

๑.๕.๒ กฐินในสังคมไทย หมายถึง ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ที่มีแนวปฏิบัติสืบทอดมาตามยุคสมัย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งถือ เป็นประเพณีปฏิบัติหลังวันออกพรรษาแล้วภายใน ๑ เดือน ซึ่งเป็นเขตกฐิน

๑.๕.๓ ชาวพุทธไทย หมายถึง พระสงฆ์ และ พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั้งที่เป็นประชาชน และพระมหากษัตริย์ ซึ่งให้ความสำคัญกับประเพณีการทอดกฐินว่าเป็น หน้าที่พึงกระทำ เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนพระพุทธศาสนา

๑.๕.๔ ผ้ากฐิน หมายถึง ผ้าที่ นำมาถวายให้แก่พระภิกษุที่จำพรรษาครบ ๓ เดือน เพื่อนำไปทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน โดยมี กรอบไม้สะดึง เป็นอุปกรณ์ช่วย ในการตัดเย็บเป็นจีวร ปัจจุบันเป็นผ้าสำเร็จรูปที่นำมาถวายแก่พระภิกษุหลังออกพรรษาแล้ว ซึ่งอาจเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน เป็นองค์กฐิน นอกนั้นเป็นบริวารกฐิน

๑.๕.๕ จีวร หมายถึง ผ้า ๓ ผืน ได้แก่ อุตตราสงค์ (ผ้าห่ม) อันตรวาสก (ผ้าถุงหรือสบง) สังฆาฏิ (ผ้าพับซ้อนเป็นชั้นหรือผ้าพาด)

๑.๕.๖ คุณธรรม หมายถึง หลักธรรมหรือธรรมที่เป็นสภาพเกื้อกูลให้เกิดผลดีจากการทอดกฐินของทั้งฝ่ายผู้ทอดกฐินและฝ่ายผู้รับกฐิน มีผลดีมากหรือน้อย

๑.๕.๗ อานิสงส์ หมายถึง ผลดีหรือประโยชน์ที่ได้รับจากการทอดกฐิน ทั้งฝ่ายผู้ทอดและฝ่ายผู้รับกฐิน

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. เอกสารทั่วไป

๑.๖.๑ พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ โอวาทคำสอนสำหรับพระภิกษุผู้บวชใหม่ สรุปได้ว่า ภิกษุที่ใช้สอยผ้าจีวรจะต้องมีความรู้สึกสำนึกอยู่ในใจ ในขณะที่รับผ้าจีวรหรือจักบริโภควจีวรก็

ตาม การบริโภคนี้เพียงพอเพื่อบำบัดอันตรายอันเกิดขึ้นแก่ร่างกาย มีความร้อนหนาวหรือการเปียกเปียกของสัตว์ เช่น ยุง เหลือบ หรือเพื่อกบปิดร่างกายส่วนที่ควรปกปิดเท่านั้นไม่มีความมุ่งหมายเพื่อความสวยงาม โอ้อวดหรือความสบายชนิดส่งเสริมความกำหนดเป็นต้น^๘

๑.๖.๒ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ได้กล่าวในหนังสืออุปสมถิ ว่า ผ้าบังสุกุลเป็นบริวารของพระกรรมฐานที่ได้มาจากผ้าห่อศพที่เขาทิ้งตามป่าช้า ที่ทิ้งคราบเลือด คราบน้ำเหลือง เหม็นคุ้งควาไปหมด ต้องนำมาซักให้สะอาด แล้วลวกน้ำร้อนตากแดดให้แห้ง นำมาย้อมกับแก่นขนุน เวลาเอามานุ่งรู้สึกว่ามีอาณิสสรมาก คือ เกิดอาการขลุ่ยพองซาบซาบไปหมดทั้งตัว รู้สึกหวาดสะดุ้ง อยู่ตลอดเวลา ทำให้ขยันทำความเพียร ขยันเดินจงกรมทำสมาธิตลอดคืน ไม่่วงเหงาหาวนอน ไม่อยากจะหลับจะนอนเลยเพราะกลัว ตื่นตื่นหวาดระแวงอยู่ตลอดเวลา ธุดงค์แบบนี้เป็นประโยชน์มันชูดเกลากิเลสอย่างนี้^๙

๑.๖.๓ ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ ได้กล่าวถึงเหตุผลที่มีการกำหนดการทอดกฐินขึ้น ในหนังสือประเพณีและวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า ในสมัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ในพระเชตวันาราม ซึ่งเป็นพระอารามที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้สร้างถวายเป็นพุทธานิवास มีภิกษุชาวเมืองปาฐาจำนวน ๓๐ รูปล้วนแล้วแต่ทรงธุดงค์ทั้งสิ้น พวกเขามาสู่เมืองสาวัตถีเดินทางไปเฝ้าพระศาสดา เมื่อเดินทางรอนแรมมานั้นใกล้ฤดูเข้าพรรษาแล้ว ซึ่งมีระยะห่างจากเมืองสาวัตถี ๖ โยชน์ เมื่อออกพรรษาจึงรีบมาเฝ้า ต้องฝ่าฝนลุยโคลนมา สมเด็จพระศาสดาได้ตรัสถามถึงความเป็นอยู่ เมื่อพระองค์ทรงเห็นความลำบากของพระภิกษุ จึงมีพุทธบัญญัติให้พระภิกษุรับผ้า กฐินได้มีกำหนด ๑ เดือนนับตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือนสิบเอ็ด ถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง พระภิกษุที่สามารถจำพรรษาได้ครบไตรมาส สามารถกรานกฐินได้ จึงเป็นประเพณีทอดกฐินกันต่อมา^{๑๐}

๑.๖.๔ เสฐียรพงษ์ วรรณปกได้แสดงทรรศนะในเรื่องสันโดษไว้ในหนังสือ พระพุทธศาสนาทัศนะและวิจารณ์ว่า ในบรรดาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผู้เข้าใจกันไม่ถูกต้อง นอกจาก กเรื่องของกรรมแล้ว สันโดษก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ความคลาดเคลื่อนนั้นอาจจะมาจากคำพูดที่ติดปากคนไทยว่า “สันโดษมีกน้อย” หรือ “มีกน้อยสันโดษ” ก็ได้ การตีความแบบนี้สร้างค่านิยมของคำว่า สันโดษให้ออกมาในแง่ลบ ในที่นี้คือ มีความหมายแฝงว่า “การไม่กระทำหรือ ความเกียจคร้าน” อยู่ในตัว แต่ทั้งนี้ท่านได้ให้ความหมายของคำว่า สันโดษ ไว้ว่า ยินดีตามได้ ยินดีตามกำลังสามารถที่ทำได้ และยินดีในสิ่งที่หามาได้โดยชอบธรรม สรุปลงให้เข้าใจง่าย สันโดษ คือความพอใจ ในผลสำเร็จหรือผลที่สร้างขึ้นด้วยความบากบั่น^{๑๑}

^๘ พุทธศาสนิกชน, โอวาทสำหรับภิกษุผู้บวชใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๘๕ - ๘๖.

^๙ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), อุปสมถิ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙๖.

^{๑๐} ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ประเพณีและวัฒนธรรมไทยพิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

^{๑๑} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พระพุทธศาสนาทัศนะและวิจารณ์ (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๕.

๑.๖.๕ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้กล่าวถึงสันโดษในหนังสือเรื่อง สันโดษ ความว่า สันโดษเป็นธรรมข้อหนึ่งที่มีผู้ปรารภกล่าวกันมาก ทั้งในด้านสนับสนุน ทั้งในด้านคัดค้าน สนับสนุน คือ ส่งเสริมให้ปฏิบัติกัน ค้านคือแสดงว่าไม่ควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องขัดขวาง ความเจริญก้าวหน้า คำว่า สันโดษมาจากภาษาบาลีว่า “สนฺโตส, สนฺตญฺญิ” แปลว่า ความยินดีพอใจด้วยของของตน ความยินดีด้วยของที่มีอยู่ ความยินดีโดยสม่ำเสมอ สันโดษแบ่งออกเป็นหัวข้อได้ดังนี้ ๑) ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ ๒) ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง และ ๓) ยถาสารูป-สันโดษ ยินดีตามสมควร และอีกอย่างหนึ่ง คือ สันโดษในความคิด คือ ระงับความคิดที่อยากได้มากเกินไป สันโดษในการแสวงหา คือ ยินดีแสวงหาแต่สิ่งที่ควรได้ สันโดษในการรับ คือ รับแต่สิ่งที่ควรรับ และรับพอประมาณ สันโดษ ในการบริโภค คือ ยินดีบริโภคสิ่งที่ได้มาด้วยกา
พิจารณา^{๑๒}

๑.๖.๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ กฐินสูตร ความตอนหนึ่งว่า การที่ญาติโยมจะมีน้ำใจศรัทธาและมีความสามัคคี ก็หมายความว่า พระในวัดนั้นต้องมีความประพฤติดี มีความสามัคคี ปฏิบัติถูกต้องตามศีลาจารวัตรที่ทำให้ญาติโยมมีศรัทธาเลื่อมใส เขาจึงอยากจะทำร่วมมือช่วยเหลือโดยเอาผ้ามาถวาย ในส่วนที่ญาติโยมทำได้ แสดงความสามัคคี โดยเอาผ้ามาถวายนี้แหละก็จะทำให้พุทธบริษัท ฝ่ายคฤหัสถ์ทำต่อกันมาจนขยายตัวเป็นประเพณีทอดกฐิน ซึ่งเราเรียกว่าไปทอดกฐิน การทอดกฐินก็เลยเป็นเรื่องของคฤหัสถ์เข้ามา มีส่วนด้วย คือส่วนกรณกฐินเป็นเรื่องของพระและส่วนทอดกฐินเป็นเรื่องของคฤหัสถ์ คือ การเอาผ้ากฐินไปถวายสงฆ์ ถวายเป็นส่วนรวม ถวายเป็นส่วนกลาง^{๑๓}

๑.๖.๗ มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ประเพณีสิบสองเดือนไว้ว่า ในสมัยโบราณล้านนาไทยไม่ค่อยนิยมทอดกฐินกันอย่างไรในสมัยปัจจุบัน เนื่องมาจากการถวายกฐินเป็นงานใหญ่ ต้องเตรียมมาก โดยเฉพาะการเตรียมบริวารกฐินและการเลี้ยงดูญาติพี่น้องมิตรสหายที่มาร่วมงาน ผู้ถวายกฐินจะต้องเป็นคนมีฐานะดี มีเจตนาศรัทธาแรงกล้า จึงจะถวายได้ การทำบุญกฐินในสมัยโบราณจึงมีน้อย แต่การถวายกฐินนับเป็นประเพณีสำคัญอยู่ เมื่อผู้มีศรัทธาในหมู่บ้านผู้ใดคนหนึ่ง มีเจตนาจะถวายกฐิน ประกาศให้รู้ด้วยการไปจองไว้ที่วัด จึงทำความขึ้นชมยินดีแก่ชาวบ้านใกล้เคียง เมื่อคราวมีงานจึงมาร่วมด้วยเป็นอันมาก^{๑๔}

จากการทบทวนเอกสารทั่วไป ดังกล่าว ข้างต้น สรุปได้ ว่า จีวรมีความสำคัญกับการประเพณีพรหมจรรย์ของ พระภิกษุ เป็นบริวารที่พระกรรมฐาน ต้องแสวงหาผ้าบังสุกุลมา ทำเป็นจีวรไว้หนุนห่มเอง ทำให้เกิด ความเพียร สามารถ ขุดเกลากิเลส ได้ ต่อมาเพื่อให้พระภิกษุมิได้จีวรไว้ผลัดเปลี่ยนจึงมีพุทธ บัญญัติให้พระภิกษุที่อยู่จำพรรษาครบไตรมาส สามารถกรานกฐิน ได้ ภายใน ๑ เดือนหลังออกพรรษาแล้ว และได้กลายเป็นประเพณีทอดกฐินสืบต่อมา โดยมีฝ่ายคฤหัสถ์เข้ามามีส่วนในการทอดกฐิน ด้วยการเอาผ้ามาถวาย ส่วนกรณกฐินเป็นเรื่องของพระ ซึ่งความมกน้อยสันโดษจะเป็นธรรมที่ส่งเสริมให้พระภิกษุมีความเจริญ มีความประพฤติดี มีความสามัคคี ทำให้ญาติโยมมีความ

^{๑๒} สมเด็จพระญาณสังวร, **สันโดษ** (กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์อมรินทร์ปริ้นต์ติ้งกรุ๊ป ๒๕๓๓), หน้า ๑๙.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **กฐินสูตร**, หน้า ๒๘.

^{๑๔} มณี พยอมยงค์, **ประเพณีสิบสองเดือน**, (เชียงใหม่ : หสน. ส.การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๓-๔.

ศรัทธาเลื่อมใส และมีความสามัคคีในการ นำผ้ามาถวาย พระในวัดนั้น การถวายกฐินที่มีบริวารมากก็ต้องตระเตรียมมาก ทั้งบริวารกฐินและการเลี้ยงต้อนรับผู้มาร่วมทอด ที่กล่าวว่า ผู้จะถวายกฐินต้องเป็นคนมีฐานะดี มีเจตนาศรัทธาแรงกล้า จึงจะถวายได้ ส่วนผู้ที่รู้ว่าผู้มีใจจงกฐินก็เข้าร่วมบุญด้วย ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของกฐินตกค้าง ซึ่งมีมาแต่อดีต เพราะ ความไม่เข้าใจว่าตัวกฐินที่แท้จริงคืออะไร

ข. วิทยานิพนธ์

๑.๖.๘ ประยูร คลายโสภ ได้กล่าวถึงผลการวิจัยเรื่อง “ศึกษาพระพุทธรูปศาสนากับการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษากรณีเปรียบเทียบประเพณีทอดกฐินของพุทธศาสนิกชนในเขตราชภัฏวชิรญาณ จังหวัดกรุงเทพมหานคร และอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ” พบว่า ประเพณีการทอดกฐินในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพุทธกาล สมัยก่อนมีวัตถุประสงค์อยู่ ๒ อย่างคือ แสวงหาผ้าจีวรเพื่อนำไปถวายแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่ขาดแคลน และมีคุณสมบัติที่ครองผ้ากฐิน แต่ปัจจุบันการทอดกฐิน มีการเปลี่ยนแปลงไปโดยมีการเพิ่มวัตถุประสงค์เข้าอีกอย่างหนึ่ง คือ ทอดกฐินที่เน้นเพื่อการหาเงินทุนไปใช้ในการพัฒนาวัด วัดในเขตราชภัฏวชิรญาณพบว่า มีการก่อสร้างโบสถ์ วิหาร ถนน ท่อระบายน้ำ ส่วนวัดอำเภอนางรองพบว่า นำเงินกฐินไปพัฒนาซื้ออุปกรณ์การศึกษา ช่วยเหลือประชาชนที่ประสบเคราะห์กรรม^{๑๕}

๑.๖.๙ พระสาธิต จิตปญโญ (สิงโตทอง) ได้กล่าวสรุปผลของการวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตามหลักสันโดษของชาวบ้าน บ้านหนองข่า ตำบลหนองเหียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ” พบว่า พระภิกษุชั้น มีการปฏิบัติที่แตกต่างออกไปคือ พระภิกษุเมื่อได้ลาภก็ควรพิจารณาว่าลาภนั้นมากเกินไป กำลังบริโภคของตนหรือไม่ ถ้ามากเกินไปบริโภคของตนก็หยิบเอาเฉพาะส่วนที่ตนบริโภคได้แต่พอดี ไม่ควรหยิบนำไปสะสม เรียกว่า อปปีจจตา คือ ความมกน้อย เมื่อใช้คู่กับสันโดษ เรียกว่า “มกน้อยสันโดษ ” ซึ่งแท้จริง ความมกน้อยนี้ใช้กับบรรพชิตมากกว่าคฤหัสถ์ ส่วนสันโดษสามารถใช้ได้ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต^{๑๖}

๑.๖.๑๐ เพชรรินทร์ คลังตระกูล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการอนุรักษ์และเผยแผ่ประเพณีการทอดกฐินของชุมชนเทศบาลตระการพิชผล อำเภอตระการพิชผล จังหวัดอุบลราชธานี ” มีผลการวิจัยสรุปได้ว่า จากการศึกษาความคิดเห็น ๖ ด้านคือ ด้านการคำนึงประเพณีการทอดกฐิน ด้านการส่งเสริมประเพณีการทอดกฐิน ด้านการสืบทอดประเพณีการทอดกฐิน ด้านการศึกษา

^{๑๕} ประยูร คลายโสภ, “ศึกษาพระพุทธรูปศาสนากับการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษากรณีเปรียบเทียบประเพณีทอดกฐินของพุทธศาสนิกชนในเขตราชภัฏวชิรญาณ จังหวัดกรุงเทพมหานครและอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์”, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๓๙), อ้างใน เพชรรินทร์ คลังตระกูล, “ศึกษาการอนุรักษ์และเผยแผ่ประเพณีการทอดกฐินของชุมชนเทศบาลตระการพิชผล อำเภอตระการพิชผล จังหวัดอุบลราชธานี, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๕), หน้า ๓๔.

^{๑๖} พระสาธิต จิตปญโญ (สิงโตทอง), “การปฏิบัติตามหลักสันโดษของชาวบ้าน บ้านหนองข่า ตำบลหนองเหียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๗.

ประเพณีการทอดกฐิน ด้านการเผยแพร่ประเพณีการทอดกฐิน และการสร้างทัศนคติที่ดีต่อประเพณีการทอดกฐิน โดยรวมทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เป็นเพราะว่า กฐินเป็นพุทธาณัติ และพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเพื่ออนุเคราะห์แด่พระภิกษุในพระพุทธศาสนา และเป็นพิธีกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ไมตรี ความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม โดยเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้และอาชีพ ความคิดเห็นที่แตกต่างกันโดยรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน มีแนวทางในการอนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณีการทอดกฐินของชุมชนเทศบาลตำบลตระการพิพิธ ดังนี้ ๑) ผู้นำชุมชน หัวหน้าหน่วยงาน หัวหน้าครอบครัว ผู้เป็นข้าราชการ ผู้มีความรู้ในชุมชน พระภิกษุสงฆ์ ชาวบ้าน แนะนำ ให้ความรู้ และเป็นທີ່ปรึกษาที่ดีกับผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นอย่างดีในการทำบุญกฐิน ๒) ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่งเสริมด้านปัจจัยในการทำบุญตามประเพณีนิยมและประเพณีการทำบุญพิเศษ ๓) เผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารให้ชุมชนรับทราบ สม่่าเสมอ แนะนำเยาวชนในการร่วมทำบุญทุกครั้งเพื่อจะได้สืบทอดต่อกันไปยังลูกหลาน ๔) ปัจจัยสำคัญของการอนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณี คือ บุคคลเป็นผู้นำที่ดีและตัวอย่างที่ดีในการทำบุญ พิธีการและกระบวนการในการทำบุญ องค์ประกอบของการทำบุญ ความศรัทธาของผู้ที่จะทำบุญและความพร้อมของเจ้าภาพ วัดที่มีพระภิกษุที่ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ๕) อายุของผู้ที่เป็นเจ้าภาพคือ ผู้ที่มีอายุในช่วงวัยกลางคนมีความเข้าใจในประเพณีการทอดกฐิน คุณสมบัติของวัดที่สามารถรับกฐินได้ในปีหนึ่งๆ พร้อมทั้งสามารถชักชวน แนะนำผู้คนที่อยู่ในชุมชนร่วมเป็นเจ้าภาพ ๖) ผู้ที่มีอายุในช่วงวัยทำงานยังขาดความเข้าใจเรื่องการทำบุญและไม่มีเวลาเพียงพอที่จะศึกษาข้อมูลและเข้าร่วมพิธีการต่างๆ ๗) รายได้และอาชีพของผู้ที่อยู่ในชุมชนมีบทบาทสำคัญในประเพณีทอดกฐิน คือ ผู้มีรายได้ประจำและมั่นคงสามารถมีปัจจัยในการทำบุญถวายปัจจัย ๔ แต่พระภิกษุสงฆ์ได้อย่างไม่เดือดร้อน และผู้ที่มีอาชีพมั่นคงและค้าขาย สามารถเป็นเจ้าภาพกฐินได้ทุกปีทั้งมหากฐิน และกฐินสามัคคี^{๑๗}

จากการทบทวนงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินมีการเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพุทธกาล นอกจากการถวายผ้าจีวร แล้ว ปัจจุบันมีเงินเป็นบริวารกฐิน เพื่อนำไปทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และช่วยสงเคราะห์พัฒนาสังคมในด้านต่างๆ พระภิกษุต้องมกน้อย สันโดษ ในลาภที่ได้รับ กฐินเป็นพุทธาณัติ และมีพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุเคราะห์แด่พระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นพิธีกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ไมตรี และความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม จึงควรอนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณีการทอดกฐินทุกปีทั้งมหากฐิน และกฐินสามัคคี

ดังนั้น ในการทบทวนเอกสาร ทัวไปและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ยังไม่ได้กล่าวถึงรูปแบบของการทอดกฐิน สำหรับชาวพุทธไทย จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาวิจัยในเรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” เพื่อนำเสนอรูปแบบการทอดกฐินพึงประสงค์สำหรับชาวพุทธไทยต่อไป

^{๑๗} เพชรรินทร์ คลังตระกูล, “ศึกษาการอนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณีการทอดกฐินของชุมชนเทศบาลตระการพิพิธ อำเภอดุสิต จังหวัดอุบลราชธานี, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

๑.๗.๑.๑ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documents) โดยรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ทั้งจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถาภาษาไทย และปกรณ์วิเสส ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) ได้แก่ เอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร และงานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป มีรายละเอียดข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาการทอดกฐินในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยดำเนินการศึกษาในประเด็นต่างๆ ของเนื้อหาจากเอกสารทั้งชั้นปฐมภูมิ และชั้นทุติยภูมิ เพื่อทำความเข้าใจในบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ ผลที่ได้จากการศึกษานำมาใช้เป็นกรอบแนวพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบการทอดกฐินพึงประสงค์ เนื่องจากการทอดกฐินเป็นการทำบุญในพระพุทธศาสนา จึงเกี่ยวข้องกับคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และเป็นหน้าที่ของชาวพุทธไทย ที่จะต้องทำความเข้าใจและ รักษาหลักการที่แท้จริงในเรื่องกฐิน

๒) ศึกษาประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย โดยดำเนินการศึกษาในประเด็นต่างๆ ของเนื้อหา จากเอกสารทั้งชั้นปฐมภูมิ และชั้นทุติยภูมิ ที่เกี่ยวข้อง ผลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ทำให้ทราบแนวคิดของการทอดกฐินในสังคมไทย ซึ่งมีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังคงเป็นการทำบุญในพระพุทธศาสนา ผลที่ได้จากการศึกษา นำไปใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ในการกำหนดรูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทยต่อไป

๑.๗.๑.๒ รวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ๑๐ ท่าน (รายชื่อใน ๑.๔.๑ ข้อ ๒) เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ตามประเด็นต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ตามแบบสัมภาษณ์ ซึ่งได้ผ่านการอนุมัติจากคณะกรรมการตามหลักเกณฑ์แล้ว ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แล้ว นำไปศึกษาวิเคราะห์ในการกำหนดรูปแบบการทอดกฐินพึงประสงค์

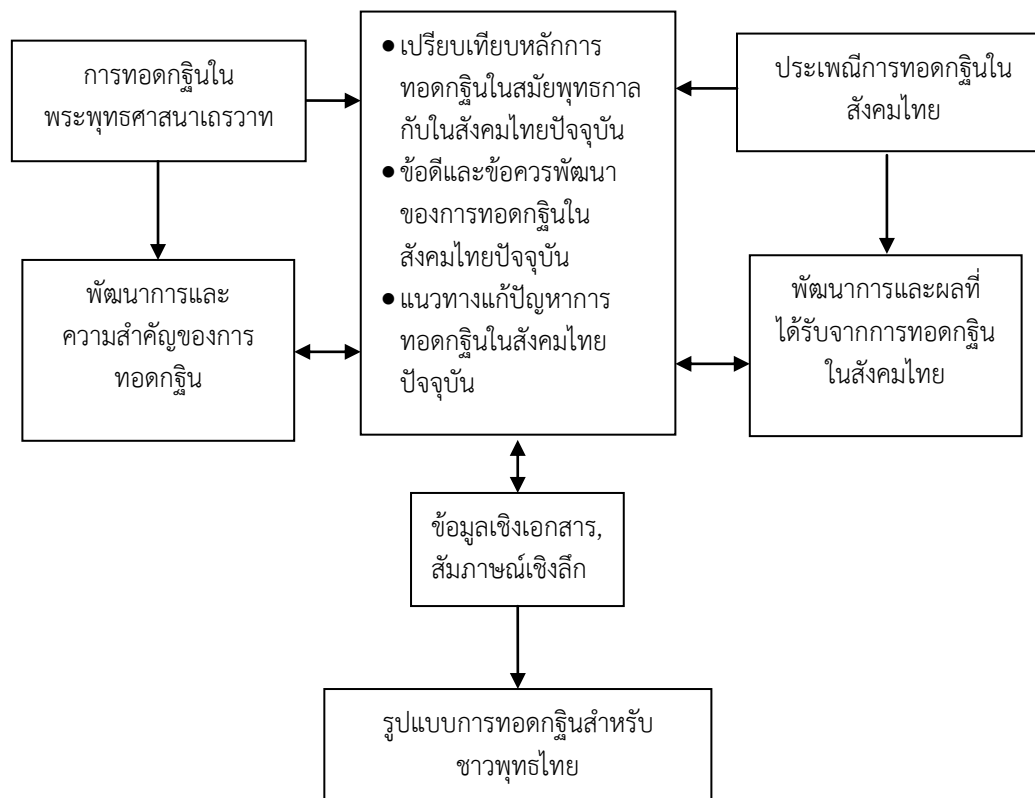
๑.๗.๒ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

๑.๗.๒.๑ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ร่วมกับข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ตามประเด็นเนื้อหา ของการวิจัย และสรุปประเด็นให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๗.๒.๒ สังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลใน ๑.๗.๒.๑ นำไปใช้ประโยชน์ในการตอบโจทย์ปัญหาของการวิจัย

๑.๗.๓ นำเสนอผลการวิจัย

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๙.๑ ได้ทราบถึงการทอดกฐินในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๙.๒ ได้ทราบถึงประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย
- ๑.๙.๓ ได้ทราบถึงรูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย
- ๑.๙.๔ เป็นรูปแบบการทอดกฐินที่รักษาและส่งเสริมประเพณีอันดีงามของไทยสืบไป

บทที่ ๒

การทอดกฐินในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การทอดกฐิน เป็นกิจกรรมตามประเพณีของพุทธศาสนิกชน ที่ มีความต้องการทำบุญกับพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเพื่อให้ได้รับความสะดวกในเรื่องปัจจัยอาศัยที่เป็นเครื่องนุ่งห่มซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบัน โดยในบทนี้จะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้แก่ ความหมาย ของการทอดกฐิน พัฒนาการ ของผ้ากฐินสู่การทอดกฐิน พุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฐิน ความสำคัญของการทอดกฐิน คุณธรรมและอานิสงส์ของการทอดกฐิน ซึ่งจะได้นำเสนอในประเด็นดังกล่าวต่อไป ดังนี้

๒.๑ ความหมายของการทอดกฐิน

คำว่า “กฐิน” เป็นชื่อไม้สะดึงที่ลาดหรือกางออกเพื่อชิงจีวรเย็บ แต่ในปัจจุบันนิยมใช้เป็นชื่อสังฆกรรมและพิธีการทำบุญพิเศษที่มีกำหนดไว้เฉพาะในช่วงระยะเวลา ๑ เดือนหลังจากออกพรรษาแล้ว คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒^๑ และการทอดกฐิน มาจากคำว่า กฐินทาน หรือ การถวายผ้ากฐิน^๒ ซึ่งกฐินเป็นผ้าที่พระพุทธเจ้า ทรงอนุญาต ดังปรากฏในกฐินขันธกะ พระพุทธเจ้า อนุญาตให้ภิกษุจำพรรษาแล้วกรานกฐิน ดังพุทธจน์ “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐิน”^๓ และว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้าผ้ากฐินนี้เกิดแล้วแก่สงฆ์ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว ฟังให้กรานกฐินแก่ภิกษุผู้นี้เพื่อกรานกฐิน นี่เป็นอุตติ”^๔ กฐิน จึงหมายถึงผ้าและเป็น สังฆกรรมของสงฆ์ที่พร้อมใจกันยกผ้ากฐินให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งเพื่อกรานกฐิน และได้มีการอธิบายความหมายของการกรานกฐิน คือ วิธีการตัดเย็บจีวร โดยชิงไม้กฐิน (ไม้สะดึง) แล้วเอาผ้าที่เย็บเป็นจีวรเข้า ซึ่งที่ไม้กฐินเย็บเสร็จแล้วบอกแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ร่วมฝึกกันยกผ้าให้ในนามของสงฆ์เพื่ออนุโมทนา^๕

ในสมันตปาสาทิกา ที่ว่าด้วยเรื่องอนุญาตกฐิน มีคำถามว่า ใครคือผู้ควรถวายกฐิน คำตอบว่า คือ ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นเทวดา มนุษย์ หรือสหธรรมิก ๕ จำพวกคนใดคนหนึ่ง ก็ตาม มีธรรมเนียมของผู้ถวายกฐิน ถ้าเขายังไม่เข้าใจธรรมเนียมนั้น ถามว่า “ท่านขอรับ ควรถวายกฐินอย่างไร” ภิกษุพึงบอกเขาอย่างนี้ว่า “ในเวลาอรุณ ควรถวายผ้าพอทำจีวร ๓ ผืน ผืนใดผืนหนึ่ง ได้ว่า ‘พวกข้าพเจ้าถวายผ้ากฐิน’ ควรถวายเข็มเท่านั้น ด้ายเท่านั้น น้ำย้อมเท่านั้น และถวายข้าวยาคุและภัตตาหารแก่ภิกษุผู้ช่วยทำบริการประมาณเท่านั้นรูป”^๖

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๕/บทนำ/(๒๔).

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ , พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๘), หน้า ๒.

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๗/๑๔๗.

^๕ อ้างในเชิงอรรถ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

^๖ วิ.ม.อ (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๔๐.

นอกจากนี้ในคัมภีร์วินยาลังการได้ให้ความหมายของคำว่า กฐิน^๓อยู่ ๓ ความหมาย คือ

๑. วินัยกรรมที่รวมเอาอานิสงส์ ๕ ไว้ไม่ให้ไปสู่สถานที่อื่น = ปณจានิสเส อณฺณุตถ คนตุ
อทตฺวา กถติ สงฺคณฺหาตติ กถิน^๔

๒. วินัยกรรมที่มีความมั่นคง = กฐติ กิจฺเณ ชิวตติ กถิน , รุกฺโข, ตสฺส เอโสติ กถิน ,
ถิรภาโว, โส เอตสฺส อตถิตติ กถิน^๕

๓. วินัยกรรมที่พระพุทธเจ้าเป็นต้นทรงสรรเสริญไว้ = กถียเต สิลามเต ปสฺสียเต พุทฺธาทีหิติ
กถิน^๖

อธิบายได้ว่า คำว่า กฐิน เป็นวินัยกรรม หมายถึง ภิกษุในวัดเมื่อกรานกฐินแล้วเท่านั้น จึง
จะได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ประการ อย่างแน่นอน หรือมีความมั่นคงในอานิสงส์เมื่อได้รับกฐินตามพระวินัย
และพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญภิกษุผู้ปฏิบัติเกี่ยวกับกฐินตามพระวินัย

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้อธิบายว่า กฐินนี้ ทรงพระอนุญาต
ให้กรานในเดือนท้ายฤดูฝน ภิกษุผู้กรานกฐินต้องเป็นผู้จำ พรรษามาแล้วถ้วนไตรมาสไม่ขาดในอาวาส
เดียวกัน มีจำนวนตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป กรานกฐินนั้น คือเมื่อมีผ้าเกิดขึ้นแก่สงฆ์ในกาลเช่นนั้น พอจะทำได้
ไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งได้ สงฆ์พร้อมใจกันยกให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งเพื่อประโยชน์นี้ ภิกษุผู้ได้รับผ้านั้นเอาไปทำ
เป็นจีวรแล้วเสร็จในวันนั้นแล้ว มาบอกภิกษุผู้ยกผ้านั้นให้เพื่ออนุโมทนากิเลสเหล่านั้นอนุโมทนา^๗

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ. ๙) ได้อธิบายคำแปลและความหมายของ
คำว่า กฐิน ได้ ๕ อย่าง คือ ;

๑. กฐิน แปลว่า ไม่สะดึง

๒. กฐิน แปลว่า สุก หมายความว่า ผู้ที่จะได้รับกฐินนั้น ต้องบ่มตัวให้สุกเสียก่อน คำว่า
บ่มในที่นี้คือ ฝึกฝนอบรมตนเองให้มีคำสัตย์ ตั้งใจไว้อย่างไร ต้องปฏิบัติอย่างนั้นไม่ล่วงคำอธิษฐานของ
ตนเอง ตลอดถึงการอบรมบ่มตนเองด้วยคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ หรือด้วยศีล สมาธิ ปัญญา

๓. กฐิน แปลว่า แก่กล้า หมายความว่า พระสงฆ์ที่จะรับกฐินนั้นต้องแก่กล้าด้วย
สติปัญญา มีความฉลาดสามารถที่จะรับกฐินได้ นอกจากผู้รับกฐินจะเป็นผู้แก่กล้าแล้ว ทายกผู้เป็น
เจ้าภาพจะถวาย กฐินก็ต้องมีศรัทธาแก่กล้าด้วยจึงจะทำได้ โดยเฉพาะสมัยปัจจุบันนี้ต้องลงทุนมากเช่น
ต้องซื้อเครื่องอัฐบริขาร และเครื่องบริวารอีกมากมาย เพื่อถวายพระสงฆ์สามเณรผู้จำพรรษาถ้วนไตรมาส
และถวายปัจจัยบำรุงวัดตามสมควร

๔. กฐิน แปลว่า แข็ง หมายความว่า ใจแข็ง คือ พระสงฆ์ต้องมีกำลังใจเข้มแข็ง อดทน
ต้องช่วยกันจัดช่วยกันทำให้เสร็จภายในวันนั้น ทายกทายิกาผู้เป็นเจ้าภาพก็ต้องใจแข็ง ระวังไม่ให้กิเลส
คือ ความตระหนี่เข้าครอบงำจิตใจ ต้องมีใจยินดีในทาน ทำใจให้แข็งแกร่งอยู่ในเจตนาทั้ง ๓ กาล คือ
๑) ปุพฺพเจตนา ก่อนจะถวายก็มีความดีใจ ๒) มุญจนเจตนา กำลังถวายก็มีความดีใจ ๓) อปรายเจตนา
ถวายเสร็จแล้วก็มีความดีใจ

^๓ พระพุทธโฆษาจารย์ ญาณ พระคันธสราภิวังค์ แปลและอธิบาย , กังขาวิตรณิ คัมภีร์อรรถกถาของ
ปาทิโมกข์ เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย กาพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๖๐ – ๖๑.

^๔ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสวินัยมูข เล่ม ๓ , พิมพ์ครั้งที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

๕) กฐิน ศัพท์นี้ยังสามารถแยกให้ละเอียดออกไปได้อีกเป็น ๒ ศัพท์ คือ ก ศัพท์หนึ่ง กฐิน ศัพท์หนึ่ง ก ศัพท์นี้ แปลว่า กระทำอันสงฆ์ ๕ ไว้ภายใน หมายความว่า ถ้าพระสงฆ์ได้รับกฐินแล้ว ย่อมได้รับอันสงฆ์ ๕ ประการ ไว้ภายในตัวของผู้รับและผู้อนุโมทนาทุกรูป กฐิน ศัพท์นี้ แปลว่า มันคง หมายความว่า ถ้าได้รับกฐินแล้วย่อมได้รับประโยชน์หรืออันสงฆ์ตามพระบรมพุทธานุญาตอย่างแน่นอน

หลวงวิจิตรวาทการ ได้ให้ความหมายของคำว่า “กฐิน” แปลตามศัพท์ว่ากรอบไม้สำหรับซึ่ง ผ้าเย็บจีวรของพระภิกษุ กรอบไม้ชนิดนี้ไทยเราเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สะดึง” การเย็บจีวรต้องซึ่งผ้า ออกเป็นชิ้นๆ แล้วเอามาเย็บประสานกันเข้าให้มีเสมือนเนื้อที่ในนาปลูกข้าว ในการเย็บประสานเช่นใน ครั้งกระโน้น เมื่อช่างเย็บยังไม่ชำนาญพอและไม่มีเครื่องจักรจะใช้ได้อย่างเวลานี้ ก็ต้องซึ่งผ้าลงบนกรอบ ไม้ก่อนแล้วจึงเย็บ กรอบไม้หรือสะดึงนี้ คำบาลีเรียกว่า “กฐิน”

การที่ผู้มีศรัทธาเอาผ้าไปถวายพระภิกษุในภายหลังวันออกพรรษา ซึ่งเรียกกันว่า “ทอดกฐิน” นั้นเป็นหลักการพระภิกษุจะต้องเอาผ้าชิ้นมาตัด เย็บ ย้อมให้เสร็จในวันเดียวกัน การที่ต้อง เย็บย้อมจีวรผืนนั้นให้เสร็จในวันเดียวนั้น เป็นงานหนักมากและในครั้งกระโน้นเป็นการจำเป็นที่สุดที่ต้อง ใช้ไม้สะดึงซึ่งผ้าในเวลาเย็บ ฉะนั้นพิธีการถวายผ้าอย่างนี้จึงเรียกว่า “กฐิน”^{๙๐}

นอกจากนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ก็ได้ให้ความหมายของการทอดกฐิน หรือ กฐินทาน เป็นการถวายผ้ากฐิน คือ การที่ศรัทธาผู้ศรัทธาหรือแม่ภิกษุสามเณร นำผ้าไปถวายแก่สงฆ์ จำพรรษาแล้ว ณ วัดใดวัดหนึ่ง เพื่อทำเป็นผ้ากฐิน เรียกสามัญว่า ทอดกฐิน (นอกจากผ้ากฐินแล้ว ปัจจุบันนิยมมีของถวายอื่นๆ อีกด้วยจำนวนมาก เรียกว่า บริวารกฐิน)^{๙๑}

ส่วนความหมายของกฐินที่นิยมใช้โดยทั่วไปนั้น กรมการศาสนา ได้อธิบายความหมายของ กฐินเกี่ยวข้องกัน ๔ ประการ ดังนี้

๑) เป็นชื่อของกรอบไม้ อันเป็นแม่แบบสำหรับทำจีวร ซึ่งอาจเรียกว่า สะดึงก็ได้ เนื่องจาก ในครั้งพุทธกาล การทำจีวรให้มีรูปลักษณะตามที่กำหนดกระทำได้ยาก จึงต้องทำกรอบไม้สำเร็จรูปไว้ เพื่อเป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำเป็นผ้าห่ม หรือผ้าห่มซ้อน ที่เรียกว่า จีวรเป็นชื่อรวมของ ผ้าผืนใดผืน หนึ่งก็ได้ ในภาษาไทยนิยมเรียกผ้านุ่งว่า สบง ผ้าห่มว่า จีวร ผ้าห่มซ้อนว่า สังฆาฏิ การทำผ้าโดยอาศัย แม่แบบเช่นนี้คือ ทาบผ้าลงไปกับแม่แบบ แล้วตัดเย็บย้อมทำให้เสร็จในวันนั้นด้วยความสามัคคีของ สงฆ์ เป็นการร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจที่เกิดขึ้นและเมื่อทำเสร็จ หรือพ้นกำหนดกาลแล้ว แม่แบบหรือ กฐินนั้น ก็รื้อเก็บไว้ใช้ในการทำผ้าเช่นนี้อีกในปีต่อๆ ไป การรื้อแบบไม้นี้เรียกว่า เคาะ คำว่า กฐินคาะ หรือ เคาะกฐิน จึงหมายถึง การรื้อไม้แม่แบบเพื่อเก็บไว้ใช้ในโอกาสหน้า

๒) เป็นชื่อของผ้าที่ถวายแก่สงฆ์เพื่อทำจีวร ตามแบบหรือกรอบไม้นั้น หมายถึง ผ้าที่ถวาย ให้เป็นกฐินภายในกำหนดกาล ๑ เดือน นับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ผ้าที่จะถวายนั้นจะเป็นผ้าใหม่ หรือผ้าเทียมใหม่ เช่น ผ้าฟอกสะอาด หรือผ้าเก่า หรือผ้าบังสุกุล คือ

^{๙๐} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ), กฐิน ผ้าป่า และอันสงฆ์, เรียบเรียงโดย พระมหา ชาญ ณรงค์ ทินโนสถิ , “กฐิน (ภาคพิเศษ คำแปลและความหมายของคำว่า กฐินโดยละเอียด)”, (กรุงเทพมหานคร : วัดมหาธาตุ-ยุวราชรังสฤษฎิ์ คณะ ๕, ๒๕๓๒), หน้า ๔๓ - ๔๗.

^{๙๑} หลวงวิจิตรวาทการ, ตำนานกฐิน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๗๙), หน้า ๑ - ๒.

^{๙๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒.

ผ้าที่เขาทิ้งแล้ว และเป็นผ้าเปื้อนฝุ่นหรือผ้าตกตามร้านก็ได้ ผู้ ถวายจะเป็นคฤหัสถ์ก็ได้ เป็นพระภิกษุ หรือสามเณรก็ได้ ถวายแก่พระสงฆ์แล้วก็เป็นอันใช้ได้

๓) เป็นชื่อของบุญกิริยา คือ การถวายผ้ากฐินเป็นทานแก่พระสงฆ์ผู้จำพรรษาอยู่ในวัด ใด วัดหนึ่งครบ ๓ เดือน เพื่อสงเคราะห์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ให้มีผ้านุ่มหรือผ้าห่มใหม่ จะได้ใช้ผลัดเปลี่ยน ของเก่าที่จะขาดหรือชำรุด การทำบุญถวายผ้ากฐิน หรือที่เรียกว่า ทอดกฐิน คือ การทอดหรือวางผ้าลง ไปแล้วกล่าวคำถวายในท่ามกลางสงฆ์ เรียกได้ว่า เป็นกาลทาน คือ การถวายทานที่ทำได้เฉพาะกาล ๑ เดือนดังกล่าว ในกฐินที่เป็นชื่อของผ้า ถวายก่อนหน้านั้น หรือหลังจากนั้นไม่เป็นกฐิน ท่านจึงถือว่า โอกาสทำได้ยาก

๔) เป็นชื่อของสังฆกรรม คือ กิจกรรมของสงฆ์ที่จะต้องมีการสวดป ระกาศขอรับความ เห็นชอบจากที่ประชุมสงฆ์ในการมอบผ้ากฐินให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เมื่อทำจิวรสำเร็จแล้วด้วยความ ร่วมมือของภิกษุทั้งหลาย ก็จะได้เป็นโอกาสให้ได้ช่วยกันทำจิวรของภิกษุรูปอื่นขยายเวลาทำจิวรได้อีห ึ่งเดือน ทั้งนี้เพราะในสมัยพุทธกาล การหาผ้าทำจิวรทำได้โดยยาก ไม่ทรงอนุญาตให้เก็บสะสมผ้าไว้เกิน ๑๐ วัน แต่เมื่อได้ช่วยกันทำสังฆกรรมเรื่องกฐินแล้ว อนุญาตให้แสวงหาผ้าและเก็บผ้าไว้ทำเป็นจิวรได้ จนตลอดฤดูหนาว คือ จนถึงวันขึ้น๑๕ ค่ำ เดือน ๔^{๑๒}

และในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ทอดกฐิน คือ การ ทำพิธีถวายผ้ากฐิน พระภิกษุผู้ได้รับมอบผ้ากฐินจากสงฆ์โดยวิธีที่กำหนดไว้ในพระวินัย เรียกว่า ผู้ กรานกฐิน ผู้ครอง กฐิน หรือองค์กฐิน ถ้าพร้อมกันของอันอันเป็นบริวารสำหรับถวายภิกษุสงฆ์ เรียกว่า เครื่องกฐิน หรือบริวารกฐิน กฐิน คือ ผ้าพิเศษที่พระพุทเจ้าทรงอนุญาตแก่ภิกษุสงฆ์เฉพาะกฐินกาล, ตามศัพท์ แปลว่า ไม้สะดึง คือ กรอบไม้สำหรับซึ่งผ้าที่จะเย็บเป็นจิวร, คำ กฐินนี้ ใช้ประกอบกับคำอื่น อันเนื่องด้วยพิธีกฐิน ผ้าที่ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ในพิธีนี้ เรียกว่า ผ้ากฐิน ในฤดูกาลเรียกว่า กฐินกาล (กะถินะกาน) คือ ระยะเวลาตั้งแต่แรมค่ำหนึ่ง เดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๑๒ ระยะเวลานี้ เรียกเป็น สามัญว่า เทศกาลกฐิน^{๑๓}

จึงอาจพิจารณาถึงความหมายของคำว่า “กฐิน” และคำว่า “การทอดกฐิน” ได้ดังนี้

กฐิน เป็นบัญญัติคำ หมายถึง ไม้สะดึง หรือกรอบไม้แม่แบบ ในสมัยพุทธกาลใช้ เป็น อุปกรณ์ช่วยในการเย็บ ผ้า ต่างจากปัจจุบันที่ใช้เครื่องจักรในการเย็บผ้าเป็นจิวรสำเร็จรูป เป็นผ้าที่ เกิดขึ้นแก่สงฆ์หลังวันออกพรรษาแล้วภายใน ๑ เดือน เรียกว่า ผ้ากฐิน เป็นผ้าพิเศษที่พระพุทเจ้า ทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับได้เฉพาะกฐินกาลเท่านั้น และต้องเป็นพระภิกษุ ที่อยู่จำพรรษาครบ ตลอดไตรมาสบริบูรณ์ในวัดเดียวกัน มีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๕ รูปขึ้นไป สงฆ์มีมติพร้อมใจกันยกผ้ากฐินให้ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ที่สมควรเป็นผู้กรานกฐิน เพื่อนำไปกรานกฐิน คือ ตัดเย็บย้อมทำให้เป็นจิวรผืนใด ผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ซึ่งหากผ้ากฐินเป็นผ้าจิวรสำเร็จรูปแล้ว กระบวนการในการทำจิวรก็จะไม่มี ดังนั้น ผู้ กรานกฐิน จึงน่าจะใช้เรียกแทนเป็น ผู้ครองกฐิน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง สำหรับ คุณสมบัติของภิกษุผู้รับกฐินนั้น ต้องเป็นภิกษุที่มีความแก่กล้าด้วยสติปัญญา ซึ่งเกิดจากการฝึกฝน

^{๑๒} กรมการศาสนา, “ความรู้เรื่องกฐิน”, พระอารามหลวง เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด๒๕๕๑), หน้า ๔๑๕.

^{๑๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๕.

อบรมตนเองในศีล สมาธิ ปัญญาแล้ว มีความฉลาด จึงควรแก่การรับผ้ากฐินได้ กฐินยังเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความมีน้ำใจในการช่วยกันทำจิ๋วให้เสร็จในวันนั้น และเมื่อทำจิ๋วเสร็จแล้ว ภิกษุผู้กรานกฐินต้องแจ้งให้สงฆ์รับทราบ เพื่อให้ทั้งพระภิกษุผู้กรานและพระภิกษุผู้ร่วมอนุโมทนาในการกรานกฐินครั้งนี้ ได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ประการ กฐิน จึงเป็นวินัยกรรม ที่พระพุทธเจ้าเป็นต้นทรงสรรเสริญ เพราะกระทำเกี่ยวกับพระวินัยหรือการปฏิบัติตามวินัย ^{๑๔} และเป็นสังฆกรรม เพราะกฐินเป็นกิจที่พึงทำโดยที่ประชุมสงฆ์ คือ เป็นญัตติทุติยกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนหนึ่ง ^{๑๕} ฝ่ายทายกทายิกาผู้เป็นเจ้าของภาพในสมัยพุทธกาลนั้น ผู้ถวายจะเป็นเทวดา มนุษย์ หรือหรรณมิก ๕ จำพวกคนใดคนหนึ่งก็ได้ (ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี) ปัจจุบันผู้ถวายผ้า กฐินเป็นคฤหัสถ์หรือภิกษุสามเณรซึ่งต้องแก่กล้าในศรัทธามิจิตใจมั่นคงเข้มแข็ง ยินดีอยู่ในบุญที่เกิดจากการให้ทานทั้ง ๓ กาล คือ ก่อนทำ ขณะทำ และหลังทำ จึงจะได้บุญมาก เป็นการทำบุญ ที่เรียกว่า การทอดกฐิน

ดังนั้น ความหมายของการทอดกฐิน หมายถึง การถวายผ้ากฐินของชาวพุทธผู้ศรัทธาหรือกฐินทาน นำไปถวายท่ามกลางสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสในวันนั้น ไม่ต่ำกว่า ๕ รูปขึ้นไป มีกำหนดระยะเวลาให้ถวายได้เพียงปีละครั้ง หลังวันออกพรรษายภายใน ๑ เดือน เรียกว่า กฐินกาล คือระยะเวลาตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เมื่อสงฆ์รับแล้วจะทำพิธีสังฆกรรมและวินัยกรรม เกี่ยวกับการกราน กฐินให้เสร็จในวันเดียว ทำให้ภิกษุผู้ครองกฐินและพระภิกษุผู้ร่วมอนุโมทนาได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ประการ(ปัจจุบันนิยมถวายผ้ากฐินพร้อมด้วยบริวารกฐิน)

๒.๒ พัฒนาการของผ้ากฐินสู่การทอดกฐิน

เนื่องจาก การทอดกฐิน เป็นการ ทำบุญด้วยการถวาย ผ้ากฐิน ตามประเพณี ของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ซึ่งมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการทำบุญที่เกี่ยวข้อง อดด้วยจิ๋ว นุ่งห่ม นับเป็นหนึ่งในปัจจัย ๔ ที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งในสมัยพุทธกาลนั้น การแสวงหาผ้าเพื่อนำมา ทำเป็นจิ๋ว นุ่งห่ม เป็นเรื่องที่ทำไม่ได้ง่ายเหมือนในสมัยปัจจุบัน การทอดกฐินจึงเป็นการทำบุญที่สามารถผ่อนคลายความยากลำบากในเรื่องผ้า นุ่งห่มของพระภิกษุ ในสมัยพุทธกาล ซึ่งต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ ดังนี้

๒.๒.๑ ผ้าที่ทรงอนุญาตทั่วไป

หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว และได้บวชพระสงฆ์องค์แรก ในพระพุทธศาสนา คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ด้วยวิธี “เอหิภิกขุ อุปสัมปทา” ต่อจากนั้นก็ทรงแสดงธรรมแก่วัปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ จนบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันโดยลำดับ และมีความประสงค์จะขอบวชพระพุทธเจ้าทรงบวชให้ ด้วยวิธีเช่นเดียวกับพระอัญญาโกณฑัญญะ นับเป็นพระภิกษุกลุ่มแรกที่พระพุทธเจ้าทรงให้การอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ^{๑๖} ซึ่งในครั้งนั้นไม่มีการกล่าวถึง

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๗๓.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๙.

^{๑๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘ - ๑๙/๒๕ - ๒๗.

ลักษณะ รูปแบบและสีของผ้านุ่งห่มของภิกษุสงฆ์ที่สวมใส่เลย มีเพียงส่วนที่เหมือนกันคือ โขนผม และโขนหนวด ซึ่งเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกว่า เป็นสมณะศากยบุตร

ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญแพร่หลาย มีกุลบุตรผู้เลื่อมใสต้องการสละชีวิตทางโลก แล้วออกบวชถือเพศเป็นสมณะเป็นจำนวนมาก พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้พระสาวกดำเนินการบวช กุลบุตรได้ ด้วยวิธีการบวชที่เรียกว่า “ไตรสรณคมน์”^{๑๗} และนุ่งห่มด้วยผ้าบังสุกุลจีวร ดัง ที่มีหลักฐานปรากฏในพระวินัยปิฎกและพระสูตร ว่า สมัยที่พระพุทธเจ้าทรงได้ผ้าบังสุกุล พระพุทธองค์ทรง ประสงค์จะซักผ้านั้น ก็มีท้าวสักกะจอมเทพทรงชุดสระโบกขรณีถวาย และพระองค์ทรงจะตากผ้าก็มี เทวดาที่สิงสถิตที่ต้นกุ่ม ก็น้อมกิ่งกุ่มลงมาให้ตากผ้า ซึ่งพระภิกษุในครั้งพุทธกาลก็ถือปฏิบัติกัน เป็น ประเพณีเกี่ยวกับผ้าบังสุกุลจีวร^{๑๘} และมีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติในเรื่องผ้าที่พระพุทธเจ้า ทรงอนุญาตให้ใช้เป็นผ้านุ่งห่ม ได้แก่ ผ้าบังสุกุลจีวร ผ้าไตรจีวร อติเรกจีวร และคหบดีจีวร ดังมี รายละเอียดต่อไปนี้

๑) ผ้าบังสุกุลจีวร

บังสุกุลจีวร คือ ผ้าที่เกลือกกลั้วด้วยฝุ่น , ผ้าที่ได้มาจาก กองฝุ่น กองหยากเยื่อซึ่งเขาทิ้ง แล้ว ตลอดถึงผ้าห่อคลุมศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ไม่ใช่ผ้าที่ชาวบ้านถวาย , ปัจจุบันมักหมายถึงผ้าที่พระ ชักจากศพโดยตรงก็ตาม จากสายโยงศพก็ตาม^{๑๙} ในยุคต้นพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าได้วางหลักปฏิบัติ ให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนาต้องนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเท่านั้น ดังมีปรากฏในปณามิตกถา ซึ่ง อนุญาตให้ ภิกษุผู้ให้อุปสมบทบอกนิสสัย ๔ คือ

๑. บรรพชาอาศัยโภชนะ คือ คำข้าวที่พึงได้ด้วยปัสัแห่งเธอพึงทำอุตสาหะในโภชนะ คือ คำข้าวที่พึงได้ด้วยปัสัแห่งนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ สังฆภัต อุทเทสภัต นิมนตณภัต สลากภัต ปักชิกภัต อุโปสถิกภัต ปาฏิปติกภัต

๒. บรรพชาอาศัยผ้าบังสุ กุล เธอพึงทำอุตสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจือกัน

๓. บรรพชาอาศัยเสนาสนะคือควงไม้ เธอพึงทำอุตสาหะในเสนาสนะคือ ควงไม้จนตลอด ชีวิต อติเรกลาภ คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนลั่น ถ้ำ

๔. บรรพชาอาศัยยานาคือน้ำมูลรเน่า เธอพึงทำอุตสาหะในยานาคือน้ำมูลรเน่านั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย^{๒๐}

บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล ซึ่งเป็นหนึ่งในนิสสัย ๔ ที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ อธิบายว่า นิสสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของ ชีวิตพระ) รวมอยู่ในอนุศาสน์ ๘ (คำสอนสั่งครั้งแรกที่ อุปัชฌาย์ต้องบอกแก่พระใหม่ในโบสถ์ทันทีที่บวชเสร็จ)^{๒๑} ดังนั้น ในสมัยพุทธกาลภิกษุแสวงหา

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๒ – ๔๓.

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๔/๕๔-๕๖.

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๗๘.

^{๒๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๗๓/๑๐๐ – ๑๐๒.

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), รุดงค์ ทำอะไร ที่ไหน เพื่ออะไร?, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๗.

ผ้าบังสุกุลมาทำเป็นจีวรไว้นุ่งห่ม ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงชนิดของผ้าที่เป็นบังสุกุลจีวรมี ๒๓ ชนิด ได้แก่^{๒๒}

๑. ผ้าที่ตกอยู่ในป่าช้า
๒. ผ้าที่ตกอยู่ในตลาด
๓. ผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามถนน
๔. ผ้าที่เขาทิ้งไว้ ณ กองขยะมูลฝอย
๕. ผ้าเช็ดครรรภ์
๖. ผ้าที่เขาใช้อาบน้ำมันต์
๗. ผ้าที่เขาทิ้งไว้ที่ท่า
๘. ผ้าที่คนเขาไปป่าช้าแล้วกลับมาทิ้งไว้
๙. ผ้าที่ถูกไฟไหม้
๑๐. ผ้าที่โคขย่ำ
๑๑. ผ้าที่ปลวกกัด
๑๒. ผ้าที่หนูกัด
๑๓. ผ้าที่ขาดกลาง
๑๔. ผ้าที่ขาดชาย
๑๕. ผ้าที่เขาเอามาทำธง
๑๖. ผ้าที่เขาวงล้อมจอมปลวก
๑๗. ผ้าของสมณะ
๑๘. ผ้าที่เขาทิ้งไว้ ณ ที่อภิเชก
๑๙. ผ้าที่เกิดด้วยฤทธิ์
๒๐. ผ้าที่ตกอยู่ในทาง
๒๑. ผ้าที่ลมพัดไป
๒๒. ผ้าที่เทวดาถวาย
๒๓. ผ้าที่คลื่นซัดขึ้นบก^{๒๓}

ชนิดผ้าทั้ง ๒๓ ดังกล่าวข้างต้น เป็นผ้าบังสุกุลที่ภิกษุเก็บเอามาแล้วต้องเลือกเฉพาะส่วนที่จะสามารถนำไปเย็บต่อๆ กันเป็นผืน ส่วนที่ชำรุดก็ฉีกทิ้งเสีย แล้วนำเอาส่วนที่มีความแน่นอนหนาไป ชักทำความสะอาดเพื่อตัดและเย็บเป็นจีวรไว้นุ่งห่มต่อไป โดยผ้าที่เก็บสะสมไว้ทำจีวรนั้น พระพุทธเจ้าได้มีบัญญัติกล่าวไว้ในตติยภิกขุสงคชาปาทว่า ให้ภิกษุสะสมผ้าไว้ทำจีวรต้องไม่เกิน ๑ เดือน นับตั้งแต่เริ่มได้ ผ้าชิ้นแรกมา ถ้าเกินต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์^{๒๓} กล่าวคือ ต้องทำเป็นผ้าจีวรให้เสร็จภายใน ๓๐ วัน หากเกินกว่า ๓๐ วันยังไม่เสร็จก็ต้องสละผ้าที่ได้มานั้น ถ้าไม่สละถือว่าเป็นการละเมิดข้อห้ามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ เรียกว่า อาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์

^{๒๒} พระพุทธโฆสเถระ รัตนากลและเรียบเรียง โดย สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๙๐.

^{๒๓} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๙๙/๒๐ - ๒๑.

นอกจากนี้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคยังได้กล่าวว่า ผ้าใดที่ทายกเขาถวายแก่สงฆ์ด้วย คำว่า สัมผัส เทม ดังนี้ก็ดี หรือผ้าที่ภิกษุทั้งหลายเที่ยวขอได้มาก็ดี ผ้านั้นจัดเป็นผ้าบังสุกุลไม่ได้ แม้ในประเภทผ้าที่ภิกษุด้วยกันถวาย ผ้าใดที่ภิกษุถวายโดยให้รับเอาด้วยส่วนแห่งพรรษาก็ดี หรือที่เป็นผ้าเกิดขึ้นประจำเสนาสนะก็ดี ผ้านั้นก็จัดเป็นผ้าบังสุกุลไม่ได้เช่นกัน เฉพาะผ้าที่ภิกษุถวายโดยไม่ให้รับเอาด้วยส่วนแห่งพรรษาเท่านั้น จึงนับเป็นผ้าบังสุกุล^{๒๔}

ประเภทของปัสสุลิกังครุดงค์ หมายถึง ภิกษุผู้ทรงไว้ซึ่งผ้าบังสุกุลเป็นปกติมี ๓ ประเภท คือ ชั้นอุกฤษฏ์ ๑ ชั้นกลาง ๑ และชั้นต่ำ ๑ ในปัสสุลิกภิกษุ ๓ ประเภทนั้น ปัสสุลิกภิกษุผู้รับเอาเฉพาะผ้าที่ตกอยู่ในป่าช้าเท่านั้น จัดเป็นชั้นอุกฤษฏ์ ปัสสุลิกภิกษุผู้รับเอาผ้าที่ทายกถวายทอดไว้ด้วยความประสงค์ว่า บรรพชิตทั้งหลายจักเก็บเอาไปดังนี้ จัดเป็นชั้นกลาง ปัสสุลิกภิกษุผู้รับเอาผ้าที่ทายกถวายโดยวางทอดไว้ ณ ที่ใกล้เท้า จัดเป็นชั้นต่ำ^{๒๕}

ดังนั้น การนุ่งห่มด้วยผ้าบังสุกุลจีวรสำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่ถืออุตงค์เป็นปกติ หรือที่เรียกว่า ปังสุลิกังคะ คือ นุ่งห่มด้วยชนิดของผ้างดงกล่าวที่หามาได้ทั้ง ๒๓ ชนิด เป็นผ้าที่ไม่มีเจ้าของ ถูกนำมาทิ้งไว้ตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งภิกษุในสมัยต้นพุทธกาลถือเป็นหลักปฏิบัติที่ต้องไปแสวงหาเก็บเอามาทำความสะอาด ตัด ย้อม และเย็บทำเป็นจีวร ต้องทำเอง ไม่ใช่ด้วยการขอใครและต้องทำให้เสร็จทันภายใน ๓๐ วัน หากเกินกว่านั้นต้องสละผ้าที่ได้มา ถ้าไม่สละต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ โดยมีระดับความเคร่งครัดของการถืออุตงค์ ๓ ประเภท คือ เคร่งครัดในระดับอุกฤษฏ์ รับเอาเฉพาะผ้าที่ตกอยู่ในป่าช้าเท่านั้น ระดับกลาง รับเอาผ้าที่ทายกมีความเจาะจง ถวายด้วยการทอดไว้เพื่อให้เก็บเอาไปและระดับต่ำ รับเอาผ้าที่ทายกถวายโดยวางทอดไว้ ณ ที่ใกล้เท้า

๒) ผ้าไตรจีวร

ไตรจีวร หมายถึง จีวรสาม, ผ้าสามผืนที่พระวินัยอนุญาตให้ภิกษุมิได้ใช้ประจำตัว คือ ๑. สังฆาฏิ ผ้าทาบ ๒. อุตตราสงค์ ผ้าห่ม เรียกสามัญในภาษาไทยว่าจีวร ๓. อันตรวาสก ผ้านุ่ง เรียกสามัญว่าสบง^{๒๖} ดังในติจิวราชนานา ทรงอนุญาตไตรจีวร สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถา เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลาย ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราเดินทางไกลระหว่างกรุงราชคฤห์กับกรุงเวสาลีต่อกัน ได้เห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้จำนวนมากหอบผ้าพะรุงพะรัง บ้างก็หอบผ้าที่พับดัดผูกไว้บนศีรษะ บ้างก็แบกขึ้นบ่า บ้างก็กระเดียดไว้ที่สะเอวเดินมา ครั้นเห็นแล้ว เราได้มีความคิดดังนี้ว่า ‘โมฆบุรุษเหล่านี้หมกมุ่นเพื่อความมั่งมากในจีวรเหลือเกิน... ภิกษุทั้งหลาย เราเองได้มีความคิดดังนี้ว่า ‘กุสบุตรในธรรมวินัยนี้ที่เป็นคนมีปกติหนาว กลัวความหนาว อาจครองชีพออยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน อย่ากระนั้นเลย เราควรกำหนดเขตแดน เราควรกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลายเราควร

^{๒๔} พระพุทธโสมเถระ รัตน ปาเลและเรียบเรียงโดยสมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า ๙๑ – ๙๒.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒.

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๐๙.

อนุญาตผ้า ๓ ผืน ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจีวร คือ สังฆาฏิ ๒ ชั้น อุตตราสงค์ชั้นเดียว อันตราวาสกชั้นเดียว”^{๒๗}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น เป็นการกำหนดเขตแดนหรือจำนวนจีวรไว้ครอบครอง เพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันได้ไม่เกิน ๓ ผืน หรือไตรจีวร ได้แก่ อุตตราสงค์ (ผ้าห่ม) อันตราวาสก (ผ้านุ่งหรือสบง) สังฆาฏิ (ผ้าพับซ้อนเป็นชั้นหรือผ้าพาด) ซึ่งเพียงพอสำหรับป้องกันความหนาวได้ และยังป้องกันไม่ให้พระภิกษุสะสมผ้าจีวรที่เกินความจำเป็นต่อการใช้สอย อันจะเป็นบ่อเกิดของความโลภซึ่ง เป็นอุปสรรคต่อการ บรรลุธรรม และพุทธาณุญาตที่ใช้ผ้า ๓ ผืนนี้ เป็นการกำหนดกฎเกณฑ์ที่คำนึงถึงความเหมาะสมในประโยชน์ตามความเป็นจริงของคุณค่าของการใช้สอยผ้าไตรจีวร

๓) อติเรกจีวร

อติเรกจีวร คือ จีวรผืนที่เกินจากผ้า ๓ ผืน ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต หรือเป็นผ้าผืนที่ ๔ ซึ่งเกิดขึ้นในวิถีชีวิตของพระภิกษุ ในสมัยพุทธกาล ดังมีปรากฏในจีวรขันธกะ เรื่องพระฉัพพัคคีย์ทรงอติเรกจีวรชุดอื่นเข้าบ้านและเรื่องอติเรกจีวรเกิดขึ้น^{๒๘} ดังนี้

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้สอยจีวรอย่างฟุ่มเฟือย คือ ชุดหนึ่งเข้าบ้าน อีกชุดหนึ่งอยู่ในวัด และอีกชุดหนึ่งไว้สรงน้ำ (อาบน้ำ) ทำให้บรรดาภิกษุผู้มักน้อยสันโดษตำหนิ แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบตามความที่ว่า ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงอติเรกจีวร ภิกษุใดทรง พึงปรับอาบัติตามธรรม” ครั้น อติเรกจีวรเกิดขึ้นแก่ท่านพระอานนท์ ซึ่งมีความต้องการที่จะถวายอติเรกจีวรนั้นแก่ท่านพระสารีบุตร แต่ด้วยขณะนั้น พระสารีบุตรอยู่เมืองสาเกต จึงมีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ว่า ‘ภิกษุไม่พึงทรงอติเรกจีวร’ แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ‘อานนท์ อีกนานเพียงไร สารีบุตรจะกลับมา’ ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ‘อีก ๙ วัน หรือ ๑๐ วัน จึงจะกลับมาพระพุทเจ้าข้า’ ” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทรงอติเรกจีวรไว้ได้ ๑๐ วัน เป็นอย่างมาก ” ต่อมาภิกษุทั้งหลายได้มีความคิดดังนี้ว่า “พวกเราจะปฏิบัติในอติเรกจีวรอย่างไร” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบพระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้วิกัปอติเรกจีวร”^{๒๙}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเดิมทีพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้สอยผ้าไตรจีวรได้ไม่เกิน ๑ ชุด คือ ๓ ผืนเท่านั้น แต่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ผู้มีความมักมากเก็บไตรจีวรไว้ใช้สอยกันถึง ๓ ชุด เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้า ทรงตำหนิ จึงมีสิกขาบทห้ามไม่ให้ใช้อติเรกจีวร ต่อมาทรงผ่อนผันให้ใช้อติเรกจีวรได้ไม่เกิน ๑๐ วัน แต่ต้องทำวิกัปอติเรกจีวรก่อน คือ ทำให้เป็น ๒ เจ้าของอาศัยใช้ได้ด้วยตั้งไว้เป็นของกลาง^{๓๐}

^{๒๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๕ - ๒๑๖.

^{๒๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖ - ๒๑๗.

^{๒๙} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖ - ๒๑๗.

^{๓๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส **วิชิตมุนี เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓.

๔) คหบดีจิวร

คหบดีจิวร คือ ผ้าที่มีผู้นำมาถวายแก่พระภิกษุ เพื่อไม่ให้พระภิกษุต้องลำบากไปแสวงหาผ้าบังสุกุลมาทำเป็นจีวรนุ่งห่ม ซึ่งมีที่มาของการอนุญาตคหบดีจิวรแก่ภิกษุสงฆ์ ปรากฏในวรยาจนากถา โดยหมอชีวกโกมารภัจกราทูลขอพร ดังนี้

พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ถือผ้าบังสุกุลอยู่เป็นวัตร ผ้าสีไวยกะคู่นี้เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐสุด มีชื่อเด่นเยี่ยมกว่าผ้าเป็นอันมาก หลายร้อย หลายพัน หลายแสนคู่ พระเจ้าปัสสัต ทรงส่งมาพระราชทาน พระองค์โปรดรับผ้าสีไวยกะ คู่ ๑ ของข้าพระองค์เถิดพระพุทธเจ้าข้า และโปรดทรงอนุญาตคหบดีจิวรแก่ภิกษุสงฆ์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เรออนุญาตคหบดีจิวร รูปใดปรารถนาจะถือผ้าบังสุกุลก็ได้ รูปใดปรารถนาจะรับคหบดีจิวรก็ได้ แต่เราสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามที่ได้^{๓๑}

หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตถวายคหบดีจิวรแก่ภิกษุแล้ว ทำให้ทั้งคนชาวเมืองและชาวชนบทถวายจีวรแก่พระภิกษุอย่างมากมายในวันเดียว มีจีวรหลายพันผืนได้เกิดขึ้นในกรุงราชคฤห์

การถวายคหบดีจิวรในสมัยนั้น จีวรมีทั้งเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบซึ่งในกัมพลานุขานนาทีกา พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตวัสดุที่นำมาทำผ้าจีวรมี ๖ ชนิด คือ

๑. โขมะ (ผ้าเปลือกไม้)
๒. กัปปาสิกะ (ผ้าฝ้าย)
๓. โกเสยยะ (ผ้าไหม)
๔. กัมพล (ผ้าขนสัตว์)
๕. สาณะ (ผ้าป่าน)
๖. ภังคะ (ผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน)^{๓๒}

สำหรับน้ำย้อมผ้า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตน้ำย้อมจีวร ๖ ชนิด ดังในจีวรชนกถา ว่าด้วยน้ำย้อมจีวรที่ได้จากรากไม้ ต้นไม้ เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ และผลไม้^{๓๓}

สรุปได้ว่า คหบดีจิวรเป็นผ้าที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายรับจากทายกหรือชาวบ้านที่นำมาถวาย ซึ่งทำมาจากวัสดุ ๖ ชนิด คือ เปลือกไม้ ฝ้าย ผ้าไหม ขนสัตว์ ป่าน และผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน นำมาย้อมด้วยน้ำย้อมจากรากไม้ ต้นไม้ เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ และผลไม้

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นไปได้ว่า ผ้าที่ทรงอนุญาตทั่วไปแก่พระภิกษุเพื่อใช้สอย ในสมัยพุทธกาลนั้น พระภิกษุนุ่งห่มด้วยผ้าบังสุกุลจีวร โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่ถือธุดงค์เป็นปกติ หรือที่เรียกว่า ปิงสุกุลิกัจะ คือ นุ่งห่มด้วยผ้าบังสุกุล ถือเป็นหลักปฏิบัติที่ต้องไปแสวงหาเก็บเอามาทำความสะอาด ตัด ย้อม และเย็บทำเป็นจีวร ต้องทำเอง ไม่ใช่ด้วยการขอใคร และต้องทำให้เสร็จทันภายใน ๓๐ วัน หากเกินกว่านั้นต้องสละผ้าที่ได้มา ถ้าไม่สละต้องอาบัตินิสัสัคคิยาจิตตีย์ กำหนดให้มีไว้ใช้สอย

^{๓๑} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๗/๑๙๗ - ๑๙๘.

^{๓๒} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๗/๑๙๙.

^{๓๓} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๘/๒๐๐.

^{๓๔} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๔/๒๐๙.

ได้ไม่เกิน ๓ ผืน หรือผ้าไตรจีวร ได้แก่ อุตตราสงค์ (ผ้าห่ม) อันตราสก (ผ้านุ่งหรือสบง) สังฆาฏิ (ผ้าพับซ้อนเป็นชั้นหรือผ้าพาดและอนุญาตให้ก่อบติเรกจีวรไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน โดยต้องทำวิกัปคือ ทำเป็น ๒ เจ้าของ ให้อาศัยใช้ได้ ตั้งไว้เป็นของกลาง ต่อมาทรงอนุญาต ให้ภิกษุรับคบตีจีวร เพื่อเป็นการสนองศรัทธาของชาวบ้าน และเพื่อความสะดวกในการแสวงหาและจัดทำ นุ่งห่มเอง ซึ่งการที่พระพุทธเจ้าทรงวางกฎระเบียบ ในเรื่องจีวรนั้น ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ภิกษุเกิดความโลภ ซึ่งจะนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธาในหมู่สงฆ์ อีกทั้งไม่เป็นการเบียดเบียนชาวบ้าน นอกจากนี้ ในเรื่องผ้านุ่งห่มที่เป็นผ้าบังสุกุลจีวรหรือคหบดีจีวร พระพุทธเจ้าทรงตรัสสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามที่ได้^{๓๕} กล่าวคือ ทรงสรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรทั้งสองชนิด

๒.๒.๒ ผ้ากฐิน

ผ้ากฐิน คือ ผ้าผืนหนึ่งที่ใช้เป็นองค์กฐินสำหรับกราน แต่บางทีพูดคลุมๆ หมายถึงผ้าทั้งหมดที่ถวายพระในพิธีทอดกฐิน, เพื่อกันความสับสน จึงเรียกแยกเป็นองค์กฐินหรือผ้าองค์กฐินอย่างหนึ่งกับผ้าบริวารหรือผ้าบริวารกฐินอีกอย่างหนึ่ง^{๓๖} ซึ่งจากที่กล่าวแล้วถึงผ้าที่ทรงอนุญาตทั่วไป ที่พระภิกษุในสมัยพุทธกาลนุ่งห่ม คือ ผ้าบังสุกุลจีวรและคหบดีจีวร มีทายกหรือชาวบ้านถวายให้ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์ คือ ไม่ต้องลำบากในการแสวงหาผ้าบังสุกุลเพื่อนำเอามาทำเป็นจีวรไว้นุ่งห่ม ซึ่งเป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้ง่าย โดย เฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูฝน ภิกษุต้องงดการเที่ยวจาริกไปในสถานที่ต่างๆ ต้องอยู่จำพรรษาในวัดใดวัดหนึ่งตลอดไตรมาส เพื่อไม่ให้พระภิกษุถูกตำหนิจากชาวบ้าน ดังที่มีปรากฏในวัสสุภยานิกายกานนา^{๓๗} ว่าด้วยทรงอนุญาตการเข้าจำพรรษา ดังนี้

ครั้งนั้น พระพุทธเจ้ายังไม่มีบัญญัติให้พระภิกษุเข้าจำพรรษา ภิกษุเหล่านั้นเที่ยวจาริกไปทั้ง ๓ ฤดู ทำให้ชาวบ้านได้พากันตำหนิ ตีเตียน มีการเปรียบเทียบกับพวกอัญญเดียรถีย์ มีการกล่าวโทษว่า “พวกอัญญเดียรถีย์เหล่านี้ผู้สอนธรรมไม่ดียังพักอยู่ประจำที่ตลอดฤดูฝน อีกทั้งผู้งนเหล่านี้เล่าก็ยังทำรณรงค์บงกชอดไม้พักอยู่ประจำที่ในฤดูฝน ส่วนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้ เที่ยวจาริกไปทั้งฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน ย่ำติณชาติอันเขียวสด เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตซึ่งมีอินทรีย์เดียว เหยียบสัตว์เล็กๆ จำนวนมากให้ถึงความมอดวายไป ” ภิกษุทั้งหลายได้ยินความดังนั้น จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายเรอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายเข้าจำพรรษา..ภิกษุเข้าจำพรรษาในฤดูฝน...”^{๓๘}

การให้ภิกษุเข้าจำพรรษา ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการเข้าพรรษาของพระภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น ได้กำหนดให้พระภิกษุต้อง เข้าจำพรรษาในช่วงฤดูฝน และให้หยุดการจาริกไปสถานที่ต่างๆ เพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดจาก การเดินเหยียบย่ำธัญพืชในไร่นาของชาวบ้าน ที่ทำนาในฤดูฝน รวมทั้งเหยียบแมลงต่างๆ ให้ตายโดยไม่รู้ตัว อันเป็นเหตุให้พระภิกษุต้องถูกตำหนิตีเตียนจากชาวบ้าน ซึ่งการจำพรรษา คือ อยู่ประจำ หรือประจำที่ใน

^{๓๕} ดุรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๗ - ๑๙๘.

^{๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๒.

^{๓๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘๔/๒๙๒ - ๒๙๓.

^{๓๘} ดุรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘๔/๒๙๒ - ๒๙๒.

ที่เหมาะสม ตลอดสามเดือนในฤดูฝน คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ (นี้เรียก ปุริมพรรษา แปลว่า “พรรษาดัน”) หรือตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ (อย่างนี้เรียก ปัจฉิมพรรษา แปลว่า “พรรษาหลัง”)^{๓๙}

พิจารณาได้ว่า การอยู่จำพรรษาของพระภิกษุมี ๒ ระยะ คือ ปุริมพรรษา หรือพรรษาดัน นับตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ และปัจฉิมพรรษา หรือพรรษาหลัง นับตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ นับรวมระยะเวลาพรรษาดันกับพรรษาหลัง คือ ๔ เดือนของฤดูฝน ซึ่งในช่วง ๑ เดือนของปัจฉิมพรรษา นับตั้งแต่วัน แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นช่วงหลังวันออกพรรษา พระภิกษุต้องเตรียมความพร้อมเพื่อการออกจาริกไปในสถานที่ต่างๆ และที่สำคัญต้องมีจิรวนึ่งหม้อที่เกือกต่อการประพุดิพรหมจรรย์ ด้วยการแสวงหาผ้ามาทำเป็นจิรวนึ่งเปลี่ยนแทนผืนเก่าให้เสร็จภายใน ๓๐ วัน ตามพระวินัยบัญญัติ ซึ่งนับว่าเป็นความลำบากในเรื่องจิรวนึ่งหม้อของพระภิกษุที่ต้องนึ่งหม้อจิรวนึ่งเพียงชุดเดียวตลอดไตรมาสครบ ๓ เดือนแล้วในพรรษาดัน จึงเป็นที่มาขอผ้ากฐินซึ่งเป็นพุทธานุญาต ดังมีปรากฏในกฐินขันธกะ ดังนี้

ครั้งนั้น ภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ จำนวน ๓๐ รูป เดินทางมากรุงสาวัตถี เพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ขณะนั้นประทับอยู่ ณ พระเชตวัน แต่ไม่สามารถจะเดินทางไปให้ทันวันเข้าพรรษาในกรุงสาวัตถีได้ จึงเข้าพรรษาในเมืองสาเกต ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงสาวัตถีเพียง ๖ โยชน์ เมื่อออกพรรษาบารณาแล้ว ภิกษุเหล่านั้นรีบเดินทางมุ่งสู่กรุงสาวัตถีทันที ทั้งที่ฝนยังตกชุกอยู่ พื้นดินชุ่มชื้นไปด้วยน้ำ เป็น หล่มเลน ทำให้จิรวนึ่งของภิกษุเหล่านั้นเปียกชุ่ม เปราะเปื้อนไปด้วยโคลน ตม ครั้นมาถึงพระพุทธเจ้าทรงมีปฏิสันถารกับภิกษุเหล่านั้นในเรื่องการอยู่จำพรรษา และภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูลถึงความตั้งใจ ความกระวนกระวายใจและความลำบากในการเดินทางให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องภิกษุชาวปาฐะยะเหล่านั้นแล้ว จึงทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐิน”^{๔๐}

พุทธานุญาตที่ให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐินดังกล่าวข้างต้น นับเป็นพุทธานุญาตที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้เอง โดยไม่ต้องขอ โดยมีมูลเหตุมาจาก ภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ ซึ่งเป็นพระภิกษุที่ศรัทธาผู้เป็นพระภาคารร่วมพระบิดาเดียวกับพระโกลน ในพระภิกษุเหล่านั้น ที่เป็นหัวหน้าของทุกรูปได้เป็นพระอนาคามี ผู้บรรลุคุณธรรม ต่ำกว่าทุกรูปได้เป็นพระโสดาบัน ไม่มีแม้สักรูปเดียวที่เป็นพระอรหันต์หรือเป็นปุถุชนและล้วนเป็นภิกษุที่ถือธุดงค์เป็นปกติ คือ สมาทานประพุดิพรหมจรรย์ ๑๓ อย่างเลยทีเดียว^{๔๑} เป็นภิกษุอาคันตุกะที่เดินทางมาเพื่อต้องการอยู่จำพรรษาร่วมกับพระพุทธเจ้า แต่มาไม่ทันในวันเข้าพรรษา ครั้นออกพรรษาแล้ว จึงรีบเดินทางไปเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่การเดินทางในท้ายฤดูฝนของช่วงวันออกพรรษานั้น ย่อมมีความลำบาก ทำให้จิรวนึ่งเปียกชุ่มไปด้วยน้ำ เปราะ เปื้อนไปด้วยโคลนตม ด้วยเหตุที่มีน้ำท่วมขัง ทางสิ้น ที่ที่เหยียบแล้ว ทำให้น้ำโคลนกระเด็นขึ้น

^{๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๖๑.

^{๔๐} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๕ - ๑๔๖, กรานกฐิน เป็นวิธีการตัดเย็บจิรวนึ่ง โดยซึ่งไม้กฐิน (ไม้สะดึง) แล้วเอาผ้าที่เย็บเป็นจิรวนึ่งเข้าซึ่งไม้กฐิน เย็บเสร็จแล้วบอกแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ร่วมใจกันยกผ้าให้ในนามของสงฆ์ เพื่ออนุโมทนา

^{๔๑} วิ.ม.อ (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๓๗.

กระทบถึงตะโพก อีกทั้งจิ๋วมีเนื้อแน่นจึงแห้งยาก^{๔๒} และเมื่อภิกษุเหล่านั้นได้ฟัง อนมตคคิกกาจาก พระพุทธเจ้าจนจบกถา ภิกษุทุกรูปเหล่านั้นได้บรรลุอรหัตผล และเหาะไปจากที่ที่ตนนั่ง เลยทีเดียว ต่อมาพระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า “ถ้าเราจักบัญญัติการกรานกฐิน ภิกษุเหล่านี้ก็จะเก็บจิ๋วไว้ผืนหนึ่ง ครองอันตรายสกับอุตตราสงค์มา ไม่ต้องลำบากอย่างนี้ ก็ธรรมดา การกรานกฐินนี้ พระพุทธเจ้าทุก พระองค์ทรงอนุญาตไว้แล้ว” จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการกรานกฐิน^{๔๓}

ในวินัยมุข ได้อธิบายความหมายของการกรานกฐิน คือ เมื่อมีผ้าเกิดขึ้นแก่สงฆ์ในกาลเช่นนั้น พอจะเป็นไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งได้ สงฆ์พร้อมใจกันยกให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่การกราน ภิกษุผู้ได้รับผ้านั้นเอาไปทำเป็นจีวรแล้วเสร็จภายในวันนั้นแล้ว มาบอภิกษุผู้ยกผ้านั้นให้เพื่ออนุโมทนา ภิกษุเหล่านั้น อนุโมทนาโดยผ้าที่ใช้ทำเป็นผ้ากฐินมีอยู่ ๕ ชนิด คือ ๑) ผ้าใหม่ ๒) ผ้าเทียมใหม่ ๓) ผ้าเก่า ๔) ผ้าบังสุกุล ๕) ผ้าตกตามร้าน ผ้าทั้ง ๕ ชนิดนี้ ผู้ใดผู้หนึ่ง จะเป็นคฤหัสถ์ก็ตาม เพื่อนสหธรรมิก ด้วยกันก็ตาม ถวายแก่ สงฆ์แล้ว เป็นของใช้ได้ ผ้าที่ไม่ควรใช้เป็นผ้ากฐิน คือ ๑) ผ้าที่ตนไม่ได้เป็น กรรมสิทธิ์ ๒) ผ้าที่ได้มาโดยอาการอันมิชอบ ๓) ผ้าที่เป็นนิสัสคีย์ ๔) ผ้าที่เก็บไว้ค้างคืน^{๔๔}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายความหมายของการกรานกฐิน (เขียน กราลกฐิน ก็ มี) มีความหมายว่า พระสงฆ์ผู้จำพรรษาครบถ้วนในวัดเดียวกัน จำนวนตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป ประชุมกันมี มติมอบผ้าที่ทำมาได้ หรือได้รับมาโดยวิธีการที่ถูกต้องให้แก่พระภิกษุรูปหนึ่งในคณะของตนนั้น พระภิกษุผู้ได้รับแล้วนำผ้าไปตัด เย็บ ย้อม ทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ให้เสร็จเรียบร้อยภายใน วันเดียวนั้น แล้วมาแจ้งให้ที่ประชุมรับทราบ เมื่อที่ประชุมอนุโมทนา คือ ให้ความเห็นชอบแล้วก็ เป็นเสร็จพิธี^{๔๕} โดยภิกษุผู้เย็บจีวรเช่นนั้น เรียกว่า ผู้กราน^{๔๖}

นอกจากนี้ พระสุพจนมุนี (ผิน ธรรมประทีป ป.๖) ได้อธิบายในประเด็น “ผ้ากฐินใช้ทำ อะไร” กล่าวว่า การ ทำผ้านั้น จะทำเป็นผ้าสังฆาฏิ คือ ผ้าซ้อนห่มกันหนาว อุตตราสงค์ คือ ผ้าห่ม หรืออันตรายส คือ ผ้านุ่ง ผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ แต่ถ้าจะทำเป็นอะไรก็ต้องทำให้เสร็จจริงๆ อย่าทำ เพียงแต่สักว่าเป็นกิริยา เช่น ชิด ซัก กะ ตัด เนา ตีลูกตุ้ม ตีตึ้งตุ้ม ทำอนุวาด เพิ่มผ้าตาม ย้อมไม่ได้ สี เหล่านี้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง หาได้ไม่ ต้องทำให้เสร็จบริบูรณ์ถูกต้องและใช้ได้ตามพระวินัยบัญญัติ และทำพินทุกับปะให้แล้วในวันนั้น^{๔๗}

จึงอาจกล่าวได้ว่า ผ้ากฐิน เกิดจากการที่ ภิกษุชาวเมืองปาฐะยะจำนวน ๓๐ รูป มีความ ลำบากในเรื่องไตรจีวรนุ่งห่มที่เปียกชุ่มไปด้วยน้ำ เปราะเปื้อนไปด้วยโคลนตม เพราะการเดินทางหลังวัน ออกพรรษาซึ่งยังคงอยู่ในช่วงฤดูฝน ผ้าจีวรที่นุ่งห่มมีเนื้อหนา แห้งยาก จึงมีพุทธานุญาตให้พระภิกษุผู้อยู่

^{๔๒} ดูรายละเอียดใน วิ.ม.อ (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๓๗ - ๒๓๘.

^{๔๓} วิ.ม.อ (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๓๘.

^{๔๔} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, วิชา วินัยมุข เล่ม ๓ ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ เลียงเชียง, ๒๕๓๖), หน้า ๔๓.

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), กฐินสู่ธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด ๒๕๔๑), หน้า ๑๑ - ๑๒.

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๖.

^{๔๗} พระสุพจนมุนี(ผิน ธรรมประทีป ๗), กฐินกถา พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร วัดบวรนิเวศวิหาร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

จำพรรษาครบตลอดไตรมาสแล้วได้กรานกฐินโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระภิกษุได้มีจีวรผืนใหม่แทนผืนเก่าที่ชำรุด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการแสวงหาผ้าในช่วงหลังวันออกพรรษากายใน ๑ เดือน ซึ่งแต่เดิมนั้นพระภิกษุต้องแสวงหาเอง เป็นผ้าบังสุกุล หรือผ้าที่ทิ้งไว้ตามป่าช้า กองขยะ เป็นผ้าที่เขาทิ้งไว้ไม่มีเจ้าของ และจะไปขอใครก็ได้ ต่อมาจึงมีพุทธานุญาตให้พระภิกษุรับผ้าที่มีผู้นำมาถวาย ๕ ชนิด ได้แก่ ผ้าใหม่ ผ้าเทียมใหม่ ผ้าเก่า ผ้าบังสุกุล และผ้าตกตามร้าน นำมาเป็นผ้ากฐินเพื่อการกรานกฐินต่อไปตามพระวินัย โดยเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืนที่เสร็จสมบูรณ์ถูกต้องและใช้ได้ทำให้เสร็จในวันนั้น

สำหรับคำว่า “ทอดกฐิน” พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายว่า ทอดกฐิน เกิดจากความคิดของชาวพุทธฝ่ายคฤหัสถ์ที่จะช่วยเหลือสนับสนุนการกรานกฐินของพระสงฆ์ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ตรงที่ว่า ทำอย่างไรจะช่วยให้พระสงฆ์ได้ผ้ากฐินผืนที่จะนำมาประชุมตกลงมอบกันนั้น โดยไม่ให้พระสงฆ์ต้องยุ่งยากลำบากมากนัก เมื่อคิดดังนี้ จึงมีชาวบ้านบางท่านจัดหาผ้ามา แล้วนำไปมอบให้แก่สงฆ์ผู้จะกรานกฐิน การกระทำอย่างนี้เรียกว่า ทอดกฐิน เมื่อนิยมนำตามกันสืบมา ก็กลายเป็นประเพณีทอดกฐิน^{๔๘}

สรุปได้ว่า การกรานกฐิน เป็นสังฆกรรมเฉพาะพระภิกษุผู้อยู่จำพรรษารับ ๓ เดือนตลอดไตรมาสของพระภิกษุในวัดเดียวกัน มีจำนวนตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป มีมติให้ความเห็นชอบที่จะมอบผ้ากฐินให้กับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่มีความเหมาะสม มีความสามารถในการทำจีวรได้เป็นอย่างดี และมีจีวรที่เก่าชำรุดเป็นผืนกรณ โดยนำผ้ากฐินที่ได้รับมอบไปตัด เย็บ ย้อม ทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ให้เสร็จภายในวันเดียวกัน นั้น แล้วนำ กลับมาแจ้งให้ที่ประชุมสงฆ์รับทราบ เพื่ออนุโมทนา และเมื่อภิกษุได้การกรานกฐินแล้วยังทำให้ภิกษุไม่ต้องนุ่งห่มไตรจีวรให้ครบทั้ง ๓ ผืนก็ได้ สำหรับชาวพุทธฝ่ายคฤหัสถ์ ซึ่งได้เห็นความยุ่งยากลำบากในเรื่องผ้ากฐินผืนที่จะ นำมากรานกฐิน จึงได้จัดหาผ้าที่สมควร มามอบให้แก่สงฆ์เพื่อการกรานกฐิน ทำให้การกรานกฐินทำได้สะดวกและใช้เวลาในการทอดกฐินได้เร็วขึ้น ปัจจุบันก็มีทายกทายิกาผู้ศรัทธา นำผ้ากฐินมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ โดยเรียกการกระทำอย่างนี้ว่า ทอดกฐิน และกลายเป็นประเพณีทอดกฐินของชาวพุทธสืบมาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น พัฒนาการของผ้ากฐิน สู่การทอดกฐิน ซึ่งในสมัยพุทธกาลพระภิกษุนุ่งห่มจีวรด้วยผ้าที่ทรงอนุญาตทั่วไป คือ ผ้าบังสุกุลจีวร ใช้สอยผ้าไตรจีวรได้ไม่เกิน ๓ ผืน อนุญาตให้เก็บอธิการจีวรไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน ต่อมาทรงอนุญาตให้ภิกษุรับคหบดีจีวร พระพุทธเจ้าทรงวางกฎระเบียบในเรื่องจีวรเพื่อป้องกันไม่ให้ภิกษุเกิดความโลภ และเกิดการเบียดเบียนชาวบ้าน ต่อมาจึงมีพุทธานุญาตให้ภิกษุรับผ้ากฐิน ด้วยเหตุที่ทรงเห็นความลำบากในเรื่องไตรจีวรนุ่งห่มของภิกษุชาวเมืองปาฐะยะจำนวน ๓๐ รูป ที่เปื่อยช้ำไปด้วยน้ำ เปรอะเปื้อนไปด้วยโคลนตม เพราะการเดินทางหลังวันออกพรรษาซึ่งยังคงอยู่ในช่วงฤดูฝน จึงมีพุทธานุญาตให้พระภิกษุผู้อยู่จำพรรษารับตลอดไตรมาสแล้วได้กรานกฐินซึ่งเป็นสังฆกรรมเฉพาะพระภิกษุผู้อยู่จำพรรษารับ ๓ เดือนในพรรษาดังนั้น ตลอดไตรมาสในวัดเดียวกัน มีจำนวนตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป ต่อมาเมื่อชาวพุทธฝ่ายคฤหัสถ์ได้เห็นความยุ่งยากลำบากในเรื่องผ้ากฐินผืนที่จะนำมากรานกฐิน จึงได้จัดหาผ้าที่สมควรามอบให้แก่สงฆ์เพื่อการกรานกฐิน ซึ่งปัจจุบันหาซื้อได้ง่ายตามร้านค้าสังฆภัณฑ์ การทอดกฐินในสมัยพุทธกาลจึงเป็นกิจของสงฆ์โดยเฉพาะ ที่เรียกว่า กา รกรานกฐิน

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), กฐินสูตร หน้า ๑๔.

ซึ่งยังคงปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนชาวบ้านหรือที่เรียกว่า ทายกทายิกา นำผ้ากฐินมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ เรียกว่า ทอดกฐิน ซึ่งปัจจุบันชาวพุทธเรียกพิธีกรรมนี้ว่าเป็นประเพณีการทอดกฐิน

๒.๓ พุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฐิน

พุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฐิน เป็นการศึกษาเรื่องข้อกำหนดเกี่ยวกับกฐินในสมัยพุทธกาล เป็นรูปแบบที่มีข้อกำหนดในการทอดกฐินตามพระวินัยบัญญัติ ซึ่งกำหนดด้วยจำนวนพระสงฆ์ กำหนดเขตกฐิน กำหนดผ้ากฐิน คุณสมบัติของภิกษุผู้กรานกฐิน ดังมีรายละเอียดในประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้

๒.๓.๑ กำหนดจำนวนพระสงฆ์

กำหนดจำนวนพระสงฆ์ หมายถึง จำนวนพระสงฆ์ในวัดที่จะทอดกฐิน นั้น ต้องมีจำนวนตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป โดยเป็นผู้รับผ้ากฐิน ๑ รูป อีก ๔ รูป เป็นคณะสงฆ์จำนวนพระสงฆ์จะน้อยกว่า ๕ รูป ใช้ไม่ได้ เนื่องจากการทอดกฐินเป็นสังฆกรรมประเภทหนึ่ง ดังนั้น จำนวนพระสงฆ์ในวัดที่จะรับกฐินต้องมีไม่น้อยกว่า ๕ รูปขึ้นไป หากน้อยกว่าถือว่าไม่ครบองค์สงฆ์ที่จะทำสังฆกรรม

ในสมันตปาสาทิกา ได้กล่าวถึง อรรถกถา มหาปัจจรี ได้อธิบายไว้ว่า ภิกษุทุกรูป (ผู้อยู่จำพรรษาหลัง เป็นคนปุระของพวกภิกษุผู้อยู่จำพรรษาต้น แต่พวกเธอไม่ได้อธิษฐานสงฆ์ อธิษฐานสงฆ์ยอมเป็นของพวกภิกษุนอกนี้ (ผู้อยู่จำพรรษาต้น) เท่านั้น ถ้าพวกภิกษุผู้อยู่จำพรรษาต้นมี ๔ รูป ๓ รูป ๒ รูป หรือรูปเดียว พึงนิมนต์พวกภิกษุนอกนี้มาเป็นคนปุระ กระทั่งกรานกฐิน ถ้าภิกษุผู้อยู่จำพรรษาต้นมี ๔ รูป สามเณรผู้มีอายุครบรูปหนึ่ง ถ้าเธออุปสมบทในวันเข้าพรรษาหลัง เธอจัดเป็นคนปุระ รักษะและได้อธิษฐานสงฆ์ด้วย แม้ในคำว่า มีภิกษุ ๓ รูป สามเณร ๒ รูป มีภิกษุ ๒ รูป สามเณร ๓ รูป มีภิกษุรูปเดียว สามเณร ๔ รูป นี้ก็นัยนี้เหมือนกัน ถ้าพวกภิกษุผู้อยู่จำพรรษาต้นไม่ฉลาดในการกรานกฐิน ควรหาพวกพระเถระผู้กล่าวขันธ์ที่ชำนาญการกรานกฐินมา^{๔๙} กล่าวคือ ถ้าภิกษุผู้อยู่จำพรรษาต้นมีไม่ครบ ๕ รูป ก็ให้นาสามเณรที่อุปสมบทในวันเข้าพรรษาหลัง หรือพระภิกษุผู้จำพรรษาหลัง (ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒) ในวัดเดียวกัน มาร่วมเป็นคนปุระให้ครบองค์คณะจำนวน ๕ รูปขึ้นไปแล้วกรานกฐิน แต่ภิกษุผู้จำพรรษาหลังในวัดเดียวกัน และภิกษุที่อยู่ต่างวัดมาสดกรรมวาจา เข้าร่วมเป็นองค์คณะก็จะไม่ได้รับอธิษฐานสงฆ์

ทั้งนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรง มีทศนะในประเด็นนี้ว่า “กฐินไม่เป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้นอกสีมาอนุโมทนา ” ห้ามไม่ให้เอาภิกษุอื่นมาเป็นคนปุระหรือสดกรรมวาจา^{๕๐}

จึงอาจสรุปได้ว่า จำนวนพระสงฆ์ในวัดที่จะทอดกฐินได้นั้น ต้องมีจำนวนตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไปจะน้อยกว่าไม่ได้ เนื่องจากการทอดกฐินเป็นสังฆกรรม และอธิษฐานสงฆ์ยอมได้กับพระสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษาต้น หรือสามเณรที่อุปสมบทในวันเข้าพรรษาหลังในวัดเดียวกันเท่านั้น

^{๔๙} วิ.ม.อ. (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๓๙ - ๒๔๐.

^{๕๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส รัชสมัย ร.๖ เล่ม ๓, หน้า ๗๕.

๒.๓.๒ กำหนดเขตกฐิน

เขตกฐิน หมายถึง กำหนดระยะเวลาในเรื่องกฐิน มี ๒ เขต คือ

๑) **เขตในการทอดกฐิน** หรือกฐินกาลที่ทำได้หลังวันออกพรรษา มีกำหนดภายใน ๑ เดือน คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นเขตที่เป็นพุทธานุญาตให้ภิกษุแสวงหาผ้ามาทำจีวร เป็นระยะเวลาให้ภิกษุได้กรานกฐิน และเปิดโอกาสให้ผู้ศรัทธาได้ทำบุญทอดกฐิน ซึ่งจะทอดกฐินก่อนหรือหลังจากระยะเวลาดังกล่าวแล้วนี้ไม่นับเป็นกฐิน เว้นแต่เป็นทายกผู้มีเหตุรีบร้อนขอถวายก่อนกำหนดเวลาปกติ เนื่องจากจะไปในกองทัพ หรือประสงค์จะไปพักแรมต่างถิ่น เจ็บไข้ สตรีมีครรภ์ ผู้ไม่มีศรัทธาได้เกิดศรัทธาขึ้นหรือผู้ไม่เลื่อมใสได้เกิดความเลื่อมใสขึ้นมีพุทธานุญาตให้ภิกษุรับเก็บไว้ได้ภายใน ๑๐ วันก่อนออกพรรษา ดังพระบัญญัติไว้ว่า “ก็ เมื่อยังเหลืออีก ๑๐ วัน จึงจะถึงวันเพ็ญเดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวันครบไตรมาส อัจฉริยเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุรู้ว่าเป็นอัจฉริยพึงรับไว้ ครั้นรับไว้แล้วควรเก็บไว้ได้ชั่วสมัยที่เป็นจีวรกาล ถ้าเก็บไว้เกินกำหนดนั้น ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย”^{๕๑}

๒) **เขตอานิสงส์กฐิน** คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นช่วงเวลาต่อเนื่องจากเขตการทอดกฐิน เมื่อภิกษุได้กรานกฐินแล้วทำให้ได้รับอานิสงส์กฐินขยายระยะเวลาออกไปอีก ๔ เดือน ดังพระบัญญัติว่า “สมัยที่เป็นจีวรกาล คือ เมื่อยังไม่ได้กรานกฐินมีเวลาทำยถุฎณ ๑ เดือน เมื่อกรานกฐินแล้ว ขยายเวลาออกไปอีกเป็น ๕ เดือน”^{๕๒}

๒.๓.๓ กำหนดผ้ากฐิน

การทอดกฐินในสมัย พุทธกาล คือ งานทำผ้าที่เรียกว่า ผ้ากฐิน จึงมีการกำหนดผ้าที่พระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตให้นำมาใช้ทำเป็นผ้ากฐิน และผ้าที่ไม่อนุญาตให้นำมาใช้ทำเป็นผ้ากฐินดังนี้

๑) ผ้าที่อนุญาตให้ทำเป็นผ้ากฐิน

ผ้าที่มีพุทธานุญาตให้นำมาใช้ทำเป็นผ้ากฐินได้ มี ๕ ชนิด คือ

๑. ผ้าใหม่

๒. ผ้าเทียมใหม่

๓. ผ้าเก่า

๔. ผ้าบังสุกุล

๕. ผ้ายกตามร้าน^{๕๓}

ผ้าทั้ง ๕ ชนิดนี้ ผู้ใดผู้หนึ่ง จะเป็นคฤหัสถ์ก็ตาม เพื่อนสหธรรมิกด้วยกันก็ตาม ถวายแล้ว เป็นของใช้ได้^{๕๔} คือ ต้องมีผู้ถวายจะเป็นคฤหัสถ์หรือภิกษุสามเณรก็ได้ ที่ถวายด้วยศรัทธาตนเอง

๒) ผ้าที่ไม่อนุญาตให้ทำเป็นผ้ากฐิน

ผ้าที่ไม่อนุญาตให้ใช้เป็นวัตถุแห่งกฐินนั้น คือ ผ้าที่ไม่ควรทำเป็นผ้ากฐินมี ๔ ชนิด คือ

^{๕๑} วิมพา. (ไทย) ๒/๖๔๙/๑๖๙.

^{๕๒} วิมพา. (ไทย) ๒/๖๔๙/๑๖๙.

^{๕๓} วิม. (ไทย) ๕/๓๐๙/๑๔๙.

^{๕๔} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี้ยงเชิงวิชา วินัยมุข เล่ม ๓ ฉบับมาตรฐาน หน้า ๔๓.

๑. ผ้าที่ไม่ได้เป็นสิทธิ์ เช่น ผ้าข่อยมัดเขมา
๒. ผ้าที่ได้มาโดยอาการอันมิชอบ คือ ทำนิตและพูดเลียบเคียง ผ้าที่ทำนิตได้มานั้น เช่นพูดว่า ผ้าผืนนี้ดี อาจจะกรานกฐินด้วยผ้าผืนนี้ พูดเลียบเคียง เช่นพูดว่า การถวายผ้ากฐินสมควรอยู่ ทายกยอมได้บุญมาก
๓. ผ้าที่เป็นนิสัคคีย์ คือ ผ้าที่ยังไม่ทันเสร็จจรดขึ้น
๔. ผ้าที่ได้มาแล้วโดยทางบริสุทธิ แต่เก็บค้างคืนไว้แล้ว^{๕๕}

นอกจากนี้ ในสมันตปาสาทิกา ได้อธิบายเพิ่มเติม มคำว่า ด้วยผ้าที่พูดเลียบเคียงได้มา (ปริกถาก เตน) ความว่า ชื่อว่าผ้ากฐินควรให้บริสุทธิอย่างยิ่ง แม้แต่โยมมารดาของตนก็ไม่ควรออกปากขอ ผ้ากฐินควรจะเป็นดุษฎีมาจากอากาศเลยทีเดียว และคำว่า ผ้าที่เก็บไว้ค้างคืน (เสนนิคิเตน) สันนิธิ (การสังสม) มี ๒ อย่าง คือ ๑. กรณสันนิธิ ๒. นิจยสันนิธิ บรรดาสันนิธิ ๒ อย่างนั้น การเก็บไม่ทำให้เสร็จในวันนั้นนั่นเอง ชื่อว่า กรณสันนิธิ สงฆ์ได้ผ้ากฐินในวันนี้แต่ไปถวายในวันรุ่งขึ้น นี่ชื่อว่า นิจยสันนิธิ^{๕๖}

๒.๓.๔ คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐิน

คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐิน หรือองค์ภิกษุผู้สมควรเป็นผู้กรานกฐิน หรือผู้ครองกฐิน ตามที่คณะสงฆ์ได้ประกาศและมีมติในที่ประชุมให้เป็นผู้สมควรกรานกฐิน ซึ่งใน คัมภีร์ปริวาร ได้กล่าวถึงองค์ของภิกษุผู้กรานกฐิน ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ

๑. ภิกษุรูปบุพพกรรม
๒. รู้การถอนผ้า
๓. รู้การอธิษฐาน
๔. รู้การกราน
๕. รู้มาติกา
๖. รู้ปัลลิโพธ
๗. รู้การเดาะกฐิน
๘. รู้อันิสงส์^{๕๗}

ในสมันตปาสาทิกา ได้กล่าวถึงผ้ากฐินว่า สงฆ์พึงถวายแก่ภิกษุผู้มีจีวรเก่า ถ้าภิกษุผู้มีจีวรเก่า มีหลายรูป ก็พึงถวายแก่ภิกษุผู้มีพรรษามากกว่า แม้ในหมู่ภิกษุผู้มีพรรษามาก รูปใดเป็นมหุรรุชสามารถทำจีวรแล้วกรานได้ทันในวันนั้นนั่นเอง พึงถวายแก่รูปนั้น ถ้าภิกษุผู้มีพรรษามากกว่าไม่สามารถ ผู้มีพรรษาน้อยกว่าสามารถ ก็พึงถวายแก่เธอ อีกอย่างหนึ่งสงฆ์จะสงเคราะห์แก่พระมหาเถระก็ควร ดังนั้น สงฆ์พึงกล่าวว่า “ท่านขอรับ กรุณารับเถิด พวกกระผมจักช่วยกันทำถวายในจีวร ๓ ผืน ผืนใดเก่า ก็พึงถวายแทนผืนนั้น ตามปกติ พระมหาเถระใช้จีวร ๒ ชั้น พึงถวายพอจะทำได้เป็นจีวร ๒ ชั้น ถ้าท่านครองจีวรชั้นเดียว แต่มีเนื้อหนา และผ้ากฐินมีเนื้อบาง พึงให้ถวายพอเท่ากับจีวร ๒ ชั้นเลยทีเดียว เพื่อความเหมาะสม แม้เมื่อท่านกล่าวว่า “เราเมื่อไม่ได้ก็จะครองจีวรชั้นเดียว ” จะถวายผ้า ๒ ชั้นก็ควร

^{๕๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสนิพนธ์ เล่ม ๓, หน้า ๗๔.

^{๕๖} วิ.ม.อ. (ไทย) ๓/๓๐๘/๒๔๕.

^{๕๗} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๐๘/๕๘๐.

แต่ไม่ควรถวายเป็นภิกษุผู้มีความโลภเป็นปกติ แม้ภิกษุผู้รับนั้นก็ไม่พึงรับด้วยคิดว่า “เรากรรณกฐินแล้ว ภายหลังจักเลาะออกทำจีวร ๒ ชั้น”^{๕๘}

รายละเอียดของภิกษุผู้สมควรกรณกฐิน มีดังนี้

๑) บุพพกรรม

บุพพกรรม คือ ธุระที่จะพึงทำในเบื้องต้นแห่งการกรณกฐิน เป็นเรื่องที่ต้องจัดเตรียมให้เสร็จเรียบร้อยก่อนการกรณกฐินดังในคัมภีร์บวร อธิบายไว้ ๗ ประการ คือ ๑) ซักผ้า ๒) กะผ้า ๓) ตัดผ้า ๔) ผูกผ้า ๕) เย็บผ้า ๖) ย้อมผ้า ๗) ทำกัปปพินทุ^{๕๙}

ภิกษุผู้ที่ได้รับผ้ากฐินอันสงฆ์ให้แล้ว ต้องทำบุพพกรรมให้แล้วเสร็จภายในวันนั้น ดังนี้

(๑) ซักผ้า คือ แต่เดิมคงจะเห็นว่าผ้านั้นเก่า จึงให้ซักเสียก่อน เพื่อต้องการให้ขาวสะอาด แต่ในปัจจุบันถึงเป็นผ้าใหม่ก็ต้องซักเหมือนกัน

(๒) กะผ้า คือ กะว่าผ้าผืนนั้น จะพอทำเป็นจีวรชนิดใดชนิดหนึ่ง คือ จะเป็นสังฆาฏิ (ผ้าทาบ) อุตรวาสก (ผ้าห่ม) อันตรวาสก (ผ้าถุง) และจะต้องใคร่ครวญถึงระยะเวลาด้วยว่า จะทำเป็นผ้าชนิดใด จึงจะแล้วเสร็จทันเวลาตามที่กำหนด

(๓) ตัดผ้า คือ มีกำหนดให้ตัดเป็นจีวรมีชั้น ๕ หรือเกินกว่านั้น ให้ถูกต้องตามลักษณะจีวร ถ้าทำเป็นบริวารอย่างอื่นท่านห้าม

(๔) เนาหรือดันผ้าที่ตัดแล้ว คือ เอาผ้าทาบกัณเข้าแล้วเอาเข็มเย็บยาวๆ คือ เย็บห่างๆ เพื่อไม่ให้ผ้าเคลื่อนจากกัน เมื่อเย็บเสร็จแล้วก็เลาะเอาด้ายเนาออกเสีย ส่วนการดันนั้น คือ เย็บผ้าให้ติดกันเป็นตะเข็บโดยฝีเข็ม

(๕) เย็บเป็นจีวร ได้แก่ เย็บล้มตะเข็บ ที่เรียกว่า สอย

(๖) ย้อมจีวรที่เย็บแล้ว คือ ย้อมให้ได้สีที่ภิกษุใช้ได้ ห้ามไม่ให้ทำเป็นแต่สักว่าย้อม กล่าวคือ ย้อมไม่ได้สี

สีที่ห้ามสำหรับย้อมจีวร คือ

๑. สีคราม

๒. สีเหลือง

๓. สีแดง

๔. สีบานเย็น

๕. สีแสด

๖. สีชมพู

๗. สีดำ

สีที่อนุญาต หรือรับรองกันว่า เป็นสีที่ใช้ได้นั้น คือ

๑. สีเหลืองเจือแดงเข้ม

๒. สีเหลืองหม่น

๓. สีกรัก

^{๕๘} วิ.ม.อ. (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๔๑.

^{๕๙} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๐๘/๕๗๘.

(๓) ทำกับปะ คือ พินทุคือ พินทุ ได้แก่ ทำเครื่องหมายด้วยของอย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

๑. ด้วยคราม
๒. ด้วยตม
๓. ด้วยของคล้ำ

การทำเครื่องหมายนั้น ท่านให้ทำไว้ที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของจีวรและให้ทำมีฐานเป็นวงกลม ไม่เล็กกว่าหลังตัวเรือด บุพพกรณ์ทั้ง ๗ ประการนี้ ต้องทำให้เสร็จภายในวันนั้น ถ้าทำไม่แล้วเสร็จภายในวันนั้นใช้ไม่ได้ ปัจจุบัน ใช้ผ้าที่เย็บสำเร็จรูปมาแล้วเป็นผ้ากฐิน เพราะฉะนั้น กิจ คือ ซัก กะ ตัด เน่า เย็บ ย้อม จึงเป็นอันไม่มีกิจที่จะต้องทำ มีเพียงอย่างเดียว คือ ทำกับปะหรือพินทุ^{๖๐}

๒) การถอนผ้า

ผู้กรานกฐินต้องรู้การถอนผ้า หมายถึง เมื่อครั้งทำบุพพกรณ์มี ๗ เสร็จแล้ว ผ้ากฐินนั้นทำเป็นจีวรชนิดใด พึงปัจจุธรรม์จีวรชนิดนั้นของเดิม^{๖๑} กล่าวคือ ถอนอธิฐาน คือ ยกเลิกบริวารเดิมที่อธิฐานไว้ เช่น ได้อธิฐานสบง คือตั้งใจกำหนดสบงผืนหนึ่งไว้ให้เป็นสบงครอง ภายหลังจะไม่ใช้สบงผืนนั้นเป็นสบงครองอีกต่อไป ก็ถอนคืนสบงนั้น คือยกเลิกการอธิฐานเดิมนั้นเสีย เรียกว่า ปัจจุธรรม์สบง^{๖๒} ฉะนั้น ผ้าที่จะนำมาถอนนั้นจึงสงเคราะห์ด้วยผ้า ๓ อย่าง คือ ผ้าสังฆาฏิ ผ้าอุตตราสงค์ และผ้าอังตราวาสก^{๖๓} กล่าวคือ การถอนผ้าไตรจีวร ซึ่งมีวิธีการถอนผ้าด้วยการกล่าวคำถอน ดังนี้

อิมิ สงฆาฏิ ปัจจุธรรมิ แปลว่า ข้าพเจ้าขอยกเลิกผ้าสังฆาฏิผืนนี้
อิมิ อุตตราสงค์ ปัจจุธรรมิ แปลว่า ข้าพเจ้าขอยกเลิกผ้าห่มผืนนี้
อิมิ อังตราวาสก ปัจจุธรรมิ แปลว่า ข้าพเจ้าขอยกเลิกผ้าอู้งาผืนนี้^{๖๔}

๓) การอธิฐานผ้า

ภิกษุต้องรู้การอธิฐานผ้า คือ เมื่อถอนผ้าเดิมแล้วให้อธิฐานจีวรใหม่ชื่อเดิม สงเคราะห์ด้วยผ้า ๓ อย่าง คือ ผ้าสังฆาฏิ ผ้าอุตตราสงค์ และผ้าอังตราวาสก^{๖๕} กล่าวคือ ต้องรู้จักการอธิฐานผ้าไตรจีวร ซึ่งมีวิธีการอธิฐานผ้าไตรจีวร ดังนี้

อธิฐานผ้าสังฆาฏิ เปล่งวาจาว่า “อิมิ สงฆาฏิ อธิฐานมิ”
อธิฐานผ้าอุตตราสงค์ เปล่งวาจาว่า “อิมิ อุตตราสงค์ อธิฐานมิ”
อธิฐานผ้าอังตราวาสก เปล่งวาจาว่า “อิมิ อังตราวาสก อธิฐานมิ”^{๖๖}

^{๖๐} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เสียงเสียงวิชา วินัยมุข เล่ม ๓ ฉบับมาตรฐาน หน้า ๔๔ - ๔๖.

^{๖๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสวินัยมุข เล่ม ๓, หน้า ๗๘.

^{๖๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๒๙.

^{๖๓} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๐๘/๕๗๘.

^{๖๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสอุปสมบทวิธีและบุรพกิจสำหรับภิกษุใหม่ พิมพ์ครั้งที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๙), หน้า ๕๔.

^{๖๕} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๐๘/๕๗๘.

^{๖๖} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , คู่มือฉันภัตตาหารและธรรมศึกษาชั้นเอก วิชา วินัยมุข (เล่ม ๓) และกรรมบท (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย๒๕๕๕), หน้า ๕๗.

๔) การกราน

การกราน หมายถึง การกรานกฐิน ตามพุทธานุญาตที่ให้แก่ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสในวัดเดียวกัน มีตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป มีกำหนดให้กรานกฐินได้หลังวันออกพรรษายภายใน ๑ เดือน ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการกรานกฐิน ดังนี้

(๑) วิธีกราน

เมื่อมีผ้าเกิดขึ้นแก่สงฆ์แล้วในกฐิน กาล กำหนดให้ต้องกรานกฐินเพื่อให้ภิกษุผู้ได้รับผ้านั้นนำไปทำจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืนให้เสร็จภายในวันนั้น แล้วกลับมาบอกให้ภิกษุทั้งหลายอนุโมทนา ทั้งนี้ต้องทำอปโลกนกรรม คือ การประกาศในท่ามกลางสงฆ์ก่อนการสวดกรรมวาจา ซึ่งพระพุทธ เจ้า ได้กล่าวถึงวิธีการกรานกฐินและอรรถกฐินกรรมวาจาสำหรับกรานกฐิน ดังนี้

ท่านผู้เจริญขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้าผ้ากฐินนี้เกิดแล้วแก่สงฆ์ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้วพึงให้กรานกฐินแก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้าผ้ากฐินนี้เกิดแล้วแก่สงฆ์ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้วพึงให้กรานกฐินแก่ ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการให้ผ้ากฐินนี้แก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

ผ้ากฐินนี้อันสงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือ ความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้^{๖๗}

เมื่อภิกษุผู้กรานได้รับมอบผ้ากฐินโดยชอบธรรมแล้ว และได้ทำบุพพกรณ์ ทำปัจจุทธรณ์ (ถอน) และอธิษฐานผ้ากฐินแล้ว ลำดับต่อมาถึงพิธีกรานกฐิน มีคำกล่าวดังนี้

คำกรานกฐิน

กรานผ้าสังฆาฏิ เปล่งวาจาว่า “อิมาย สังฆาฎิยา กฐินํ อตถรามิ”

กรานผ้าอุตตราสงค์ เปล่งวาจาว่า “อิมินา อุตตราสงค์เณ กฐินํ อตถรามิ”

กรานผ้าอันตราสก เปล่งวาจาว่า “อิมินา อันตราสเคน กฐินํ อตถรามิ”

(ขณะเปล่งคำกราน ท่านให้ใช้มือจับหรือลูบค้ำผ้านั้นด้วย)

ลำดับนั้น ภิกษุผู้กรานกฐินพึงห่มผ้าเฉวียงบ่าเข้าไปหาสงฆ์ ประณมมือกล่าวว่า

“อตถตํ ภนเต สงฆสสุ กฐินํ, ธมมิโก กฐินตถาโร, อนุโมทถ”

แปลว่า “ท่านเจ้าข้า กฐินของสงฆ์กรานแล้ว , การกรานกฐินเป็นธรรม (ทำถูกต้องโดยธรรม) ขอท่านทั้งหลายอนุโมทนาเถิด”

ภิกษุทั้งหลายพึงห่มผ้าเฉวียงบ่า ประณมมือกล่าวอนุโมทนาว่า

“อตถตํ อาวุโส สงฆสสุ กฐินํ, ธมมิโก กฐินตถาโร, อนุโมทม”

แปลว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย กฐินของสงฆ์กรานแล้ว , การกรานกฐินเป็นธรรม (ทำถูกต้องโดยธรรม) เราทั้งหลายอนุโมทนา”

คำว่า “อาวุโส” และ “ภนเต” ให้เปลี่ยนตามความเป็นจริงถ้าผู้รับผ้ากฐินมีพรรษามากกว่า

^{๖๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๗/๑๔๗.

ภิกษุทั้งหลาย ให้เปลี่ยนคำเรียกภิกษุทั้งหลายจากคำว่า “ภนฺเต” เป็นคำว่า “อาวุโส”^{๖๘}

ในคัมภีร์ปวิวาร ได้อธิบายต่อไปว่า “ภิกษุผู้กรานกฐินนั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์..ภิกษุหลายรูป... ภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ประคองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเจ้าข้า กฐินของสงฆ์ กรานเสร็จแล้ว การกรานกฐินป็นธรรม ขอท่านทั้งหลายอนุโมทนาเถิด”^{๖๙} กล่าวคือ ให้ภิกษุผู้กราน ไปหาภิกษุเป็นคณะ หรือมากกว่า ๑ รูป หรือรูปเดียวก็ได้ เพื่ออนุโมทนา ส่วนคำกล่าวกรานกฐิน เหมือนกัน ต่างกัน ให้เปลี่ยนจากคำว่า “อนุโมทาถ” เป็น “อนุโมทาหิ” และคำอนุโมทนา เปลี่ยนจาก คำว่า “อนุโมทาม” เป็น “อนุโมทามิ” ในปัจจุบันนี้มักนิยมอนุโมทนาในที่ประชุมสงฆ์พร้อมกันทีเดียว

พิจารณาได้ว่า วิธีการดังกล่าวข้างต้น เป็นขั้นตอนในการกรานกฐินในสมัยพุทธกาล มี ๓ ขั้นตอน คือ ๑) สงฆ์ทำอปโลกน์ คือ การประกาศในท่ามกลางสงฆ์ยินยอมมอบผ้ากฐินให้แก่ภิกษุรูปใด รูปหนึ่งที่เหมาะสมเป็นผู้กรานกฐิน ด้วยการสวดอุตติหัตถิกรรมวาจา ๒) ภิกษุผู้กรานนำผ้ากฐินทำ บุปพกรรม ๗ อย่าง คือ ชักผ้า กะผ้า ตัดผ้า เนหาหรือดันผ้า เย็บเป็นจีวร ย้อม ทำกัปเปคือพินทุผ้า มีการ ถอนไตรจีวรเดิม และอธิฐานไตรจีวรใหม่^{๗๐}) พิธีกรานกฐิน ภิกษุผู้กรานกฐินกล่าวคำกรานกฐิน เพื่อบอก ให้สงฆ์ทราบว่ากฐินได้กรานเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยถูกต้องตามพุทธานุญาตที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และสงฆ์ร่วมกันอนุโมทนาพร้อมกัน เป็นเสร็จพิธี

(๒) ผู้กรานกฐิน

ในคัมภีร์ปวิวาร ที่ ๑๖ ได้กล่าวไว้ว่า “บุคคล ๒ พวก ได้แก่ ภิกษุผู้กรานและภิกษุผู้ อนุโมทนาได้ กรานกฐิน”^{๗๑} และกล่าวต่ออีกว่า “สงฆ์หาได้กรานกฐินไม่ คณะหาได้กรานกฐินไม่ บุคคลย่อมกราน กฐิน เพราะสงฆ์อนุโมทนา เพราะคณะอนุโมทนา เพราะบุคคลกราน จึงชื่อว่า สงฆ์ กรานกฐิน คณะกรานกฐิน บุคคลกราน กฐิน”^{๗๒} ดังนั้น บุคคลผู้กรานกฐินมี ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้กราน และกลุ่มผู้อนุโมทนา และในบุคคล ๒ กลุ่มนี้ ก็สามารถพิจารณาต่อไปอีกว่า กลุ่มไหนกรานกฐินไม่ขึ้น และกลุ่มไหนกรานกฐินขึ้น ดังนี้

ภิกษุ ๓ พวกที่กรานกฐินไม่ขึ้น ได้แก่

๑. ภิกษุผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนา
๒. เมื่ออนุโมทนากลับไม่เปล่งวาจา
๓. เมื่อเปล่งวาจากลับไม่ยอมให้ผู้อื่นรู้

ภิกษุ ๓ พวกที่กรานกฐินขึ้น ได้แก่

๑. ภิกษุผู้อยู่ในสีมาอนุโมทนา
๒. เมื่ออนุโมทนาก้เปล่งวาจา

^{๖๘} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือฉันกรรมและธรรมศึกษาชั้นเอก วิชา วินัยมุข (เล่ม ๓) และกรรมบท, หน้า ๕๗ – ๕๘.

^{๖๙} ตูรายละเอียดยใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๑๓/๕๘๓.

^{๗๐} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือฉันกรรมและธรรมศึกษาชั้นเอก วิชา วินัยมุข (เล่ม ๓) และกรรมบท, หน้า ๕๙.

^{๗๑} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๐๓/๕๗๑.

^{๗๒} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๑๔/๕๘๓.

๓. เมื่อเปล่งวาจาก็ให้ผู้รู้^{๗๓}

การกรณกฐิน ๓ อย่างไม่ขึ้น ได้แก่

๑. ผ้าวิบัติโดยวัตถุ
๒. วิบัติโดยกาล
๓. วิบัติโดยการกระทำ

การกรณกฐิน ๓ อย่างขึ้น ได้แก่

๑. ผ้าถึงพร้อมด้วยวัตถุ
๒. ผ้าถึงพร้อมด้วยกาล
๓. ผ้าถึงพร้อมด้วยการกระทำ^{๗๔}

ในการกรณกฐินนั้น หากมีการรับผ้ากฐินพร้อมบริวารกฐินด้วยแล้ว บริวารกฐินนั้นควรเป็นของใคร ซึ่งในสมันตปาสาทิกา ได้มีคำตอบไว้ว่า ถ้าพวกทายกถวายผ้าอาวาสสงฆ์ที่นำมาพร้อมกับผ้ากฐินว่า “ภิกษุรูปใดรับผ้ากฐินของพวกข้าพเจ้า ๑ พวกข้าพเจ้าขอถวายแก่ภิกษุรูปนั้นนั่นเอง ” ภิกษุสงฆ์ไม่เป็นใหญ่ ถ้าพวกเขายังไม่ทันได้ชี้แจง ถวายแล้วก็ไป ภิกษุสงฆ์เป็นใหญ่ ดังนั้น ถ้าภิกษุผู้กรานกฐินมีผ้าที่เหลือชำระดู สงฆ์พึงอุปโลกน์ให้เพื่อประโยชน์แก่จีวรที่ชำระดูเหล่านั้น ส่วนการสวดกรรมวาจาครั้งเดียว ท่านนั้นก็ใช้ได้ ผ้าอาวาสกฐินที่ยังเหลือ พึงถวายไปตามลำดับแห่งผ้าจำนำพรรษา เมื่อไม่มีลำดับก็ควรถวายตั้งแต่เถาสน์ลงมา ครุภณท์ไม่พึงแจก ถ้าในสีมาเดียวกันมีที่อยู่หลายแห่งพึงนิมนต์ภิกษุทุกรูปให้ประชุมกันกรณกฐินในที่เดียวกัน จะแยกกันกรณไม่ได้ กล่าวคือ ถ้าภิกษุผู้กรานกฐินมีผ้าจีวรผืนเก่าชำระดู (ที่เหลือจากที่ยกให้กรณกฐินในไตรจีวรแล้ว) ก็ให้อุปโลกน์แก่เธอจนพอ ผ้าที่เหลือเป็นผ้าจำนำพรรษาให้แจกแก่ภิกษุอื่นๆ ตามลำดับ หรือโดยพรรษาดังแต่พระเถระลงมา ถ้าเป็นครุภณท์ห้ามแจก เว้นแต่ทายกจะกล่าวคำถวายเจาะจงภิกษุผู้กรานกฐินเท่านั้น ดังที่คณาจารย์เขียนคำบาลีว่า “เยน อมหากั กฐินิ คหิต , ตสฺเสว เทม ” แปลว่า “ภิกษุรูปใดได้รับผ้ากฐินของพวกข้าพเจ้าๆ ถวายแก่ภิกษุรูปนั้น” ลักษณะเช่นนี้ สงฆ์ไม่เป็นใหญ่^{๗๕}

(๓) กฐินไม่เป็นอันกรณ

การกรณกฐินนั้น ยังมีข้อกำหนดของกฐินไม่เป็นอันกรณ เพราะป ฎิบัติไม่ถูกต้องตามพุทธานุญาต ด้วยลักษณะต่างๆ ดังนี้

๑. กฐินไม่เป็นอันกรณด้วยอาการเพียงมีรอยขีด
๒. กฐินไม่เป็นอันกรณด้วยอาการเพียงชักผ้า
๓. กฐินไม่เป็นอันกรณด้วยอาการเพียงกะผ้า
๔. กฐินไม่เป็นอันกรณด้วยอาการเพียงตัดผ้า

^{๗๓} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๑๐/๕๘๐.

^{๗๔} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๑๑/๕๘๑.

^{๗๕} วิ.ม.อ. (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๔๒.

^{๗๖} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือฉันภัตตาหารและธรรมศึกษาชั้นเอก วิชาวินัยมุข (เล่ม ๓) และกรรมบท, หน้า ๕๙ – ๖๐.

๕. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงเนาผ้า
๖. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงเย็บผ้า
๗. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงทำลูกตุ้ม
๘. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงติดผ้าอนุวาท (ขอบจีวรทั้งด้านยาวและด้านกว้าง)
๑๐. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงติดผ้าอนุวาทด้านหน้า
๑๑. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงตามผ้า
๑๒. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการเพียงย้อมผ้าเป็นสีหม่น
๑๓. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ทำนิตได้มา
๑๔. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่หลุดเลียบเคียงได้มา
๑๕. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ยืมเขามา
๑๖. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่เก็บไว้ค้างคืน
๑๗. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่เป็นนิสสัคคีย์
๑๘. กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ทำพินทุ (ทำตำหนิที่มุมจีวรด้วยสีเขียว สีตม หรือสีดำคล้ำ สีใดสีหนึ่ง)^{๗๗}
๑๙. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากสังฆาฏิ
๒๐. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากอุตตราสงค์
๒๑. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากอันตรวาสก
๒๒. กฐินไม่เป็นอันกรานเว้นจากจีวรมีชั้น ๕ หรือเกิน ๕ ซึ่งตัดดีแล้ว ทำให้มีมณฑลเสร็จในวันนั้น

๒๓. กฐินไม่เป็นอันกรานเพราะเว้นจากบุคคลกราน

๒๔. กฐินไม่เป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนา กฐินนั้น^{๗๘}

(๔) กฐินเป็นอันกราน

กฐินเป็นอันกราน เพราะปฏิบัติถูกต้องตามพุทธานุญาต ด้วยลักษณะต่างๆ ดังนี้

๑. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าใหม่
๒. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าเต็มใหม่
๓. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าเก่า
๔. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าบังสุกุล
๕. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ตกตามร้าน
๖. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้ทำนิตได้มา
๗. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้หลุดเลียบเคียงได้มา
๘. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้ยืมเขามา
๙. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่ได้เก็บไว้ค้างคืน
๑๐. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ไม่เป็นนิสสัคคีย์

^{๗๗} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๖๘ - ๓๖๙/๔๙๑.

^{๗๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๘/๑๔๗ - ๑๔๘.

๑๑. กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าที่ทำพินทุ
๑๒. กฐินเป็นอันกรานด้วยสังฆาฏิ
๑๓. กฐินเป็นอันกรานด้วยอุตตราสงค์
๑๔. กฐินเป็นอันกรานด้วยอันตราวาสก
๑๕. กฐินเป็นอันกรานด้วยจีวรมีชั้น ๕ หรือเกิน ๕ ที่ตัดดีแล้ว ทำให้มีมณฑลเสร็จในวันนั้น
๑๖. กฐินเป็นอันกรานเพราะมีบุคคลกราน
๑๗. กฐินเป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่ในสีมาอนุโมทนา กฐินนั้น^{๗๙}

๕) มาติกา

มาติกา เป็นหัวข้อที่ภิกษุผู้กรานกฐินต้องรู้จัก คือ รู้จักหัวข้อแห่งการเคาะกฐิน หรือกฐินเคาะ หมายถึง การรื้อหรือการทำกฐินเสียหาย ไม่มีอาณิสย์ใช้ไม่ได้ ภิกษุหมดโอกาสจะได้ประโยชน์จากกฐิน มี ๘ ข้อ คือ

๑. ปกุกมนติกา กำหนดด้วยหลักไป คือ ภิกษุนำจีวรที่ทำเสร็จแล้วหลักไป โดยคิดว่าจะไม่กลับมาอีก

๒. นิฏฐานนติกา กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ คือ ภิกษุนำจีวรหลักออกไปอยู่นอกสีมา คิดว่า “จะให้ทำจีวรนั้นภายนอกสีมาและไม่คิดกลับมาอีก” แล้วทำจีวรนั้นจนเสร็จ

๓. สนนิฏฐานนติกา กำหนดด้วยตกลงใจ คือ ภิกษุนำจีวรหลักออกไปอยู่นอกสีมาโดยตกลงใจว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้และไม่กลับมาอีก”

๔. นาสนนติกา กำหนดด้วยผ้าเสียหาย คือ ภิกษุนำจีวรหลักออกไปอยู่นอกสีมาโดยคิดว่า “จะให้ทำจีวรภายนอกสีมาและไม่คิดกลับมาอีก” แต่ในขณะที่ทำจีวรนั้น จีวรเกิดความเสียหายก่อน

๕. สวณนติกา กำหนดด้วยได้ทราบข่าว คือ ภิกษุนำจีวรหลักออกไปโดยคิดว่า “จะกลับมา” แต่ในขณะที่ทำจีวรอยู่นอกสีมาจนเสร็จแล้ว ก็ได้ทราบข่าวว่า วัดนั้นกฐินเคาะเสียแล้ว

๖. อาสาวจเฉติกา กำหนดด้วยสิ้นหวัง คือ ภิกษุหลักออกไปโดยหวังว่า “จะได้จีวร” แม้ขณะอยู่ภายนอกสีมาก็ยังคิดว่า “จะเข้าไปสู่สถานที่ที่มีความหวังจะได้จีวร” แต่เมื่อเข้าไปถึงที่นั้นแล้ว ความหวังจะได้จีวรของเธอสิ้นสุดลง

๗. สีมาตักกนติกา กำหนดด้วยล่วงเขต คือ ภิกษุนำจีวรหลักออกไปโดยคิดว่า “จะกลับมา” แต่เมื่อทำจีวรอยู่นอกสีมาจนแล้วเสร็จ ปรากฏว่ากลับมาไม่ทันเขตกฐิน เพราะความโง่

๘. สหุพพารา กำหนดด้วยเคาะพร้อมกัน คือ ภิกษุนำจีวรหลักออกไปโดยคิดว่า “จะกลับมา” แต่เมื่อทำจีวรอยู่นอกสีมาจนแล้วเสร็จ ขณะกำลังกลับมาสู่อาวาส ปรากฏสงฆ์ภายในวัดพร้อมใจกันเคาะกฐินเสียแล้ว^{๘๐}

๖) ปลิโพธ

ภิกษุผู้กรานกฐิน ต้องรู้จักปลิโพธ หมายถึง ความกังวลที่เป็นเหตุให้กฐินยังไม่เคาะ คือ ยังรักษาอาณิสย์กฐินและเขตแห่งจีวรกาล ตามกำหนดไว้ได้ ปลิโพธ มี ๒ อย่าง คือ

^{๗๙} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๙/๑๔๙.

^{๘๐} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๐/๑๕๐, คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยคู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นเอก วิชา วินัยฯ (เล่ม ๓) และกรรมบท, หน้า ๖๐ – ๖๑.

(๑) อาวาสปัลลิว (ความกังวลในอาวาสเพราะคิดจะกลับมา คือ ภิกษุยังอยู่ในอาวาสนั้น หรือหลีกเลี่ยงแต่ผูกใจว่า “จะกลับ” แต่ถ้าภิกษุหลีกเลี่ยงจากอาวาสนั้น สละ คาย ปล่อยาว ไม่ผูกใจ คิดว่า “จะไม่กลับมา” อย่างนี้ชื่อว่าอาวาสปัลลิว)

(๒) จีวรปัลลิว (ความกังวลในจีวรเพราะยังไม่ได้ทำจีวรหรือทำยังไม่เสร็จ คือ ภิกษุยังไม่ได้ทำจีวรหรือทำจีวรค้างไว้ หรือความหวังว่าจะได้จีวรยังไม่สิ้นสุดลงแต่ถ้าภิกษุทำจีวรเสร็จแล้ว จีวรเสียหาย สูญหาย หรือถูกไฟไหม้ หรือความหวังว่าจะได้จีวรสิ้นสุดลง อย่างนี้ชื่อว่า จีวรปัลลิว)^{๘๑}

ปัลลิว ๒ อย่างดังกล่าว หรือแม้อย่างใดอย่างหนึ่งใน ๒ อย่าง หากภิกษุยังมีความกังวลเหลืออยู่ ย่อมรักษาอาวาสกฐินและเขตแห่งจีวรกาลไว้ไม่ให้กฐินเดาะได้ เพราะยังผูกใจที่จะกลับมาทำจีวรให้เสร็จตามกำหนดในอาวาสนั้น ในทางตรงข้าม หากขาดปัลลิวทั้ง ๒ อย่าง อาวาสกฐินและเขตจีวรกาลย่อมหมดสิ้นไป และปัลลิวอาจขาดพร้อมกัน หรือขาดไปทีละอย่าง ไม่พร้อมกัน ย่อมขึ้นอยู่กับมัตติกาอันเป็นข้อกำหนดที่ทำให้กฐินเดาะ ดังในปริวาร กล่าวไว้ดังนี้

“การเดาะกฐินกำหนดด้วยการหลีกเลี่ยง อันพระผู้มีพระภาคผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระราชา ผู้สูงศักดิ์ตรัสไว้แล้ว ก็เมื่อภิกษุหลีกเลี่ยงด้วยคิดว่า จักทิ้งอาวาสนี้เสีย ปัลลิวในจีวรขาดก่อน ปัลลิวในอาวาสขาดพร้อมกับภิกษุนั้น ไปนอกสีมา”...

“การเดาะกฐินกำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ฯลฯ ปัลลิวในอาวาสขาดก่อน เมื่อทำจีวรสำเร็จ ปัลลิวในจีวรขาด”...

“การเดาะกฐินกำหนดด้วยตกลงใจ ฯลฯ ปัลลิวทั้ง ๒ ขาดพร้อมกัน”...

“การเดาะกฐินกำหนดด้วยผ้าเสียหาย ฯลฯ ปัลลิวในอาวาสขาดก่อน ปัลลิวในจีวรขาดเมื่อผ้าเสียหาย”...

“การเดาะกฐินกำหนดด้วยได้ทราบข่าว ฯลฯ ปัลลิวในจีวรขาดก่อน ปัลลิวในอาวาสขาดพร้อมกับการได้ทราบข่าวของภิกษุนั้น”...

“การเดาะกฐินกำหนดด้วยสิ้นหวัง ฯลฯ ปัลลิวในอาวาสขาดก่อน ปัลลิวในจีวรขาดต่อเมื่อสิ้นหวังในผ้านั้น”...

“การเดาะกฐินกำหนดด้วยล่วงเขต ฯลฯ ปัลลิวในจีวรขาดก่อน ปัลลิวในอาวาสขาดเมื่อภิกษุนั้นไปนอกสีมา”...

“การเดาะกฐินกำหนดด้วยเดาะพร้อมกัน ฯลฯ ปัลลิวทั้ง ๒ อย่าง ขาดพร้อมกัน”^{๘๒}

อย่างไรก็ตาม แม้ปัลลิวจะขาดพร้อมกัน หรือไม่พร้อมกัน ขาดทีละอย่าง ก็เรียกว่า **เดาะกฐิน** กำหนดด้วยการขาดปัลลิวจีวรเป็นหลัก

๗) การเดาะกฐิน

การเดาะกฐิน หรือ กฐินเดาะ ในที่นี้ หมายถึง ยกเลิกอาวาสกฐินที่ภิกษุพึงได้รับ^{๘๓} คือหมดโอกาสได้ประโยชน์จากกฐิน^{๘๔}

^{๘๑} ติฎฐะเถปิยใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๒๕/๑๗๓ - ๑๗๔.

^{๘๒} ติฎฐะเถปิยใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๑๕/๕๘๔ - ๕๘๖.

^{๘๓} วิ.ม. (ไทย) ๕/บทนำ/๒๘.

^{๘๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๙๗.

การเดาะกฐินมีสาเหตุจากขาดปณิธานทั้ง ๒ อย่าง ที่กำหนดด้วยมาติกา ๘ ข้อ ซึ่งในคัมภีร์ปริวาร มีการถามและตอบปัญหาของการเดาะกฐินความว่า สงฆ์ในอาวาสพร้อมใจกันเดาะกฐินเอง ก็เรียกว่า สงฆ์เป็นใหญ่ คือ การเดาะในระหว่าง ถ้าภิกษุเดาะกฐินด้วยกำหนด ๔ อย่าง คือ กำหนดด้วยการหลีกไป กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ กำหนดด้วยตกลงใจ และกำหนดด้วยล่วงเขต เรียกว่า บุคคลเป็นใหญ่ ข้อกำหนดที่เหลือในมาติกาอีก ๔ ข้อ คือ การเดาะกฐินกำหนดด้วยผ้าเสียหาย กำหนดด้วยทราบข่าว กำหนดด้วยสิ้นหวัง และกำหนดด้วยเดาะพร้อมกัน เป็นการเดาะกฐินที่สงฆ์ไม่เป็นใหญ่ บุคคลไม่เป็นใหญ่

การเดาะกฐินภายในสีมา มี ๒ อย่าง คือ

๑. เดาะในระหว่าง
๒. เดาะพร้อมกัน

การเดาะกฐินภายนอกสีมา มี ๓ อย่าง คือ

๑. กำหนดด้วยหลีกไป
๒. กำหนดด้วยได้ทราบข่าว
๓. กำหนดด้วยล่วงเขต

การเดาะกฐินทั้งภายในและภายนอกสีมา มี ๔ อย่าง คือ

๑. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ
๒. กำหนดด้วยตกลงใจเป็นที่สุด
๓. กำหนดด้วยจีวรเสียหาย
๔. กำหนดด้วยสิ้นหวัง

การเดาะกฐินเกิดขึ้นพร้อมกัน ดับด้วยกัน มี ๒ อย่าง คือ

๑. เดาะในระหว่าง
๒. เดาะพร้อมกัน

การเดาะกฐินนอกนั้น เกิดด้วยกัน ดับต่างกัน^{๔๕}

๘) อานิสงส์กฐิน

ภิกษุผู้กรานกฐิน ต้องรู้จักอานิสงส์กฐิน มี ๕ ประการ คือ

๑. เทียบไปไม่ต้องบอกลา
๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำรับ
๓. ฉันทนโภชนะได้
๔. ทรงอธิเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ
๕. พวกเธอจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น^{๔๖}

นอกจากอานิสงส์กฐินทั้ง ๕ ประการดังกล่าวแล้ว ยังได้ขยายเขตจีวรกาลหรือขยายเวลาในการทำจีวรให้ยาวออกไปอีก ๔ เดือน คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ซึ่งเป็นพุทธาณุญาตที่มอบให้เฉพาะพระภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบตลอดไตรมาสในวัดเดียวกัน และ ได้ร่วมอนุโมทนาการกรานกฐินแล้วเท่านั้น ดังที่กล่าวว่า กฐิน เป็นวินัยกรรมที่พระพุทธเจ้าเป็นต้นทรงสรรเสริญไว้

ดังนั้น พุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฐินดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า เป็นรูปแบบของการทอดกฐินตามพระวินัย ประกอบด้วย ๑) กำหนดด้วยจำนวนพระสงฆ์ในวัดที่จะรับกฐิน ต้องเป็นภิกษุ

^{๔๕} ดูรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๑๖/๕๘๖ - ๕๘๗.

^{๔๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

ผู้อยู่จำพรรษาในวัดเดียวกัน มีจำนวนตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป ๒) กำหนดเขตกฐิน มี ๒ เขต คือ เขตในการทอดกฐิน มีระยะเวลาทอดกฐินหลังวันออกพรรษา กำหนด ภายใน ๑ เดือน คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ จะทอดกฐินก่อนหรือหลังระยะเวลาดังกล่าวไม่นับเป็นกฐิน เว้นแต่ทายกมีเหตุจำเป็นขอถวายก่อน ก็ให้รับเป็นอสังกฐินได้ก่อนวันออกพรรษา ๑๐ วัน และเก็บไว้ได้ตลอดจิรกาล ถ้าเก็บไว้เกินกำหนดต้องอาบัตินิสสัคคีย ปาจิตตีย์ สำหรับเขตอานิสงส์กฐิน คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นเวลา ๔ เดือน ๓) กำหนดผ้าที่อนุญาตให้เป็นผ้ากฐิน ได้แก่ ผ้าใหม่ ผ้าเทียมใหม่ ผ้าเก่า ผ้าบังสุกุล และผ้า ตกตามร้าน ผ้าที่ไม่อนุญาตให้เป็นผ้ากฐิน ได้แก่ ผ้าที่ไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ ผ้าที่ได้มาด้วยการพูดเสียเสียง ผ้าที่เป็นนิสสัคคีย ผ้าที่ได้มาอย่างบริสุทธิ์แต่เก็บค้างคืน มี ๒ อย่าง คือ เก็บไม่ทำให้เสร็จ ในวันนั้น (กรณสันนิธิ) และเก็บแล้วแต่นำไปถวายในวันรุ่งขึ้น (นิจยสันนิธิ) ๔) คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐินนั้น ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ บุพพกรรม การถอนผ้า การอธิษฐานการกราน มาติกาปลิโพธ การเดาะกฐิน และอานิสงส์กฐิน สำหรับบุพพกรรม ซึ่งมี ๗ ประการนั้น ปัจจุบันผ้ากฐินส่วนใหญ่เป็นการถวายผ้าจีวรสำเร็จรูป ดังนั้น คงเหลือเพียงขั้นทำกับปะคือ ฟินทุ เท่านั้น ข้อกำหนดดังกล่าวทั้ง ๔ ประการ เป็นข้อกำหนดที่ฝ่ายผู้รับกฐินคือ พระภิกษุในสมัยพุทธกาลต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตาม พุทธบัญญัติ ส่วนฝ่ายผู้ทอดกฐินนั้นได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น คือ จะเป็นคฤหัสถ์ หรือภิกษุสามเณรก็ได้ แต่ต้องเป็นภิกษุหรือสามเณรที่อยู่ต่างวัดกันกับวัดที่จะนำผ้ากฐินไปทอด และต้องรู้ในข้อกำหนดที่ควรและไม่ควรปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทอดกฐิน เช่น กำหนดด้วยผ้า ที่อนุญาตและไม่อนุญาตให้เป็นผ้ากฐิน กฐินควรกรานที่ไม่ได้เกิดจากการพูดเสียเสียงของพระภิกษุ เป็นต้น เพื่อให้การทอดกฐินเป็นการทำบุญกฐินที่ปฏิบัติถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ

๒.๔ ความสำคัญของการทอดกฐิน

เนื่องจาก การทอดกฐิน เป็นพัฒนาการของผ้า กฐินที่เกิดจากพุทธานุญาต ทรง ประทาน ให้แก่ภิกษุในเรื่อง ผ้าจำนำพรรษา หรือผ้า กฐินที่เกิดขึ้นหลังวันออกพรรษาแล้ว มีกำหนดระยะเวลา ภายใน ๑ เดือน ให้พระภิกษุรับผ้ากฐินได้ในช่วงเวลาดังกล่าว คือตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ โดยผู้มีจิตศรัทธานำผ้ากฐินมาถวาย เพื่อสงฆ์นำไปผ่านพิธีการกรานกฐินตามพระวินัยบัญญัติ ซึ่งเป็นกิจของสงฆ์ โดยเฉพาะ ต่อมาจึงกลายเป็นประเพณีการทอดกฐินที่ทั้งฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับผ้ากฐิน และฝ่ายเจ้าภาพผู้ ถวายผ้ากฐินได้มีส่วนร่วมในการทอดกฐินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การทอดกฐินจึงเป็นประเพณีที่สะท้อนถึงความสำคัญของการทอดกฐิน ที่มีทั้งคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากการทอดกฐินในสมัยพุทธกาล ซึ่งจะได้อธิบายในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พุทธประสงค์ของการกรานกฐิน และคุณค่าต่อพระพุทธศาสนาดังนี้

๒.๔.๑ พุทธประสงค์ของการกรานกฐิน

จากปฐมเหตุที่มาจากภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ ๓๐ รูป เดินทางหลังจากออกพรรษาแล้ว ซึ่งอยู่ในช่วงปลายฤดูฝน ต่อมาทำให้มีพุทธานุญาตให้พระภิกษุออกพรรษาแล้วกรานกฐิน ด้วยมีพุทธประสงค์ในการกรานกฐิน เช่น เพื่อให้พระสงฆ์มีจีวรใหม่ เพื่อความสะดวกต่อการจาริกเพื่อบำเพ็ญศาสนากิจ เป็นต้น ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปดังนี้

๑) เพื่อให้พระสงฆ์มีจีวรใหม่

ด้วยพุทธประสงค์ในเรื่องกฐิน เพื่อต้องการให้พระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา ได้มีจีวรใหม่ไว้ผลัดเปลี่ยนแทนผืนเก่าที่ชำรุด เพราะจีวรมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตดังในสัพพสาสูตรได้กล่าวแสดงถึงจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการ ใช้สอย จีวรเพียงเพื่อป้องกันความหนาว ความร้อน เหลือบ ยุง ลม แดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ก่อให้เกิดความละอาย ^{๘๗} ครั้นเมื่อภิกษุออกพรรษาแล้วย่อมต้องเตรียมความพร้อมในเรื่องจีวรนุ่งห่ม เพื่อการจาริกไปสถานที่ต่างๆ ด้วยมุ่งประโยชน์ที่สำคัญ คือ เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ตน และประโยชน์คนอื่น อันเป็นคุณสมบัติของบัณฑิตในพระพุทธศาสนา^{๘๘} แต่เนื่องจากพระภิกษุผู้ถือธุดงค์เป็นปกติ ย่อมต้องแสวงหาผ้าป่าหรือผ้าบังสุกุลมาทำเป็นจีวรไว้นุ่งห่มเองให้ทันตามกำหนดระยะเวลาตามที่ทรงบัญญัติ คือไม่เกิน ๓๐ วัน และเครื่องนุ่งห่มแต่เดิมนั้นไปขอใครไม่ได้ ต้องเดินไปโดยสงบ พูดบอกเขาไม่ได้ เขาศรัทธาก็ให้เอง^{๘๙}

แม้การตัดเย็บจีวรพระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ว่าจีวรต้องเป็นของตัด คือตัดเป็นท่อนๆ ไม่ให้ใช้ผ้าตอนเดียว เย็บรวมกันทำเป็นกระทงเหมือนคันนาของชาวมคธ มีเส้นคันกระทงใหญ่ เรียกว่า (มณฑล) กระทงเล็ก เรียกว่า (อัทธมมณฑล) เส้นคันในระหว่างเหมือนคันนาขวางเส้นนอก เรียกว่า (อัทธมกุลี) รวมมณฑลอัทธมมณฑล และอัทธมกุลีเข้าด้วยกัน เรียกว่า (ขันท์) ในระหว่างขันท์ต่อขันท์ มีเส้นคันเหมือนคันนายืนเส้นตั้ง เรียกว่า (กุลี) ผ้าขอบจีวร เรียกว่า (อนุวาท) จีวรผืนหนึ่งต้องมีไม่น้อยกว่า ๕ ขันท์ เรียกว่า (ตอน) ใหญ่กว่านี้ก็ได้ เช่น ๗ ขันท์ ๙ ขันท์ ๑๑ ขันท์ แต่ต้องเป็นจำนวนคี่ เรียกว่า (ซอน)^{๙๐} จึงเป็นความลำบากของพระภิกษุในสมัยพุทธกาล ซึ่งต้องแสวงหาผ้าที่ไม่ให้ผิดจากพระวินัยบัญญัติ และต้องตัดเย็บจีวรให้ได้ตรงตามรูปแบบที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดด้วย

เมื่อพระพุทธเจ้ามีพุทธานุญาตในเรื่องกฐิน ดังที่บ่งชี้กับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุอยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐิน”^{๙๑} คือ อนุญาตให้ภิกษุหลังออกพรรษาแล้ว รับผ้ากฐินนำมากรานทำเป็นจีวรผืนใหม่ ซึ่งเป็นพุทธประสงค์เริ่มแรกของกฐินในพระพุทธศาสนา และเรื่องการทอดกฐินในพระบาลี ไม่ปรากฏชื่อผู้ถวายเป็นครั้งแรกผ้ากฐินจึงเป็นผ้าพิเศษที่มีพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต

จึงอาจกล่าวได้ว่า การทำจีวรนุ่งห่มในสมัยพุทธกาล เป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้ง่าย มีความลำบาก ดังนั้น การทอดกฐินผ่านพิธีการกรานกฐิน จึงเป็นทานพิเศษเพราะมีพระพุทธเจ้าทรงประทานให้เอง โดยมีพุทธประสงค์เพื่อให้พระภิกษุอยู่จำพรรษาศรบทถวนไตรมาสแล้ว รับผ้ากฐินจากผู้มี

^{๘๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓/๒๒๒๔).

^{๘๘} สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **ธรรมบทเทศนา เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนารักษ์ จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๕๑๕.

^{๘๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **สอนนาค – สอนทิต ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔๓.

^{๙๐} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๕๙), หน้า ๑๘ - ๑๙.

^{๙๑} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๕๕ - ๑๕๖, กรานกฐิน เป็นวิธีการตัดเย็บจีวร โดยซึ่งไม่กฐิน(ไม่สะตัง) แล้วเอาผ้าที่เย็บเป็นจีวรเข้าซึ่งที่ไม้กฐิน เย็บเสร็จแล้วบอกแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ร่วมใจกันยกผ้าให้ในนามของสงฆ์ เพื่ออนุโมทนา

^{๙๒} พระสุพจนมุนี (ผิน ธรรมประทีป ป.๖), **กฐินกถา**, หน้า ๔

ศรัทธาหลังวันออกพรรษา เพื่อการกรานกฐินต่อไปตามพระวินัยบัญญัติ เป็นการอนุเคราะห์ให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้มีจีวรผืนใหม่ใตผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ใว้หนึ่งหม่แทนผืนเก่าที่ชำรุด ซึ่งใช้สอยตลอดฤดูจำพรรษามาแล้ว ดังนั้นวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลนั้น คือ การถวายผ้ากฐินที่มีความเพียงพอต่อการทำเป็นจีวรผืนใตผืนหนึ่งใน ๓ ผืน เพื่อนำไปกรานกฐินเป็นจีวรผืนใหม่ใว้ผัดเปลี่ยนแทนผืนเก่าที่ชำรุดเท่านั้น

๒) เพื่อเตรียมความพร้อมในการบำเพ็ญศาสนากิจ

พุทธานุญาตให้พระภิกษุกรานกฐินในช่วงท้ายฤดูฝน หรือหลังวันออกพรรษาภายใน ๑ เดือนนั้น เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ฝนยังตก ไม่เหมาะแก่การจาริกไปสถานที่ต่างๆ ด้วยพื้นดินยังไม่แห้ง และอาจต้องได้รับความเดือดร้อนจากฝนที่ตก ทำให้จีวรเปียกชุ่ม ดังที่ภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ จำนวน ๓๐ รูป หลังออกพรรษาเดินทางมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ด้วยจีวรที่เปียกชุ่มไปด้วยน้ำและเปรอะเปื้อนไปด้วยโคลนตม จึงเป็นเหตุให้มีพุทธประสงค์ให้ภิกษุอยู่กรานกฐินก่อนในท้ายฤดูฝน เป็นเวลา ๑ เดือน ฤดูฝนก็สิ้นสุดพอดี ซึ่งเป็นช่วงที่เหมาะสมแก่การจาริกไปตามสถานที่ต่างๆ ของพระสงฆ์

พระสุพจนมุนี(ผิน ธรรมประทีป กล่าวว่า พุทธประสงค์ที่ประทานพุทธานุญาตให้พระภิกษุกรานกฐินนั้น ก็เพียงเพื่อให้พระภิกษุได้พักผ่อน พอให้พื้นแผ่นดินแห้ง สมควรแก่การเดินทางได้ และเพื่อทรงสงเคราะห์ให้พระภิกษุสงฆ์ได้ เปลี่ยนผ้าครองกันครั้งหนึ่ง หรือเพื่อให้พระภิกษุมีความชำนาญในการทำจีวรมี กะทัด และเย็บ เป้นต้น^{๙๓}

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวว่า การออกพรรษา คือ การเริ่มต้นของเวลานอกพรรษา เป็นเครื่องบ่งบอกว่าระยะเวลาที่พระสงฆ์อยู่ประจำที่เพื่อดำเนินการศึกษาอบรมภายในหมู่พระสงฆ์เองโดยเฉพาะ เพื่อซักซ้อมตระเตรียมฝึกฝนตนเองให้พร้อมยิ่งขึ้น และเพื่อสงเคราะห์ชุมชนหมู่หนึ่งโดยเฉพาะ^{๙๔}

จึงอาจกล่าวได้ว่า พุทธประสงค์ที่ให้มีการกรานกฐินในช่วงระยะเวลา ๑ เดือนท้ายฤดูฝน หรือหลังวันออกพรรษาแล้ว ก็เพื่อให้พระภิกษุได้มีความชำนาญในเรื่องการทำจีวร ซึ่งทั้งภิกษุผู้กรานและภิกษุรูปอื่นๆ ก็ต้องร่วมช่วยกันทำจีวรให้เสร็จในวันเดียว นับว่าเป็นการใช้เวลารอให้หมดฤดูฝนอย่างมีคุณค่า นอกจากนี้ยังเป็นช่วงนอกพรรษาของพระภิกษุ ซึ่งได้ผ่านการศึกษ ฝึกฝนอบรมตนให้แก่กล้าด้วยสติปัญญายิ่งขึ้นขณะอยู่จำพรรษามาแล้ว ซึ่งเมื่อหมดฤดูฝน พื้นดินแห้ง เหมาะแก่การจาริกไปสถานที่ต่างๆ เท่ากับเป็นการเตรียมความพร้อมของพระสงฆ์ในการบำเพ็ญศาสนากิจ มีการแสวงหาผ้าทำจีวร ผืนใหม่ใว้ผัดเปลี่ยนได้ด้วยความสะดวก ทำให้หมดกังวลในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการประพฤติพรหมจรรย์ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

๓) ใว้รับอานิสงส์กฐิน

การทอดกฐิน ซึ่งเมื่อผ่านพิธีการกรานกฐินแล้วโดยฝ่ายสงฆ์ ย่อมทำให้พระสงฆ์ผู้กรานกฐิน และพระสงฆ์ผู้ร่วมอนุโมทนาในวัดนั้น ใว้รับอานิสงส์กฐินตาม พุทธบัญญัติ ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการ

^{๙๓} พระสุพจนมุนี(ผิน ธรรมประทีป ๒), กฐินกถา หน้า ๕.

^{๙๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), กฐินสูตร หน้า ๑๐.

กล่าวว่า พิธีกราลกฐินต้องถือเป็นความดีความชอบอย่างหนึ่ง เพราะการทำจีวรในสมัยนั้นไม่ใช่ของง่าย ๆ ตามปกติเวลาการทำจีวร ภิกษุย่อมได้รับความยกเว้นในวินัยหลายข้ออยู่แล้ว เมื่อต้องมาทำจีวรโดยรีบร้อนให้เสร็จในวันเดียว และตกเป็นสมบัติของคณะสงฆ์อีกเช่นนี้ ก็ควรเป็นความชอบที่พึงได้รับความยกเว้นในวินัย^{๙๕}

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุกรานกฐินแล้ว ได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ข้อ มีดังนี้

๑. เทียวไปไม่ต้องบอกลา
๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับ
๓. ฉนคณโกชนะได้
๔. ทรงอิเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ
๕. พวกเธอจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น^{๙๖}

อานิสงส์กฐิน ๕ ข้อดังกล่าว เป็นการยกเว้นความผิดในพระวินัยบางข้อของพระภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว ซึ่งมีกำหนดให้เพียง ๔ เดือน หากพ้น ๔ เดือนไปแล้วก็หมดเขตอานิสงส์ คือ ไม่ได้รับความยกเว้นต่อไปอีก แต่ภายใน ๔ เดือนนั้น หากมีเหตุบางอย่างมาทำให้หมดเขตอานิสงส์ คือ ก่อนครบกำหนด ๔ เดือน การที่มีเหตุใดเหตุหนึ่งมากระทำให้เขตอานิสงส์ต้องหมดไปก่อนกำหนด เรียกว่า “กฐินเดาะ”^{๙๗}

นอกจากนี้ พุทธประสงค์ที่ให้ภิกษุผู้ร่วมกรานกฐินนั้น มีสิทธิพิเศษที่จะขยายเขตทำจีวรให้ยาวออกไปอีก ๔ เดือน ตามที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ว่า “สมัยที่เป็นจีวรกาล คือ เมื่อยังไม่ได้กรานกฐินมีเวลาทำยถุณ ๑ เดือน เมื่อกรานกฐินแล้วขยายเวลาออกไปอีกเป็น ๕ เดือน”^{๙๘} กล่าวคือ ต้องทำจีวรให้เสร็จทันกลางเดือน ๔ คือ ยืดออกไปอีก ๔ เดือน คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔^{๙๙}

จึงอาจกล่าวได้ว่า พุทธประสงค์ที่ให้ภิกษุกรานกฐินแล้ว ได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ข้อ เป็นการยกเว้นความผิดตามพระวินัยบางข้อ มีกำหนดภายใน ๕ เดือนหลังจากกรานกฐินแล้ว และให้ขยายเวลาในการทำจีวรออกไปอีกเป็น ๕ เดือน คือ ต้องทำให้เสร็จภายในกลางเดือน ๕

๔) สร้างความสามัคคี

การที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตกฐินแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาแล้ว ก็เพื่อแสดงออกซึ่ง ความสามัคคีของภิกษุที่ได้จำพรรษาอยู่ร่วมกัน ซึ่งทำให้ภิกษุเหล่านั้นได้สิทธิพิเศษที่จะขยายเขตทำจีวรให้ยาวออกไป คือ ยืดออกไปอีก ๔ เดือน คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เพราะกฐินกาลมีกำหนดภายใน ๑ เดือน หลังวันออกพรรษา โดยพระภิกษุผู้กรานต้องทำจีวรผืนใดผืนหนึ่งให้เสร็จทันตามกำหนด ซึ่งในสมัยพระปฐมพุทธเจ้าได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อกฐินจีวรเกิดขึ้นในสมัยกรานกฐิน ภิกษุ

^{๙๕} หลวงวิจิตรวาทการ, **ตำนานกฐิน**, หน้า ๑๑.

^{๙๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

^{๙๗} กฐินเดาะ ตามศัพท์แปลว่า รื้อไม้สะดึง คือรื้อไม้แบบสำหรับชิงผ้า หรือหมายถึงการยกเลิกอานิสงส์กฐินที่ภิกษุพึงได้รับ อ้างใน วิ.ม. (ไทย) ๒/๔๖๒/๓.

^{๙๘} วิ.ม. (ไทย) ๒/๖๔๙/๑๖๙.

^{๙๙} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียงวิชา **วินัยมุข เล่ม ๓ ฉบับมาตรฐาน** หน้า ๔๒.

ทั้งหลายช่วยกันเย็บจีวรเพื่อประโยชน์แก่พระธรรมเสนาบดี”^{๑๐๐} ดังนั้น กฐินจีวรจะ สำเร็จเป็นจีวร ผืนใดผืนหนึ่ง เพื่อเป็นประโยชน์แก่พระภิกษุผู้ครองกฐิน ได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจาก พระภิกษุที่อยู่จำพรรษา ร่วมกันในการเย็บจีวร ดังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการทำจีวรของพระอนุรุทธ เถระ ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท ดังนี้

ในวันหนึ่ง พระอนุรุทธเถระเที่ยวแสวงหาผ้าบังสุกุล เพื่อจะนำมาทำเป็นจีวรผืนใหม่แทน ผืนเก่าที่เก่าแล้ว เมื่อเทพธิดาชื่อ ซาลินี ซึ่งเคยเป็นภรรยา เก่าในอัตภาพที่ ๓ ได้เห็นพระเถระเที่ยว แสวงหาท่อนผ้าอยู่ จึงได้วางผ้าทิพย์ ๓ ผืน ยาว ๑๓ ศอก กว้าง ๔ ศอก ไว้บนกองหยากเยื่อแห่งหนึ่ง ข้างหน้าพระเถระนั้น โดยอาการที่ให้เห็นเพียงชายผ้าของท่อนผ้าเหล่านั้นเท่านั้น แล้วจึงจับที่ชายผ้า นั้นดึงขึ้นมา ให้ถือเอาด้วยคิดว่า “ผ้านี้เป็นผ้าบังสุกุลอย่างอุกฤษฏ์หนอ” แล้วหลีกไป

ครั้นในวันทำจีวรของพระอนุรุทธเถระ พระศาสดามีภิกษุ ๕๐๐ รูปเป็นบริวาร แม้พระเถระ ผู้ใหญ่ ๘๐ รูป ก็นั่งร่วมอยู่ด้วย พระมหากัสสปเถระนั่งอยู่ต้นแถว พระสารีบุตรเถระนั่งอยู่กลางแถว พระอานันทเถระนั่งอยู่ปลายแถว เพื่อช่วยกันเย็บจีวร ภิกษุสงฆ์กรอด้าย พระศาสดาทรงสอดด้าย เข้ารูเข็ม พระมหาโมคคัลลานเถระเมื่อสงฆ์ต้องการวัตถุสิ่งใด ก็ไปหาวัตถุสิ่งนั้นมาให้ ส่วนเทพธิดาซาลินี นั้น เข้าไปยังภายในหมู่บ้าน แล้วชักชวนให้นำอาหารไปถวายสงฆ์ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พระศาสดา ทรงทำจีวรแก่พระอนุรุทธเถระ ผู้เป็นเจ้าของเราทั้งหลายใน วันนี้ อัน พระอัสติมหาสาวก แวดล้อม ประทับนั่งอยู่ในวิหารกับภิกษุ ๕๐๐ รูป พวกท่านจงถือข้าวยาคุเป็นต้นไปวิหารเถิด”^{๑๐๑}

ในเรื่องการทำจีวรของพระอนุรุทธเถระดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผ้าที่นำไปทำเป็นจีวร ครั้งนี้ เป็นผ้าบังสุกุลชนิดที่เวทดาถวาย คือ เทพธิดาชื่อ ซาลินี จัดเป็น ๑ ใน ๒๓ ชนิดของผ้าบังสุกุลที่ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต^{๑๐๒} โดยผู้ทอดมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยพระอนุรุทธเถระไม่ต้องลำบากในการ แสวงหาผ้าป่ามาทำเป็นจีวรผืนใหม่ ไว้สลับเปลี่ยนแทนผืนเก่าที่ชำรุด ซึ่งการทำจีวรในสมัยพุทธกาล นับเป็นงานใหญ่ ต้องอาศัยความร่วมมือจากพระภิกษุที่อยู่ร่วมกัน มีการแบ่งหน้าที่กันทำ แม้พระพุทธเจ้า ก็ยังทำหน้าที่สอดด้ายเข้ารูเข็ม ส่วนชาวบ้านผู้มีความศรัทธาก็จะทำหน้าที่ในการจัดเตรียมอาหาร เพื่อ เป็นกำลังสนับสนุนในการทำจีวรให้แก่พระ อนุรุทธเถระเสร็จทันตามที่กำหนดไว้ในพระวินัยบัญญัติ ดังนั้น การทำจีวรไม่ว่าจะเป็นกฐินจีวร หรือบังสุกุลจีวร ก็นับว่าเป็นงานใหญ่ โดยเฉพาะการทำกฐินจีวร ซึ่งเป็นกฐินกาล มีเวลาเพียง ๑ เดือนหลังวันออกพรรษาแล้ว พระภิกษุที่จำพรรษาอยู่ร่วมกันก็ต้องใช้ เวลาหมดไปกับการทำจีวรร่วมกันให้กับพระภิกษุผู้กรานเสร็จก่อน จึงจะสามารถไปแสวงหาผ้ามาทำเป็น จีวรของตนเองได้ ซึ่งเป็นที่มาของพุทธประสงค์ให้ขยายเขตทำจีวรออกไปอีกเป็น ๕ เดือน แต่ต้องทำให้ เสร็จภายในกลางเดือน ๔ ของฤดูหนาวจึงอาจกล่าวได้ว่า พุทธประสงค์ให้มีการกรานกฐิน เพื่อต้องการให้ เกิดความสามัคคีในหมู่สงฆ์ ด้วยการแสดงออกเป็นรูปธรรมของพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัดเดียวกันมา ตลอดไตรมาสครบ ๓ เดือนได้ช่วยกันทำจีวรผืนใดผืนหนึ่งให้ เสร็จในวันเดียวและร่วมอนุโมทนา

^{๑๐๐} ขุ.พุทฺธ. (ไทย) ๓๓/๗/๖๒๙.

^{๑๐๑} ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), ธรรมบทเทศนา เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๒ – ๓, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๕๗๑ – ๕๗๒.

^{๑๐๒} ดูรายละเอียดใน พระพุทธโฆสเถระ ญาณ แปลและเรียบเรียงโดยสมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), คัมภีร์วิสุทธิมรรค หน้า ๙๐.

พิจารณาได้ว่า การทำจีวรไม่ว่าจะเป็นกฐินจีวร หรือบังสกุลจีวร ก็นับว่าเป็นงานใหญ่ โดยเฉพาะการทำกฐินจีวรซึ่งเป็นกฐินกาล มีเวลาเพียง ๑ เดือนหลังวันออกพรรษาแล้ว พระภิกษุที่จำพรรษาอยู่ร่วมกันก็ต้องใช้เวลาหมดไปกับการทำจีวรร่วมกันให้กับพระภิกษุผู้กรานเสร็จก่อน จึงจะสามารถไปแสวงหาผ้ามาทำเป็นจีวรของตนเองได้โดยให้ขยายเขตทำจีวรออกไปอีกเป็น ๕ เดือน แต่ต้องทำให้เสร็จภายในกลางเดือน ๕ ของฤดูหนาว พุทธประสงค์ที่ให้มีการกรานกฐินก็เพื่อต้องการให้เกิดความสามัคคีในหมู่สงฆ์ ด้วยการแสดงออกเป็นรูปธรรมของพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัดเดียวกันมาตลอดไตรมาสครบ ๓ เดือน ได้ช่วยกันทำจีวรผืนใดผืนหนึ่งให้เสร็จในวันเดียว และร่วมอนุโมทนาซึ่งสังฆกรรมในการกรานกฐินสำเร็จได้ด้วยดีนั้น เพราะความสามัคคีที่มีในหมู่สงฆ์ ความสามัคคีจึงเป็นธรรมที่สร้างความสำเร็จ ตามหลักสาราณียธรรม ซึ่งจะนำความสงบสุขให้เกิดขึ้นในที่สุด

ดังนั้น ความสำคัญของการทอดกฐินในประเด็นที่สะท้อนถึงพุทธประสงค์ของการกรานกฐิน มี ๔ ประการ คือ ๑) เพื่อให้พระสงฆ์มีจีวรใหม่ นับเป็นวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการ ทอดกฐินในสมัยพุทธกาล คือ เพื่อประโยชน์ใช้สอยจากผ้ากฐินจีวรที่มีความเพียงพอต่อการทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน เพื่อนำไปกรานกฐินเป็นจีวร ไฉไลเปลี่ยนแทนผืนเก่าที่ชำรุด ๒) เพื่อเตรียมความพร้อมในการบำเพ็ญศาสนกิจ เนื่องจากหมดฤดูฝนแล้ว พื้นดินแห้ง เหมาะแก่การจาริกไปสถานที่ต่างๆ และการแสวงหาผ้าทำจีวรผืน ใหม่ไฉไลเปลี่ยน มีความสะดวก ๓) ได้รับอานิสงส์กฐิน คือ อานิสงส์กฐินที่เป็นข้อยกเว้นความผิดตามพระวินัย ๕ ข้อ มีกำหนดภายใน ๔ เดือนหลังจากกรานกฐินแล้ว แลให้ขยายเวลาในการทำจีวรออกไปอีกเป็น ๕ เดือน คือ ต้องทำให้เสร็จภายในกลางเดือน ๕ และ ๔) สร้างความสามัคคีด้วยการแสดงออกเป็นรูปธรรมของพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัดเดียวกันมาตลอดไตรมาสครบ ๓ เดือน ได้ช่วยกันทำจีวรผืนใดผืนหนึ่งให้เสร็จในวันเดียวเพื่อบอกแก่ภิกษุผู้กรานและร่วมอนุโมทนา

๒.๔.๒ คุณค่าต่อพระพุทธศาสนา

การทอดกฐิน เป็นการทำบุญตามประเพณีในทางพระพุทธศาสนาที่มีมากกว่า ๒๖๐๐ ปี และมีบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใสในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ด้วยการถวายผ้ากฐินแก่พระสงฆ์หลังวันออกพรรษา หรือกฐินกาล ซึ่งถือว่ามีคุณค่าทางจิตใจของผู้ทำบุญ ส่วนพระสงฆ์ก็ได้เครื่องอาศรัยที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตที่มีผู้ศรัทธานำมาถวาย ดังนั้น ในการทำบุญกฐิน หรือการทอดกฐิน จึงมีความสำคัญที่มีคุณค่าต่อพระพุทธศาสนาเช่น รักษาพระวินัยบัญญัติ เป็นบ่อเกิดแห่งบุญเป็นต้น ดังนี้

๑) รักษาพระวินัยบัญญัติ

การทอดกฐิน เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับ พุทธบัญญัติ ที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และเป็นการทำบุญที่มีเฉพาะในพระพุทธศาสนา ด้วยการถวายผ้ากฐินตามกาล คือ กระทำได้ในช่วงระยะเวลาที่กำหนดคือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เรียกว่า "กฐินกาล" ถ้าผ่านพ้นช่วงเวลาดังกล่าว ก็ไม่สามารถจะทำได้ ต้องรออีก ๑ ปี

การทอดกฐินนั้น มีขั้นตอนของพิธีการ ๒ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ ผู้มีศรัทธานำเอาผ้าไปถวายพระภิกษุระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ คือ ภายหลังวันออกพรรษา ถึงวันเพ็ญ เดือน ๑๒ เรียกว่า "ทอดกฐิน"

ขั้นที่ ๒ ในวันเดียวกันนั้น พระภิกษุนำเอาผ้าซึ่งมีผู้ถวายนั้น ไปตัดเป็นจีวร หรือเครื่องนุ่งห่มอย่างใดอย่างหนึ่ง เย็บ ย้อม ให้เสร็จในวันเดียว แล้วทำการอนุโมทนา เรียก“ทราลกฐิน”^{๑๐๓}

ขั้นตอนทั้ง ๒ ดังกล่าว มีข้อกำหนดที่เป็นพุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฐิน ๔ ประการ^{๑๐๔} คือ

๑. กำหนดด้วยจำนวนพระสงฆ์ในวัดที่จะรับกฐิน ต้องเป็นพระภิกษุที่จำพรรษาต้นครบตลอดไตรมาสในวัดเดียวกัน มีจำนวนตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป

๒. กำหนดเขตกฐินมี ๒ เขต คือ เขตในการทอดกฐิน มีระยะเวลาทอดกฐินหลังวันออกพรรษา กำหนดภายใน ๑ เดือน คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ และเขตอาณิสสงฆ์ คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นเวลา ๔ เดือน

๓. กำหนดผ้าที่อนุญาตทำเป็นผ้ากฐิน ได้แก่ ผ้าใหม่ ผ้าเทียมใหม่ ผ้าเก่า ผ้าบังสุกุล และผ้าตกตามร้าน ผ้าที่ไม่อนุญาตทำเป็นผ้ากฐิน ได้แก่ ผ้าที่ไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ ผ้าที่ได้มาด้วยการพูดเลืยยัง ผ้าที่เป็นนิสสัคคีย์ ผ้าที่ได้มาอย่างบริสุทธิ์แต่เก็บค้างคืน มี ๒ อย่าง คือ เก็บ ไม่ทำให้เสร็จในวันนั้น (กรณสันนิธิ) และเก็บแล้วแต่นำไปถวายในวันรุ่งขึ้น (นิจยสันนิธิ)

๔. คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐิน ต้องรู้ ๘ ประการ คือ บุปผพรรณ (ปัจจุบันคงเหลือขึ้นทำกับปะเท่านั้น) การถอนผ้า การอธิษฐานการกราน มาติกา ปลีโพธ การเจาะกฐิน และอาณิสสงฆ์

พิจารณาได้ว่า การทอดกฐินเป็นการรักษพระวินัยบัญญัติในเรื่องกฐิน ซึ่งเป็นพุทธานุญาตให้เฉพาะแก่พระภิกษุอยู่จำพรรษาต้นครบถ้วนไตรมาสในวัดเดียวกัน ตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป รับผ้ากฐินได้หลังวันออกพรรษามีกำหนดภายใน ๒ เดือน และเมื่อกรานกฐินแล้ว ทำให้ได้รับอาณิสสงฆ์มีระยะเวลา ๔ เดือน ผ้าที่จะทำเป็นผ้ากฐินได้ต้องเป็นผ้าที่สมควร ๕ ชนิด และภิกษุผู้กรานกฐินต้องมี คุณสมบัติที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ดังนั้น การทอดกฐินจะกระทำได้เพียงปีละครั้ง ภายในระยะเวลา ๑ เดือนหลังวันออกพรรษาเท่านั้น และวัดหนึ่งจะรับผ้ากฐินที่มีเจ้าภavnนำมาถวายด้วย ความศรัทธาได้เพียง ๑ ครั้ง กฐินจึงเป็นทานที่มีลักษณะพิเศษที่ไม่สามารถกระทำได้อีกครั้ง ด้วยเหตุนี้ การได้ทำบุญตามประเพณีด้วยการทอดกฐิน ก็เท่ากับได้รักษาพระวินัยบัญญัติ ซึ่งทั้งฝ่ายเจ้าภาพผู้ศรัทธา และฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับกฐิน ก็ต้องปฏิบัติตนให้สอดคล้องตามพระวินัยบัญญัติ ด้วยการศึกษา และฝึกฝนตนเอง เพื่อไม่ให้ปฏิบัติคลาดเคลื่อนไปจากพระธรรมวินัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป

๒) เป็นบ่อเกิดแห่งบุญ

คำว่า “บุญ” หมายถึง เครื่องชำระสันดาน, ความดี, กรรมดี, ความประพฤติชอบทางกาย วาจาและใจ, กุศลกรรม, ความสุข, กุศลธรรม^{๑๐๕} ดังนั้น การทอดกฐิน ซึ่งเป็นกฐินทาน คือ การให้ประเภทหนึ่งในพระพุทธศาสนา จึง เป็นช่องทางหรือบ่อเกิดแห่งบุญ เพราะเมื่อจิตคิดให้แล้ว ย่อมแสดงออกด้วยการประพฤติชอบทางกายและวาจา อันเป็นกุศล ทำให้เกิดความสุข

เทศกาลทอดกฐิน เป็นเทศกาลที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา เพราะกฐินเป็นเทศกาลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทอดกฐิน นับเป็นกิจที่พระพุทธร่องทรงมีพุทธานุญาตแก่พระภิกษุในพระพุทธศาสนา

^{๑๐๓} หลวงวิจิตรวาทการ, **ตำนานกฐิน**, หน้า ๒.

^{๑๐๔} อ่านรายละเอียดในหัวข้อที่ ๒.๓

^{๑๐๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๑๘๓.

สำหรับประชาชนผู้ทอดกฐิน ในทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นผู้ที่ได้อานิสงส์มาก เพราะการทอดกฐิน จะต้องทอดถวายในเฉพาะกาล คือ ระหว่างแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๑๒ เท่านั้น ดังนั้น จึงถือได้ว่าเทศกาลทอดกฐินนี้ มีความสำคัญแก่พระภิกษุสงฆ์และประชาชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง^{๑๐๖}

พิจารณาได้ว่า การทอดกฐิน เป็นพุทธานุญาตให้พระภิกษุรับผ้ากฐินจากผู้มีศรัทธาหรือประชาชนผู้ทอดกฐินซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ได้ทำบุญกับพระภิกษุสงฆ์ ด้วยการถวายผ้ากฐินในเทศกาลทอดกฐิน ซึ่งถือว่าบุญกฐินมีอานิสงส์มาก เพราะเป็นบุญที่จะกระทำได้อย่างไม่เดือน หลังวันออกพรรษาแล้วเท่านั้น จึงเป็นบ่อเกิดแห่งบุญ คือ ทำให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีผ้า กฐินจีวรไว้นุ่งห่มเท่ากับเป็นการส่งเสริมพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไปและยังทำให้พุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาได้พัฒนาจิต มีการให้ คือ การแบ่งปัน เป็นเครื่องจัดความตระหนี่ออกจากจิต ซึ่งก็เท่ากับได้ปฏิบัติตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นการรักษาคำ สอนของพระพุทธเจ้าให้ดำรงอยู่ สืบไปเช่นกัน และยังเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงลักษณะของชาวพุทธว่า เป็นคนใจบุญ นิยมการให้ทาน

๓) ส่งเสริมพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

เนื่องจาก กฐิน เป็นสังฆกรรม ที่ต้องมีการประชุมตกลงกันที่จะมอบผ้ากฐินให้กับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่มีคุณสมบัติ ที่สมควร เป็นผู้กรานกฐินตามพระวินัย ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ รับุพพกรรม รู้การถอนผ้า รู้การอธิษฐาน รู้การกราน รู้มาติกา รู้लिโพธิ์ รู้การเดากฐิน และรู้อานิสงส์^{๑๐๗} องค์รู้ทั้ง ๘ นี้ นับว่าเป็นเกณฑ์ หนึ่งในการ ตัดสินเพื่อคัดเลือกผู้กรานกฐินในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพระพุทธเจ้ากล่าวว่า “เมื่อกฐินจีวรเกิดขึ้นในสมัยกรานกฐิน ภิกษุทั้งหลายช่วยกันเย็บจีวรเพื่อประโยชน์แก่พระธรรมเสนาบดี^{๑๐๘}” ซึ่งคำว่า พระธรรมเสนาบดีหมายถึง แม่ทัพธรรมผู้เป็นนายทัพธรรม เป็นคำเรียกยกย่องพระสาวิกบุตร ซึ่งเป็นกำลังใหญ่ของพระศาสดาในการ ประกาศพระศาสนา^{๑๐๙} ดังนั้น คุณสมบัติของผู้กรานกฐินต้องมีปัญญา รอบรู้ในหลักธรรมคำสอนที่มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบ สามารถเผยแผ่ ทำให้ที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้น ที่ยังไม่เลื่อมใสก็ให้เกิดความเลื่อมใส

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า การทอดกฐินเท่ากับเป็นหลักฐานแสดงความร่วมมือของชาวบ้านแก่พระสงฆ์ว่า เขายังสนับสนุนพระสงฆ์หมั่นนุ่งอยู่ด้วยดี อีกอย่างหนึ่ง เป็นสัญญาณบ่งบอกศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระสงฆ์ในวัดนั้นๆ ศรัทธานี้มีความหมายลึกซึ้ง อาจหมายถึงปฏิบัติทางจริยาวัตรของพระสงฆ์ในวัดนั้นๆ ว่า เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนหรือไม่ ถ้าพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติชอบ ถ้าพระสงฆ์กับประชาชนพร้อมเพรียงสามัคคีกันดี ผ้ากฐินก็จะเกิดมีขึ้นแก่พระสงฆ์ ให้พร้อมที่จะทำการกรานกฐินได้ทันที พระสงฆ์ไม่ต้องลำบากหาอีก ชาวบ้านรับภาระครั้งแรก คือ จัดหาผ้ากฐิน

^{๑๐๖} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๐ – ๑๕๑.

^{๑๐๗} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๐๙/๕๘๐.

^{๑๐๘} ชุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๗/๖๒๙.

^{๑๐๙} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์หน้า ๑๔๙ – ๑๕๐.

มาทอด พระสงฆ์รับภาระ ครึ่งหลัง คือ นำผ้ากฐินไปกราน เป็นสัญลักษณ์แห่งการช่วยกันสืบทอดพระพุทธศาสนาของพุทธบริษัททั้งสองฝ่าย^{๑๑๐}

พิจารณาได้ว่า การทอดกฐิน เป็นการส่งเสริมพระสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติชอบ มีความรู้ ความฉลาด ไม่เพียงแต่ในด้านการทำจิรวเท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้มีปัญญา สามารถเผยแผ่พระธรรมคำสอน ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคุณสมบัติของภิกษุผู้สมควรเป็นผู้กรานกฐิน เกณฑ์การตัดสินคุณสมบัติ ย่อมนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดในพุทธศาสนิกชนผู้ถวายผ้ากฐิน เมื่อศรัทธาเกิดขึ้นแล้วย่อมปรารถนาที่จะให้การสนับสนุนในกิจกรรมของพระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์ได้รับความสะดวก ไม่ต้องลำบาก ในการแสวงหาผู้นำไปกรานกฐินและยังเป็นผู้ที่ปฏิบัติถูกต้องตามพุทธบัญญัติที่ว่า “กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้พูดเลียบเคียงได้มา ”^{๑๑๑} ดังนั้น วัดที่มีผู้ศรัทธานำผ้ากฐินไปทอด ย่อมเป็นสัญลักษณ์ บ่งชี้ว่า พระสงฆ์ในวัดนั้นมีศีลที่ บริสุทธิ์ รอบรู้ในพระธรรมวินัย มีสติปัญญา เป็น ที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ทำให้พระสงฆ์ในวัดได้รับอานิสงส์กฐิน ส่วนฝ่ายผู้ทอดกฐินได้ทำบุญกับพระสงฆ์ที่มีศีลบริสุทธิ์ นับว่ามี อานิสงส์มาก เท่ากับเป็นการช่วยกันสืบทอดพระพุทธศาสนาของพุทธบริษัททั้งสองฝ่ายให้ดำรงสืบไป

๔) ภาพลักษณ์ของความเป็นประชาธิปไตยในสังคมสงฆ์

การทอดกฐิน เป็นสังฆทาน เพราะการถวายผ้ากฐินแก่พระสงฆ์นั้น เป็นการถวายแก่สงฆ์ โดยรวมให้เป็นส่วนกลาง คือ ไม่เจาะจงถวายแก่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง แล้วแต่สงฆ์จะมอบให้แก่ พระภิกษุรูปใด ด้วยวิธีการกรานกฐินและอุทิศกฐินกรรมวาจา^{๑๑๒} มีการทำอปโลกนกรรม คือ การ ประกาศในท่ามกลางสงฆ์ และสวดอุทิศกฐินกรรมวาจา เมื่อมีมติในที่ประชุมสงฆ์ยินยอมมอบผ้ากฐิน ให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่สมควรเป็นผู้กรานกฐิน ซึ่งในขั้นตอน ของการกรานกฐินเป็นพุทธบัญญัติที่ พระสงฆ์ต้องปฏิบัติตาม แม้หากผ้ากฐินมีผู้นำมาถวายมาก โดย ภิกษุผู้กรานกฐินยังมีจิรวเท่าที่เหลือ ขำรดอยู่อีก ก็ยังให้สิทธิได้รับผ้า กฐินจนกว่าจะพอ แต่ก็ไม่เกิน ๓ ผืน ส่วนผ้ากฐินที่ยังเหลืออีกก็ให้ ถวายแจกแก่ภิกษุอื่นตามลำดับความเหมาะสม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า กฐินเป็นกิจกรรมของสังคมประชาธิปไตย การ กรานกฐิน ซึ่งเป็นแกนของกฐินนั้น บ่งชี้ถึงความหมายนี้ และในกิจกรรมประชาธิปไตยนี้ ท่านเน้น ความหมายที่สำคัญๆ คือ

- ความมีส่วนร่วม ที่มีลักษณะเป็นความร่วมมือ
- ความร่วมมือกัน เป็นไปด้วยความสมัครใจ พร้อมเพรียงร่วมแรงร่วมใจกัน
- ความสมัครใจ ร่วมแรงร่วมใจกัน แสดงออกในการให้และการกระทำเพื่อผู้อื่น^{๑๑๓}

พิจารณาได้ว่า การกรานกฐิน เป็นกิจกรรมที่เน้น ความสมัครใจ การมีส่วนร่วม ในการ แสดงออกด้วยความ เสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน มีการแบ่งปันเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น ซึ่งการ แสดงออกหรือการกระทำดังกล่าว หากไม่มีในหมู่สงฆ์ผู้ร่วมการก ฐินแล้ว การทำจิรวก็ไม่ สามารถสำเร็จเป็นผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืนได้ทันในวันเดียว เพื่อให้กับภิกษุผู้กราน ตามที่มีมติร่วมกันให้

^{๑๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **กฐินสู่ธรรม** หน้า ๑๕.

^{๑๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๙/๑๔๙.

^{๑๑๒} ตูรายละเอียดยใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๗/๑๔๗.

^{๑๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **กฐินสู่ธรรม** หน้า ๓๒.

ความเห็นชอบแล้ว ในที่ประชุมสงฆ์ แม้การจัดการผ้ากฐินที่มีผู้ศรัทธานำมาถวายมาก อย่าง เรียกว่า บริวารกฐิน นั้น ก็มีหลักในการจัดการ ของการใช้ สอยเพื่อความเป็นอยู่ ด้วยความมกน้อยสันโดษ เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ตามพระวินัย ซึ่งถือตามมติของสงฆ์ คือ ให้ความเสมอภาคกับพระสงฆ์ทุกรูปในการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ด้วยหลักการดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า วิถีชีวิตในสังคมของพระสงฆ์นั้น คำนึงถึงประโยชน์สุข ของผู้อื่น โดยใช้หลักความเสมอภาคในการแสดงความเห็นเป็นเกณฑ์ตัดสินใจในการจัดการ ไม่ใช่อำนาจของผู้นำสงฆ์เป็นเกณฑ์ตัดสินใจ ทำให้สังคมสงฆ์มีความสามัคคีปรองดองกัน ซึ่ง หมายความว่า สังคมของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นสังคมประชาธิปไตย ที่ ให้ความสำคัญกับความสามัคคี การมีส่วนร่วมด้วยแรงกายและแรงใจ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน เป็นเครื่องระลึกรึงกัน กิจกรรมการทอดกฐินที่ปฏิบัติตามพระวินัย จึงมีคุณค่าต่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแบบอย่างของการปกครองตามหลักประชาธิปไตย

จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของการทอดกฐิน ได้สะท้อนถึงคุณค่าอันเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา มี ๔ ประการ คือ ๑) รักษาพระวินัยบัญญัติ ด้วยกฐินเป็นพุทธานุญาตให้เฉพาะแก่พระภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสในวัดเดียวกัน ตั้งแต่ ฐาปวันไป ฐาปวันออกพรรษา มีกำหนดภายใน ๑ เดือน และเมื่อกรานกฐินแล้ว ทำให้ได้รับอานิสงส์กฐิน มีระยะเวลา ๔ เดือน ผ้าที่จะทำเป็นผ้ากฐินได้ต้องเป็นผ้าที่สมควร ๕ ชนิด และภิกษุผู้กรานกฐินต้องมีคุณสมบัติที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ๒) เป็นบ่อเกิดแห่งบุญ คือ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีศรัทธาทำบุญกับพระสงฆ์ ด้วยการถวายผ้ากฐิน ทำให้พระสงฆ์มีผ้าจีวร ไร่รุ่งน่ม เท้ากับเป็นการส่งเสริมพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไป และยังทำให้พุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาได้พัฒนาจิต มีการขจัดความตระหนี่ได้ด้วย การให้เป็นการแบ่งปัน ซึ่งเท่ากับได้ปฏิบัติตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นการรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ดำรงอยู่สืบไป และยังเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงลักษณะของชาวพุทธว่า เป็นคนใจบุญ นิยมการให้ทาน ๓) ส่งเสริมพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นผู้ทรงคุณทรงวินัย มีสติปัญญา เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนผู้ถวายผ้ากฐิน เท้ากับเป็นการช่วยกันสืบต่อพระพุทธศาสนา และ ๔) ภาพลักษณ์ของความเป็นประชาธิปไตยในสังคมสงฆ์ ด้วยกิจกรรมการกรานกฐิน ที่เน้นความสามัคคี การมีส่วนร่วมในการแสดงออกด้วยความเสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน มีการแบ่งปันเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น เป็นเครื่องระลึกรึงกัน และยึดความเห็นชอบร่วมกันในหมู่สงฆ์ เป็นหลัก ซึ่งสะท้อนถึงสังคมของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นสังคมประชาธิปไตย ที่ให้ความสำคัญกับความสามัคคีเป็นพลังแห่งความสำเร็จ และความสุขของการอยู่ร่วมกัน

ดังนั้น ความสำเร็จของการทอดกฐิน มี ๒ ประเด็นหลัก คือ ๑) พุทธประสงค์ของการกรานกฐิน มี ๔ ประการ คือ เพื่อให้พระสงฆ์มีจีวรใหม่เป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน เพื่อเตรียมความพร้อมในการบำเพ็ญศาสนากิจภายหลังหมดฤดูฝน พระสงฆ์ได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ข้อและได้ขยายเวลาในการทำจีวรออกไปอีก ๔ เดือน การสร้างความสามัคคีและ ๒) คุณค่าต่อพระพุทธศาสนามี ๔ ประการ คือ รักษาพระวินัยบัญญัติ ด้วยกฐินเป็นพุทธานุญาต เป็นบ่อเกิดแห่งบุญ มีการให้ทาน เท้ากับเป็นการสืบทอดคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นการช่วยกันสืบต่อพระพุทธศาสนา และภาพลักษณ์ของความเป็นประชาธิปไตยในสังคมสงฆ์ ที่ให้ความสำคัญกับความสามัคคี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เพื่อประโยชน์สุขให้กับผู้อื่น

๒.๕ คุณธรรมและอานิสงส์ของการทอดกฐิน

การทอดกฐิน เป็นทานพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงมอบให้แก่พระภิกษุผู้อยู่จำพรรษา ครบถ้วนไตรมาสแล้ว ได้กรานกฐินตามพระวินัย และเปิดโอกาสให้รับผ้ากฐินจากผู้มีจิตศรัทธา ทำให้ได้อานิสงส์ คือ คุณ ข้อดี หรือผลได้พิเศษ เช่น จีวรที่เป็นอานิสงส์ของกฐิน^{๑๑๔} ซึ่งอานิสงส์จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรม คือ ธรรมที่เป็นคุณ , ความดีงาม , สภาพที่เกื้อกูล^{๑๑๕} ของคฤหัสถ์หรือพระภิกษุสามเณรที่อยู่ต่างวัดกันเป็นฝ่ายผู้ทอดกฐิน และฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับกฐิน ดังนี้

๒.๕.๑ ฝ่ายคฤหัสถ์หรือพระภิกษุสามเณรผู้ทอดกฐิน

ฝ่ายคฤหัสถ์หรือพระภิกษุสามเณร^{๑๑๖} คือ ผู้ศรัทธาในการทอดกฐิน เป็นผู้มีส่วนสนับสนุน ทำให้การกรานกฐินโดยฝ่ายสงฆ์มีความสะดวกและรวดเร็วขึ้น ด้วยความตั้งใจมั่นที่จะทำบุญกับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา โดย นำผ้ากฐินที่สมควรมาถวายท่ามกลางสงฆ์ ซึ่งต้องอาศัยคุณธรรมที่เกี่ยวข้องในการเกื้อกูลให้ได้รับอานิสงส์สำเร็จเป็นบุญที่แท้จริง ดังนี้

๑) คุณธรรม

คุณธรรม หรือธรรมที่เป็นสภาพเกื้อกูลให้เกิดผลดีจากการทำบุญกฐินของฝ่ายผู้ทอด ดังนี้

๑.๑) บุญกิริยาวัตถุ

ในบุญกิริยาวัตถุสูตร ได้กล่าวถึง บุญกิริยาวัตถุ หมายถึง การบำเพ็ญบุญอันเป็นเหตุให้มีความสุขเป็นกำไร พระพุทธเจ้าตรัสถึง บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ คือ

๑. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน
๒. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล
๓. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา^{๑๑๗}

นอกจากนี้ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ หรือที่ตั้งแห่งการทำบุญ ได้แก่ ๑) ทานมัย ให้ปันสิ่งของ ๒) สीलมัย รักษาศีล ประพฤติชอบ ๓) ภาวนามัย เจริญภาวนา ให้สุขสงบ และสว่างใจ เป็นวิธีสร้างบุญบารมี หรือที่ตั้งแห่งการทำบุญในพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ ๓ ขั้นตอน นิยมเรียกกันว่า “ทาน ศีล ภาวนา” ซึ่งการให้ทานหรือทำทานนั้น เป็นการสร้างบุญที่เป็นเบื้องต้นที่สุด ได้บุญน้อยที่สุดในการทำบุญทั้ง ๓ ขั้นนี้ การให้ทานมากมายเพียงไร ก็ไม่ได้บุญมากกว่าการรักษาศีล และถึงจะถือศีลเข้มข้นเคร่งครัดอย่างไร ก็จะได้บุญมากกว่าการเจริญภาวนา ฉะนั้นการ เจริญภาวนา จึงเป็นการสร้างบุญบารมีที่มีกำลังสูงที่สุด ได้บุญบารมีมากที่สุด ทุกวันนี้ส่วนใหญ่เน้นแต่การให้ทานอย่างเดียว เช่น ทำบุญตักบาตร ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า สละทรัพย์สร้างโบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ ส่วนการวิธิตรักษาศีล คือถือศีลนั้น แม้จะได้บุญมากกว่า แต่ก็ยังมีเป็นส่วนน้อย^{๑๑๘}

^{๑๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๔๙.

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^{๑๑๖} พระภิกษุสามเณร หมายถึง พระภิกษุสามเณรที่ไม่ได้จำพรรษาอยู่ในวัดเดียวกัน

^{๑๑๗} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๖๐/๔๑๕.

^{๑๑๘} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙, วิธีสร้างบุญบารมี,

ในบุญกิริยาวัตถุ ๓ นี้ ยังจำแนกถึงที่ตั้งแห่งการทำบุญทางทำความดี เป็นบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ได้แก่

๑. ทานมัย (ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ)
 ๒. สีลมัย (ทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี)
 ๓. ภาวนามัย (ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือ ผูกอบรมจิตใจเจริญปัญญา)
 ๔. อปจายนมัย (ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม)
 ๕. เวยยาวัจจมัย (ทำบุญด้วยการช่วยชวนชวนรับใช้)
 ๖. ปัตติทานมัย (ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น)
 ๗. ปัตตานุโมทนามัย (ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น)
 ๘. ัมมัสสวนมัย (ทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้)
 ๙. ัมมเทสนามัย (ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้)
 ๑๐. ทิฏฐุชุกัมม์ (ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง)
- ข้อ ๔ และข้อ ๕ จัดเข้าในสีลมัย; ๖ และ ๗ ในทานมัย; ๘ และ ๙ ในภาวนามัย; ข้อ ๑๐

ได้ทั้งทาน ศีล และภาวนา^{๑๑๙}

การทอดกฐิน จึงเป็นบุญกิริยาวัตถุ หรือเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ เป็นเหตุที่มาของบุญด้วยการทำความดี ซึ่งประกอบด้วย ทาน ศีล ภาวนา จึงเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๓ ซึ่งเมื่อขยายให้เด่นชัดขึ้นเป็นบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว นับว่า ทิฏฐุชุกัมม์ หรือการทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรงนั้น มีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นการทำบุญหรือการทำความดีที่ประกอบด้วยปัญญา และพิจารณาแล้วถึงประโยชน์อันชอบธรรมแล้วจึงทำ ดังเช่น การให้ทานบางอย่างที่ไม่จัดว่าเป็นบุญ แต่ชาวโลกสมมติว่าเป็นบุญ ผู้ใดให้ทานผู้นั้นมีอันต้องไปอบาย มี ๑๐ ประการ คือ

๑. มุขขทาน (การให้น้ำเมา)
๒. สมมุขทาน (การให้มหรสพฟ้อนรำ ขับร้อง ฯลฯ)
๓. อิตถิทาน (การให้หญิงแก่ชาย ฯลฯ)
๔. อสุภทาน (การให้โคตัวผู้แก่โคตัวเมีย เพื่อประโยชน์แก่การตั้งครรภ์ ฯลฯ)
๕. จิตตกมฺม (การให้ภาพจิตรกรรม ฯลฯ)
๖. สตถทาน (การให้ศัสตราวุธ ฯลฯ)
๗. วิสทาน (การให้ยาพิษ ฯลฯ)
๘. สงฺขลิกทาน (การให้โชตรวน ฯลฯ)
๙. กุกกุฏสุกรทาน (การให้ไก่ สุกร เป็นต้น ฯลฯ)
๑๐. ตฺลาภุญฺจมานุญฺจทาน (การให้เครื่องชั่งโก่ง เครื่องตวงวัดโก่ง)^{๑๒๐}

ในการให้ทานที่เป็นบุญ จึงจำเป็นต้องศึกษาให้มีความรู้ในวัตถุทานที่ควรให้ และหลีกเลี่ยงในวัตถุทานดังกล่าวทั้ง ๑๐ อย่าง ซึ่งเป็นทานที่ไม่ให้ผลเป็นบุญ เพราะผลบุญจากการให้ทานนั้น ย่อม

^{๑๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมพิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อริยมรรค, ๒๕๕๘), หน้า ๙๓ - ๙๔.

^{๑๒๐} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๕/๔๖๖, มิตินท. (ไทย) ๑/๔๐๑.

ส่งผลให้กับผู้ให้ทาน ดังใน สัปปริสนสูตร^{๑๒๑} พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึง บุญที่ทำไว้ดีแล้วส่งผลในชาติปัจจุบัน โดยสรุปดังนี้

๑. บุคคลได้ให้ทานด้วยความศรัทธา ย่อมทำให้เป็นผู้ มั่งคั่ง เป็นผู้มีรูปสวย น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณงาม

๒. บุคคลได้ให้ทานโดยเคารพ ย่อมทำให้เป็นผู้มั่งคั่ง มีบุตร ภรรยา คนรับใช้ เป็นผู้ที่ใช้ใจปฏิบัติตาม

๓. บุคคลได้ให้ทานโดยกาลอันควร ย่อมทำให้เป็นผู้มั่งคั่ง มีโภคทรัพย์มาก ย่อมเป็นผู้ที่มีความต้องการเกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์

๔. บุคคลได้ให้ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ ย่อมทำให้เป็นผู้มั่งคั่ง มีโภคทรัพย์มาก มีจิตน้อมไปเพื่อวิโรธคามคุณ ๕ สูง (ประณีต) ยิ่งขึ้นไป

๕. บุคคลได้ให้ทานโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น ย่อมทำให้เป็นผู้มั่งคั่ง มีโภคทรัพย์มาก ไม่มีอันตรายมาแต่ไหนๆ ไม่ว่าจะจากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาท จะไม่มาทำลายโภคทรัพย์ได้

ดังนั้น ในบุญกิริยาวัตถุ นับว่าการทอดกฐิน เป็นการทำความดีด้วยการให้ทาน ซึ่ง โดยปกติที่นิยมกัน คือ การสละทรัพย์ภายนอก โดยเฉพาะ สละทรัพย์เงินทอง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์จากสิ่งที่ให้ โดยเฉพาะผ้าจีวรสำเร็จรูปที่หาซื้อได้จากร้านเครื่องสังฆภัณฑ์ทั่วไปในปัจจุบัน และแลกเปลี่ยนเงินเป็นปัจจัย ๔ เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งหากเป็นการทำบุญหรือการทำความดีที่ประกอบด้วยศีล ย่อมทำให้วัตถุทานนั้นเป็นทานที่สมควรให้ มีความถูกต้องโดยธรรม การให้ทานจึงต้องประกอบด้วยปัญญา เพราะทำความเห็นตรงแล้วโดยธรรม มีผลเป็นบุญ ผู้ให้ย่อมได้รับผลคือ ความสุขที่เรียกว่า “บุญ”

๑.๒) เกณฑ์ตัดสินของทานที่มีผลบุญมาก

การทอดกฐินเป็นการให้ทาน ซึ่งผลของทานเป็นสิ่งที่ผู้ให้ทานย่อมปรารถนาให้ได้ ๒ อย่าง คือ ประโยชน์สุขในปัจจุบัน เช่น ให้เจริญด้วยลาภ ยศ เกียรติ สรรเสริญ และประโยชน์สุขในชาติหน้า คือ ได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้มีคำสอนเกี่ยวกับทานที่ให้ผลบุญมากนั้น ขึ้นอยู่กับศรัทธาของผู้ให้ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในสัมมุขีภาวสูตร ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย เพราะความพร้อมแห่งธรรม ๓ ประการ กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสบบุญมาก
ความพร้อมแห่งธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เพราะความพร้อมแห่งศรัทธา กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสบบุญมาก

๒. เพราะความพร้อมแห่งไทยธรรม กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสบบุญมาก

๓. เพราะความพร้อมแห่งทักษิณียบุคคล (บุคคลผู้ควรรับทักษิณ) กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสบบุญมาก

ภิกษุทั้งหลาย เพราะความพร้อมแห่งธรรม ๓ ประการนี้แล กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสบบุญมาก^{๑๒๒}

^{๑๒๑} อก. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๒๔๔-๒๔๕.

^{๑๒๒} อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๑/๒๐๕.

จากพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น พิจารณาได้ว่า ทานที่ผู้ให้ได้ทำแล้วจะได้รับผลบุญมากนั้น ผู้ให้ทาน (ทายก) ต้องถึงพร้อมด้วยความศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้น หากปราศจากศรัทธา แม้มีไทยธรรม คือ วัตถุสิ่งของ และมีผู้ควรรับ (ปฎิภาทก) ก็ไม่สามารถให้ทานได้ ในทางตรงข้าม หากมีศรัทธาแต่ไม่มีไทยธรรม ก็แสวงหาเพื่อให้ได้มาและนำมามอบให้กับผู้ควรรับ ก็สามารถให้ทานได้ แต่หากไม่มีผู้ควรรับ แม้จะมีศรัทธาและไทยธรรมก็ยังไม่สามารถกระทำทานให้สำเร็จได้ ดังนั้น ทานที่ให้ผลบุญมากต้องประกอบด้วยธรรม ๓ อย่าง คือ ศรัทธา ไทยธรรม และผู้ควรรับทักษิ ณา ซึ่งในอรรถกถาได้กล่าวว่า ในธรรม ๓ อย่างนี้ ธรรม ๒ อย่าง คือ ไทยธรรม ๑ ทักษิณียบุคคล ๑ หาได้ง่าย แต่ศรัทธาหาได้ยาก เพราะปุถุชนมีศรัทธาไม่มั่นคง^{๑๒๓}

นอกจากนี้ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้กล่าวถึง ทานที่ทานไปนั้น จะทำให้ผู้ทำทานได้บุญมากหรือน้อยเพียงใด ย่อมสุดแล้วแต่องค์ประกอบ ๓ ประการ ถ้าประกอบหรือถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการต่อไปแล้ว ทานนั้นย่อมมีผลมาก ได้บุญหนุนบารมีมาก ได้แก่

องค์ประกอบข้อ ๑. “วัตถุทานที่ให้ ต้องบริสุทธิ์”

วัตถุทานที่ให้ ได้แก่สิ่งของ ทรัพย์สินสมบัติ ที่ตนได้สละให้เป็นทานนั่นเอง จะต้องเป็นของที่บริสุทธิ์ ที่จะเป็นของบริสุทธิ์ได้จะต้องเป็นสิ่งของที่ตนได้แสวงหาได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ในการประกอบสัมมาอาชีพ ไม่ใช่ของที่ได้อมาด้วยการเบียดเบียนผู้อื่น เช่น ได้มาโดยทุจริต ลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฯลฯ

องค์ประกอบข้อ ๒. “เจตนาในการให้ทานต้องบริสุทธิ์”

การให้ทานนั้น โดยจุดมุ่งหมายที่แท้จริงก็เพื่อเป็นการขจัดความโลภ ความตระหนี่ เหน็น ความหวงแหนหลงใหลในทรัพย์สมบัติของตน อันเป็นกิเลสหยาบ คือ “โลภะกิเลส” และขณะเดียวกันก็เพื่อเป็นการสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุข ด้วยเมตตาธรรมของตน อันเป็นบันไดก้าว แรกในการเจริญเมตตาพรหมวิหาร ในพรหมวิหาร ๔ ให้เกิดขึ้น ถ้าได้ให้ทานด้วยเจตนาดังกล่าวแล้ว เรียกว่าเจตนาในการทำทานบริสุทธิ์ ถ้าจะบริสุทธิ์จริงจะต้องสมบูรณ์พร้อมด้วยกัน ๓ ระยะ คือ

(๑) ระยะก่อนที่จะให้ทาน ก็มีจิตโสมนัส ร่าเริงเบิกบาน ยินดีที่จะให้ทาน เพื่อสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุข เพราะทรัพย์สินสิ่งของของตน

(๒) ระยะที่กำลังลงมือให้ทาน ระยะที่กำลังลงมือทำทานอยู่นั่นเอง ก็ทำด้วยจิตโสมนัส ร่าเริงยินดี และเบิกบาน ในทานที่ตนกำลังให้ผู้อื่น

(๓) ระยะหลังจากที่ได้ให้ทานไปแล้ว ครั้นเมื่อได้ให้ทานไปแล้วเสร็จ หลังจากนั้นก็ดี นม กิติ เมื่อหวนคิดถึงทานที่ตนได้กระทำไปแล้วครั้งใด ก็มีจิตโสมนัส ร่าเริงเบิกบาน ยินดีในทานนั้นๆ

องค์ประกอบข้อ ๓. “เนื่อนาบุญต้องบริสุทธิ์”

คำว่า “เนื่อนาบุญ” ในที่นี้ ได้แก่บุคคลผู้รับการทำทาน ของผู้ทำทานนั่นเอง นับว่าเป็นองค์ประกอบข้อที่สำคัญที่สุด แม้ว่าองค์ประกอบในการทำทานข้อ ๑ และ ๒ จะงามบริสุทธิ์ครบถ้วนดีแล้ว กล่าวคือ วัตถุที่ทำทานนั้นเป็นของที่แสวงหาได้มาด้วยความบริสุทธิ์ เจตนาในการทำทานก็งาม

^{๑๒๓} ดูรายละเอียดใน อภ.ทก.อ. (ไทย) ๒/๔๑/๑๙๕ - ๑๙๖.

บริสุทธิพร้อมทั้งสาม ระยะเวลา แต่ตัวผู้รับการทำทานเป็นคนที่ไม่ดี ไม่ใช่ผู้ที่เป็นเนื่อนาบุญที่บริสุทธิ เป็นเนื่อนาบุญที่เลว ทานที่ทำไปนั้น ก็ไม่ผลิดอกออกผล^{๑๒๔}

โดยทั่วไปของการปฏิบัติต่อกันในเรื่องการให้ทานนั้น คนบางคนให้ทานเพราะด้วยเหตุ ๘ ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้ในทานวัตถุสูตร ซึ่งมีเหตุแห่งการให้ทาน ดังนี้

๑. บุคคลบางคนให้ทานเพราะความชอบ
๒. บุคคลบางคนให้ทานเพราะความชัง
๓. บุคคลบางคนให้ทานเพราะความหลง
๔. บุคคลบางคนให้ทานเพราะความกลัว
๕. บุคคลบางคนให้ทานเพราะคิดว่า ‘พ่อและปู่เคยให้ทาน เคยทำทาน เราไม่ควรให้วงศ์ตระกูลเก่าแก่เสื่อมหายไป’
๖. บุคคลบางคนให้ทานเพราะคิดว่า ‘เราให้ทานนี้แล้ว หลังจากตายแล้วจักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์’

๗. บุคคลบางคนให้ทานเพราะคิดว่าเมื่อเราให้ทานนี้ จิตย่อมผ่องใสเกิดความชื่นชมสมนัส’

๘. บุคคลบางคนให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุงแต่งจิต^{๑๒๕}

เหตุแห่งการให้ทานทั้ง ๘ ประการดังกล่าว เป็นลักษณะของผู้ให้ทานที่ไม่มีศรัทธาในผลของบุญที่มั่นคง เพราะเป็นการให้ทานด้วยอำนาจของอคติ ๔ (ชอบ ชัง หลง กลัว) และหวังผลตอบแทน

จึงอาจกล่าวได้ว่า เกณฑ์ตัดสินของทานที่มีผลบุญมากนั้น ต้องสมบูรณ์ด้วย ๓ ประการ คือ ศรัทธา ไทยธรรม และผู้ควรรับทาน กล่าวคือ ศรัทธาของผู้ให้ (ทายก) ต้องมีเจตนาที่บริสุทธิ ด้วยจิตที่เมตตามุ่งหมายให้ผู้รับพ้นจากทุกข์ และให้มีความสุขจากทานที่ให้ โดยจิตของผู้ให้นั้นต้องถึงพร้อมด้วย ๓ ระยะเวลา คือ ก่อนให้ ขณะให้ และหลังให้ทานให้มีจิตสมนัส ร่าเริงเบิกบาน ยินดีในทานนั้นๆ ด้วยไทยธรรมหรือวัตถุสิ่งของที่แสวงหามาด้วยความสุจริตธรรม เป็นวัตถุที่บริสุทธิ และผู้ควรรับทานหรือผู้รับทานนั้น ต้องเป็นเนื่อนาบุญที่บริสุทธิ เป็นผู้มั่งมีศีลมีธรรมสูง เป็นเนื่อนาบุญที่ดี กล่าวคือ เป็นผู้ประพฤติพรหม จรรย์ เพื่อกำจัดกิเลสให้สิ้น ที่สำคัญต้องเป็นการให้ทานที่ไม่อยู่ในอำนาจของอคติ ๔ และการหวังผลตอบแทนใดๆ จากวัตถุทานที่ได้ทำไปแล้วนั้น จึงจะได้รับผลบุญมาก การทำบุญหรือการให้ทานที่จะให้ได้รับผลบุญมากนั้น จึงนับว่าเป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้ง่าย การให้ทานจึงมีเงื่อนไข เพราะขึ้นอยู่กับความมั่นคงในศรัทธาของผู้ให้ทานหรือทายก และผู้รับทานหรือผู้รับทานต้องเป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำนุพพานให้แจ้ง

จึงพอสรุปในส่วน คุณธรรมสำหรับฝ่ายผู้ทอดกฐิน ที่มีความสอดคล้องกับคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ ๓ (ทาน ศีล ภาวนา) และเกณฑ์ตัดสินของทานที่มีผลบุญมาก (ศรัทธาของผู้ให้ที่มีเจตนาบริสุทธิ ไทยธรรมที่บริสุทธิ ผู้รับบริสุทธิ) คุณธรรมดังกล่าวเป็นคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ที่ให้ความสำคัญกับการให้ทานเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างคุณความดี เพราะทานหรือการให้ (ทานมัย) เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ การทำความดี ด้วยการเสียสละ แบ่งปันทรัพย์ภายนอก

^{๑๒๔} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙, วิธีสร้างบุญบารมี, หน้า ๒ - ๑๐.

^{๑๒๕} อก.อภฺรฺก. (ไทย) ๒๓/๓๓/๒๕๕ - ๒๕๕๙.

เพื่อการถือกุศลพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาให้พ้นจากความขาดแคลนในปัจจุบัน ๔ และเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญสืบไป นอกจากนี้ยังเป็นการเติมเต็มในสิ่งที่ชุมชน สังคมส่วนรวมมีความขาดแคลน ซึ่งนับว่าเป็นวิธีหนึ่งในการช่วยแก้ปัญหาสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สิ่งสำคัญในการทำบุญหรือการทำความดีนั้น ต้องทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง (ทิฏฐิขุทฺทมัม) จึงได้ผลเป็นบุญ โดยเกณฑ์ตัดสินของท่านที่มีผลบุญมากนั้น ต้องสมบูรณ์ด้วยธรรม ๓ ประการ คือ ศรัทธาของผู้ให้ (ทายก) ต้องมีเจตนาที่บริสุทธิ์ ไทยธรรมเป็นวัตถุที่บริสุทธิ์ และผู้ควรรับ (ปฎิภาทก) เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง การให้ทานที่เป็นบุญแท้และได้ผลบุญมาก จึงเป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้ง่ายในยุคปัจจุบัน สิ่งสำคัญคือ ศรัทธาต้องประกอบด้วยปัญญา มี ความเห็นตรงและถูกต้อง จึงจะทำให้การทอดกฐินเป็นบุญที่แท้จริงและมีอานิสงส์มาก ดังที่ท่านพุทธทาสได้กล่าวว่า “คำว่า ศรัทธา กล่าวตามหลักอันมีที่มาในที่ต่างๆ มีอยู่ ๒ ชนิด คือ ๑) ศรัทธาเกิดจากเขาชวนหรือเห็นเขาทำก็ทำตามเขา และ ๒) ศรัทธาที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยตนเอง อาศัยปัญญาและสัมมาทิฐิเป็นเครื่องชักนำ”^{๑๒๖} ศรัทธาอย่างหลังจึงเป็นทานที่ให้ผลมาก เพราะ “จิตที่คิดจะให้ทานประกอบด้วยความรู้ดีรู้ชอบเป็นเบื้องหน้า นี่ เป็นมงคล เป็นศิริ เป็นเครื่องเย็นใจ”^{๑๒๗} ส่วนศรัทธาอย่างแรกเกิดด้วยอำนาจของผู้อื่น กำลังของจิตจึงไม่ผ่องใส ไม่เกิดความ อิ่มใจ ความปิติอาจไม่มีหรือน้อยมากในทั้ง ๓ ขณะของการให้ทาน ผลของท่านเมื่อทำแล้วอาจให้ผลน้อย

๒) อานิสงส์

อานิสงส์ที่เกิดจากการทำความดีด้วยการให้ทานของฝ่ายผู้ทอดกฐิน ซึ่งในทานานิสังสสูตร พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงอานิสงส์การให้ทาน ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์การให้ทาน ๕ ประการนี้

อานิสงส์การให้ทาน ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก
๒. สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน
๓. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมจรไป
๔. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์
๕. ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๑๒๘}

จากพุทธพจน์ดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นถึงอานิสงส์หรือ ผลดีของการให้ทานจำแนกได้ ๒ ประการ คือ ๑) ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักของคนหมู่มาก คนดีย่อมคบหาด้วย แม้ชื่อเสียงก็เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้รักษาระรมอันดี ๒) ชีวิตหลังความตายของผู้ให้ทานย่อมไปเกิดในที่ดี คือ สุคติโลกสวรรค์

คำสอนในทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการให้ทานนั้น นอกจากผู้ให้ทานจะได้รับผลของบุญแล้ว ยังเป็นผลบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ด้วย ดังในติโรกฐทสสูตร พระพุทธเจ้า

^{๑๒๖} พุทธทาสภิกขุ, เรื่องการทำทาน พิมพ์เพื่อรักษาดั้งฉบับเดิม พ .ศ. ๒๔๗๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ.ลิฟวิ่ง จำกัด, ๒๕๒๔), หน้า ๑๑.

^{๑๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๑๒๘} อัง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๕๖.

ตรัสแก่พระเจ้าพิมพิสารว่า เปรตที่อยู่ภายนอกฝาเรือนนั้น มารับส่วนบุญส่วนกุศล ที่ญาติของตนได้ถวายข้าวและน้ำดื่มแก่พระสงฆ์ ตามกาล แล้วอุทิศให้ ญาติทั้งหลาย (ที่เกิดเป็นเปรต) อย่างนี้ว่า “ขอทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลาย จงเป็นสุขเถิด” ส่วนญาติที่เกิดเป็นเปรตเหล่านั้นพากันมาประชุมพร้อมกัน ณ ที่ให้ทานนั้น แล้วอนุโมทนาในอาหารและน้ำดื่มเป็นอันมากโดยเคารพว่า “เพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด พวกเราจึงได้สุขสมบัติเช่นนี้ ขอญาติเหล่านั้นของพวกเราจงมีอายุยืน”^{๑๒๙} เปรตจึงดำรงชีพได้ด้วยผลทานที่พวกญาติ ได้อุทิศให้เท่านั้น ไม่สามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนกันได้ด้วยเงิน กุลบุตรเมื่อระลึกถึงอุปัชฌาย์ที่ญาติผู้ละไปแล้ว (เปรต) เคยทำไว้ในกาลก่อน จะเป็นญาติ มิตร หรือสหาย ก็ควรสร้างกุศลกรรมด้วยการให้ทานเพื่ออุทิศให้แก่ญาติผู้ละไปแล้ว ไม่ควรร้องไห้ คร่ำครวญอาลัยถึงผู้ละไปแล้ว เพราะไม่ได้ทำให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด^{๑๓๐}

นอกจากนี้ ในกาลทานสูตร ได้แสดงถึง อานิสงส์ของการให้ทานตามกาล ว่าเป็นทานที่มีอานิสงส์มาก เป็นการทำบุญของผู้มีปัญญา เพราะรู้ว่าทรัพย์ที่ใช้ไปด้วยความไม่ตระหนี่ นั้น ได้ถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความประสงค์ โดยเฉพาะทานที่ให้ในพระอารามเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ผลบุญหรือผลดีนั้น ย่อมทำให้จิตของผู้ให้มีความผ่องใส แม้ผู้มีส่วนในบุญทุกฝ่ายหรือคณะย่อมได้รับอานิสงส์ด้วยเช่นกัน และผลบุญยังสามารถติดตามตนไปในโลกหน้าได้อีก ด้วย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ผู้มีปัญญา...ปราศจากความตระหนี่ยอมให้ทานในกาลที่ควรให้ ทานที่ให้ในพระอาราม...ทำให้เขามีใจผ่องใสชนเหล่าใดอนุโมทนาหรือชวนชวายเป็นทักษิณานั้น ...พวกเขาก็เป็นผู้มีส่วนแห่งบุญ ...จึงควรให้ทานในเขตที่มีผลมาก เพราะบุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า”^{๑๓๑}

กรมการศาสนา ได้กล่าวถึงอานิสงส์หรือผลดีของฝ่ายผู้ทอดและคณะ มีดังนี้

(๑) ชื่อว่าได้ถวายทานภายในกาลเวลาที่เรียกว่า กาลทาน คือ ในปีหนึ่งถวายได้เพียงระยะเวลา ๑ เดือน เท่านั้น ในข้อถวายทานตามกาลนี้มีพระพุทธานุญาตว่า ผู้ให้ทานตามกาล ความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาลของผู้รับย่อมสำเร็จได้

(๒) ชื่อว่าได้สงเคราะห์ พระสงฆ์ผู้จำพรรษาให้ได้ผลัดเปลี่ยนผ้านุ่งห่มใหม่ แม้ผ้ากฐินนั้นจะตกแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ชื่อว่าได้ถวายแก่สงฆ์เป็นส่วนรวม มีพระพุทธานุญาตว่าผู้ให้ผ้าชื่อว่าให้ผิวพรรณ

(๓) ชื่อว่าได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ส่งเสริมผู้ประพฤติปฏิบัติชอบให้เป็นหลัก เป็นตัวอย่างแห่งคุณงามความดีของประชาชนสืบไป

(๔) จิตใจของผู้ทอดกฐินทั้ง ๓ กาล คือ ก่อนทอด กำลังทอด และทอดแล้วที่เลื่อมใสศรัทธาและปรารถนาดีนั้น จัดเป็นกุศลจิต คนที่มีจิตเป็นกุศloy่อมได้รับความสุขความเจริญ

(๕) การทอดกฐิน ทำให้เกิดสามัคคีธรรม คือ การร่วมมือกันทำคุณงามความดี และถ้าการถวายกฐินนั้น มีส่วนได้บุญกุศลถึงฆราวาสด้วย ก็เป็นการร่วมสามัคคี เพื่อรักษาศาสนวัตถุศาสนสถานให้ยั่งยืนสถาพรสืบไป^{๑๓๒}

^{๑๒๙} ดูรายละเอียดใน ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑ - ๕/๑๕.

^{๑๓๐} ดูรายละเอียดใน ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๖ - ๑๐/๑๖.

^{๑๓๑} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๖/๕๗ - ๕๘.

^{๑๓๒} กรมศาสนา, “ความรู้เรื่องกฐิน”, พระอารามหลวง เล่ม ๑, หน้า ๔๒๙.

ตัวอย่าง เรื่องเล่า อานิสงส์กฐิน ที่มีปรากฏในปัญญาสาตก ซึ่งเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่พระเถระชาวเชียงใหม่ได้รจนาเป็นชาตกภาษาบาลีขึ้น ในระหว่าง พ.ศ. ๒๐๐๐ – ๒๒๐๐ มีลักษณะเลียนแบบนิบาตชาตก หรืออรรถกถาชาตกที่พระสงฆ์ชาวลังกาประพันธ์ไว้ มีเนื้อหาสาระกล่าวถึงพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ มีปณิธานมุ่งมั่นในการบำเพ็ญพระมีในอดีตชาติต่างๆ อย่างมั่นคง ประารถนาสูงสุดเพียงได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเท่านั้น^{๑๓๓} โดยเรื่องเล่าที่จะกล่าวต่อไปนี้มีเนื้อหาที่แสดงถึง อานิสงส์ของ กฐินทาน ซึ่งทั้งผู้ถวายเอง ผู้มีส่วนร่วมในกฐิน และผู้ชักชวนให้ทอดกฐิน ต่างก็ได้รับอานิสงส์ของการทอดกฐิน ดังนี้

๒.๑) อานิสงส์สำหรับผู้ถวายกฐินเอง

กฐินทานได้ชื่อว่ามีผลและอานิสงส์มาก และชาวพุทธมีความเชื่อมั่นใน บุญว่าจะสามารถปกป้องคุ้มครอง ผู้ทำบุญ ให้พ้นจากความทุกข์และภัยวิบัติอันตรายทั้งปวง แม้ปรารถนาสิ่งใดย่อมสำเร็จสมดังปรารถนา ดังมีเรื่องเล่าดังต่อไปนี้

ในอดีตเทวราชชาตก^{๑๓๔} ขณะที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นบรมจักรพรรดิ ทรงพระนามว่า พระเจ้าวิจิตรราช จักรพรรดิผู้มีอภัยยศใน การบริจาคตาน พระองค์ได้ถวายอุทยาน ของพระองค์ให้ เป็นที่อยู่จำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์แสนโกฏิอันเป็นบริวารของพระโกณฑัญญะพุทธเจ้า ครั้นถึงกำหนดออกพรรษาแล้ว พระเจ้าวิจิตรราชมีพระราชประสงค์จะทรงบริจาคมหาทานอันยิ่งใหญ่ ด้วยการถวายคู่มือเพื่อ กฐินทานแก่หมู่ภิกษุสงฆ์ มีพระโกณฑัญญะพุทธเจ้า เป็นประมุข จึงได้แปลงวิเสทว่า ข้าพเจ้าขอถวายผ้าเพื่อกฐินแก่หมู่ภิกษุสงฆ์ และได้ถวายภัตตาหารแก่ พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธองค์ เป็นประธานในลำดับต่อมา พระโกณฑัญญะพุทธเจ้าเสด็จประทับนั่งในท่ามกลางหมู่ภิกษุสงฆ์ พระเถระเจ้าผู้เป็นเสนาบดีในพระภัททาธิกรรมก็กราลผ้ากฐิน เมื่อเสร็จกฐินกิจฝ่ายสงฆ์แล้ว พระโกณฑัญญะทศพลเสด็จขึ้นประทับ ณ ธรรมาสน์ อันบุคคลแต่งตั้งไว้ ณ ท่ามกลางแห่งบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ฝ่ายพระเจ้าวิจิตรราช ได้เสด็จเข้าไปใกล้พระผู้มีพระภาคแล้ว กราบถวายอภิวาทด้วยปัญจางคประดิษฐ์ ทรงอธิษฐานว่า “อิมินา กฐินทานเนน พุทธโธ โหมิ อนาคเตยทา สพฺพญณฺตมปตฺโต ตาเรยฺสสามิ ปาณินิ” แปลว่า เพราะผ้ากฐินทานนี้ ขอให้ข้าพเจ้าได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล ถ้าข้าพเจ้าได้ตรัสรู้พระสัพพัญญู ตญาณกาลใด ก็จักรื้อขนสัตว์ให้พ้นไปจากวัฏ สงสารในกาลนั้น เมื่อจบคำอธิษฐาน พระโกณฑัญญะพุทธองค์ก็ทรงทราบด้วยพุทธ จักขุญาณ จึงทรงพยากรณ์ว่า นับแต่กาลนี้ไปในอนาคตกาลภายหน้าที่สุดแห่งสามอสงไขยแสนกัลป์ พระเจ้าวิจิตรราชจักได้เป็นพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า โคตม

โดยเหตุนี้เหล่ากฐินทานจึงได้ชื่อว่ามีผลและอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ เป็นอเนกกัปการ จะนับจะประมาณมิได้ ทั้งสามารถจะให้ทำ ยกผู้บริจาคตันั้นสิ้นสรรพทุกข์ภัยพ้นจากความวิบัติทั้งปวง จนบรรลุถึงอมตมหานิพพานเป็นอวสานที่สุด^{๑๓๕}

^{๑๓๓} กรมศิลปากร, **ปัญญาสาตก**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: อารการพิมพ์ ๒๕๕๒), หน้า ๕.

^{๑๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๗ – ๔๕๓.

^{๑๓๕} ดูรายละเอียดในกรมศิลปากร, **ปัญญาสาตก**, หน้า ๔๔๗ - ๔๕๒.

๒.๒) อานิสงส์สำหรับผู้มีส่วนร่วมในกฐิน

การทอดกฐิน เป็นกฐินทานชนิดพิเศษที่สามารถกระทำได้ตามกาลเท่านั้น แม้ผู้ไม่ใช่เป็นเจ้าภาพแต่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการทอดกฐิน ย่อมได้รับ อานิสงส์เช่นเดียวกัน ดังเรื่องเล่า “ติณบาลผู้ไม่ประมาทในบุญ” ต่อไปนี้

ในสมัยของพระพุทธเจ้าทรง พระนามว่าพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า มีบุรุษเชียวใจไว้ที่พึ่งคนหนึ่งอาศัยอยู่ในเมืองพาราณสี ชื่อว่า ติณบาละ เป็นลูกจ้างอาศัยอยู่กับสิริธรรมมหาเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก ด้วยการรักษาหญ้าเพื่อแลกกับข้าววันละหม้อของเศรษฐี ต่อมามีความต้องการชวนขวายเป็นการให้ทาน จึง แบ่งอาหารออกเป็น ๒ ส่วนๆ หนึ่ง เพื่อทำบุญตักบาตร แก่พระสงฆ์ อีกส่วนหนึ่งไว้บริโภคเอง เมื่อได้ทำบุญตักบาตร ได้สร้างความดีเช่นนี้ ทำให้มีจิตใจที่เอิบอิ่ม แข่มชื่น เบิกบาน เวลาทำงาน ก็ทำด้วยความสุขสดชื่น ทำงานได้ผลมากขึ้นคนก็เป็นสุข ชีวิตก็สนุกอยู่กับการทำงานไม่เห็นแก่เหน็ดแก่เหนื่อย เศรษฐีเห็นว่านายติณบาลมีความขยันหมั่นเพียรทำงานด้วยความรับผิดชอบ และยังมีจิตใจอันเป็นบุญเป็นกุศล แบ่งปันอาหารเพื่อทำบุญตักบาตรจึงสั่งให้เพิ่มอาหารขึ้นอีก ๒ ส่วน ติณบาละก็แบ่งออกไปอีกเป็น ๓ ส่วน ส่วนที่ ๑ ใช้ทำบุญตักบาตรถวายแด่พระสงฆ์ ส่วนที่ ๒ ให้แก่คนที่ยากจนทุกข์ยากลำบากกว่าตนเอง และส่วนที่ ๓ เก็บไว้บริโภคเอง ปฏิบัติตนอยู่เช่นนี้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย จนมาถึงฤดูออกพรรษาบรรดาชาวบ้านทั่วไปต่างมีความสุขที่จะได้ร่วมกันทำบุญทอดกฐิน เพราะทุกคนเชื่อว่าเป็นบุญที่มีผลมากมีอานิสงส์มาก เนื่องจากเป็นบุญพิเศษ คือ เป็นกาลทาน ทำได้เฉพาะกาล เป็นสังฆทาน ซึ่งในปีนั้นท่านสิริธรรมเศรษฐีได้แสดงความจำนงเป็นเจ้าภาพในการทอดกฐินเมื่อติณบาละได้ทราบข่าวจึงเข้าไปหาสิริธรรมเศรษฐี เพื่อถามถึงอานิสงส์ผลของกฐินทาน เศรษฐีบอกถึงคุณานุภาพของกฐินทานโดยละเอียด จนติณบาละเกิดศรัทธาแก่กล้า ต้องการมีส่วนร่วมในกฐินทานด้วย แต่มีผ้าที่นุ่งอยู่เพียงผืนเดียวเท่านั้น ในที่สุดก็ตัดสินใจเปลี่ยนผ้านุ่งที่มีอยู่แล้วนำไปซักให้สะอาด ส่วนตัวเองนำไปไม้มาเย็บเป็นเสื้อผ้านุ่งห่มแทน แล้วนำผ้านุ่งที่ซักสะอาดแล้วไปเร่ขาย โดยมีได้หัวนไวกับเสียงหัวเราะเยาะของคนทั้งหลายที่ผ่านไปมา ในที่สุดขายได้ห้ามาสก แล้วนำไปมอบให้กับท่านเศรษฐีซึ่งท่านเศรษฐีได้นำปัจจัยส่วนนั้นไปจัดซื้อบริวารกฐิน ได้แก่ ด้าย เข็มเพื่อเย็บจีวร มาร่วมกองกฐิน ติณบาละเกิดความปิติ และเป็นสุขอย่างล้นเหลือ และอนุโมทนาทานที่ตนได้ทำด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์ทั้งก่อนให้ ขณะให้และหลังจาก ที่ได้ให้ไปแล้ว ไม่หวั่นไหว เสียหาย อาลัยในสิ่งที่ตนทำไปแล้ว เป็นเหตุให้ผู้คนที่ทั้งหลายชื่นชมอนุโมทนา รวมไปถึงเทวดาในฉกามาพจรสวรรค์ต่างก็เปล่งวาจาสาธุกับบุญของติณบาละ

เรื่องราวการทำคุณงามความดีของนายติณบาลคนเชียวใจ ได้แพร่สะพัดถึงพระเจ้ากรุงพาราณสี เมื่อพ ระองค์ทรงทราบจึง รับสั่งให้นำนายติณบาลมาเข้าเฝ้า และได้พระราชทาน ผ้าสาฎกเนื้อดี พระราชทานความดีความชอบให้มิ ช่าง ม้า แพะ แกะ ทาสหญิง ทาสชาย ข้าวปลาอาหาร และมอบตำแหน่งเศรษฐีคนใหม่ให้แก่ติณบาล ติณบาลเองก็ได้หลงระเริงในลาภที่ตนได้มา เขาชวนขวายเป็นการทำความดีมากยิ่งขึ้นด้วยความไม่ประมาท เมื่อสิ้นชีวิตลงไป เขาได้ไปเกิดในเทวโลกเสวยสุขอยู่ในทิพยสมบัติที่ได้ทำไว้^{๓๓๖}

^{๓๓๖} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนตสีโล, ดร.), **กฐินไทย กฐินธรรม**, (ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๔๔ - ๔๖.

๒.๓) อานิสงส์สำหรับผู้ชักชวนให้ทอดกฐิน

อานิสงส์ของการทอดกฐิน ไม่ได้จำกัดผลบุญเฉพาะผู้เป็นทายาทหรือเจ้าภาพในการทอดกฐิน หรือ แม้แต่ ผู้มีส่วนร่วมในการทอดกฐิน เท่านั้น แม้ผู้ชักชวนให้ผู้อื่นทอด กฐินย่อมได้รับอานิสงส์ เช่นเดียวกัน ดังในปัญญาสาตก เรื่องนรชิวกฐินทานชาตก^{๑๓๗} ซึ่งขณะนั้นเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ นามว่า นรชิว ผู้ชักชวนให้ทอดกฐิน ดังนี้

คราวนั้น พระโพธิสัตว์เที่ยวทำการรับจ้างเขาเลี้ยงชีพ ได้รับจ้างเฝ้าไร่ข้าวของกุญฺมพินและได้ ตักเตือนนายกุญฺมพินว่า คนมั่งมีทรัพย์เหมือนเช่นตัวท่านนี้ (หาได้ยาก) ทานอันใดที่มีผลมากท่านควร บริจาคทานนั้นไว้ในพระศาสนาของพระปทุมมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า นายกุญฺมพินนั้นจึงถามว่า ทานอะไรจะ มีผลมากกว่าทานทั้งปวง พระโพธิสัตว์จึงตอบว่า ข้าพเจ้าท่านอันบุคคลถวายแก่พระบรมศาสดา นั้นหละมี ผลมากนักหนา กุญฺมพินได้ฟังดังนั้นก็มิจิตโสมนัสสรรษา ใครจะถวายผ้ากฐินทาน จึงจัดหาเครื่องสมณ บริหารมีพุกหมอนเป็นอาทิ ซึ่งสมควรแก่พระภิกษุสงฆ์ เมื่อกุญฺมพินจัดผ้ากฐินกับเครื่องบริวารเสร็จแล้ว จึงพร้อมด้วยนรชิวและบริษั ทของตน ช่วยกัน ขนออกไปยังพระวิหารถวายสมเด็จพระบรมศาสดา ฝ่ายนรชิวหมอบลงแทบบาทพระปทุมมุตตรสัมพุทธเจ้าแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยกุศลผล บุญที่ข้าพระองค์ได้ชักนำกุญฺมพินให้ถวายผ้า กฐินนี้ ขอให้ข้าพระองค์เป็นพระพุทธานุเจ้าองค์หนึ่งในกาล ภายหน้า แม้ข้าพระองค์ยังไม่ตรัสรู้เป็นพระพุทธานุเจ้าตราบใด คำว่าความเชื่อใจอย่าได้มีแก่ข้า พระองค์ เลย พระปทุมมุตตรโลกนาถเจ้าทรงพยากรณ์ว่า ด้วยผลแห่งกฐินทานนี้ ท่านจักเป็นพระ สากยมุนีใน อนาคตกาลความหวังของท่านจงสำเร็จสมปรารถนาเถิด^{๑๓๘}

จากเรื่องเล่าที่ได้นำมากล่าวถึงอานิสงส์ของ การทอดกฐินข้างต้น นับเป็นวรรณกรรมทาง พระพุทธศาสนาที่มีพื้นฐานมาจากหลักคำสอน ในเรื่องการทำเพียรทานบารมีที่เกิดจากการทอดกฐิน ซึ่งเป็นกฐินทานที่ แสดงให้เห็นถึงอานิสงส์ที่เกิดขึ้นกับทั้งผู้ถวายเอง ผู้มีส่วนร่วม และผู้ชักชวน ที่จะ ได้รับผลในชาติปัจจุบันและผลที่เป็นวิบา กจะติดตามมาในอนาคต และ ด้วยเนื้อหาที่นำมาเสนอใน ชาตกดังกล่าว ได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของ พุทธศาสนิกชน ให้มีจิตใจมั่นคงในการสืบทอดประเพณีการ ทอดกฐินมาจนถึงปัจจุบัน

จึงพอสรุปในส่วนอานิสงส์ของฝ่ายคฤหัสถ์หรือพระภิกษุสามเณรผู้ทอดกฐิน เนื่องจากการ ทอดกฐิน เป็นสังฆทาน ประเภทการให้ทานตามกาล ซึ่งมีอานิสงส์มาก ส่งผลให้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ย่อมเป็นที่รักของคนหมู่มาก คนดีย่อมคบหาด้วย แม้ชื่อเสียงก็เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับว่าเป็น ผู้รักษาวินัยอันดี ชีวิตหลังความตายของผู้ให้ทาน ย่อมไปเกิดในที่ดี คือ สวรรค์โลกสวรรค์ และบุญที่ ทำดีแล้วนี้ยังมีความสำคัญกับผู้ละไปแล้ว (เปรต) ให้ได้รับความสุข ด้วยการรอ ส่วนบุญที่อุทิศให้จาก ญาติทั้งหลายที่ยังมีชีวิตอยู่ บุญจึงเป็นสิ่งที่ซื้อขายกันไม่ได้ ผู้มีปัญญาจึงทำบุญตามกาล โดยเฉพาะ เป็นทานที่ให้ ในพระอาริยะผู้มีศีลบริสุทธิ ผลของบุญ ทำให้จิตของผู้นั้นมีความผ่องใส มีผิวพรรณงาม ปรารถนาสิ่งใดย่อม สำเร็จ และเป็นผลดีที่เกิดกับ ทุกฝ่ายหรือคณะ ผู้ศรัทธาในการทอดกฐินให้ได้รับ เช่นกัน ดังเรื่องเล่าของพระเจ้าวิจิตรราช เป็นผู้ถวายเอง และนรชิว เป็นผู้ชักชวน ทั้ง ๒ กรณี มีความ ปรารถนาเป็นพระพุทธานุเจ้า ในกาลต่อไปเช่นกัน ส่วนนายติณบาล ผู้มีส่วนร่วมในบริวารกฐิน หลังจาก

^{๑๓๗} กรมศิลปากร ปัญญาสาตก หน้า ๔๓๘ - ๔๔๖.

^{๑๓๘} กรมศิลปากร ปัญญาสาตก หน้า ๔๓๘ - ๔๔๑.

ตายแล้ว ก็ได้ไปเสวยสุขในสวรรค์ ด้วยผลทานที่ตนได้ทำนั้น มีเจตนาที่บริสุทธิ์ทั้งก่อนให้ ขณะให้และหลังจากที่ได้ให้ก็มีจิตที่มั่นคง ไม่หวั่นไหว ไม่เสียดายในทานที่ได้ทำไปแล้ว

กล่าวโดยสรุปถึงคุณธรรมและอานิสงส์ของฝ่ายคฤหัสถ์หรือพระภิกษุสามเณรผู้ทอดกฐิน ดังกล่าวข้างต้นนั้น พิจารณาได้ว่า คุณธรรมสำหรับฝ่ายผู้ทอดกฐิน ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ ๓ (ทาน ศีล ภาวนา) และเกณฑ์ตัดสินของทานที่มีผลบุญมาก (ศรัทธาของผู้ให้มีเจตนาบริสุทธิ์ ไทยธรรมที่บริสุทธิ์ ผู้รับบริสุทธิ์) เป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการให้ทานเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างชีวิต ด้วยการเสียสละ แบ่งปันทรัพย์ภายนอก เพื่อการเกื้อกูลพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ให้พ้นจากความขาดแคลนในปัจจุบัน ๔ และเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญสืบไป นอกจากนี้ยังเป็นการเติมเต็มในสิ่งที่ชุมชน สังคมส่วนรวมมีความขาดแคลน ซึ่งนับว่าเป็นวิธีหนึ่งในการช่วยแก้ปัญหาสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สิ่งสำคัญในการทำบุญหรือการทำความดีนั้น ต้องทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง (ทิฐิสุกัมม) จึงได้ผลเป็นบุญที่มีอานิสงส์มาก ส่งผลให้ในขณะที่ยังมีชีวิต อยู่ย่อมเป็นที่รักของคนหมู่มาก คนดีย่อมคบหาด้วย แม้ชื่อเสียงก็เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้รักษาดูแลธรรมอันดี แม้ชีวิตหลังความตายของผู้ให้ทาน ย่อมไปเกิดในที่ดี คือ สุคติโลกสวรรค์ และบุญที่ทำดีแล้วยังมีความสำคัญกับ ญาติผู้ละไปแล้ว (เปรต) ให้ได้รับความสุขจากผลบุญที่อุทิศให้ โดยเฉพาะการให้ทานตามกาลกับพระอริยะผู้มีศีลบริสุทธิ์ ผลของบุญทำให้จิตของผู้ให้มีความผ่องใสมีผิวพรรณงาม ประปรายสิ่งใดย่อมสำเร็จ

๒.๕.๒ ฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับกฐิน

จากที่กล่าวแล้วถึงทานที่มีผลบุญมาก ต้องประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ คือ ศรัทธาของผู้ให้มีเจตนาบริสุทธิ์ ไทยธรรมที่บริสุทธิ์ ผู้รับบริสุทธิ์ ดังนั้น พระภิกษุในฐานะภิกษุหรือผู้ควรรับกฐินต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ จึงจะทำให้ทานอานิสงส์ของการทอดกฐินมีผลบุญมาก ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาถือว่าพระภิกษุผู้บริสุทธิ์นั้น คือ ภิกษุผู้ประพฤติอยู่ในพรหมจรรย์ ดังในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ได้ให้ความหมายของบรรพชิต คือ ภิกษุ และสามเณรในพระพุทธศาสนา^{๑๓๙} ซึ่งแปลตามรูปศัพท์ว่า “ผู้ขอ” หรือ “ผู้มองเห็นภัยในสงสาร ” หรือ “ผู้ทำลายกิเลส ”^{๑๔๐} และในการทำลายกิเลสของบรรพชิตนั้น ต้องอาศัยปัจจัย ๔ ซึ่งมีคฤหัสถ์เป็นฝ่ายให้การสงเคราะห์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ฝ่ายบรรพชิตผู้ไม่อยู่ครองเรือนย่อมต้องการปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช อันเป็นเครื่องบรรเทาอันตรายจากฝ่ายคฤหัสถ์ ”^{๑๔๑} ดังนั้น การทอดกฐิน เป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้ได้มาซึ่งปัจจัย ๔ จากชาวบ้าน เพื่อสนับสนุนใน การบำเพ็ญเพียรได้บรรลุเป้าหมายของการประพฤติพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นเนืองนาบุญที่แท้จริงของฝ่ายผู้ทอดกฐิน และทำให้ได้อานิสงส์จากการทอดกฐิน ซึ่งมีคุณธรรมและอานิสงส์ของการทอดกฐิน ดังนี้

^{๑๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๗๔.

^{๑๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๘.

^{๑๔๑} พ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๗.

๑) คุณธรรม

คุณธรรม หรือธรรมที่เป็นสภาพเกื้อกูลให้เกิดผลดีต่อการทอดกฐินของฝ่ายสงฆ์ หรือผู้รับกฐิน มีดังนี้

๑.๑) ความมกน้อย

ความมกน้อยเป็น ๑ ในคุณธรรม ๑๐ ประการของภิกษุผู้อยู่ในฐานะที่ควรสรรเสริญ ดังใน ทุติยกถาว่าตถุสฺสตรพระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. ตนเองเป็นผู้มกน้อย และแสดงคุณของความเป็นผู้มกน้อยแก่ภิกษุทั้งหลาย.”^{๑๔๒} ภิกษุในทางพระพุทธศาสนาเมื่อครองตนอยู่ด้วยความมกน้อย คือ พอใจด้วยของเพียงน้อยที่สุด เท่าที่จำเป็น (อปิจฉะ)^{๑๔๓}

ในอรรถกถาอธิบายคำว่า ความมกน้อย (อปิจฉตา) ได้แก่ ความไม่โลภ คำว่า ผู้มกน้อย (อปิจฉสฺส) ได้แก่ ผู้ไม่ปรารถนา ภิกษุเป็นผู้มกน้อย เพราะ มีความปรารถนาเพียงน้อย คือ ไม่โลภใน วัตถุหรือปัจจัยต่างๆ ที่ได้รับ ตรงข้ามกับความมกมาก (มหิจฉตา) คือ ผู้อึดได้ยาก ไม่รู้จักประมาณในการรับ มีความหลอกลวง เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่นด้วยความโลภ หลอกลวงแม้กระทั่งมารดา ผู้ให้กำเนิดตน ส่วนผู้ที่มีความมกน้อยนั้น แม้คุณธรรมที่มีในตนก็ไม่ แสดงตนหรือประกาศคุณธรรมให้คนอื่นรู้ว่ามีอะไรบ้าง เช่น เป็นผู้มีศีล เป็นพหูสูต เป็นผู้มีปัญญา เป็นต้น ผลของความเป็นผู้ มกน้อยนี้ ย่อมทำให้ลาภที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น หรือยอมทำลาภที่เกิดขึ้นแล้วให้มั่นคง ย่อมทำจิตของทายกให้ผิ ดิ และเกิดความเลื่อมใสที่จะถวายเป็นอัมก ซึ่งในบรรดาภิกษุผู้มกน้อยมี ๔ จำพวก คือ

๑. ภิกษุผู้มกน้อยในปัจจัย (ปัจจัยอปิจฉโน) คือ เป็นผู้รู้จักพอในการรับ กล่าวคือ ภิกษุต้อง รู้ศรัทธาผู้ให้ ปัจจัยหรือสิ่งของเป็นไทยธรรมของผู้ให้ และรู้กำลังของตน ถ้าผู้ให้มกแต่ศรัทธาผู้น้อยก็ รับน้อย ถ้าผู้ให้มกของน้อยแต่มีศรัทธาในการให้มากก็รับน้อย แต่ถ้าผู้ให้มกของมากและ มีศรัทธามากก็ ต้องรับแต่พอดี

๒. ภิกษุผู้มกน้อยในธุดงค์ (ธุดงคอปิจฉโน) คือ ภิกษุผู้สมทานรักษาดุจรงค์ โดยไม่ต้องการ ให้ใครอื่นรู้ว่าตัวเองรักษาดุจรงค์ แม้จะเป็นพี่น้องกันก็จะไม่แสดงออกทั้งทางกายและวาจาให้รู้ว่าตนเองรักษาดุจรงค์

๓. ภิกษุผู้มกน้อยในปริยัติ (ปริยตตอปิจฉโน) คือ ภิกษุเป็นพหูสูต แต่ไม่ปรารถนาให้ใครรู้ ว่าตัวเองเป็นพหูสูต แม้จะอยู่ท่ามกลางหมู่คณะก็ไม่กล่าววาจาให้รู้ว่าตนเองมีคุณธรรม

๔. ภิกษุผู้มกน้อยในอธิคม (อธิคมอปิจฉโน) คือ ภิกษุผู้เป็นพระอริยะบุคคลแล้ว ไม่ ปรารถนาให้ผู้อื่นรู้ว่าตนบรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบัน เป็นต้น^{๑๔๔}

ความมกน้อย จึงเป็นคุณธรรมข้อหนึ่งของพระภิกษุที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยะบุคคล มี พระโสดาบัน เป็นต้น ผู้มีความมกน้อยย่อมไม่กระวนกระวาย ยอยากได้ เพราะไม่ติดข้องในปัจจัยต่างๆ และในคุณธรรมที่มีในตน แม้จะได้บรรลุพระอริยะเป็นพระโสดาบัน เป็นต้น ดังนั้น พระภิกษุผู้มีความ มกน้อย ย่อมสร้างความเลื่อมใสและศรัทธาของผู้ทอดกฐินให้มีความมั่นคง เป็นเหตุของที่มาแห่ง ปัจจัย ๔ เพื่อการประพาดิพรหมจรรย์ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

^{๑๔๒} อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๗๐/๑๕๓.

^{๑๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๑๐.

^{๑๔๔} ดุราลละเอียตใน อก.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๖๓/๘๖ - ๘๗.

๑.๒) ความสันโดษ

ประเพณีการทอดกฐิน เป็นช่องทางของปัจจัย ๔ ที่มีผู้ศรัทธานำมาถวายแก่พระสงฆ์ อาจะมีมากบ้างน้อยบ้างตามกำลังศรัทธาของผู้ถวาย ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามีคำสอนให้เลี้ยงชีพด้วยความสันโดษ เป็นคุณธรรมที่สร้างความสุขให้กับชีวิต มี ๓ ประการ คือ

๑. ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามได้ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ไม่พึงได้ หรือเกินไปกว่าที่ตนจะพึงได้ โดยถูกต้องชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาสิ่งของของคนอื่นได้ จนเกิดความริษยา

๒. ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง เลือกทำในสิ่งที่ตนเองถนัดแล้วตั้งใจปฏิบัติให้ก้าวหน้าไปตามกำลังแต่ละอย่างด้วยความขยันหมั่นเพียร

๓. ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร เหมาะสมกับภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน^{๑๔๕}

สันโดษ ๓ ดังกล่าวข้างต้น เป็นสันโดษในการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปให้มีความสุข ซึ่งเกิดจากความพอ ไม่แสวงหาสิ่งที่เกินพอดี จนกลายเป็นความโลภที่มักนำเอาแต่ความทุกข์ยากลำบากมาทำให้ชีวิต โดยเฉพาะคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน สำหรับพระภิกษุที่ต้องเกี่ยวข้องกับการใช้สอยปัจจัย ๓ คือ จีวร บิณฑบาต และเสนาสนะ ก็ต้องมีสันโดษเป็นธรรมเพื่อทำลายกิเลส ดังที่พระอริยบุคคล มีพระโสดาบัน เป็นต้น ได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา ดังในอริยวังสสูตร^{๑๔๖} ได้กล่าวถึงข้อปฏิบัติของอริยวงศ์ ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย อริยวงศ์ ๔ ประการนี้รู้กันว่าล้าเลิศ รู้กันมานาน รู้กันว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของสูง ไม่ถูกลบล้างแล้ว ไม่เคยถูกลบล้าง ไม่ถูกลบล้าง จักไม่ถูกลบล้าง ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้ คัดค้าน อริยวงศ์ ๔ ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สันโดษ ด้วยจีวรตามแต่จะได้ กล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรตามแต่จะได้ ไม่แสวงหาอันไม่สมควรเพราะจีวรเป็นเหตุ ไม่ได้จีวรก็ไม่กระวนกระวาย ครั้นได้แล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หมกมุ่น ไม่ลุ่มหลง มองเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยอยู่ และไม่ยกตนข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยจีวรตามแต่จะได้นั้น ภิกษุใดขยันไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติ มั่นคงในความสันโดษด้วยจีวรตามแต่จะได้ ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ ที่รู้กันว่าล้าเลิศ เป็นของเก่า

๒. สันโดษด้วยบิณฑบาตตามแต่จะได้ ฯลฯ

๓. สันโดษด้วยเสนาสนะตามแต่จะได้ ฯลฯ

๔. มีภาวนาเป็นที่รื่นรมย์ ยินดีในภาวนา มีปหานะ(การละ) เป็นที่รื่นรมย์...ภิกษุนี้เรา เรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ที่รู้กันว่าล้าเลิศ เป็นของเก่า^{๑๔๗}

จากพระสูตรดังกล่าว ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ได้ให้ความหมายของคำว่า อริยวงศ์ ๔ คือ ปฏิปทาที่พระอริยทั้งหลายปฏิบัติสืบกันมาแต่โบราณไม่ขาดสาย อริยประเพณี^{๑๔๘} ดังนั้น พุทธพจน์ดังกล่าว จึงพิจารณาได้ว่า ความสันโดษเป็นข้อปฏิบัติที่พระอริยทั้งหลายปฏิบัติสืบๆ กันมาคือ ภิกษุในธรรมวินัยเป็นผู้เลี้ยงชีพด้วยความสันโดษ คือ มีความยินดี พอใจในสิ่งที่ ตนได้ตนมี ไม่แสวงหา

^{๑๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ หน้า ๔๓๔.

^{๑๔๖} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๘/๔๓ - ๔๕.

^{๑๔๗} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๘/๔๓ - ๔๕.

^{๑๔๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๕๔.

ในทางที่ผิด แม้ไม่ได้ก็ไม่กระวนกระวาย ที่ได้มาก็ใช้สอยอย่างมีสติ ไม่หมกมุ่น ไม่หลงติด มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออกจากตน ไม่ยกตน ไม่ข่มเหง อันเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น เพราะปัจจัยที่ตนได้มา

สำหรับในการทอดกฐินนั้น เป็นเรื่องจิรวุ่นหม่ม จึงขอ กล่าวเฉพาะในส่วนของสันโดษ ในจิรว ซึ่งเพน พุทธานุญาติในเรื่องกฐินจิรว โดยมีพระ วินัยบัญญัติที่เป็นข้อกำหนดให้ภิกษุต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามหลักสันโดษที่มีปรากฏในอรรถกถาอริยวงสสุตต์กล่าวถึงจิรวสันโดษ มี๒๐ อย่าง คือ

๑. ความสันโดษด้วยการตรึก (วิตักกสันโดษ) หมายความว่า ภิกษุไม่คิดว่าจิรวของเราจะได้จิรวที่ตนชอบใจในที่อยู่ของคนมีบุญทั้งหลาย หรือที่คหบดีถวาย การตรึกเช่นนี้เป็นการตรึกที่ไม่บริสุทธิ ต้องตรึกในจิรวที่จะได้มาด้วยความเคารพในพระศาสนา โดยมีพระกัมมัฏฐานเป็นใหญ่ ภิกษุยินดีจำพรรษาตลอดไตรมาสแล้ว ควรตรึกเพียงหนึ่งเดือน เพราะเธอปวารณาแล้ว จะทำจิรวได้เฉพาะในเดือนเป็นแดนเกิดจิรว ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ย่อมทำได้แค่ครึ่งเดือนเท่านั้น

๒. ความสันโดษด้วยการเดินทาง (คณสันโดษ) หมายความว่า การที่ภิกษุไปเพื่อต้องการจิรว ไม่คิดว่าเรจักได้จิรวที่ไหน ไปโดยมีพระกัมมัฏฐานเป็นใหญ่เท่านั้น

๓. ความสันโดษด้วยการแสวงหา (ปริยสนสันโดษ) หมายความว่า ภิกษุเมื่อจะแสวงหาจิรว ไม่แสวงหากับภิกษุที่มีมาก ไปแสวงหากับภิกษุผู้มีความละอาย มีศีลเป็นที่รัก

๔. ความสันโดษด้วยการได้ (ปฏิลาภสันโดษ) หมายความว่า เมื่อภิกษุแสวงหาอยู่เช่นนั้น เห็นจิรวที่หายกนำมา แต่ไกล ไม่คิดอย่างนี้ว่า จิรวนั้น จักเป็นที่ชอบใจ จิรวนั้น จักเป็นที่ชอบใจ จิรวนั้น จักไม่เป็นที่ชอบใจยินดีด้วยจิรวที่หายาบหรือละเอียดยตามที่ได้มา หายกถวายจิรวอย่างไรก็รับเท่าที่ตนได้มา ไม่แสวงหาเพิ่มอีก

๕. ความสันโดษด้วยการรั บพอประมาณ (มัตตปฏิกคหณสันโดษ) หมายความว่า เมื่อภิกษุได้จิรวเช่นนั้นแล้ว ยินดีจิรวที่เพียงพอแก่ตนเองว่า ผ้ามีประมาณเท่านี้ จักมีเพื่อจิรว ๒ ชั้น ผ้ามีประมาณเท่านี้ จักมีเพียงพอเพื่อจิรวชั้นเดียวเท่านั้น

๖. ความสันโดษด้วยการเว้นจากความโลเล (โลลุปปวิวัชชนสันโดษ) หมายความว่า การที่ภิกษุแสวงหาจิรวอยู่ ไม่คิดว่า เราจักได้จิรวที่ชอบใจ ที่ประตูเรือนของคนโน้น แต่ไม่คิดอย่างนั้น เทียวแสวงหาตามลำดับประตูเรือน

๗. ความสันโดษตามได้ (ยถาลาภสันโดษ) หมายความว่า เมื่อภิกษุสามารถยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยจิรวนั้นได้ ไม่ว่า จิรวนั้นจะประณีตหรือเศร้าหมองอย่างใดอย่างหนึ่ง ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยจิรวตามที่ได้มานั้น

๘. ความสันโดษตามกำลัง (ยถาพลสันโดษ) หมายความว่า การที่ภิกษุรู้ถึงกำลังของตนแล้ว สามารถยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยจิรวชนิดใด ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยจิรวชนิดนั้น

๙. ความสันโดษตามสมควร (ยถาสารูปสันโดษ) หมายความว่า การที่ภิกษุให้จิรวที่น่าชอบใจแก่ภิกษุรูปอื่นตนเองใช้จิรวอย่างอื่นที่เหมาะสมแก่ตน

๑๐. ความสันโดษด้วยน้ำ (อุทกสันโดษ) หมายความว่า ภิกษุไม่เลือกว่า น้ำที่ไหนน่าพอใจ ที่ไหนไม่น่าพอใจ ชักจิรวในน้ำที่พอจะชักได้บางอย่าง

๑๑. ความสันโดษด้วยการชัก (โรจนสันโดษ) หมายความว่า การที่ภิกษุเมื่อชักจิรวไม่ใช่ไม้ทุบ หรือเครื่องมืออำนวยความสะดวกอย่างอื่น ใช้มือชัก

๑๒. ความสันโดษด้วยการทำ (กรณสันโดษ) หมายความว่า การที่ภิกษุเมื่อชักอย่างนี้ไม่ให้ใจกำเริบว่า ผัสนี้เนื้อหยาบ ผัสนี้เนื้อละเอียด ชักไปตามธรรมดา

๑๓. ความสันโดษด้วยการกะประมาณ (ปริมาณสันโดษ) หมายความว่า ทำจีวรเพียงพอ ปิณณพล ๓ ได้

๑๔. ความสันโดษด้วยตัวย (สุดตสันโดษ) หมายความว่า เวลาทำจีวร ภิกษุไม่กะเกณฑ์ลงไปว่าจะหาตัวยี่ถูกใจ แต่ได้ตัวยี่มาอย่างไรทำอย่างนั้น

๑๕. ความสันโดษด้วยการเย็บ (สิพพนสันโดษ) หมายความว่า ในเวลาเย็บกุสจีวรพึงสอยได้ครั้ง ประมาณ ๓ องคุลี

๑๖. ความสันโดษด้วยการย้อม (รชนสันโดษ) หมายความว่า ภิกษุเมื่อจะย้อมจีวรไม่พึงเที่ยวแสวงหาไพรดำ เป็นต้น ได้สิ่งใดมา พึงย้อมด้วยสิ่งนั้น สีสำหรับย้อมจีวร ๓ สีให้ย้อมด้วยของ ๖ อย่าง คือ รากหรือแง่นไม้, เปลือกไม้, ใบไม้, ดอกไม้, ผลไม้ และห้ามสีบางอย่างไว้ คือ สีคราม สีเหลือง สีแดง สีบานเย็น สีแสด สีชมพู สีดำ

๑๗. ความสันโดษด้วยการทำกับปะ (กัปปสันโดษ) หมายความว่า การที่ภิกษุถือเอาสีเขียว สีเปลือกถม สีดำ สีคล้ำ อย่างใดอย่างหนึ่ง ทำกับปะเท่าคนนั่งบนหลังช้างมองเห็น

๑๘. ความสันโดษด้วยการใช้สอย (ปริโณคสันโดษ) หมายความว่า การใช้สอยเพียงพอ ปกปิดอวัยวะที่จะทำให้ความละอายกำเริบ

๑๙. ความสันโดษด้วยการเว้นจากการสะสม (สันนิธิปริวัชชนสันโดษ) หมายความว่า ภิกษุได้ผ้ามาแล้วแต่ยังไม่ได้ด้ายและเข็ม หรือผู้ช่วยทำ ควรเก็บผ้าไว้ก่อน ถ้าทำเสร็จแล้วไม่ควรเก็บไว้ ถ้าประสงค์จะให้จีวรที่ทำเสร็จแล้วแก่อันเตวาสิก เป็นต้น แต่พวกเขาไม่อยู่ ควรเก็บไว้ให้จนกว่าเขาจะกลับมา เมื่อไม่สามารถจะให้ได้ พึงอธิษฐานผ้าไว้ เพราะผ้าที่อธิษฐานเท่านั้น จึงไม่เป็นสันนิธิ

๒๐. ความสันโดษด้วยการสละ (วิสัชนสันโดษ) หมายความว่า ภิกษุเมื่อจะสละผ้า ไม่พึงให้เพราะเห็นแก่หนักรับ พึงตั้งอยู่ในสาราณียธรรม^{๑๔๙} (ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง) แล้วจึงสละ^{๑๕๐}

พิจารณาได้ว่า ความสันโดษได้รับการยกย่องว่าเป็นอริยวงศ์ คือ อภิกษุในธรรมวินัยนี้ สมาทานเลี้ยงชีพสันโดษในจีวร ๒ ข้อ คือ ยินดีใช้สอยผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และใช้สอยผ้าไตรจีวรเป็นวัตร นับว่าเป็นจุดบังคับที่ต้องอาศัยปัจจัยเป็นเครื่องสนับสนุนในการประพฤติพรหมจรรย์ และมีความเพียรเป็นจุดบังคับ ๑ ข้อ เพื่อความเจริญแห่งจิตในการสลัดออกในความยึดติด ลุ่มหลงด้วยความยินดี พอใจที่มีปัจจัย ๔ เป็นเหตุ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “ภิกษุผู้ประกอบด้วยอริยวงศ์ ๔ ประการนี้ แม้จะอยู่ในทิศไหนๆ ก็ครอบงำความไม่ยินดีไม่ ความไม่ยินดีครอบงำภิกษุไม่ได้ เพราะว่าภิกษุเป็นนักปราชญ์ ผู้ครอบงำความไม่ยินดีและความยินดีได้แล้ว”^{๑๕๑} ซึ่งความไม่ยินดีหรือความยินดีที่ไม่สามารถครอบงำจิตของภิกษุผู้ประกอบด้วยอริยวงศ์ ๔ ประการนั้น เพราะภิกษุมีสติตั้งมั่น มีปัญญาเป็นเครื่องละและสลัดออกแล้วซึ่งกิเลสทั้งปวง

^{๑๔๙} คุรยละเอียดใน อง.จตุกก.อ. (ไทย) ๒/๒๘/๔๒๖ – ๔๓๐, พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี (นิลาพันธุ์), “การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนาเถรวาทวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕ – ๒๗.

^{๑๕๐} คุรยละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘ – ๓๖๙.

^{๑๕๑} คุรยละเอียดใน อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๘/๔๕.

อย่างไรก็ดี ความสันโดษ ก็เป็น ๑ ในคุณธรรม ๑๐ ประการของภิกษุผู้อยู่ในฐานะที่ควรสรรเสริญเช่นเดียวกับความมกน้อย และธรรม ๒ ประการนี้ มักกล่าวคู่กันเสมอว่า “มกน้อยสันโดษ” ซึ่งหากพิจารณาในความหมายแล้ว จะมีความหมายที่ต่างกัน กล่าวคือ มกน้อย คือ บรรณาทาที่จำเป็นเท่านั้น ได้มากเกินกว่าที่จำเป็นก็ไม่รับ ส่วนสันโดษนั้น มีความพอ เพียงในสิ่งที่ได้มาด้วยความชอบธรรมเท่านั้น ไม่ขึ้นอยู่กับปริมาณ เช่น พระสงฆ์ที่เป็นองค์ครองกฐินแล้ว หากมีบริวารกฐินที่เป็นจิรวรให้มีสิทธิรับได้อีกเพื่อแทนผืนที่เก่าชำรุดน้อยกว่าผ้ากฐินอีก ๑ ผืน ก็ไม่รับเพราะต้องการสละให้พระสงฆ์รูปอื่นที่มีความจำเป็นมากกว่า เช่นนี้ เรียกว่า มกน้อย ส่วนสันโดษนั้น ถ้าพระสงฆ์องค์ครองกฐินรับจิรวรที่เป็นบริวารไว้เพิ่มอีกตามสิทธิ ก็ถือว่าเป็นการรับโดยชอบธรรม แต่ถ้ารู้ว่าพระสงฆ์รูปอื่นที่มีความจำเป็นต้องการได้จิรวรผืนใหม่แทนผืนเก่า ก็ควรสละเพื่อแบ่งปัน แสดงถึงความมีน้ำใจเอื้ออารีย์ต่อกันในหมู่สงฆ์

๑.๓) หลักสาราณียธรรม

ดังที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้น กฐินจิรวรจะสำเร็จเป็นจิรวรผืนใดผืนหนึ่ง เพื่อเป็นประโยชน์แก่พระภิกษุผู้ครองกฐิน ได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากพระภิกษุที่อยู่จำพรรษาร่วมกัน กรณีกฐินให้เสร็จทันในวันเดียว อันจะได้านิสงส์กฐิน ร่วมกันตามพุทธานุญาต โดยพุทธประสงค์ที่แท้จริงของการกรานกฐินก็เพื่อให้เกิดความสามัคคีตามหลักประชาธิปไตยในหมู่สงฆ์ ซึ่งหลักธรรมที่เกื้อหนุนความสำเร็จในกิจของหมู่สงฆ์นี้ เป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้ ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

สาราณียธรรม ๖ ประการ คือ

๑. ตั้งมั่นเมตตาทายกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณียธรรมเมื่อนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๒. ตั้งมั่นเมตตาจารกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ฯลฯ

๓. ตั้งมั่นเมตตาโมกกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ฯลฯ

๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยกลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม โดยที่สุตมแต่เพียงปณิชาต บริโภคร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลทั้งต่อหน้าและลับหลัง ฯลฯ

๕. เป็นผู้มิมีทิฐิไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกติเตียนหาและทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ฯลฯ

๖. เป็นผู้มิมีทิฐิโดยทิฐิอันประเสริฐเป็นนียานิกธรรมเพื่อความสันทุกขโดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ฯลฯ^{๑๕๒}

หลักสาราณียธรรม ๖ ประการดังกล่าว พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายและเสนอแนะไว้ว่า พระต้องสำรวจตัวเองในชีวิตสงฆ์ ดังนี้

^{๑๕๒} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๑ - ๕๓๒.

๑. เมตตากายกรรม จะทำอะไรก็ทำด้วยเมตตา หมายความว่า ทำการต่างๆ ที่เป็นการเกื้อกูล ร่วมมือ สร้างสรรค์ ด้วยความหวังดี ปราปรณาดิ ไม่ได้คิดเคียดแค้น ไม่ได้คิดแกล้ง อยู่ด้วยกันก็คิดแต่จะทำดี ทำประโยชน์แก่กัน และร่วมกันทำประโยชน์

๒. เมตตาวจีกรรม พูดอะไรก็พูดด้วยเมตตา สุภาพ มีไมตรี สันทนา เจริญ ณะนนำด้วยใจหวังดี เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตของเขา แม้เขาจะทำผิดอะไร ก็พูดด้วยเมตตาช่วยหาทางแก้ไข ไม่ใช่ตั้งใจพูดเพื่อแกล้ง เพื่อข่มขู่ เพื่อจะทำร้าย ที่จะทำให้อันตราย ทำให้แตกแยกกัน

๓. เมตตามโนกรรม คิดอะไรก็คิดด้วยเมตตา นึกถึงกันด้วย ปราปรณาดิ ตั้งใจดี อยากให้เขามีความสุข มีหน้าตาอิ่มเอิบแจ่มใส

๔. สาธารณโภคี แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรม ลาภคือผลประโยชน์ ตรนี้สำคัญไม่น้อยอย่างพระสงฆ์แม้จะเป็นหมู่ชนที่นับว่าใช้วัตถุอันน้อยที่สุดแล้วไม่มีความเสมอภาคในเรื่องลัทธิยังเกิดปัญหา

๕. ศีลสามัญตา มีศีลเสมอกัน มีความประพฤติ มีวินัยเสมอกัน มีความเคารพในกฎเกณฑ์กติกากฎ ตั้งอยู่ในวินัย ถ้าประพฤติไม่เสมอกัน เดียวก็แตกแยก องค์นี้ระแวงองค์นั้น องค์นั้นประพฤติไม่ดี หมู่คณะรังเกียจ ในที่สุดก็อาจจะสังฆเภท ถ้าไม่ถึงสังฆเภทก็ร้างวานไป

๖. ทัฏฐิสามัญตามิทัฏฐิเสมอกันคือ ยึดถือในหลักการใหญ่อันเดียวกันเหมือนอย่างพระสงฆ์ก็ต้องถือหลักการของพระพุทธศาสนา เช่น หลักการปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานอันเดียวกัน ถ้าไม่ก็แตกสามัคคี รุนวาย ทะเลาะกัน ไม่เป็นอันปฏิบัติธรรม ทัฏฐิเป็นเรื่องใหญ่ ทำให้การแตกแยกฝังลึกร้างวานอย่างรุนแรงและยาวนาน ยึดเยื้อมากที่สุด^{๑๕๓}

พิจารณาได้ว่า หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ มีความสำคัญต่อการกรรณกิจที่ต้องช่วยกันทำจิรวินิฉัยหนึ่ง ๓ วินาที ให้เสร็จทันในวันนั้น เพื่อให้ได้รับอานิสงส์ร่วมกัน ซึ่งเป็นพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าที่ต้องการให้พระภิกษุได้แสดงความสามัคคีในหมู่สงฆ์ ด้วยการทำความดีต่อกัน มีการแสดงออกด้วยความมีเมตตาทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมื่อได้ลาภมาโดยชอบธรรมก็แบ่งปันกัน มีศีลเสมอกัน มีความเห็นเสมอกัน ธรรมทั้ง ๖ ข้อนี้ เป็นไปเพื่อการปรองดองกัน ไม่ทำให้ทะเลาะกัน เป็นเหตุให้เกิดความสำเร็จในกิจต่างๆ และทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แม้เวลาผ่านไปภายหลังก็ยังระลึกถึงกัน

จึงพอสรุปในส่วน คุณธรรมสำหรับพระภิกษุผู้รับกฐิน ในฐานะปฏิคาหกผู้เป็นเนื้อนาบุญของผลทานให้มีอานิสงส์มาก เป็นผู้เลี้ยงชีพประกอบด้วยธรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ๑) ความมกน้อย คือพระภิกษุไม่ติดข้องในปัจจัยต่างๆ ปราปรณาเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และไม่ปราปรณาให้ผู้อื่นรู้ในคุณธรรมที่มีในตน แม้จะได้บรรลุพระอริยะเป็นพระโสดาบัน เป็นต้น ๒) ความสันโดษ คือ สันโดษในปัจจัย ๔ ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นอริ ยวงค์ ด้วยการสมาทานเลี้ยงชีพประกอบด้วยธุดงค์ ๑๒ ข้อ ที่ต้องอาศัยปัจจัยเป็นเครื่องสนับสนุนในการปฏิบัติพรหมจรรย์ และมีความเพียรเป็นธุดงค์ ๑ ข้อ เพื่อความเจริญแห่งจิตในการสลัดออกในความยึดติด ลุ่มหลงด้วยความยินดี พอใจที่มีปัจจัย ๔ นั้น และ ๓) หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ เพื่อการระลึกถึงกัน คือ การทำความดีต่อกัน ด้วยเมตตาทางกาย ทางวาจา และทางใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีลาภก็แบ่งปันกัน มีศีลเสมอกัน และมีความเห็นเสมอกัน ธรรมทั้ง

^{๑๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ปัญหาขัดแย้งในโลกแก้ได้ด้วยกฐิน , (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวาย จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒๗ - ๒๙.

๖ ข้อนี้ เป็นไปเพื่อการ ประองตองกัน ไม่ทำให้ทะเลาะกัน เป็นเหตุให้เกิดความสำเร็จในกิจต่างๆ และ ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แม้เวลาผ่านไปในภายหลังก็ยังระลึกถึงกัน

อย่างไรก็ดี เนื่องจากประเพณีการทอดกฐิน เป็นที่มาของปัจจัย ๔ โดยเฉพาะกฐินจีวร ซึ่ง เดิมนั้นเป็นผ้าที่มีความเพียงพอในการนำไปทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืนเท่านั้น ปัจจุบัน นอกจากผ้า กฐินจีวรที่สำเร็จรูปแล้วเป็นผ้าไตร ถูกลำมาถวายพร้อมบริวารกฐินอื่น อีกมากมาย โดยเฉพาะปัจจัยที่เป็นตัวเงิน สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัย ๔ ที่ยังขาดแคลนต่อการดำเนิน ชีวิตของพระภิกษุ ซึ่งหากพระภิกษุขาดหลักธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติของอริยวงศ์แล้ว อาจนำมาซึ่งภัย ในอนาคตที่เกิดจากปัจจัย ๔ ดังในจุดตถอนาคตภยสูตร ^{๑๕๔} พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงภัยที่จะเกิดขึ้นใน อนาคต เพราะมีปัจจัย ๔ เป็นเหตุ ดังนี้

ภัยในอนาคต ๕ ประการ คือ

๑. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักเป็นผู้ชอบที่จีวรสวยงาม เมื่อชอบจีวรที่สวยงาม ก็จักละความเป็น ผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร จักละเสนาสนะอันเจียมสัจด์ คือ ป่าโปร่ง และป่าทึบ ไปรวมกันอยู่ที่ หมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง และจักถึงการแสวงหาที่ไม่สมควร ไม่เหมาะสมหลายอย่าง เพราะจีวรเป็นเหตุ ภัยในอนาคตประการที่ ๑ นี้ ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในกาลต่อไป ภัยนั้น เธอทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภัยนั้นเสีย

๒. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักเป็นผู้ชอบบิณฑบาตที่มีรสอร่อย เมื่อชอบบิณฑบาตที่มีรสอร่อยจัก ละความเป็นผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร จักละเสนาสนะอันเจียมสัจด์..แสวงหาบิณฑบาตที่มีรส เลิศอร่อย และจักถึงการแสวงหาที่ไม่สมควร ไม่เหมาะสมหลายอย่าง เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ

๓. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักเป็นผู้ชอบเสนาสนะที่สวยงาม เมื่อชอบเสนาสนะที่สวยงาม ก็จัก ละการอยู่ป่าเป็นวัตร จักแสวงหาที่ไม่สมควร ไม่เหมาะสมหลายอย่าง เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ ฯลฯ

๔. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักอยู่คลุกคลีกับภิกษุณี นางสิกขมานา และเหล่าสามเณร เมื่ออยู่ คลุกคลีกับภิกษุณี นางสิกขมานา และเหล่าสามเณร ก็พึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘เธอเหล่านั้นจักไม่ ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ จักต้องอาบัติเศร้าหมองบางอย่าง หรือจักบอกคืนสิกขากลับมาเป็น คฤหัสถ์’ ภัยในอนาคตประการที่ ๔ นี้ ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ ฯลฯ

๕. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักอยู่คลุกคลีกับพวกคนวัดและเหล่าสามเณร เมื่ออยู่คลุกคลีกับพวก คนวัดและเหล่าสามเณร ก็พึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘เธอเหล่านั้นจักบริโภคของที่สะสมไว้หลายอย่าง จักทำนินมิตอย่างหยาบไว้ที่แผ่นดินบ้าง ที่ปลายของเขี้ยวบ้าง ’ ภัยในอนาคตประการที่ ๕ นี้ ยัง ไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในกาลต่อไป ภัยนั้น เธอทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่ อละภัยนั้นเสีย ^{๑๕๕}

จากพระสูตรดังกล่าวข้างต้น พิจารณาได้ว่า ในอนาคตหมู่ภิกษุจะมีความยินดี พอใจ ใน วัตถุสาม คือ อารมณ์ ๕ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันเป็นเครื่องเร้าจิตใจให้เกิดความอยาก ได้ในปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ ได้แก่ จีวรที่สวยงามมากกว่าการนุ่งห่มด้วยผ้าบังสุกุล บิณฑบาตที่มี รสยอดเยี่ยมมากกว่าเพื่อการดำรงอยู่ของรูปกาย จึงละการบิณฑบาตเป็นวัตร แม้เสนาสนะที่สัจด์ เหมาะแก่การประพฤติพรหมจรรย์ ก็กลับไปหลงยินดีในเสนาสนะที่ชุมชน มีผู้คนอาศัยอยู่มาก ไม่มี

^{๑๕๔} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๐/๑๔๖ – ๑๔๘.

^{๑๕๕} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๐/๑๔๖ – ๑๔๘.

ความสลายะ ไม่เหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนา เป็นเหตุของการแสวงหาในทางที่ไม่ควร ไม่เหมาะสม อนาคตเมื่อภิกษุคลุกคลีกับภิกษุณี นางสิกขมานา และเหล่าสามเณร เป็นเหตุให้ต้องอาบัติ และย่ำย่อน ในการประพฤติพรหมจรรย์ จนอาจต้องลาสิกขา มาเป็นคฤหัสถ์อยู่อย่างชาวบ้าน แม้เมื่อคลุกคลีกับ คนวัด และเหล่า สามเณรแล้ว ย่อมต้องบริโภคน้ำของที่สั่งสมไว้ ผิดวินัย มีการกระทำของหรือใช้ให้คนอื่นทำ เช่น การขุดดิน การตัดต้นไม้ การเก็บผลไม้ เป็นต้นเหล่านี้ ล้วนเป็นภัยในอนาคตที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นความเสื่อมในพระพุทธศาสนา มีปัจจัย ๔ เป็นเหตุของความเสื่อม ไม่เห็นภัยของวัฏฏกาม จึงหลง ยินดี พอใจ ปลื้มใจ ที่ได้บริโภคสิ่งที่สวยงาม ประณีต มีความสะดวกสบาย ทำให้ต้องแสวงหาปัจจัย ๔ ที่คลาดเคลื่อนจากนิสสัย ๔ ที่ทรงอนุญาต^{๑๕๖} ประกอบด้วยการคลุกคลีด้วยหมู่คณะย่อมเป็นผลเสียต่อการบรรลุนิพพานเพื่อการพ้นทุกข์คือ พระนิพพาน ดังในมหาปริณิพพานสูตร พระพุทธเจ้า ตรัสว่า “ภิกษุ พึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเป็นผู้ไม่ชอบการคลุกคลีด้วย หมู่ ไม่ยินดีการคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่หมั่นประกอบความเป็นผู้ชอบการคลุกคลี”^{๑๕๗} ดังนั้น ในทาง พระพุทธศาสนาได้มีหลักคำสอนให้ชายผู้ออกจากเรือนเพื่อบวชเป็น พระภิกษุในพระพุทธศาสนา พึง ปฏิบัติตามหลักอริยวงศ์ ๔ ประการ เป็นปฏิบัติของความเป็นพระอริยะ เพื่อการทำลายกิเลสให้หมดสิ้น ไป มีความมักน้อยสันโดษ พึงกลัวภัยที่จะเกิดขึ้นเพราะปัจจัย ๔ เป็นเหตุ ซึ่งมาพร้อมกับแรงศรัทธา ของพุทธศาสนิกชน ที่ปรารถนาในอานิสงส์ของบุญผ่านการทำบุญกฐินตามกาล

๒) อานิสงส์

ด้วยพุทธานุญาตที่ให้พระภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐิน^{๑๕๘} ดังปรากฏในกฐินชั้นธกะ พระพุทธเจ้าเห็นความลำบากของภิกษุ จึงยกมาเป็นเหตุเพื่อการผ่อนผันพระวินัยบางข้อ เมื่อ ภิกษุ กรานกฐินแล้วจะได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ อย่าง คือ

๑. เทียวไปไม่ต้องบอกลา
๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับ
๓. ฉนคณโภชนะได้
๔. ทรงอธิเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ
๕. พวกเธอจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น^{๑๕๙}

ในสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย ได้กล่าวถึงบรรดาอานิสงส์ ๕ อย่าง มีการเทียวไป ไม่บอกลาเป็นต้นนั้น

คำว่า เทียวไปไม่ต้องบอกลา (อนามนตจาโร) ความว่า สงฆ์ยังไม่รื้อ (เดาะ) กฐินเพียงใด การเทียวไปไม่ต้องบอกลาจักควรเพียงนั้น คือไม่ต้องอาบัติ เพราะจาริตตสิกขาบท^{๑๖๐} กล่าวคือ ไม่ถือเป็นการล่วงละเมิดจาริตตสิกขาบทที่ ๖ แห่งอเจลกวรรค^{๑๖๑}

^{๑๕๖} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๗๓/๑๐๑ – ๑๐๒.

^{๑๕๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๗/๘๔.

^{๑๕๘} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๕ – ๑๔๖.

^{๑๕๙} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

^{๑๖๐} วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๒๙๔/๔๓๗.

^{๑๖๑} ดูรายละเอียดใน วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๒๙๘/๔๔๑.

คำว่า ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครอบสำหรับ (อสมาทานจาโร) ความว่า เทียบไปไม่ต้องเอาไตรจีวรไปด้วย อธิบายว่า การอยู่ปราศจากจีวร จักควร^{๑๖๒} ไม่ถือว่าเป็นการล่วงละเมิดอุทโทสถสิกขาบทที่ ๒ แห่งจีวรวรรค^{๑๖๓}

คำว่า คณโกชน (คณโกชน) คือ แม้การฉนเป็นคณะก็จักควร^{๑๖๔} ไม่ถือว่าเป็นการล่วงละเมิดคณโกชนสิกขาบทที่ ๒ แห่งโกชนวรรค^{๑๖๕} หรือหมายถึง ฉนเป็นหมู่ คือ ภิกษุตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป รับนิมนต์ออกชื้อโภชนะแล้วฉน ในหนังสือวินัยมุข ทรงมีข้อพิจารณาว่า บางทีจะหมายถึงการนั่งล้อมโภชนะฉนหรือฉนเข้าวง^{๑๖๖}

คำว่า ทรงอธิเรกจีวรไว้ได้ตามต้องกา(ยาวตถจีวร) ความว่า ต้องการจีวรเท่าใด จีวรเท่านั้นไม่ต้องอธิฐาน ไม่ต้องวิกัป จักควร^{๑๖๗} ไม่ถือว่าเป็นการล่วงละเมิดกฐินสิกขาบทที่ ๒ แห่งจีวรวรรค^{๑๖๘}

คำว่า จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น (โย จ ตตถ จีวรูปาโท) ความว่า จะเป็นจีวรของภิกษุสามเณรผู้มรณภาพในสีมาที่ได้กรานกฐินนั้น จีวรที่ ทายกถวายเฉพาะสงฆ์หรือจีวรที่จ่ายมาด้วยค่ากลีปนของสงฆ์ ที่เกิดขึ้นในวิหารนั้นก็ตาม จีวรใดเป็นของสงฆ์เกิดขึ้นด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง จีวรนั้นจักเป็นของพวก เธอ^{๑๖๙} กล่าวคือ จีวรที่เกิดขึ้นทั้งหมดในวันนั้น จะเป็นของภิกษุผู้จำพรรษา และได้อนุโมทนาในการกรานกฐินแล้วเท่านั้น ส่วนภิกษุผู้อยู่จำพรรษาขาด หรืออยู่ จำพรรษาวัดอื่นไม่มีสิทธิ์ในอาวาสสงฆ์

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้อธิบายเฉพาะอาวาสสงฆ์ที่ ๕ ภิกษุผู้อยู่ในสงฆ์ ย่อมมีสิทธิ์ในอันจะได้รับลาภอันสงฆ์แจกเสมอหน้ากัน ถ้าไม่ได้อาวาสสงฆ์ก็มีจีวรเกิดขึ้น จักจะแจกทั่วถึงแก่ภิกษุอาคันตุกะผู้มาอยู่เมื่อออกพรรษาแล้ว ของน้อยไม่พอแจก จะต้องแจกตามลำดับ อาคันตุกะผู้แก่พรรษากว่า อาจได้ก่อนพวกเจ้าอาวาส เมื่อมีพระพุทธานุญาตอาวาสสงฆ์ประการนี้ เป็นอันจำกัดจีวรลาภให้ได้เป็นพิเศษแก่พวกเจ้าอาวาสผู้ได้กรานกฐิน ถ้าของน้อยไม่ทั่วกัน เจ้าอาวาสจะได้รับแจก ถ้าของมากพอกัน อาคันตุกะจะพลอยได้ด้วย ก็เพราะ ความเผื่อแผ่ของเจ้าอาวาสผู้อุปโลกนกันให้ ไม่ได้ด้วยอำนาจสิทธิ ส่วนของอื่นเป็นต้นว่าอาหาร ไม่จำกัดไว้ อาคันตุกะควรได้รับแจกด้วย ทรงพระอนุญาตอาวาสสงฆ์นี้ไม่ใช่เพื่อหวังลาภ เพื่อ ปรารถนาอำนาจ แก่เจ้าอาวาส ควรปฏิบัติให้ถูกพระพุทธานุญาต ใช้อำนาจนั้นเป็นเครื่องผูกมัดกับอาคันตุกะ เขตแห่งจีวรกาล ที่ว่า ขยายยาวออกไปตลอด ๔ เดือนฤดูเหมันต์นั้น กำหนดด้วยปัลลิวักังวลเป็นเหตุยังไม่เดาะกฐิน ถ้าหาปัลลิวักังวลได้แล้วเมื่อใด เป็นสิ้นเขตเมื่อนั้น เดือนท้ายฤดูฝนเป็นคราวทำจีวรผลัดของภิกษุ ทรงขยายเขตให้ยาวออกไปเพื่อสะดวกแก่ภิกษุผู้หาผ้าไม่ได้ทันกำหนดเดิม^{๑๗๐}

^{๑๖๒} วิ.ม.อ (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๓๙.

^{๑๖๓} วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๔๗๒/๑๐.

^{๑๖๔} วิ.ม.อ (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๓๙.

^{๑๖๕} วิ.ม.หา (ไทย) ๒/๒๐๙/๓๗๐ – ๓๗๑.

^{๑๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ หน้า ๓๖ – ๓๗.

^{๑๖๗} วิ.ม.อ (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๓๙.

^{๑๖๘} วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๔๖๐/๒.

^{๑๖๙} วิ.ม.อ (ไทย) ๓/๓๐๖/๒๓๙.

^{๑๗๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส **วินัยมุข เล่ม ๓**, หน้า ๘๒ – ๘๓.

อานิสงส์กฐิน ๕ ประการดังกล่าว ข้างต้น เป็นผลดีหรือประโยชน์ของฝ่าย ผู้รับกฐิน หรือ พระสงฆ์ ที่จะได้รับคือ การยกเว้นความผิดตามพระวินัยบางข้อดังกล่าวหรือไม่ต้องอาบัติใน ๕ เรื่อง คือ ๑) ไม่ต้องบอกลา ๒) ไม่ต้องเอาจีวรไปครบ ๓ ผืน ๓) ฉ้นร่วมวงได้ ๔) เก็บจีวรเกินสำหรับได้ ๕) รับลาภ จีวรได้เอง และยังได้รับการขยายเขตแห่งจีวรกาลยาวออกไปคือ เป็นโอกาสให้ภิกษุได้หาผ้ามาทำจีวรไว้ ผลัดเปลี่ยนแทนผืนเก่า ซึ่งมีกำหนดให้เพียง ๔ เดือนของฤดูหนาวเท่านั้น หากมีเหตุใดเหตุหนึ่งมาทำให้เขตอานิสงส์ต้องสิ้นสุดลง เรียกว่า กฐินเดาะ พระภิกษุที่จะได้รับอานิสงส์กฐินนี้ ต้องเป็นพระภิกษุผู้ ได้กรานกฐินแล้วเท่านั้น และต้องเป็นพระภิกษุผู้จำพรรษาในวัดเดียวกัน ภิกษุผู้เป็นอาคันตุกะจะไม่ได้ รับอานิสงส์กฐินด้วย แม้มีจีวรเกิดขึ้นก็จะได้รับแจกต่อเมื่อมีจำนวนมากพอ แต่ต้องหลังจากที่ได้แจก แก่พระภิกษุผู้ได้กรานกฐินในวัดนั้นแล้ว ส่วนปัจจัยอื่นเช่น อาหาร นับเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของเจ้า บ้านเมื่อมีแขกมาเยือนก็ต้องต้อนรับ ด้วยข้าวปลาอาหาร เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปในส่วนคุณธรรมและอานิสงส์ของ ฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับ กฐินดังกล่าวข้างต้นนั้น คุณธรรม ที่เป็นสภาพเกื้อกูล ในฐานะปฏิคาหกผู้เป็นเนื่อนาบุญของผลทานให้มีอานิสงส์มาก ประกอบด้วยธรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ๑) ความมกน้อย ๒) ความสันโดษ และ ๓) หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ และพึงกลัวภัยที่ จะเกิดขึ้นเพราะปัจจัย ๔ เป็นเหตุ ซึ่งมาพร้อมกับแรงศรัทธาของ พุทธศาสนิกชน ที่ปรารถนาในอานิสงส์ของบุญผ่านการทำบุญกฐินตามกาล ส่วน อานิสงส์ของพระสงฆ์ ผู้รับกฐิน เมื่อได้มีการกรานกฐินแล้ว ย่อมได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ประการ และยังได้ขยายเวลาในการทำ จีวรนุ่งห่มออกไปอีก ๔ เดือน โดยพระภิกษุที่จะรับอานิสงส์นี้ต้องเป็นภิกษุผู้ กรานกฐินและภิกษุผู้อยู่ ร่วมอนุโมทนาในการกรานกฐินแล้ว และเป็นพระภิกษุผู้จำพรรษาในวัดเดียวกันเท่านั้น

ดังนั้น คุณธรรมและอานิสงส์ของการทอดกฐิน ซึ่งเกี่ยวข้องกัน ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายคฤหัสถ์ หรือพระภิกษุสามเณรผู้ทอดกฐิน และฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับกฐิน ดังกล่าวข้างต้น พิจารณาได้ว่า คุณธรรม สำหรับฝ่ายผู้ทอดกฐิน ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ ๓ (ทาน ศีล ภาวนา) และเกณฑ์ตัดสินของทานที่มีผลบุญ มาก (ศรัทธาของผู้ให้มีเจตนาบริสุทธิ์ ไทยธรรมที่บริสุทธิ์ ผู้รับบริสุทธิ์) มีอานิสงส์ให้ในขณะที่ยังมีชีวิต อยู่ย่อมเป็นที่รักของคนหมู่มาก คนดีย่อมคบหาด้วย แม้ชื่อเสียงก็เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับว่า เป็นผู้รักษารธรรมอันดี แม้ชีวิตหลังความตายของผู้ให้ทาน ย่อมไปเกิดในที่ดี คือ สุคติโลกสวรรค์ และ บุญที่ทำดีแล้วยังมีความสำคัญกับญาติผู้ละไปแล้ว (เปรต) ให้ได้รับความสุขจากผล บุญที่อุทิศให้ โดยเฉพาะ การให้ทานตามกาลกับพระอริยะผู้มีศีลบริสุทธิ์ ผลของบุญทำให้จิตของผู้ให้มีความผ่องใส มี ผิวพรรณงาม ปรารถนาสิ่งใดย่อมสำเร็จ ส่วนคุณธรรมของฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับ กฐิน ประกอบด้วยธรรมที่ เกี่ยวข้อง ได้แก่ ๑) ความมกน้อย ๒) ความสันโดษ และ ๓) หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ และพึง กลัวภัยที่จะเกิดขึ้นเพราะปัจจัย ๔ เป็นเหตุ ซึ่งมาพร้อมกับแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ที่ปรารถนา ในอานิสงส์ของบุญผ่านการทำบุญกฐินตามกาล ซึ่งเมื่อพระสงฆ์ผู้รับกฐินได้มีการกรานกฐินแล้ว ย่อม ได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ประการ และยังได้ขยายเวลาในการทำจีวรนุ่งห่มออกไปอีก ๔ เดือน โดย พระภิกษุที่จะรับอานิสงส์นี้ต้องเป็นภิกษุผู้กรานกฐินและภิกษุผู้อยู่ร่วมอนุโมทนาในการกรานกฐินแล้ว และเป็นพระภิกษุผู้จำพรรษาในวัดเดียวกันเท่านั้น

๒.๖ สรุป

จากการศึกษาใน ประเด็น ของการทอดกฐิน ในพระพุทธศาสนาเถรวาทดังกล่าวข้างต้น ประกอบด้วย ความหมายของการทอดกฐิน พัฒนาการของผ้ากฐินสู่การทอดกฐิน พุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฐิน ความสำคัญของการทอดกฐินคุณธรรมและอานิสงส์ของการทอดกฐิน สรุปได้ดังนี้

ความหมายของการทอดกฐิน หมายถึง การถวายผ้ากฐินของชาวพุทธผู้ศรัทธา นำไปถวายท่ามกลางสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสในวัดนั้น ไม่ต่ำกว่า ๕ รูปขึ้นไป มีกำหนดระยะเวลาให้ถวายได้เพียงปีละครั้ง หลังวันออกพรรษาภายใน ๒ เดือน ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เมื่อสงฆ์รับแล้วจะทำพิธีสังฆกรรมและวินัยกรรม เกี่ยวกับการกรานกฐินให้เสร็จในวันเดียว ทำให้ภิกษุผู้ครองกฐินและพระภิกษุผู้ร่วมอนุโมทนาได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ประการ (ปัจจุบันนิยมถวายผ้ากฐินพร้อมด้วยบริวารกฐิน)

พัฒนาการของผ้ากฐินสู่การทอดกฐิน ในสมัยพุทธกาลพระภิกษุหนึ่งหมื่นจีวรด้วยผ้า บังสุกุลจีวร ใช้สอยผ้าไตรจีวรได้ไม่เกิน ๓ ผืน และเก็บอดิเรกจีวรได้ไม่เกิน ๑๐ วัน ต่อมาทรงอนุญาตให้ภิกษุรับคหบดีจีวร และเมื่อทรงเห็นความลำบากในเรื่องไตรจีวรหนึ่งหมื่นของภิกษุชาวเมืองปาฐะยะเปียงคุมไปด้วยน้ำ เปรอะเปื้อนไปด้วยโคลนตม เพราะการเดินทางหลังวันออกพรรษา แล้ว จึงมีพุทธาณุญาตในเรื่องการกรานกฐิน เมื่อชาวพุทธฝ่ายคฤหัสถ์ได้เห็นความยุ่งยากลำบากในเรื่องผ้ากฐินผืนที่จะนำมากรานกฐิน จึงได้จัดหาผ้าที่สมควรมามอบให้แก่สงฆ์ การทอดกฐินในสมัยพุทธกาลจึงเป็นกิจของสงฆ์โดยเฉพาะ ที่เรียกว่า การกรานกฐิน ซึ่งยังคงปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนชาวบ้านหรือที่เรียกว่า ทายกทายิกา นำผ้ากฐินมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ เรียกว่า ทอดกฐิน ซึ่งปัจจุบันชาวพุทธเรียกพิธีกรรมนี้ว่าเป็นประเพณีการทอดกฐิน

พุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฐิน มีข้อกำหนด ๔ ประการ คือ ๑) กำหนดด้วยจำนวนพระสงฆ์ที่จะรับกฐิน ๒) กำหนดเขตกฐิน ๓) กำหนดผ้าที่อนุญาตและไม่อนุญาตทำเป็นผ้ากฐิน ๔) คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐิน ข้อกำหนดดังกล่าวทั้ง ๔ ประการ เป็นข้อกำหนดที่ฝ่ายผู้รับกฐินคือ พระภิกษุในสมัยพุทธกาลต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ ส่วนฝ่ายผู้ทอดกฐินนั้น ต้องรู้ในข้อกำหนดที่ควรและไม่ควรปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทอดกฐิน เช่น กำหนดด้วยผ้าที่อนุญาตและไม่อนุญาตให้เป็นผ้ากฐิน กฐินควรกรานที่ไม่ได้เกิดจากการพูดเลียบเคียงของพระภิกษุ เป็นต้น เพื่อให้การทอดกฐินเป็นการทำบุญกฐินที่ปฏิบัติถูกต้องตามพระวินัย

ความสำคัญของการทอดกฐิน มี ๒ ประเด็นหลัก คือ ๑) พุทธประสงค์ของการกรานกฐิน มี ๔ ประการ คือ เพื่อให้พระสงฆ์มีจีวรใหม่ เพื่อเตรียมความพร้อมในการบำเพ็ญศาสนกิจ ได้รับอานิสงส์กฐิน และสร้างความสามัคคี ๒) คุณค่าต่อพระพุทธศาสนา มี ๔ ประการ คือ รักษาพระวินัยบัญญัติ เป็นบ่อเกิดแห่งบุญ ส่งเสริมพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และภาพลักษณ์ของความเป็นประชาธิปไตยในสังคมสงฆ์

คุณธรรมและอานิสงส์ของการทอดกฐินซึ่งนับว่าคุณธรรมเป็นสภาพเกื้อกูลให้อานิสงส์มีมากหรือน้อย ทั้งฝ่ายคฤหัสถ์หรือพระภิกษุสามเณรผู้ทอดกฐิน และฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับกฐิน โดยคุณธรรมสำหรับฝ่ายผู้ทอดกฐิน ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ ๓ (ทาน ศีล ภาวนา) และเกณฑ์ตัดสินของทานที่มีผลบุญมาก (ศรัทธาของผู้ให้ มีเจตนา บริสุทธิ ไทยธรรมที่บริสุทธิ ผู้รับ บริสุทธิ) ชาวพุทธเชื่อว่า การทำบุญทอดกฐินมีอานิสงส์มาก ทำให้จิตผ่องใส ได้รับประโยชน์สุขในปัจจุบันชาติและประโยชน์สุขในภพหน้า

อีกทั้งยังเพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับผู้ละไปแล้ว (เปรต) ให้ได้รับความสุข ส่วนคุณธรรมของฝ่ายพระสงฆ์ ผู้รับกฐิน ได้แก่ ๑) ความมกน้อย ๒) ความสันโดษ และ ๓) หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ และพึงกลัวภัยที่จะเกิดขึ้นเพราะปัจจัย ๔ เป็นเหตุ และเมื่อพระสงฆ์ผู้รับกฐินได้กรานกฐินแล้ว ย่อมได้ รับอานิสงส์กฐิน ๕ ประการ และยังได้ขยายเวลาในการทำจีวรนุ่งห่มออกไปอีก ๔ เดือน โดยพระภิกษุที่จะรับอานิสงส์นี้ ต้องเป็นภิกษุผู้กรานกฐินและภิกษุผู้อยู่ร่วมอนุโมทนาในการกรานกฐินแล้ว และเป็นพระภิกษุผู้อยู่จำพรรษาในวัดเดียวกันเท่านั้น

บทที่ ๓

ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย

การทอดกฐิน เป็นการทำ บุญตาม กาล ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่พระพุทธเจ้ามี พุทธานุญาติให้ ภิกษุกรานกฐินหลังวันออกพรรษาแล้ว ภายใน ๑ เดือน คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ จนถึง ปัจจุบันได้กลาย เป็นประเพณีการทอด กฐิน ที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยได้ให้ความสำคัญและมีการจัดกิจกรรมในการทอดกฐินแต่ละปีเรื่อยมา จากรุ่นสู่รุ่นด้วยความ เชื่อว่าการทอดกฐิน เป็นการทำบุญ สังฆทาน ที่มีผลบุญมาก ซึ่งในบทนี้จะได้ศึกษาในประเด็น พัฒนาการ ของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินในสังคมไทย ประเภทและลักษณะของการทอดกฐิน ในสังคมไทย การดำเนินการทอดกฐิน ประโยชน์ของ ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย และปัญหาการทอดกฐินในสังคม โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ ในบางประเด็น ซึ่งจะได้นำเสนอในประเด็นดังกล่าวต่อไป ดังนี้

๓.๑ พัฒนาการของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย

พระพุทธศาสนา ในประเทศไทย แบ่งออกเป็น ๔ ยุค โดยยุคที่ ๑ เริ่มเผยแผ่เข้ามา ในสมัยพระเจ้า อโศกมหาราช เป็นเถรวาทแบบสมัยอโศก เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๘ พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ ๓ ณ พระนครปาฏลิบุตร หลังจากเสร็จสิ้นการสังคายนาแล้ว ได้ส่งพระสงฆ์ไปประกาศพระศาสนาในดินแดนต่างๆ รวม ๙ สาขา มีสายหนึ่งโดยพระโสณะ และพระอุตตระเข้ามาในอาณาจักรสุวรรณภูมิ ซึ่งสันนิษฐานกันว่าได้แก่ จังหวัดนครปฐม โดยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ ปรากฏเป็นหลักฐานจนถึงปัจจุบัน เช่น พระปฐมเจดีย์ เป็นต้น (พม่าว่าสุวรรณภูมิได้แก่ เมืองสะเทิม ในพม่าภาคใต้) จากนั้นก็ได้มีการนำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่อีกหลาย ยุค ได้แก่ ยุคมหายาน ยุคเถรวาทแบบพุกาม และยุคเถรวาทแบบลังกาวงศ์ เป็นยุคที่ ๔ คือแบบที่นับถือมาเป็นศาสนาประจำชาติของไทยจนถึงปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย^๑ การเข้ามาของพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย แต่ละยุค ย่อมมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมไทยในสมัยต่อมาเช่นกัน ดัง เช่น การทอดกฐิน เป็นการทำบุญตามพิธีทางพระพุทธศาสนาและเป็นประเพณีที่คนในสังคมไทยได้รักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ ดังที่ปรากฏชัดว่า หลังวันออกพรรษายภายใน ๑ เดือนจะมีผู้ศรัทธาจัดองค์กฐินไปทอดตามวัดใดวัดหนึ่งทุกปี ซึ่งเป็นกาสะท้อนถึงวิถีชีวิตและจิตใจของคนไทยที่มีต่อพระพุทธศาสนาทั้งในอดีตและปัจจุบัน

๑) การทอดกฐินในสมัยสุโขทัย อโยธยา และกรุงธนบุรี

สมัยสุโขทัยมีศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคนเมืองสุโขทัยให้ความสำคัญกับการทำบุญในพระพุทธศาสนา ดังนี้

^๑ พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปุตฺโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย , พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๒ – ๑๔๖.

“คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่วท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้น ทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ผู้หญิง ผู้งท่วยมี ศรัทธาใน พระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากาลกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกรากฐินมี พนมเบ็ญ มีพนมหมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนนึ่ง หมอนนอน บริพานกฐิน โอยทานแลปีแลญปล้ำน ไปสวดญัตติกฐินถึงอรัญญิกพูน เมื่อจะเข้ามาเรียง เรียงกันแต่อรัญญิกพูน ท้าวหัวลานค้ำบังค้ำกลอย ด้วยเสียงพากย์ เสียงพิน เสียงเลื่อน เสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น , ใครจักมักหัว หัว , ใครจักมักเลื่อน เลื่อน, เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ ปากประตูหลวงเทียนญอม คนเสียดกันเข้าดูท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ เมือง สุโขทัยนี้มีดังจักแตก ” ข้อความที่เป็นภาษาสุโขทัยนี้ ได้ความว่า เมื่อออกพรรษาแล้วทอดกฐินกันทั้ง เดือน เอาเบญหมาก ดอกไม้ ถวายพระเป็งทองโต ใช้จ่ายในเรื่องทอดกฐินนี้ตั้งปีละสองล้าน(เบญ) กฐินที่ สนุกที่สุดคือ กฐินวัดอรัญญิก (ซึ่งเดี๋ยวนี้เรียกว่า วัดตะพานหิน) มีขบวนแห่ขบวน ตั้งแต่เขตตัววัด อรัญญิกข้างโน้น มาจนจดขอบทุ่งข้างนี้ และเต็มไปด้วยเสียงพากย์ เสียงพิน เสียงร้อง เสียงขับ ต่าง เล่นหัวเราะร้อง เพลง พอตกลงกลางคืนมีการจุดดอกไม้เพลิง คนเข้าไปอัดแอกันอยู่ในเมืองจนประหนึ่งว่า เมืองจะแตกสลายออกไป

จากศิลาจารึกดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า กฐินในสมัยสุโขทัยทำกันเป็นงานประเพณีที่ สำคัญประจำปี ได้ทั้งบุญ ความสนุกสนาน ความสามัคคีในหมู่ประชาชน ทำให้มองเห็นความสำคัญในงาน บุญกฐินและความศรัทธา ความมั่นคงในพระพุทธศาสนาของชาวเมือง มีความปิติ ร่าเริงด้วยบุญปรากฏ แห่งสามัคคีธรรมอย่างชัดเจน และยังแสดงให้เห็นว่า ชาวสุโขทัยทำการถวายกฐินเป็นเวลา ๑ เดือนแล้ว ติดตามปิดท้ายเทศกาลกฐินด้วยประเพณีลอยกระทง เผาเทียนเล่นไฟ ในการถวายกฐินนั้น นอกจาก ผ้ากฐินแล้ว ยังถวายพุ่มต้นเงิน พุ่มหมากพลู พุ่มดอกไม้ มีหมอนชนิดต่างๆ เป็นต้น เป็นของบริวารกฐิน อีกด้วย เมื่อพระสงฆ์รับการถวายเสร็จแล้วก็พากันไปทำสังฆกรรม คือ สวดกฐินกัน ณ อีกสถานที่หนึ่งอีก ต่างหาก ได้แก่ เขตวิสุคามสีมา ตามพุทธบัญญัติ

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและธนบุรี เรื่องกฐินเงียบไป เพราะอยู่ในช่วงที่มีศึกสงคราม แต่ไม่ใช่ หมดสิ้นไป จึงอาจกล่าวได้ว่า คนสมัยสุโขทัย อยุธยา และธนบุรี มีการอนุรักษ์ประเพณีในพระพุทธศาสนา สืบทอดมาแต่โบราณ การทอดกฐินก็เพื่อประโยชน์ต่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่จะได้ผ้ากฐินมา ทำ เป็นจีวรไว้นุ่งห่ม ซึ่งทำได้เพียงปีละครั้งหลังวันออกพรรษาไม่เกิน เดือน

๒) การทอดกฐินในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ถึงปัจจุบัน

กฐินมาเป็นพิธีสำคัญขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งพระมหากษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพมหานคร ได้ทรงทอดกฐินไม่แต่ในกรุงเทพฯ เท่านั้น ยังได้เสด็จไปทอดในวัดที่สำคัญที่อยู่ด้วย โดยถือหลักว่า วัดใดพระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยาได้ทรงสถาปนาหรือปฏิสังขรณ์ไว้แต่ก่อน พระมหากษัตริย์ผู้ครอง กรุงเทพมหานครก็ทรงรับเป็นพระอารามสำหรับกฐินหลวง ประเพณีที่เสด็จพระราชทานกฐินใน พระอาราม หลวงที่อยู่ย้านั้น รวมความว่าวัดบางวัดในอยุธยาสำคัญเท่ากับวัดในกรุงเทพฯ

^๒ หลวงวิจิตรวาทการ, **ตำนานกฐิน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๙), หน้า ๒๖ – ๒๙.

^๓ พระครูศีลนันทโสภณ (อนันท์ เหล่าคั่นธาร์) , “การศึกษาวิเคราะห์กฐินในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และในสังคมไทย ” , **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๘.

พระมหากษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพฯ เช่น สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านฯ สมเด็จพระจอมเกล้าฯ โดยเสด็จทอดกฐินที่อยู่อาศัยด้วยพระองค์เองทั้งสิ้น

ส่วนกฐินหลวงในกรุงเทพมหานครนั้น สำหรับบางวัด มีขบวนพยุหยาตรา คือ ใช้ขบวนรถทางบก ทางเรือเป็นการแห่แหน ในเรื่องพยุหยาตรานี้ ขึ้นเดิมไม่ได้มุ่งหมายจะให้เป็นที่ถือปฏิบัติ ความเป็นมาของการซ้อมรบ ซึ่ง แต่ก่อนเรามีการซ้อมรบปีละสองครั้ง คือ ในเดือน ๔ เดือน ๕ ซึ่งเป็นฤดูที่เก็บเกี่ยวข้าวขึ้นยุ้งฉางแล้วครั้งหนึ่ง และในเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ ซึ่งเป็นฤดูปักดำนาเสร็จแล้วครั้งหนึ่ง ที่ต้องเลือกฤดูเช่นนี้ ก็เพราะต้องเอากองหนุนมาซ้อม จึงต้องรอให้งานทำนาว่างลงตอนหนึ่งก่อน การซ้อมรบครั้งกระนั้น มีความสำคัญในเรื่องยาตราทัพ ซึ่งเป็นวิธีที่ให้ทราบได้ว่า เครื่องอาวุธยุทโธปกรณ์ยังมีครบครันดี หรือบกพร่องประการใด การซ้อมรบในสองครั้งนี้ไม่เหมือนกัน คือ ในตอนเดือน ๔ เดือน ๕ นั้น ซ้อมสำหรับกองทัพบก และโดยมากก็ยกพยุหยาตราขึ้นไปมัสการพระพุทธบาท ส่วนในเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ เป็นการซ้อมสำหรับกองทัพเรือ เลยจัดให้มีพยุหยาตราทางน้ำ ฉะนั้นเรื่องกฐินพยุหยาตราแต่เดิมมา จึงเป็นเรื่องพยุหยาตรา ทางน้ำเป็นส่วนมาก ทางบกมีเพียง ๓ วัด คือ วัดมหาธาตุเป็นวัดที่ ๑ วัดพระเชตุพนเป็นวัดที่ ๒ วัดราชบูรณะ เป็นวัดที่ ๓ ส่วนทางเรื่อนั้นมีมากมาย มาถึงรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กฐินหลวงทางเรือมีถึง ๔๗ วัด บางวัดซึ่งเดี๋ยวนี้ต้องเดินทางบกแทน เช่น วัดบวรนิเวศ วัดราชันดาดา วัดเทพธิดา วัดสระเกษ เหล่านี้ แต่ก่อนพระมหากษัตริย์ ต้องเสด็จ พระราชทานกฐินโดยทางเรือทั้งสิ้น เพราะการคมนาคมสมัยนั้น แม้ในกรุงเทพฯ เอง ก็มีคลองมากกว่าถนน เมื่อจัดกระบวนพยุหยาตราทางเรือออกครั้งหนึ่ง ก็ต้องพยายามทอดให้ได้หลายวัด บางครั้งจึงไม่ได้เสด็จเข้าไปพระอุโบสถ เป็นแต่หยุดกระบวนพยุหยาตราที่ท่าหน้าวัด นิมนต์พระสงฆ์มารับกฐินที่ท่าวัด แล้วก็เคลื่อนกระบวนไปวัดอื่นต่อไป รวมความว่า การทอดกฐินในเมืองเรา ได้ถือเป็นประเพณีของบ้านเมือง ตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาจนกระทั่งบัดนี้

ปัจจุบัน การทอดกฐินเป็นศาสนาพิธีทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้มีการแบ่งพิธีออกเป็น ๔ หมวด คือ

- (๑) หมวดกุศลพิธี ว่าด้วยพิธีบำเพ็ญกุศล
- (๒) หมวดบุญพิธี ว่าด้วยพิธีทำบุญ
- (๓) หมวดทานพิธี ว่าด้วยพิธีถวายทาน และ
- (๔) หมวดปกิณกะ ว่าด้วยพิธีเบ็ดเตล็ด^๖

สำหรับการทอดกฐิน อยู่ในหมวดทานพิธีเป็นเรื่องการถวายผ้ากฐินเป็นทานพิเศษ^๗ สำหรับวิธีการทอดกฐิน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บัญญัติไว้เป็นแบบแผนปฏิบัติสืบมา ปัจจุบันยังคงมีขั้นตอนการถวายประกอบด้วย ๒ ขั้นตอนสำคัญ คือ

^๔ หลวงวิจิตรวาทการ, *ตำนานกฐิน*, หน้า ๒๙.

^๕ หลวงวิจิตรวาทการ, *ศาสนาสากถ (เล่ม ๔)*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๒๓), หน้า ๒๘๐ – ๒๘๓.

^๖ กรมการศาสนาแบบประกอบนักธรรมโท- ศาสนพิธี เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา ๒๕๐๕), หน้า ๑.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๑.

^๘ หลวงวิจิตรวาทการ, *ศาสนาสากถ (เล่ม ๔)*, หน้า ๒๔๐.

ขั้นตอนที่ ๑ ผู้มีศรัทธานำเอาผ้าไปถวายพระภิกษุ ในระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ คือ ภายหลังวันออกพรรษา จนถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ เรียกว่า ทอดกฐิน

ขั้นที่ ๒ ในวันเดียวกันนั้น พระภิกษุนำเอาผ้าซึ่งมีผู้ถวายนั่นไปตัดเป็นจีวร หรือ เครื่องนุ่งห่มของพระอย่างใดอย่างหนึ่ง เย็บย้อมให้เสร็จในวันเดียว แล้วทำพิธีอนุโมทนา เรียกว่า กรานกฐิน^๙

พอสรุปได้ว่า พัฒนาการของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย เริ่มเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่จากอินเดียเข้ามาในไทย ส่งผลให้คนในสังคมไทยได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตด้วยความเชื่อและศรัทธา ซึ่งนับตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา กรุงธนบุรี และเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นการทอดกฐินได้กลายเป็นประเพณีของบ้านเมือง มีพระราชทานกฐินหลวง และคงรักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติไทย เป็นการทำบุญ ในพระพุทธศาสนา มีการรื่นเริงร่วมกัน แม้ว่าในสมัยอยุธยาและกรุงธนบุรี จะอยู่ในช่วงศึกสงครามแต่ด้วยนิสยชาวพุทธไทยได้ถูกปลุกฝังในเรื่องการทำบุญตามประเพณีมาจากบรรพบุรุษ จึงทำให้การ ทอดกฐิน ยังคงได้รับการถ่ายทอดมาในสมัยรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน และได้ถูกจัดไว้อยู่ ในหมวดทาน พิธี เป็นเรื่อง การถวายผ้ากฐิน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ได้บัญญัติวิธีการทอดกฐินไว้เป็นแบบแผน พิธีการของกฐินมี ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าภาพทำพิธีทอดกฐิน และฝ่ายพระสงฆ์ทำพิธีกรานกฐิน

๓.๒ วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินในสังคมไทย

ในสมัยพุทธกาล การทอดกฐิน หรือที่เรียกว่า กฐินทาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ ถวายผ้ากฐินแก่พระภิกษุ หลังวันออกพรรษาภายใน ๑ เดือน เป็นการอำนวยความสะดวกในเรื่องผ้ากฐิน ที่จะนำไปกรานกฐินเป็นผ้าจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ให้กับภิกษุผู้มีจีวรเก่าชำรุดไว้ผัดเปลี่ยน ซึ่ง อาศัยความสามัคคีของภิกษุในวัดช่วยกันทำให้เสร็จเป็นจีวรภายในวันเดียวตามพุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน

ปัจจุบัน ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ทำให้การแสวงหาปัจจัยต่างๆ เพื่อเกื้อกูลต่อพระภิกษุสงฆ์สามารถกระทำได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น นอกจากผ้ากฐินที่เป็นองค์กฐินแล้ว มีวัตถุประสงค์อื่นเข้ามาเป็นตัวกำหนด ส่วนมากเพื่อชักชวนคนให้บริจาคไปสร้างเสนาสนะสงฆ์ ที่สำคัญที่ผู้คนนิยมไปสร้างโดยนำปัจจัย (เงิน) ไปทอดพร้อมกับการทอดกฐินนั้นคือ พระอุโบสถ และการซ่อมแซมพระอุโบสถ ซึ่งส่วนมากมักจะเป็นวัดที่อยู่ต่างจังหวัด จำเป็นต้องอาศัยศรัทธาชาวเมืองหลวงเป็นหลักช่วยในด้านเศรษฐกิจ นับว่าเป็นการสร้าง ถาวรวัตถุไว้เป็นสมบัติของพระพุทธศาสนา อีกทั้งนำไปใช้ในกิจการอื่นๆ เช่น การสร้างพระประธาน การสร้างโรงเรียนให้เด็กนักเรียน เป็นต้น และการทอดกฐินเพื่อบำรุงการท่องเที่ยว ส่วนมากผู้จัดงานทอดกฐินมักจะให้ความสำคัญกับคนสูงอายุเป็นส่วนมาก^{๑๐}

^๙ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ , ความรู้เรื่องกฐิน , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๐), หน้า ๒๐ – ๒๑.

^{๑๐} พระมหาบุญชิต ญาณสวโร, กฐิน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ คณะ ๕ วัดมหาธาตุฯ, ๒๕๓๒), หน้า ๓๓ – ๓๘.

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินในยุคปัจจุบัน ซึ่งนอกเหนือจากผ้ากฐินสำเร็จรูปที่ตัดเย็บเป็นไตรจีวร หรืออาจเป็นผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ที่เป็นองค์กฐินแล้ว ยังมีบริวารกฐินอื่นอีกมากมายที่มีผู้ศรัทธานำมาถวายแก่พระสงฆ์ ดังเช่นในสมัยสุโขทัยก็มีบริวารกฐิน ที่สำคัญคือ ปัจจัยที่เป็นตัวเงินสามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดวัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน เช่น การทอดกฐินเพื่อสร้างหรือซ่อมแซมศาสนวัตถุ การสร้างโรงเรียน เป็นต้น การกระทำเช่นนี้ได้กลายเป็นค่านิยมของสังคมไทยในการทอดกฐิน ถึงแม้ว่าจะเป็นการลดความสำคัญของวัตถุประสงค์เดิม แต่ก็เป็นการทอดกฐินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการทำงาน บำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไป และยังเป็นไปเพื่อสาธารณะกุศลอีกด้วย

๓.๓ ประเภทและลักษณะของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย

ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย มีการจำแนกประเภท และลักษณะของการทอดกฐิน ที่ปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน มีประเด็นที่ศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ ประเภทของการทอดกฐิน

ปัจจุบันการทอดกฐินในสังคมไทยที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน มี ๒ ประเภท คือ พระกฐินหลวง และ กฐินราษฎร์ ดังนี้

๑) พระกฐินหลวง

พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ได้ทรงกำหนดประเพณีทอดกฐินขึ้นเป็นพระราชประเพณี และเป็นพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน โดยเมื่อถึงเทศกาลกฐิน ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินเป็นประจำทุกปีมา ทั้งวัดในเมืองหลวงและวัดในหัวเมืองต่างๆ จึงเรียกว่า พระกฐินหลวง ซึ่งมีได้กำหนดว่าวัดนั้นจะเป็นพระอารามหลวงหรือวัดราษฎร์ ถ้าหากพระเจ้าแผ่นดินเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐินด้วยพระองค์เองแล้ว เรียกว่า พระกฐินหลวง ทั้งสิ้น^{๑๑}

ปัจจุบัน จำแนกพระกฐินหลวงได้ ๓ ประเภท คือ

๑. พระกฐินหลวงที่กำหนดเป็นพระราชพิธี

๒. พระกฐินต้น

๓. พระกฐินพระราชทาน^{๑๒}

๑.๑) กฐินที่กำหนดเป็นพระราชพิธี

กฐินดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จฯ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน ณ พระอารามหลวงต่างๆ ด้วยพระองค์เอง โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวังออกหมายกำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน เป็นประจำปีในบางปีเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐิน ณ พระอารามหลวงที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นพระราชพิธี

^{๑๑} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ความรู้เรื่องกฐิน, หน้า ๒๖.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

กระบวนพยุหยาตราชลมารค แต่การเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐิน ณ พระอารามหลวงที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยานั้น มิได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดเป็นพระราชพิธีกระบวนพยุหยาตราฯ ลมารถในทุกครั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิได้เสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐินที่กำหนดเป็นพระราชพิธีครบทุกพระอารามหลวง แต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ องคมนตรี หรือผู้ที่พระองค์ทรงเห็นสมควรให้เป็นผู้แทนพระองค์ไปถวายผ้าพระกฐิน ณ พระอารามหลวงที่สำคัญๆ นอกจากที่พระองค์ได้เสด็จฯ แล้ว

พระอารามหลวงที่สำคัญ ซึ่งมีหมายกำหนดการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินเป็นประจำปีนั้น ไม่ได้เปิดให้หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ บริษัท คหบดี หรือประชาชน ของจองไว้ล่วงหน้าหรือขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินไปถวาย ปัจจุบันมีจำนวน ๑๖ พระอาราม (อยู่ในกรุงเทพมหานคร ๑๒ พระอาราม อยู่ต่างจังหวัด ๔ พระอาราม) คือ

๑. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	กรุงเทพมหานคร
๒. วัดอรุณราชวราราม	กรุงเทพมหานคร
๓. วัดราชโอรสาราม	กรุงเทพมหานคร
๔. วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม	กรุงเทพมหานคร
๕. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม	กรุงเทพมหานคร
๖. วัดบวรนิเวศวิหาร	กรุงเทพมหานคร
๗. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม	กรุงเทพมหานคร
๘. วัดสุทัศน์เทพวราราม	กรุงเทพมหานคร
๙. วัดเทพศิรินทราวาส	กรุงเทพมหานคร
๑๐. วัดราชาธิวาสวิหาร	กรุงเทพมหานคร
๑๑. วัดมกุฏกษัตริยาราม	กรุงเทพมหานคร
๑๒. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์	กรุงเทพมหานคร
๑๓. วัดพระปฐมเจดีย์	จังหวัดนครปฐม
๑๔. วัดสุพรรณดาราม	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๕. วัดนิเวศธรรมประวัติ	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๖. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	จังหวัดพิษณุโลก ^{๑๓}

แนวปฏิบัติการถวายผ้าพระกฐินหลวง

การเฝ้าฯ รับเสด็จฯ รับเสด็จฯ งานถวายผ้าพระกฐินหลวงประจำปีที่สำนักพระราชวังออกเป็นหมายกำหนดการและกำหนดการแต่งการเฝ้าฯ รับเสด็จฯ

ผู้ที่เฝ้าฯ รับเสด็จฯ ตามหมายกำหนดการ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะได้รับรอง เชิญให้นั่งพัก ณ ที่ซึ่งจัดไว้นอกพระอุโบสถตามลำดับชั้นยศ หรือตำแหน่ง

งานเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐินตามราชประเพณีประจำปี ที่สำนักพระราชวังออกเป็นหมายกำหนดการ แต่งเครื่องแบบเต็มยศ จะมีกองเกียรติยศทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ พร้อมทั้งตำรวจ ประจำกองและทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ ตั้งแถวรับ

^{๑๓} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ความรู้เรื่องกฐิน, หน้า ๒๗ - ๒๘.

เมื่อใกล้เวลาเสด็จฯ ประมาณ ๕ หรือ ๑๐ นาที เจ้าหน้าที่ผู้รับรองของสำนักพระราชวัง จะได้เชิญข้าราชการผู้มีเกียรติที่มาเฝ้าฯ ไปยืนเรียงแถวรอรับเสด็จฯ ตามแนวทางลาดพระบาท (ถ้า สถานที่ที่ไม่พอจะเข้าแถว ก็คงเฝ้าฯ ณ ที่ซึ่งจัดไว้แล้ว)

ได้เวลาเสด็จฯ ถึง แตรวงกองทหารเกียรติยศบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ผู้เฝ้าฯ ที่นั่งพักยืนถวายความเคารพ ผู้มาเฝ้าฯ ที่เข้าแถวรับเสด็จฯ ถ้าสวมหมวกทำวันทยหัตถ์ ถัดจนสุดเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมีและถวายความเคารพเมื่อเสด็จฯ ผ่าน

เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง จะได้เชิญและนำเฉพาะข้าราชการผู้ใหญ่เข้าไปเฝ้าฯ ในพระอุโบสถ เมื่อเข้าไปจะต้องถวายคำนับ แล้วยืนอยู่ ณ แกอ์ที่หนึ่งเฝ้าฯตามชั้นยศและตำแหน่ง เมื่อทรงปฏิบัติในการถวาย ผ้าพระกฐิน ประทับพระราชอาสน์ ผู้เฝ้าฯ ถวายคำนับแล้วนั่งได้ เมื่อเสด็จฯ กลับก็ปฏิบัติในทำนองเดียวกับเมื่อเสด็จฯ มาถึง

พระราชประเพณีเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐิน ถ้าพระอารามหลวงหรือวัดใดที่มีโรงเรียน ตั้งอยู่ ย่อมจัดลูกเสือหรือนักเรียนตั้งแถว รับเสด็จฯ ถ้ามีแตรวงลูกเสือด้วย ให้บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีเมื่อเสด็จฯ ถึงและเสด็จฯ กลับ

โรงเรียนที่จัดลูกเสือนักเรียนรับเสด็จฯ ตามระเบียบ ประเพณีจะต้องจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์แทน ตั้งพระพุทธรูป มีแจกัน พานดอกไม้ และรูปเทียนพร้อม แต่ไม่ต้องจุดรูปเทียนหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ ควรมีรูปเทียนแพ กระถางดอกไม้ใส่พานตั้งไว้ เป็นการถวายความเคารพสักการะในการรับเสด็จฯ

อาจารย์หรือครูใหญ่ ยืนที่ข้างๆ โต๊ะหมู่หน้าแถวนักเรียนและลูกเสือ เมื่อเสด็จถึง ณ ที่นั้น อาจารย์หรือครูใหญ่ก้าวออกมาถวายความเคารพถ้าเป็นครูชายสวมหมวก ทำวันทยหัตถ์ ถ้าเป็นครูหญิงถวายความเคารพตามวิธีที่เรียกว่า ถอนสายบัว แล้วกราบบังคมทูลรายงานจำนวนอาจารย์ ครูนักเรียน จบแล้วพับใส่ซองวางบนพาน เชิญขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย แล้วขอยออกไปถวายคำนับก่อนที่จะกลับไปเฝ้าฯ ณ ที่เดิม^{๑๔}

๑.๒) พระกฐินต้น

พระกฐินต้น คือ พระกฐินหลวงที่พระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดราษฎร์ และมีได้เสด็จฯ เป็นทางการหรือเป็นการพระราชพิธี แต่เป็นการเสด็จฯ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์

พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลยศักดิ์ (ม.ร.ว.เฉลิมลาภ ทวีวงศ์) เล่าประวัติเรื่องการเกิดกฐินต้นไว้ว่า "...กฐินส่วนพระองค์ในสมัยก่อนรัชกาลที่ ๕ จะเรียกว่าอย่างไร ยังไม่พบหลักฐาน มาเรียกกันว่า กฐินต้นในรัชกาลที่ ๕ ภายหลังที่ได้มีการเสด็จประพาสหัวเมืองต่างๆ เมื่อ ปีพุทธศักราช ๒๔๔๗ การเสด็จประพาสครั้งนั้น โปรดให้จัดให้ง่ายกว่าการเสด็จประพาสเพื่อสำราญพระราชอิริยาบถตามมณีนพ พอพระราชหฤทัยจะประทับที่ไหน ก็ประทับที่นั่น บางคราวก็ทรงเรือเล็กหรือเสด็จรถไฟไปโดยมิให้ใครรู้ การประพาสครั้งนั้น เรียกกันว่า เสด็จประพาสต้น เหตุที่เรียกว่าประพาสต้นก็เพราะว่า เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๔๗ เสด็จทรงเรือมาด ๔ แฉว ประพาสในแม่น้ำอ้อมโดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซื้อเรือมาด ๔ แฉว เพิ่มขึ้นอีกลำหนึ่ง สำหรับแฉวตามเรือมาดพระที่นั่ง เวลามีพระราชประสงค์ที่จะเสด็จ

^{๑๔} กรมการศาสนา, "ความรู้เรื่องกฐิน", พระอารามหลวง เล่ม ๑, หน้า ๔๑๙ - ๔๒๐.

พระราชดำเนินโดยมิให้ใครรู้จักพระองค์ เมื่อซื้อเรือมาได้แล้วตั้งพระราชป ระสงค์แล้ว ก็พระราชทานชื่อ เรือลำนั้นว่า เรือต้นในวันนั้น กว่าจะเสด็จพระ ราชดำเนินกลับถึงที่ประทับแรมที่เมืองราชบุรีเกือบ ๓ หุ่ ม เพราะน้ำเชี่ยว ผู้คนในขบวนเสด็จเหนื่อยหอบตามกัน และได้เริ่มเรียกการเสด็จประพาสในวันที่ กล่าวนั้นว่า ประพาสต้น จึงเป็นมูลเหตุให้เรีย กการเสด็จพระราชดำเนิน ไปถวายผ้าพระกฐินเป็นการ ส่วนพระองค์ว่า พระกฐินต้น เรียกแบบเรือนไทยที่ทรงสร้างสำหรับประพาสอย่างชาวบ้านว่า เรือต้น กันต่อมา...”

การเสด็จฯ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์ที่เรียกว่า พระ กฐินต้นนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นวั ดในต่างจังหวัด และวัดที่เสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐินต้นนั้น มีหลัก หลักเกณฑ์ดังนี้

๑. เป็นวัดที่ยังไม่เคยเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินมาก่อน
๒. ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธาในวัดนั้นมาก
๓. ประชาชนในท้องถิ่นนั้นไม่ค่อยมีโอกาสได้เฝ้าฯทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อ พระองค์ เสด็จฯ ไป จะได้มีโอกาสเฝ้าฯละอองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิด^{๑๕}

แนวปฏิบัติการถวายผ้าพระกฐินต้น

ในกรณีที่เสด็จฯ ไปถวายผ้าพระกฐินเป็น การส่วนพระองค์เรียกกันว่า พระกฐินต้น ส่วนมากจะเป็นวัดในต่างจังหวัด สำนักพระราชวังจะออกเป็นหมายรับสั่ง ส่วนมากจะแต่งเครื่องแบบ ปกติขาว เฉพาะเจ้าหน้าที่ ผู้มีหน้าที่เฝ้าฯ เจ้าหน้าที่นอกนั้นหรือข้าราชการ ในท้องถิ่น แต่งกาย เครื่องแบบปกติหรือกากีคอตัง หรือกากีคอพับ

การเฝ้าฯ รับเสด็จ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะรับรองข้าราชการและผู้มีเกียรติรอเฝ้าฯ ณ ที่ซึ่งจัดไว้นอกพระอุโบสถ

การเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐินในต่างจังหวัดนั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องจัดข้าราชการ เข้าแถวรับเสด็จฯ ณ ที่ซึ่งรถยนต์พระที่นั่งเทียบ เมื่อเสด็จฯ ลงจากรถยนต์พระที่นั่ง ผู้ว่าราชการ จังหวัดต้องเข้าไปเฝ้าฯ ถวายคำนับ (ถ้าสวมหมวกทำวันทยหัตถ์) แล้วกราบบังคมทูลรายงานตนเอง และเบิกข้าราชการผู้ใหญ่ที่เฝ้าฯ เช่น

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า.....ผู้ว่าราชการจังหวัด.....ขอพระราชทาน พระบรมราชโองาส เบิกผู้เฝ้าฯทูลละอองธุลีพระบาท (ในกรณีที่ภริยาเฝ้าฯ อยู่ด้วย) นาง..... ภริยาข้าพระพุทธเจ้า (จะ ทูลเกล้าถวายดอกไม้ด้วยก็ได้) แล้วต่อไปควรจะกราบบังคมทูลเฉพาะ ข้าราชการผู้ใหญ่ระดับสูง เช่น รองผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้พิพากษา หัวหน้าศาลจังหวัด นายอำเภอของท้องที่ที่เสด็จฯ เท่านั้น^{๑๖}

๑.๓) พระกฐินพระราชทาน

พระกฐินพระราชทาน คือ พระกฐินซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าพระกฐินให้แก่ผู้ขอรับพระราชทานเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ ณ พระอารามหลวง ต่างๆ (เว้น ๑๖ พระอารามหลวงดังกล่าว) ทั้งในกรุงเทพมหานครและในต่างจังหวัด

^{๑๕} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *ความรู้เรื่องกฐิน*, หน้า ๒๘ – ๒๙.

^{๑๖} กรมการศาสนา, “ความรู้เรื่องกฐิน”, *พระอารามหลวง เล่ม ๑*, หน้า ๔๒๑.

เนื่องจากทั่วราชอาณาจักร มีพระอารามหลวงเพิ่มขึ้นเป็นจํานวนมาก จึงได้เปิดโอกาสให้หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กร สมาคม มูลนิธิ บริษัท ห้างร้าน พ่อค้า คหบดี และประชาชน ได้รับพระราชทานผ้าพระกฐินเพื่อน้อมนำไปถวายพระสงฆ์ ณ พระอารามหลวงต่างๆ ในเทศกาลกฐินประจำปี^{๑๗}

จากที่กล่าวแล้วถึง พระกฐินหลวง ว่าเป็นการทอดกฐินที่มีพระมหากษัตริย์ทรงนำราษฎรให้บำเพ็ญกุศล แยกเป็น ๓ ประเภทย่อย คือ ๑) พระกฐินหลวงที่กำหนดเป็นพระราชพิธี โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินด้วยพระองค์ ณ พระอารามหลวงต่างๆ ทั้งในกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค รวม ๑๖ วัด ๒) พระกฐินต้น คือ กฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดราษฎร์ และมีได้เสด็จไปอย่างเป็นทางการหรืออย่างเป็นทางการพิธี แต่เป็นการบำเพ็ญพระราชกุศล ถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนตัวพระองค์ ๓) พระกฐินพระราชทานคือ พระกฐินซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานผ้าพระกฐินให้แก่ผู้ขอรับพระราชทาน เพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ ณ พระอารามหลวงที่นอกจากวัดสำคัญที่ทรงกำหนดไว้ว่าจะเสด็จพระราชดำเนินด้วยพระองค์เอง

๒) กฐินราษฎร์

กฐินราษฎร์ เป็นกฐินที่ พุทธศาสนิกชนหรือ ประชาชนผู้มี จิตศรัทธาจัดทำขึ้นและนำไปทอด ณ วัดราษฎร์ต่างๆ ในเทศกาลกฐินประจำปี จำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) มหากฐิน ๒) จุลกฐิน ๓) กฐินตกค้าง^{๑๘} มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑) มหากฐิน

มหากฐิน แปลว่า กฐินใหญ่ เป็นกฐินที่ราษฎรนำไปทอด ณ วัดใดวัดหนึ่ง ซึ่งตนมีศรัทธาเป็นการเฉพาะกล่าวคือ ท่านผู้มีศรัทธาจะทอดกฐิน ณ วัดใดก็นำผ้า กฐิน บางครั้งเรียกว่า ผ้าที่เป็นองค์กฐิน ซึ่งจะเป็นผ้าผืนเดียวก็ได้หลายผืนก็ได้ เป็นผ้าขาว ซึ่งยังมีได้ตัดออกเป็นชิ้นๆ พอที่จะประกอบเข้าเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ ทำเสร็จแล้วยังมิได้ย้อมหรือย้อมแล้วก็ได้ อย่างใดอย่างหนึ่งจัดเป็นองค์กฐิน ความนิยมที่นำกฐินไปทอด ณ วัดต่างๆ ของราษฎรนั้น ไม่ใช่จะมีแต่องค์กฐินดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น เจ้าภาพบางรายอาจศรัทธาถวายของอื่นๆ ไปพร้อมกับองค์กฐินเรียกกันว่า บริวารกฐินตามที่นิยมกันนั้นมีปัจจัย ๔ คือ เครื่องอาศัยของพระภิกษุสามเณร มีไตรจีวร บริวารอื่นๆ ที่จำเป็นหรือเครื่องใช้ประจำวันที่มีมุ้ง หมอน ที่นอน เตียง โต๊ะ เก้าอี้ โองน้ำ กระจก กระจก กะโถน เตา ภาชนะสำหรับใส่อาหารคาวหวาน เครื่องหอมเสนาสนะมี มีด ขวาน สิว เลื่อย ไม้กวาด จอบ เสียม เครื่องศิลาณเภสัช มียารักษาโรค ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ตลอดจนเครื่องครัว ข้าวสาร ผลไม้ เป็นต้น หรือจะมีอย่างอื่น นอกจากที่กล่าวถึงนี้ได้ ขอให้เป็นที่สมควรแก่พระภิกษุสามเณรจะบริโภคเท่านั้น หากจะมีของสำหรับแจกจ่ายแก่คนที่ยืนในวัดหรือคนที่มาร่วมงานกฐินด้วยก็ได้ สุดแต่กำลังศรัทธาและอภัยศรัทธา นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีธรรมเนียมที่เจ้าภาพผู้ทอดกฐินจะต้องมีผ้าห่มพระประธานอีกหนึ่งผืน เทียนสำหรับจุดในเวลาที่จะพระภิกษุสวดพระปาติโมกข์ที่เรียกกันสั้นๆ ว่า

^{๑๗} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ความรู้เรื่องกฐิน, หน้า ๓๐.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

เทียนปาติโมกข์ จำนวน ๒๔ เล่ม และมีธงผ้าขาวเขียนรูปจระเข้หรือสัตว์น้ำอย่างอื่น เช่น ปลา นางเงือก เป็นต้น สำหรับปักหน้าวัดที่อยู่ตามริมน้ำ เมื่อทอดกฐินเสร็จแล้ว และมีธงผ้าขาวเขียนเป็นรูปตะขาบ ปักไว้หน้าวัดสำหรับที่ตั้งอยู่บนดอยไกลแม่น้ำ ที่ใช้ปักนี้เป็นเครื่องแสดงให้ทราบว่า วัดนั้นๆ ได้รับกฐินแล้ว และอนุโมทนาร่วมกุศลด้วยได้ ถ้าวัดที่เจ้าภาพนำกฐินไป ทอดเวลาเช้า จะมีการทำบุญถวายอาหารเพลแก่พระภิกษุสามเณรในวัด^{๑๙}

มหากฐิน อีกชนิดเรียกว่า กฐินสามัคคี คือ กฐินทานที่มีเจ้าภาพหลายคนร่วมกันจัดขึ้น มิใช่เจ้าภาพเดียวหรือคณะญาติพี่น้องเดียวอย่างมหากฐิน กฐินสามัคคีนี้ ใครบริจาคมากน้อยอย่างไร ไม่ประมาณ ถือว่าทุกคนได้เป็นเจ้าภาพร่วมกันทั้งหมด โดยจะมีการตั้งกรรมการ ขึ้นประสานงานกันเพื่อรวบรวมจัดปัจจัยถวายในการทอดกฐิน สมทบทุนก่อสร้าง หรือบูรณปฏิสังขรณ์พุทธศาสนสถาน หรือเสนาสนะภายในวัด อันเป็นสาธารณประโยชน์แก่พระสงฆ์และประชาชนให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี กฐินสามัคคีนี้ ได้จัดกันอยู่เป็นส่วนใหญ่เมื่อเข้าเทศกาลกฐิน เพราะว่าผู้มีกำลังทรัพย์น้อยก็สามารถเป็นเจ้าภาพทำกฐินสามัคคีขึ้นได้ ก่อให้เกิดความปิติยินดีที่ได้บำเพ็ญทานพิเศษ คือ กฐินทาน กฐินสามัคคีนี้ยังเป็นการทำบุญที่ช่วยส่งเสริมชุมชนและสังคม ให้เกิดความรู้รักสามัคคีซึ่งส่งผลให้มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือกัน ทำคุณประโยชน์แก่ส่วนรวม ด้วยมีความรู้สึกร่วมกันในการปฏิบัติร่วมกัน^{๒๐}

ในการทอดกฐินราษฎร์ นิยมปักธงรูปจระเข้เป็นสัญลักษณ์เพื่อบ่งบอกว่า วัดนี้ได้ทอดกฐินแล้วนั้น สืบเนื่องจากมีตำนานเกี่ยวเนื่องกับการทอดกฐิน เป็น ๒ นัย คือ

๑. ในสมัยโบราณ การเดินทางต้องอาศัยดวงดาว โดยเฉพาะเมื่อเวลาใกล้สว่าง จะมีดาวจระเข้ขึ้นบนท้องฟ้า การทอดกฐินในสมัยโบราณที่ต้องเดินทางไกล จะอาศัยดาวจระเข้ขึ้น ก็จะสามารถเดินทาง และเมื่อไปถึงวัดก็สว่างพอดี เป็นต้น ต่อมาจึงทำธงจระเข้ประดับในขบวนเพื่อการนัดหมาย และเพื่อความสวยงามของขบวนกฐิน เมื่อทอดที่วัดใด ก็นิยมปักธงจระเข้ไว้ที่วัดนั้น จึงเป็นเครื่องหมายว่าวัดนี้มีผู้ทอดกฐินแล้ว

๒. มีนิทานโบราณกล่าวว่า เศรษฐีผู้หนึ่งเป็นผู้ที่ตระหนี่มาก ไม่เคยสร้างบุญกุศลใดๆ มีสมบัติมากมายได้นำไปฝังที่หน้าน้ำ ครั้นเมื่อเศรษฐีตายลง ได้ไปเกิดเป็นจระเข้เพื่อเฝ้าสมบัติตน และได้รับทุกขเวทนา ต่อมาได้ไปเข้าฝันภรรยาตนให้มาขุดสมบัติไปสร้างกุศล ภรรยานั้นจึงนำสมบัติที่ขุดได้ไปทอดกฐิน จระเข้เศรษฐีก็ยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงว่ายน้ำตามขบวนเรือกฐิน แต่เนื่องด้วยระยะทางน้ำไกล ขบวนเรือไปยังไม่ถึงวัด จระเข้เศรษฐีก็หมดแรง ไปต่อไม่ไหว จึงบอกให้ภรรยาเอาธูปจระเข้ไปแทนด้วยเหตุนี้ เมื่อมีผู้ทอดกฐิน จึงได้นำธงจระเข้ไปในขบวนด้วย^{๒๑}

นอกจากนี้ ยังมีปริศนาธรรมของคนโบราณ กล่าวถึงกฐินทั้ง ๔ คือ จระเข้ นางมัจฉาตะขาบ และเต่า ดังนี้

จระเข้ หมายถึง ความโลภ (ปากใหญ่ กินไม่อิ่ม)

ตะขาบ หมายถึง ความโกรธ (พิษที่เผ็ดร้อนเหมือนความโกรธที่แผดเผาจิตใจ)

^{๑๙} พระศรีธรรมสาร (ดำรง ภิรมย์), การจำพรรษา สัตตวิหารนิยะ ปวารณากรรมและกฐินกรรม, (นครราชสีมา : โรงพิมพ์สมบุญการพิมพ์วันดี, ๒๕๔๗), หน้า ๕๘.

^{๒๐} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ความรู้เรื่องกฐิน, หน้า ๓๘.

^{๒๑} ไพฑูรย์ ยิ้มทอง, ศาสนาพิธีทางพุทธศาสนา (กรุงเทพมหานคร: หจก. สำนักพิมพ์ฟิสิกส์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๐.

นางมัจฉา หมายถึง ความหลง (เสน่ห์แห่งความงามที่ชวนหลงใหล)

เต่า หมายถึง สติ (การระวังกายอายตนะทั้ง ๖ ดุจเต่าที่หอด้วยะซ่อนในกระดอง)

"ธงจระเข้" ใช้ประดับในการแห่ (มีตำนานว่าเศรษฐีเกิดเป็นจระเข้ วายน้ำตามขบวนกฐินจนขาดใจตาย)

"ธงนางมัจฉา" ใช้ประดับงานพิธีถวายผ้ากฐินเป็นตัวแทนหญิงสาว ตามความเชื่อที่ว่านางสังสจากการถวายผ้าแก่ภิกษุสงฆ์จะมีรูปงาม)

"ธงตะขาบ" ใช้ประดับเพื่อแจ้งว่า วัดนี้มีคนมาจองกฐินแล้ว (ให้ผู้จะมาพิจารณาทอดกฐินผ่านไปวัดอื่นเลย ไม่ต้องเสียเวลามาถาม)

"ธงเต่า" ใช้ประดับเพื่อแจ้งว่า วัดนี้ทอดกฐินเรียบร้อยแล้ว(จะปลดลงในวันเพ็ญเดือน๑๒)

ในปัจจุบันจะเห็นเพียงธงจระเข้ และนางมัจฉา ที่จะปรากฏในงานกฐิน ส่วนธงตะขาบและเต่าพบเห็นได้น้อย จะมีเป็นบางวัดที่ยังคงรักษารธรรมเนียมเก่าอยู่^{๒๒}

ต่อมาได้เกิดมีการตีความธงกฐินไปในทางเป็นปริศนาธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้กล่าวถึงภัยของภิกษุใหม่ ที่พึงต้องระวัง มี ๔ ประการ ดังปรากฏใน อุภยสูตร เป็นภัยที่คนลงไปในน้ำพึงประสบ คือ

๑. อุภยภัย (ภัยจากคลื่น) เป็นภัยที่เกิดจากความโกรธ เพราะ ไม่อาจรับคำสั่งสอนหรือการตักเตือนจากภิกษุผู้มีอายุรุ่นลูกหลานได้

๒. กุมภภัย (ภัยจากจระเข้) เป็นภัยที่เกิดจากความเป็นคนเห็นแก่ปากท้อง เพราะไม่สามารถอดทนต่อความอดอยากได้

๓. อาวัณภัย (ภัยจากน้ำวน) เป็นภัยที่เกิดจากกามคุณ ๕ เพราะไม่สามารถระงับความยินดี พอใจ ประปรายใน รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ที่ตนเคยมีเคยได้

๔. สุกุภัย (ภัยจากปลาร้าย) เป็นภัยที่เกิดจากมาตุคาม (สตรี) เพราะมีราคะ จิตจึงฟุ้งซ่านต้องลาสิกขาไปเป็นคฤหัสถ์^{๒๓}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น พิจารณาได้ว่า ภัยทั้ง ๔ ประการ ได้แก่ คลื่น จระเข้ น้ำวน และปลาร้าย เป็นสาเหตุที่ทำให้ภิกษุผู้บวชใหม่ต้องลาสิกขาไปเป็นคฤหัสถ์ แม้ว่าจะออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา โดยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำอยู่บนกองทุกข์ การได้บรรพชา ก็เพื่อทำความสิ้นไปแห่งกองทุกข์ ได้ แต่เมื่อบวชเข้ามาแล้ว ต้องปฏิบัติตามสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ โดยภิกษุผู้ตักเตือนและพร่ำสอนมีอายุคราวลูกคราวหลาน ก็เกิดอึดอัดใจ มีความโกรธ เป็นภัยที่เรียกว่า ภัยจากคลื่น เมื่อทนต่อความหิวไม่ได้ เห็นแก่ปากท้องก็เป็นภัยที่เรียกว่า ภัยจากจระเข้ ครั้นเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุขด้วยกามคุณ ๕ คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ก็ไม่มีสติตั้งมั่น คิดประปรายในกามคุณ ๕ ที่ตนเคยมีเคยได้ เป็นภัยที่เรียกว่า ภัยจากกามคุณ ๕ และเมื่อเห็นสตรีที่หนุ่มไม่เรียบร้อย มีจิตฟุ้งซ่านเพราะถูก ราคะรบกวนจิต มีความหลงใหล จึงบอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ นี้เรียกว่า ภัยจากปลาร้าย

^{๒๒} ธรรมะไทย “การทอดกฐิน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dhammathai.org/day/kathin.php> [๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

^{๒๓} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๒๒/๑๘๔ – ๑๘๖.

อย่างไรก็ดี ธงกฐินดังกล่าวข้างต้น เป็นสัญลักษณ์ของการทอดกฐินที่บ่งบอกว่าวัดนั้นๆ ได้มีการทอดกฐินแล้ว หากมีความประสงค์จะทอดกฐินก็ต้องไปหาวัดที่ยังไม่มีใครจบกฐินต่อไป

๒.๒) จุลกฐิน

จุลกฐิน แปลว่า กฐินเล็ก คือ กฐินที่มีเวลาเตรียมการน้อยและมีบริวารกฐินน้อย^{๒๔} เป็นกฐินที่ต้องทำด้วยความเร่งรีบ เดิมเรียกกันเป็นแบบไทยๆ ว่า กฐินเล่น เจ้าภาพผู้ที่จะทอดกฐินเช่นนี้ได้ต้องมีพวกรวม มีกำลังมาก เพราะต้องเริ่มตั้งแต่การทำผ้าที่นำไปทอดตั้งแต่ต้น กล่าวคือ เริ่มตั้งแต่ทำผ้าฝ้ายที่แกะใช้ได้แล้ว ทำพิธีสมมติว่าผ้าจำนวนนั้นได้มีการหว่านแตงกอก ออกต้น เติบโต ผลิดอก ออกฝัก แก่ สุก แล้วเก็บมาอ้าวเอาเมล็ดออก ตีคเป็นผง ทำเป็นเส้นด้าย เปียออกเป็นไข กรอกเป็นเช็ด แล้วล้างด้วยน้ำข้าว ตากให้แห้ง ใส่กงปั่นเส้นหลอด ใส่กระสวยเครือแล้วทอเป็นผืน ผืนผ้าตามขนาดที่ต้องการนำไปทอดเป็นผ้ากฐิน เมื่อพระสงฆ์รับผืนนั้นแล้ว มอบแก่พระภิกษุผู้เป็นองค์ครอง ซึ่งพระภิกษุองค์ครองจะจัดการต่อไปตามพระวินัย

หลังจากนั้น ผู้ทอดต้องช่วยทำต่อ คือนำผืนนั้นมาขยำทุบ ซักแล้วเอาไปตากให้แห้ง แล้วนำมาตัดเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่ง แล้วเย็บย้อม ตากแห้ง พับ ทับรัดเสร็จเรียบร้อย แล้วนำไปถวายพระภิกษุองค์ครองอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ท่านทำพินทุธิฐาน แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้ทอดกฐินไม่มีกำลังมากพอ จะตัดพิธีการในตอนต้นๆ ออกเสียก็ได้ โดยเริ่มด้วยการเอาผ้าขาวผืนใหญ่มากๆ ประมาณให้พอที่จะตัดเป็น จีวรผืนใดผืนหนึ่งแล้วนำไปทอด เมื่อพระภิกษุสงฆ์ท่านนำไปดำเนินการตามพระวินัยแล้วก็ช่วยทำต่อจากท่าน คือ ซัก กะ ตัด เย็บ ย้อมให้เสร็จ แล้วนำกลับไปถวายพระภิกษุองค์ครอง เพื่อทำพินทุธิฐานต่อไปเหมือนวิธีทำที่กล่าวมาแล้ว ในการทำจุลกฐินเต็มตาม รูปแบบส่วนบริวารของจุลกฐิน ผ้าห่มพระประธานและเทียนปาติโมกข์ตลอดจนธงจระเข้ ธงตะขาก็คงเป็นเช่นที่กล่าวมาแล้วในเรื่องกฐินหรือมหากฐิน^{๒๕}

ประเพณีการทอดจุลกฐินนี้ เป็นประเพณีที่พบเฉพาะในประเทศไทย และลาว ไม่ปรากฏประเพณีการทอดกฐินชนิดนี้ในประเทศพุทธเถรวาทประเทศอื่น สำหรับประเทศไทย มีหลักฐานว่ามีการทอดจุลกฐินมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา ดังปรากฏในหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า หน้า ๒๖๘ ว่า "ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ โปรดให้ทำจุลกฐิน" ปัจจุบันประเพณีการทำจุลกฐินนิยมทำกันเฉพาะชุมชนทางภาคเหนือและอีสานเท่านั้น โดยอีสานจะเรียกกฐินชนิดนี้ว่า "กฐินเล่น"^{๒๖}

การทำจุลกฐินนี้ ส่วนใหญ่ใน สมัยโบราณจะทำการในวันสุดท้ายของเทศกาลกฐิน คือ วันเพ็ญกลางเดือน ๑๒ ถ้าประชาชนสืบทอดว่าวัดใดยังไม่มีใครจบกฐิน ทายกหรือชาวบ้านก็จะรีบชักชวนญาติมิตร เพื่อนบ้านผู้มีจิตศรัทธา ช่วยกันทำจุลกฐินนำไปทอดถวายที่วัดนั้น แต่ในปัจจุบัน จุลกฐินมีผู้ทำกันน้อย ด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่าง ไม่มีความพร้อมหรือเวลาที่จะทำ เป็นต้น^{๒๗}

^{๒๔} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *ความรู้เรื่องกฐิน*, หน้า ๓๙.

^{๒๕} พระศรีธรรมมาภรณ์(ดำรง ทิฐฐุมโม), *การจำพรรษา สัตตาทรรณียะ ปวารณากรรมและกฐินกรรม*, หน้า ๕๙.

^{๒๖} มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, “ชนิดของกฐิน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://archive.clib.psu.ac.th/online-exhibition/kathin/page4.html> [๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

^{๒๗} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *ความรู้เรื่องกฐิน*, หน้า ๓๙.

๒.๓) กฐินตกค้าง

กฐินตกค้าง คือ กฐินที่นำไปทอดวัดตกค้าง เมื่อใกล้จะสิ้นกำหนดทอดกฐิน ประชาชนผู้มีจิตศรัทธาเมื่อรู้ว่าวัดไหนเป็นวัดตกค้าง ยังไม่มีเจ้าภาพทอดกฐิน ก็จะรีบชักชวนกันจัดเตรียมผ้ากฐิน และบริวารกฐิน พร้อมด้วยไทยธรรมอื่นๆ นำไปทอดวัดนั้น ด้วยเหตุนี้จึงเรียกการทอดกฐินเช่นนี้ว่า กฐินตกค้าง หรือ กฐินตก และการนำกฐินตกค้างไปทอด จะไม่บอกกล่าวให้ทางวัดนั้นทราบล่วงหน้า เพื่อจะได้เตรียมตัวเตรียมการให้พร้อม แต่อย่างไรเมื่อขบวนกฐินไปถึงวัด ก็จะแจ้งการทอดกฐินกับทางวัดแบบจุใจ จึงเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า กฐินโจร เพราะมีลักษณะการฉกฉวย ทอดแบบจุใจ โดยไม่ให้ทางวัดนั้นรู้ล่วงหน้า พระยาอนุমানราชชน (เสถียร โกเศศ) กล่าวเกี่ยวกับกฐินตกค้างไว้ใน ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล เรื่องเทศกาลพรรษาว่า “...แต่ทำกันเช่นนี้ ทำกันในท้องถิ่นที่มีวัดมาก ซึ่งอาจมีวัดตกค้าง ไม่มีใครทอดก็ได้ จึงมักมีผู้ศรัทธาไปสืบเสาะหาวัดอย่างนี้เพื่อทอดกฐิน ตามปกติ ในวันใกล้ๆ จะสิ้นหน้าทอดกฐินหรือในวันสุดท้ายคือก่อนวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ การทอดกฐินอย่างนี้เรียกว่า กฐินตกค้าง บ้าง กฐินตกบ้าง บางท้องถิ่นเรียกกันว่า กฐินโจร เพราะกิริยาอาการที่ นำไปทอดอย่างไม่ให้ทางวัดรู้ตัว จู่ๆ ก็นำกฐินไปทอด ไม่บอกกล่าวล่วงหน้าไว้ให้วัดรู้ เพื่อเตรียมความพร้อม การทอดกฐินตกถือว่าได้บุญอันสง่างามกว่าทอดกฐินธรรมดา บางที จัดเตรียมข้าวของไปทอดกฐินหลายวัด แต่ได้วัดทอดน้อยวัด เครื่องไทยธรรมที่ตระเตรียมเอาไปทอดยังมีเหลืออยู่ หรือ บางวัดทอดไม่ได้ก็เอาเครื่องไทยธรรมเหล่านั้นจัดทำเป็นผ้าป่า เรียกว่า ผ้าป่าแถมกฐิน...” (บางแห่งเรียกว่า ผ้าป่าหางกฐิน)^{๒๘}

ความจริงการทอดกฐินนั้นมีเพียงผ้าผืนเดียว ซึ่งอาจตัดเย็บย้อมเป็นผ้านุ่ง หรือผ้าห่มซ้อน อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ หรืออาจถวายผ้าสำเร็จรูปผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ นับเป็นการทอดกฐินแล้ว ที่เรา สันเป็ล้องกันมากนั้น เป็นการไปเพิ่มโน่นเพิ่มนี้ขึ้นมาตามกำลังศรัทธา เพื่อให้มีองค์ประกอบ สวยงาม โดยเฉพาะมหรสพคบงันต่างๆ ที่สร้างความครึกครื้นนั้น ไม่ได้มีบัญญัติไว้แต่อย่างใด ซึ่งไม่ใช่สิ่งจำเป็นใดๆ เลย เพราะฉะนั้นถ้ามีปัญหาเรื่องวัดใดวัดหนึ่งไม่มีใครจองกฐิน ใครก็ได้ที่มีศรัทธาและ ทุนไม่มากไปซื้อผ้าสำเร็จรูปผืนใดผืนหนึ่งมาถวายก็เรียกว่า ทอดกฐินแล้ว หรือในกรณีที่บางวัดมี ประเพณีให้ตัดเย็บ ย้อม ให้เสร็จในวันนั้นก็ซื้อผ้าขาวผืนเดียวมาถวายก็จัดเป็นการทอดกฐินที่สมบูรณ์ ตามพระวินัย เป็นอันแก้ปัญหาเรื่องกฐินตกค้างอย่างง่ายๆ เพียงเท่านั้น^{๒๙}

จากที่กล่าวแล้วถึงกฐินราชกุช้างตัน เป็นกฐินที่ราษฎรหรือประชาชนผู้มีศรัทธา นำผ้ากฐิน ของตนไปทอด ณ วัดต่างๆ ที่ไม่ใช่พระอารามหลวง๑๖ แห่ง แบ่งเป็น ๓ ประเภทย่อย คือ ๑) มหากฐิน เป็นกฐินที่ราษฎรผู้มีศรัทธาจะทอดกฐิน ณ วัดใดก็นำผ้ากฐิน หรือองค์กฐิน ซึ่งจะเป็นผ้าขาวผืนเดียว หรือหลายผืนก็ได้ ยังไม่ได้ตัดออกเป็นชิ้นๆ หรือทำเสร็จแล้วยังมิได้ย้อม หรือย้อมแล้วก็ได้ และอาจเป็น ผ้าสำเร็จรูปผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน อย่างใดอย่างหนึ่ง จัดเป็นองค์กฐิน ถวายพร้อมปัจจัย ๔ เป็น บริวารกฐิน เช่น ไตรจีวร บริวารอื่นๆ ที่เป็นเครื่องใช้ประจำปี มีมุ้ง หมอน ที่นอน เป็นต้น ตลอดจน ของที่สมควรแก่พระภิกษุสามเณรจะบริโภคเท่านั้น รวมถึงของที่แจกจ่ายแก่ผู้ที่อยู่ในวัดหรือ

^{๒๘} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *ความรู้เรื่องกฐิน*, หน้า ๓๙ - ๔๐.

^{๒๙} พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนตสิโล,ดร.), *กฐินไทย กฐินธรรม*, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์ คลังนาโนวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

ผู้ร่วมงานกฐินนอกจากนี้ยังมีผ้าห่มพระประธานอีกหนึ่งผืน เทียนปาติโมกษ์ จำนวน ๒๔ เล่ม และธงกฐินรูปสัตว์ ๔ ชนิด ได้แก่ จระเข้ นางมัจฉา ตะขาบ และเต่า สำหรับปักหน้าวัด เป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นทราบว่า วัดนั้นๆ ได้รับกฐินแล้ว เพื่ออนุโมทนาร่วมกุศลได้ด้วย ปัจจุบันจะเห็นเพียงธงจระเข้และนางมัจฉาเป็นส่วนใหญ่ในงานกฐิน และหากทอดกฐิน ในเวลาเช้าจะมีการทำบุญถวายอาหารเพลแก่พระภิกษุสามเณรในวัด มหากฐิน อีกชนิดเรียกว่า กฐินสามัคคี คือ มีเจ้าภาพหลายคนร่วมกันจัดขึ้น ใครบริจาคมากน้อย ก็ถือว่าทุกคนเป็นเจ้าภาพร่วมกันทั้งหมด โดยจะมีการตั้งกรรมการขึ้นประสานงานกัน เพื่อรวบรวมจัดปัจจัยถวายในการทอดกฐิน เป็นการช่วยทำนุบำรุงวัด กฐินสามัคคีนี้เป็นที่นิยมจัดกันอยู่เป็นส่วนใหญ่ เพราะนอกจากได้ทำบุญแล้ว กฐินสามัคคียังเป็นประเพณีที่ส่งเสริมความสามัคคี ความมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ของคนในชุมชนและสังคม ในอันที่จะ ร่วมกันทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม ๒) จุลกฐิน เป็นกฐินที่ต้องทำด้วยความเร่งรีบ เพราะต้องทอดผ้าด้วยมือหรืออาจนำผ้าขาวที่มีขนาดพอทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่ง เพื่อนำมาถวายแก่พระสงฆ์ เมื่อสงฆ์มอบให้กับภิกษุองค์ครองแล้ว เจ้าภาพผู้ทอดยังต้องช่วยกัน ซัก กะ ตัด เย็บ ย้อม ทำเป็นจีวรให้เสร็จในวันเดียว เพื่อนำกลับไปถวายพระภิกษุองค์ครอง เพื่อทำพินทุธิฐานต่อไป ส่วนในเรื่องบริวารของจุลกฐิน ผ้าห่มพระประธาน และเทียนปาติโมกษ์ ตลอดจนธงจระเข้ ธงตะขาบก็เป็นเช่นเดียวกับมหากฐิน และ ๓) กฐินตกค้าง หรือกฐินตก หรือกฐินโจร เพราะ มีลักษณะไปทอดโดยไม่บอกกล่าวล่วงหน้าไว้ให้วัดรู้ การทอดกฐินตกถือว่าได้บุญอันยิ่งกว่าทอดกฐินธรรมดา ซึ่งจะทอดได้เฉพาะวัดที่ยังไม่มีใครทอด หากข้าวของหรือเครื่องไทยธรรมที่ตระเตรียมเอาไปทอด ยังมีเหลืออยู่ หรือวัด ที่ทอดไม่ได้ ก็เอาเครื่องไทยธรรมเหล่านั้นทอดเป็นผ้าป่าแถมกฐิน

ดังนั้น ประเภทของการทอดกฐินในสังคมไทย ที่ปฏิบัติสืบมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันมี ๒ ประเภทหลัก คือ พระกฐินหลวง มี ๓ ประเภทย่อย คือ ๑) พระกฐินหลวงที่กำหนดเป็นพระราชพิธี ๒) พระกฐินต้น และ ๓) พระกฐินพระราชทาน กฐินอีกประเภทหนึ่ง คือ กฐินราษฎร์ มี ๓ ประเภทย่อย คือ ๑) มหากฐิน อีกชนิดหนึ่งเรียก กฐินสามัคคี ๒) จุลกฐิน และ ๓) กฐินตกค้าง ซึ่งทั้ง ๒ ประเภทหลักดังกล่าว จัดได้ว่ามีรูปแบบของการทอดกฐินที่มีพัฒนาการจากสมัยพุทธกาลสู่สังคมไทยปัจจุบัน

๓.๓.๒ ลักษณะของการทอดกฐิน

จากประเภทของ การทอดกฐิน ดังได้กล่าวแล้ว คือ พระกฐินหลวงและกฐินราษฎร์ ทั้ง ๒ ประเภทยังคงรักษาประเพณีด้วยการถวายผ้ากฐินแก่พระสงฆ์ ซึ่งมีลักษณะของการทอดกฐินที่ปฏิบัติสืบมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันในสังคมไทย สามารถจำแนกได้ ๒ ลักษณะ คือ

๑) ทำอย่างง่าย คือ เอาผ้าที่สำเร็จเป็นผ้าแล้วไปถวายพระ อยู่ ่างที่ทำกันอยู่ในบัดนี้เรียกว่า “มหากฐิน”^{๓๐} หรือเป็นการทอดกฐินที่มีบริวารกฐินมาก มีการรวบรวมปัจจัยไทยธรรมและสิ่งของต่างๆ เพื่อนำไปเป็นเครื่องประกอบในงานกฐินถวายแก่พระสงฆ์ เพื่อนำไปทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาต่อไป เป็นกฐินที่มีการทอดถวายตามวัดต่างๆ ในประเทศไทย ไม่ต้องทำอย่างเร่งด่วน

^{๓๐} หลวงวิจิตรวาทการ ศาสนาสาคร(เล่ม ๔), หน้า ๒๒๖.

เหมือนจุลกฐิน มักจะมีการจับจองเป็นเจ้าของภาพกฐินก่อนล่วงหน้า อาจมีเจ้าภาพคนเดียวหรือหลายคนก็ได้^{๓๑}

ลักษณะการทอดกฐินทำอย่างง่าย หรือที่เรียกว่า มหากฐิน ดังกล่าวนี้นี้ เป็นกฐินที่มีบริวารกฐินมาก ต้องใช้เวลาในการเตรียมการ มีการจองเป็นเจ้าของภาพกฐิน ของวัดที่ตนศรัทธาจะไปทอด ก่อนอาจเป็นกฐินสามัคคี คือมีเจ้าภาพหลายคน หรือเจ้าภาพคนเดียวก็ได้ เพื่อให้ทางวัดได้มีเวลาในการเตรียมการต้อนรับกฐินที่จะนำไปทอดให้เหมาะสม เป็นการสร้างความพร้อม ของทั้ง ๒ ฝ่าย หรือหากเป็นกฐินโจร ซึ่งไม่มีการจองหรือบอกกล่าวล่วงหน้ากับท้าววัด ก็ยังสามารถเตรียมองค์กฐินและบริวารกฐิน นำไปทอดตามวัดที่ยังไม่มีใครทอด หรือแม้เป็นวัดที่มีผู้ศรัทธาทอดกฐินแล้ว ก็ยังสามารถถวายเครื่องไทยธรรมที่เตรียมไว้เป็นผ้าป่าแกมกฐินได้ด้วย แต่มีข้อแม้ว่าต้องเป็นการทอดกฐินที่ต้องอยู่ในกำหนดระยะเวลากฐินกาล คือ ไม่เกินวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

๒) ทำอย่างยาก เนื่องจากวิธีการของพระที่บังคับว่าต้องตัด เย็บ ย้อม ให้สำเร็จในวันเดียว ฤกษ์สัจจะบัญญัติวิธีการของตนบ้าง ผู้มีศรัทธาแก่กล้า เริ่มปลูกฝ้ายด้วยตนเอง พอถึงวันที่จะทอดกฐิน ก็เก็บฝ้ายมาปั่น กรอ สาง ทำเป็นเส้นด้าย ทอเป็ นผ้าให้เสร็จภายในครึ่งต้นของวัน แล้วนำไปทอด เพื่อให้พระมีเวลาตัด เย็บ ย้อม ให้เสร็จในวันนั้น เรียกว่า “จุลกฐิน” เป็นการทอดกฐินที่ทำอย่างรีบด่วน ต้องอาศัยความสามัคคีของคนจำนวนมากเพื่อผลิตผ้าไตรจีวรให้สำเร็จด้วยมือภายในวันเดียว แล้วถวายให้พระสงฆ์กรานกฐิน การ ถวายจุลกฐิน สืบเนื่องมาจากข้อจำกัดของระยะเวลากรานกฐิน และพระสงฆ์ไม่สามารถชวนช่วย เพื่อให้ได้ผ้ากฐินมาเอง จึงอาจมีบางวัดถึงเวลาใกล้กำหนดหมดฤดูกาลแล้ว แต่ยังไม่ผู้นำกฐินมา ถวาย เมื่อมีผู้ศรัทธาไปพบเข้า จึงต้องรีบทำถวายอย่างเร่งด่วน^{๓๒}

ลักษณะการทอดทำอย่างยาก หรือที่เรียกว่า จุลกฐินนี้ เป็นการทอดกฐินที่รักษารูปแบบกฐินตามพุทธบัญญัติได้มากที่สุด เพราะต้องอาศัยความสามัคคีเป็นพลังในการผลิตผ้าไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืนด้วยมือ ให้เสร็จทันในวันเดียว จึงเป็นงานยากที่ต้องทำอย่างเร่งด่วน ต้องอาศัยศรัทธาอย่างแรงกล้าและความสามัคคีร่วมกันในการจัดการงานให้สำเร็จ ดังเช่น ในสมัยพุทธกาลครั้งที่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ทั้งหมด ช่วยกันทำจีวรให้กับพระอนุรุทธเถระผู้มีจีวรเก่าชำรุดเสร็จทันตามกำหนด^{๓๓}

จึงพอสรุปได้ว่าลักษณะของการทอดกฐินในสังคมไทยข้างต้น มี ๒ ลักษณะ คือ ทำอย่างง่าย หรือที่เรียกว่า มหากฐิน เป็นลักษณะที่นิยมทำกันทั่วไป คือ ใช้ผ้าจีวรสำเร็จรูปถวายเป็นผ้า กฐินพร้อมบริวารกฐินอื่นๆ มากมาย มีเวลาในการเตรียมความพร้อม และลักษณะ ทำอย่างยาก หรือที่เรียกว่า จุลกฐิน เป็นลักษณะที่มีความเร่งรีบ เพราะผ้ากฐินที่นำไปถวายต้องทำด้วยมือ และต้องช่วยทำเป็นจีวรเพื่อนำไปเข้าพิธีกรานกฐินให้เสร็จภายในวันเดียว

ดังนั้น ประเภทและลักษณะของ ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย ที่ปฏิบัติสืบมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มี ๒ ประเภทหลัก คือ พระกฐินหลวงและกฐินราษฎร์ มีลักษณะ

^{๓๑} หลวงวิจิตรวาทการ ศาสนาสาก(เล่ม ๔), หน้า ๖๔ - ๖๕.

^{๓๒} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือฉันกรรมและธรรมศึกษาชั้นเอก วิชาวินัยมุข (เล่ม ๓) และกรรมบท (กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๕๕๕), หน้า ๖๔.

^{๓๓} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๕๗๑ - ๕๗๒.

ของการทอดกฐิน ๒ อย่าง คือ ทำอย่างง่าย หรือที่ เรียกว่า มหากฐิน เพราะเป็นการถวายผ้ากฐิน สำเร็จรูปพร้อมบริวารมากมาย สามารถจัดหาได้อย่างสะดวก มีเวลาในการเตรียมความพร้อมก่อน ถึงกำหนดวันทอดกฐิน และทำอย่างยาก หรือที่เรียกว่า จุลกฐิน เพราะเป็นกฐินที่ต้องจัดทำ ให้เสร็จ ภายในวันเดียว ตั้งแต่ผลิตผ้ากฐินด้วยมือ จนเสร็จเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ให้ภิกษุองค์ครองได้ กรานกฐินตามพระวินัยต่อไป ปัจจุบันมีผู้ทำจุลกฐินน้อย ซึ่งทั้ง ประเภทและลักษณะของประเพณีการ ทอดกฐินในสังคมไทย นับเป็นรูปแบบของการทอดกฐินที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

๓.๔ การดำเนินการทอดกฐิน

การทอดกฐิน เป็นการทำบุญตามประเพณีที่มี ประเภทและลักษณะของการทอดกฐินที่ ปฏิบัติสืบมาในสังคมไทย ซึ่งมีการดำเนินการ ทอดกฐินที่ได้กำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ การจอง การนำกฐินไปทอด ดังนี้

๑) การจองกฐิน

การจองกฐิน คือ การแจ้งล่วงหน้าให้ทางวัดและประชาชนได้ทราบว่า วัดนั้นๆ มีผู้ศรัทธา จะนำผ้าพระกฐินมาทอดแล้ว ทั้งนี้เป็นเพราะว่าปัจจุบันมีผู้ศรัทธาทอดกฐินเป็นจำนวนมาก ถ้าไม่จอง ไว้ก่อนอาจไม่มีโอกาส จึงเกิดเป็นธรรมเนียมขึ้นว่าจะทอดกฐินต้องจองล่วงหน้า เพื่อให้มีโอกาสและ เพื่อไม่เกิดการทอดซ้ำวัดหนึ่ง ปีหนึ่งทอดกฐินได้ครั้งเดียวในเวลาจำกัด คือ หลังจากออกพรรษาแล้ว เพียงเดือนเดียว^{๓๔} สำหรับวัดราษฎร์ ซึ่งราษฎร์มีสิทธิจองได้ทุกวัด แต่ถ้าวัดนั้นเป็นวัดหลวง (พระ อารามหลวง) และเป็นวัดนอกจาก ๑๖ พระอาราม สามารถติดต่อแจ้งความจำนงค์จองกฐินได้^{๓๕} และพระอารามหลวงในกรุง เทพมหานครและต่างจังหวัด มีทะเบียนรายชื่อวัดสำหรับการขอรับ พระราชทานผ้าพระกฐินอยู่ที่กรมการศาสนา^{๓๖} มีข้อปฏิบัติดังนี้

๑.๑) การจองกฐินพระราชทาน

เป็นการขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน ไปถวาย วัดที่เป็นพระอารามหลวง ต้องจอง ล่วงหน้าและดำเนินการ ซึ่งการขอรับพระราชทานผ้าพระ กฐิน (ขอจองพระกฐิน) สามารถติดต่อแจ้ง ความจำนงค์ได้ตลอดทั้งปี^{๓๗} มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนกลาง

๑. กรมการศาสนาจัดทำประกาศกรมการศาสนา เรื่องการขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน แล้วจะแจ้งส่วนราชการ กระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ บริษัทห้างร้าน สมาคม มูลนิธิฯ และเจ้าอาวาส พระอารามหลวง เพื่อแจ้งกำหนดระยะเวลาที่จะทำการถวายผ้าพระกฐิน

^{๓๔} กรมการศาสนา, “ความรู้เรื่องกฐิน”, พระอารามหลวง เล่ม ๑, หน้า ๔๒๔.

^{๓๕} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ความรู้เรื่องกฐิน, หน้า ๒๔.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

๒. ในกรุงเทพมหานคร ผู้ขอพระราชทานผ้าพระกฐินสามารถจองกฐินพระราชทานได้ที่ กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โทรศัพท์จังหวังหมายเลข ๐ ๒๔๒๒ ๘๘๐๔ - ๗ หรือจองกับพระอารามหลวงโดยตรง

๓. กรมการศาสนาจะแจ้งกำหนดวันถวายกฐิน ให้ผู้ขอรับพระราชทานทราบ เพื่อประสานงานกับทางวัด

๔. ผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินจะต้องทำหนังสือถึงอธิบดีกรมการศาสนา เพื่อขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน

๕. กรมการศาสนาทำหนังสือแจ้งการรับจอง ๑ ฉบับ และมีหนังสือแนะนำการเจ้าอาวาสพระอารามหลวงที่ผู้ขอรับพระราชทาน จะนำผ้าพระกฐินไปถวาย ๑ ฉบับ

๖. เมื่อกรมการศาสนาจัดเตรียมเครื่องพระกฐินพระราชทานเรียบร้อยแล้ว กรมการศาสนาจะมีหนังสือแจ้งผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน ให้มารับเครื่องพระกฐินพระราชทานด้วยตนเอง เพื่อนำไปถวายยังวัดพระอารามหลวงต่อไป

ส่วนภูมิภาค

๑. กรมการศาสนาจัดทำประกาศ เรื่องการ ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน แจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด ให้ทราบกำหนดระยะเวลาที่จะทำการถวายผ้าพระกฐิน เพื่อจะได้ประกาศให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ บริษัท ห้างร้าน สมาคม มูลนิธิ ฯลฯ ภายในจังหวัดทราบทั่วกัน พร้อมทั้งจะได้มอบหมายงานให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดผู้รับผิดชอบ และเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ในกรณีผู้ติดต่อขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินกับทางวัด

๒. ผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน สามารถจองกฐินพระราชทานได้ที่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทุกจังหวัด กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โทรศัพท์ประสานหมายเลข ๐ ๒๔๒๒ ๘๘๐๔ - ๗ หรือจองกับพระอารามหลวงโดยตรง

๓. กรมการศาสนาจะแจ้งกำหนดวันถวายกฐินให้ผู้ขอรับพระราชทานทราบ เพื่อประสานงานกับทางวัด

๔. เมื่อผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินได้จองพระอารามหลวง เพื่อขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน ต้องดำเนินการ ดังนี้

- ผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินกับสำนัก งานวัฒนธรรมจังหวัด ต้องทำหนังสือถึงอธิบดีกรมการศาสนา ผ่านสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด

- ผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินกับพระอารามหลวง ต้องทำหนังสือถึงอธิบดีกรมการศาสนา ส่งไปที่กรมการศาสนา หรือผ่านสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด

- ผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินกับกรมการศาสนา ต้องทำหนังสือถึงอธิบดีกรมการศาสนา ส่งไปที่กรมการศาสนา

๕. กรมการศาสนาทำหนังสือแจ้งการรับจองพระอารามหลวงที่ผู้รับพระราชทานผ้าพระกฐินจะนำผ้าพระกฐินพระราชทานไปถวาย ๑ ฉบับ และมีหนังสือแนะนำการเจ้าอาวาสพระอารามหลวงที่ผู้ขอรับพระราชทานจะนำผ้าพระกฐินไปถวาย ๑ ฉบับ

๖. เมื่อกรมการศาสนาจัดเตรียมเครื่องพระกฐินพระราชทานเรียบร้อยแล้ว กรมการศาสนาจะมีหนังสือสอบถามผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน แจ้งผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินไป

ถวายพระอารามหลวงในส่วนภูมิภาคทั้งหมด เพื่อทราบว่าการจะรับเครื่องพระกฐินด้วยตนเองที่
กรมการศาสนา หรือให้จัดส่งไปยังสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด

๗. กรมการศาสนาทำหนังสือแจ้งผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน เพื่อให้ไปรับเครื่องพระกฐิน
ที่กรมการศาสนา หรือ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ตามที่แจ้งไว้กับกรมการศาสนา ผู้ที่ได้รับ
พระราชทานผ้าพระกฐินแล้ว สามารถจัดไทยธรรมอันเป็นส่วนตนเพิ่มเติมได้ ยะเสด็จพระราชกุศลได้
ตามกำลังศรัทธาและให้ติดต่อประสานงานกับทางวัดโดยตรง เพื่อกำหนดวัน เวลา และเตรียมพิธีการ
ต่างๆ เกี่ยวกับการถวายผ้าพระกฐิน กรมการศาสนาจะมีใบคำแนะนำการปฏิบัติ^{๓๘}

๑.๒) การจองกฐินราษฎร์

การจองกฐินราษฎร์ ต้องจองไว้ก่อน เว้นไว้แต่กฐินตกค้างซึ่งไม่ ต้องจอง เมื่อจะไปจอง
กฐิน ณ วัดใด พอเข้าพรรษาแล้วพึงไปนมัสการเจ้าอาวาสวัดนั้น กราบนมัสการท้าวถามมีความ
ประสงค์จะขอทอดกฐิน แล้วเขียนหนังสือปิดประกาศไว้ ณ วัดนั้น เพื่อให้รู้ทั่วๆ กัน^{๓๙}

ตัวอย่างใบจองกฐิน

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้าชื่อ.....

อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....โทรศัพท์.....

มีศรัทธาประสงค์จะทอดกฐินที่วัดนี้

ในวันที่.....เดือน.....พ.ศ.เวลา.....น.

ลงชื่อผู้จอง

(.....)^{๔๐}

ถ้าหากว่ามีผู้ศรัทธามากกว่าจะนำกฐินมาทอด ณ วัดเดียวกันก็ต้องทำใบจองดังกล่าวมานี้
มาปิดไว้ที่วัดในที่เปิดเผย เช่น ศาลาการเปรียญ เป็นต้น และเป็นธรรมเนียมที่ถือกันว่าการที่มีผู้มาจอง
เช่นนี้ ไม่เป็นการเสียมารยาทแต่อย่างใด แต่ถือเป็นเรื่องสนุกสนานในการทำบุญกุศลอย่างหนึ่งเท่านั้นว่า
การจองกฐินทับกันไปทับกันมาเองได้กลายเป็นต้นแบบของกฐินสามัคคีในเวลาต่อมา แต่ในปัจจุบันนี้
มักไม่นิยมจองทับกันแล้ว หากผู้มีศรัทธาจะทอดในวัดเดียวกัน ก็ควรร่วมกัน ซึ่งเรียกว่า กฐินสามัคคี
ในการทอดกฐินสามัคคีนี้ ผู้ทอดอาจเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาให้มาร่วมกันทำบุญ โดยแจกใบบอกบุญ
หรือที่เรียกว่า ฎีกาก็ได้^{๔๑}

ดังนั้น การจองกฐิน จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีศรัทธาที่ประสงค์จะทอดกฐิน
ในวัดใดวัดหนึ่งไม่ให้เกิดการทอดซ้ำ เนื่องจากเป็นพระวินัยบัญญัติในเรื่องกฐิน วัดหนึ่งปีหนึ่งทอดกฐิน
ได้ครั้งเดียวและในเวลาจำกัด คือ หลังวันออกพรรษายภายใน ๑ เดือน เท่านั้น โดยกฐินหลวงไม่มีการ

^{๓๘} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ความรู้เรื่องกฐิน, หน้า ๓๐ – ๓๒.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

^{๔๑} กรมการศาสนา, “ความรู้เรื่องกฐิน”, พระอารามหลวง เล่ม ๑, หน้า ๔๒๔ – ๔๒๖.

จงล่องหน้า เว้นแต่กฐินพระราชทานต้องจงล่องหน้า โดยแจ้งไปยังกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ถ้าเป็นส่วนภูมิภาคให้แจ้งที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทุกจังหวัด หรือแจ้งกับพระอารามโดยตรง สำหรับกฐินราษฎร์นั้น ก็ต้องจงล่องหน้าไว้ก่อนเช่นกัน เว้นแต่ กฐินตกค้างไม่ต้องจงปัจจุบันนิยมทอด กฐินสามัคคี เป็นวิธีการจองที่เปิดโอกาสให้ ผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันทำบุญ และในสังคมไทยนิยมบริจาคทรัพย์ที่มากับใบบอกบุญ

๒) การนำกฐินไปทอด

การนำกฐินไปทอด เป็นขั้นตอนของการทอดกฐินหลังจากที่มีการจองกฐินแล้ว โดยกฐินที่นำไปทอด มีพระกฐินพระราชทาน และกฐินราษฎร์ มีข้อปฏิบัติดังนี้

๒.๑) การถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

ประเพณีปฏิบัติสำหรับผู้ที่ได้รับผ้าพระกฐินพระราชทาน จะถวายผ้าพระกฐินภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชกุศลถวายพระกฐินแล้วหนึ่งวัน คือ หลังวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ กรณีที่มีความจำเป็นสำคัญ จะถวายผ้าพระกฐินพระราชทานตั้งแต่วันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวันแรกของกฐินกาลก็ได้ ปฏิบัติดังนี้

๑. เมื่อได้รับพระกฐินและเครื่องบริวารพระกฐินไปแล้ว ก่อนถึงกำหนดถวายจะจัดตั้งองค์พระกฐินไว้ ณ ที่อันสมควรเป็นที่บ้าน หน่วยงานหรือวัดก็ได้ ส่วนใหญ่นิยมตั้งองค์พระกฐินและเครื่องบริวารพระกฐินไว้ ณ วัดที่ถวาย

(เครื่องบริวารพระกฐินพระราชทาน มีผ้าพระกฐินไตรจีวร ๑ ไตร) สำหรับวัดคณะธรรมยุต มีผ้าพระกฐิน ไตรจีวร ๒ ชั้น ๑ ไตร และผ้าขาว ๑ ผืน พร้อมด้วยเครื่องบริวารพระกฐินเช่นเดียวกัน ส่วนวัดคณะมหานิกายที่ใช้ผ้าขาวด้วย เช่น วัดเทวสังฆาราม จังหวัดกาญจนบุรี วัดชินวราราม จังหวัดปทุมธานี วัดเขาวัง จังหวัดเพชรบุรี วัดโนนวัง จังหวัดสงขลา วัดเจริญสุขาราม จังหวัดสมุทรสงคราม และที่ใช้ไตรจีวร ๒ ชั้น เช่น วัดปรมย์ยิกาวาส จังหวัดนนทบุรีและวัดทรงธรรม จังหวัดสมุทรปราการ และเจ้าภาพผู้ได้รับพระราชทานผ้าพระกฐิน สามารถจัดเครื่องบริวารอื่นๆ เพิ่มเติม ตลอดทั้งจัดจตุปัจจัยไทยธรรมสำหรับถวายบำรุงพระอารามหลวง และพระภิกษุสามเณรได้ตามกำลังศรัทธา เพราะถือเป็นการบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศล^{๔๒}

๒. ทางวัดจะจัดเตรียม สถานที่เพื่อรับรองคณะเจ้าภาพและแขกผู้ไปร่วมพิธี พร้อมทั้งทำความสะอาดบริเวณวัด ประดับธงชาติ ธงเสมาธรรมจักร บริเวณวัดและกำแพงประตูวัดให้พลีพลิวไสวเป็นสง่างามแด่พระอารามหลวง ให้เป็นที่เจริญตาเจริญใจ ทั้งจัดน้ำดื่ม น้ำปานะถวายพระสงฆ์รับรองคณะเจ้าภาพและแขกผู้ไปร่วมพิธีถวายผ้าพระกฐินภายในพระอุโบสถ จัดที่สำหรับพระสงฆ์ลงรับผ้าพระกฐิน มีโต๊ะวางพานผ้าพระกฐินและพานเทียนพระปาติโมกข์จัดอยู่คู่กัน จัดไว้ชิดกับอาสน์สงฆ์ตรงหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒ ส่วนโต๊ะวางเครื่องบริวารพระกฐินและไทยธรรมอื่นๆ จัดไว้ท้ายอาสน์สงฆ์ตั้งเก้าอี้ผู้เป็นประธานพิธีนั่งหันหน้าเข้าหาพระสงฆ์ และเก้าอี้ผู้ร่วมพิธีนิยมตั้งหันหน้าเข้าหาผู้เป็นประธาน เป็นลักษณะการตั้งแบบธรรมนิยมพิธีหลวง

^{๔๒} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ความรู้เรื่องกฐิน, หน้า ๘๘.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

๓. เมื่อถึงเวลาจะประกอบพิธีถวาย โดยการปฏิบัติ จะต้องมียืนรับผ้าพระกฐินอีกชั้นหนึ่ง ก่อนที่จะอัญเชิญไปถวายในที่ประชุมสงฆ์ โดยทางวัดหรือเจ้าหน้าที่จะจัดโต๊ะหมู่ไว้หน้าพระอุโบสถ หรือเชิงบันไดหน้าพระอุโบสถ สำหรับตั้งพระบรมฉายาลักษณ์หรือพระบรมสาทิสลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีแจกันดอกไม้สดหรือพานพุ่มดอกไม้ ๑ คู่ ตั้งพานผ้าไตรพระกฐินและ กรวยดอกไม้สดพร้อมเทียนแพ

๔. ผู้เป็นประธานในพิธีถวายผ้าพระกฐิน พระราชทาน ข้าราชการให้แต่งเครื่องแบบปกติขาว ถ้าไม่เป็นข้าราชการ แต่งชุดขาวคอขาว เข้าเฝ้าฯ สุภาพหรือสากลนิยม ผู้ร่วมพิธีแต่งเครื่องแบบปกติขาว สุภาพหรือสากลนิยม เมื่อใกล้ถึงเวลาจะถวายผ้าพระกฐินเจ้าหน้าที่หรือทนายจะอัญเชิญผ้าพระกฐินไว้บนพานแว่นฟ้าที่โต๊ะหมู่ที่จัดไว้หน้าพระอุโบสถ ส่วนเครื่องบริวารพระกฐินได้จัดไว้ที่โต๊ะท้ายอาสน์สงฆ์หรือที่อันเหมาะสมภายในพระอุโบสถนั้น

๕. เมื่อถึงพิธีถวายผ้าพระกฐินตามเวลากำหนด พระสงฆ์ทั้งปวงลงพร้อมกันในพระอุโบสถ แล้ว เจ้าหน้าที่จะเชิญผู้เป็นประธานไป รับผ้าพระกฐินที่โต๊ะหมู่ โดยผู้เป็นประธานเปิดกรวยดอกไม้ แล้วถวายความเคารพ (โค้งคำนับ ถอนสายบัว หรือยกมือไหว้) ยกผ้าพระกฐินขึ้นประคองไว้ตรงอก ด้วยมือทั้งสอง ยืนตรงถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์หรือพระบรมสาทิสลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดนตรีบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ขณะที่ผู้เป็นประธานรับผ้าพระกฐิน (ถ้าไม่มีเครื่องดนตรีจะเปิดเครื่องบันทึกเสียงแทนก็ได้) เมื่อจบเพลงสรรเสริญพระบารมีให้ถวายความเคารพ แล้วเดินเข้าสู่พระอุโบสถ วางผ้าไตรพระกฐินไว้ที่พานแว่นฟ้าซึ่งตั้งอยู่หน้าอาสน์สงฆ์ ตรงหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒ จุดธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัยกราบ ๓ ครั้ง แล้วไปที่พานแว่นฟ้า หยิบผ้าห่มพระประธานที่วางอยู่บนผ้าพระกฐินมอบให้เจ้าหน้าที่ หรือทนายแล้วยกผ้าพระกฐินขึ้นประคอง ประนมมือหันหน้าไปทางพระประธาน ตั้ง นโม สามจบ แล้วหันหน้ามาทางพระสงฆ์ กล่าวคำถวายผ้าพระกฐินว่า

“ ผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอันสงฆ์บริวาร ทั้งปวงนี้ ของ พระบาทสมเด็จพระ
..... ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ กอปรด้วยพระราชศรัทธา โปรดเกล้าโปรด
กระหม่อม ให้..... (ระบุชื่อบุคคลหรือหน่วยงานที่ขอรับ) น้อมนำมาถวายแด่พระ ภิกษุสงฆ์ ซึ่งจำ
พรรษากาลถ้วนไตรมาส ในอาวาสวิหารนี้ ขอพระสงฆ์จงรับผ้าพระกฐิน ทานนี้ กระทำกฐินัตถการกิจ
ตามพระบรมพุทธานุญาตนั้น เทอญ ”

เมื่อจบคำถวายพระสงฆ์จะรับ สาธุ พร้อมกัน ให้วางผ้าพระกฐินบนพานแว่นฟ้า แล้วจึงยกพระเคนพระสงฆ์รูปที่ ๒ และประเคนเทียนพระปาติโมกข์ ระหว่างที่ผู้เป็นพระประธานเข้าสู่ที่ประกอบพิธี ผู้ที่อยู่ในพิธีทั้งหมดยืนขึ้นแสดงความเคารพ จนกว่าผู้เป็นประธานจะ กล่าวคำถวายผ้าพระกฐิน และไปนั่ง ณ ที่จัดไว้ จึงนั่งลงพร้อมกัน กรณีที่จัดปีพาทย์หรือเครื่องดนตรีจัดไว้ ให้บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีขณะที่ผู้เป็นประธานรับผ้าพระกฐินที่โต๊ะหมู่บูชา และบรรเลงเพลงช้า ขณะที่ประธานเดินเข้าสู่สถานที่ประกอบพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ส่งเทียนชนวนคืน ให้หยุดบรรเลงทันที แม้จะยังไม่จบเพลงก็ตาม เมื่อพระสงฆ์ทำพิธีกรรม องค์ครองกฐินออกไปครอง ผ้า จะบรรเลงเพลงสาธุการก็ได้ เมื่อองค์ครองครองผ้าแล้วกลับมายังอาสน์สงฆ์ ให้หยุดบรรเลง ซึ่งควรจัดคนไว้คอยให้สัญญาณในเวลาจะให้เริ่มบรรเลงหรือหยุดบรรเลง

๖. เมื่อถวายผ้าพระกฐินแล้ว พระสงฆ์จะทำพิธีสังฆกรรม มือบิโกลน์เป็นเบื้องต้น ซึ่งถ้าจัดพิธีถวายในพระอุโบสถ พระคู่สวดก็จะสวดญัตติทุติยกรรมวาจาให้ผ้าพระกฐิน ต่อจากการอุปโลกน์นั้นเลย เมื่อสวดจบแล้ว องค์ครองจะลุกออกไปครองผ้าพระกฐิน แล้วกลับมาที่นั่งเดิม ประธาน ประเคนเครื่องบริวารพระกฐินทั้งหมดแด่องค์ครอง

๗. ผู้ร่วมพิธีหิยาบยกไทยธรรมที่จัดมาเพิ่มเติม โดยเสด็จพระราชกุศล ถวายพระคู่สวดและพระอันดับ และจะถวายปัจจัยไทยธรรมไว้สำหรับสามเณรในพระอารามนี้ นด้วย เสร็จแล้วประกาศรายงานยอดจำนวนเงินที่ได้บริจาคโดยเสด็จพระราชกุศล เพื่อถวายภิกษุสามเณรและบำรุงพระอาราม เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์และผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายได้ทราบและอนุโมทนาสาธุการทั่วกัน

๘. ประธานถวายปัจจัยหรือใบปวารณายอดจำนวนเงินดังกล่าวนี้แก่ท่านเจ้าอาวาส แล้วไปนั่งที่ พระสงฆ์ก็จะอนุโมทนาให้พร ประธานกรวดน้ำ รับพร จบแล้ว กราบพระรัตนตรัย เป็นเสร็จพิธีการถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน จะไม่มีการรับศีลก่อน โดยพระสงฆ์จะใช้พัดยศสมณศักดิ์ตามที่ได้รับทำพิธีกฐินกรรมและอนุโมทนาให้พร ซึ่งในตอนท้ายอนุ โมทนา พระราชาคณะประธานสงฆ์จะใช้พัดยศถวายอดิเรก เพื่อถวายพระพรแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ในขณะที่ประธานสงฆ์ถวายอดิเรกว่า อดิเรกสสส ตี๋ตู่ ให้ทุกคนในพิธีลดมือลง คือไม่ต้องประนมมือ เพราะเป็นการถวายพระพรแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และให้ประนมมืออีกครั้ง ึ่ง เมื่อพระสงฆ์สวดว่า ภวตุสัพพมงคล^{๔๔}

๙. เมื่อถวายผ้าพระกฐินพระราชทานแล้ว จะต้องส่งบัญชีรายงานถวายพระราชกุศล คืนให้กรมการศาสนาภายใน ๑๕ วัน^{๔๕}

การถวายผ้าพระ กฐินพระราชทาน เป็นกฐินที่พระ บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าพระกฐินให้แก่ ผู้ที่กราบ บังคมทูลขอ จึงต้องปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมตามที่กรมการศาสนาได้กำหนดไว้ รวมถึงการแต่งกายให้สุภาพเหมาะสม และควรถวายภายหลังวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรวันแรกแล้ว เว้นหากมีความจำเป็นสำคัญจะถวายวันแรกข องกฐินกาลก็ได้ และต้องแจ้งให้ ทางวัดเตรียมการด้านสถานที่และสิ่งของจำเป็นในการประกอบพิธี โดยจะทำพิธีทอดกฐินในพระอุโบสถ เมื่อถึงกำหนดวัน ถวายผ้าพระกฐิน ฝ่ายผู้ทอดคือ ประธานในพิธีกล่าว บูชาพระรัตนตรัย และกล่าวคำถวายพระกฐิน เพื่อนำผ้าพระกฐินไป ทำพิธีกฐินตการกิจขอ งพระสงฆ์ คือ เริ่มจากการกล่าว คำขอความเห็นที่เรียกว่า อุปโลกน์และการสวดญัตติทุติยกรรม เมื่อพระสงฆ์ทำพิธีกรรมสงฆ์เสร็จ พระภิกษุผู้ได้เป็นองค์ครองได้ครองผ้าพระกฐินแล้วฝ่ายประธานประเคนเครื่องบริวารพระกฐินแก่องค์ครองทั้งหมด ส่วนผู้ร่วมพิธีถวายไทยธรรมที่จัดมาโดยเสด็จพระราชกุศล ถวายพระคู่สวดและพระอันดับ รวมถึงปัจจัยไทยธรรมสำหรับสามเณรในพระอารามนี้ด้วย เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนา ประธานกรวดน้ำแล้ว กราบพระรัตนตรัย เป็นเสร็จพิธีการถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ต่อไปจะเป็นกิจของสงฆ์ในการทำ

^{๔๔} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ความรู้เรื่องกฐิน, หน้า ๓๓ – ๓๖.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

พิธีการกรานกฐินตามพุทธบัญญัติ และเมื่อถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน เสร็จแล้ว จะต้องส่งบัญชีรายงานถวายพระราชกุศลคืนให้กรมการศาสนาภายใน ๑๕ วัน

๒.๒) การทอดกฐินราษฎร์

การทอดกฐินราษฎร์ หรือกฐินของประชาชนที่มีศรัทธา ในบุญกฐิน ซึ่งได้กระทำสืบมาจนเป็นประเพณีที่ต้งามของคนในสังคมไทย มีขั้นตอน การดำเนินการหลังจกการจองกฐินเป็นที่เรียบร้อย ได้แก่ การเตรียมการ การตั้งองค์กฐิน และพิธีทอดกฐิน ดังนี้

๑. การเตรียมการ

การทอดกฐิน นั้น นิยมจัดหาบริหารหรือเครื่องใช้อื่นๆ สำหรับถวายวัดและพระสงฆ์เพิ่มเติมจากผ้ากฐิน เรียกว่า เครื่องบริวารกฐิน คือ บาตร หมอน ผ้าห่ม เสื้อ พรม ภาชนะสำหรับใส่อาหารคาวหวาน เป็นต้น ซึ่งมีจุดปัจจัยไทยธรรมสำหรับถวายพระภิกษุสามเณรในอาวาสนั้นด้วย ในบางที่จะจัดไตรจีวรสำหรับถวายพระคู่สวดด้วย บุคคลจองกฐินแล้วควรน้อมนำจิตใจของตนให้รำเรงยินดีในการทำบุญกฐินทานยิ่งขึ้น ให้จิตใจเบิกบานด้วยศรัทธาเลื่อมใสในคุณพระรัตนตรัยอย่างมั่นคงไม่หวั่นไหว เพื่อให้เกิดปัญญาเป็นสัมมาทิฐิ ปราศจากโลกเจตนา^{๔๖}

(บริหารหรือเครื่องกฐิน มีผ้ากฐิน (ไตรจีวร ๑ ไตร) แต่ก็มีใช้ผ้าขาวด้วยในบางวัด และสิ่งของอันเป็นบริวารกฐิน เจ้าภาพจัดหาเอง^{๔๗} และผู้เป็นประธานในพิธี หรือคณะเจ้าภาพ แต่งชุดสุภาพ หรือสากลนิยม)^{๔๘}

๒. การตั้งองค์กฐิน

เมื่อเจ้าภาพเตรียมบริหารกฐินพร้อมด้วยบริวารอื่นๆ ครบครันตามสมควรแล้ว ก่อนถึงวันกำหนดนำกฐินไปทอดจะนิยมให้มีการสมโภชเรียกว่า“พิธีสมโภชองค์กฐิน” โดยจะจัดตั้งองค์กฐินเป็นงานพิธี ๒ วัน

วันแรก จะเป็นวันสมโภชองค์กฐินหรือวันรวมกฐิน คือ เป็นวันรวมศรัทธาไว้มั่นคงไม่ให้อหวั่นไหวมีญาติมิตร แห้วผู้มีเกียรติ บุคคลที่เคารพนับถือ เพื่อนบ้านใกล้เคียงมาช่วยกันบำเพ็ญกุศลด้วยการทำบุญกฐิน และนิยมจัดให้มี สมโภชองค์กฐิน เจ้าภาพจะนิมนต์พระเทศน์ปุจฉา – วิสัชนา ๒ ธรรมาสน์ หรือเทศน์อันสงส์กฐินกัณฑ์เดียว กฐินเป็นการทำบุญพิเศษ จึงนิยมจัดเป็นพิธีทำบุญถวายทานและฟังเทศน์ ดำเนินตามทางแห่งบุญกิริยาวัตถุ คือ ทานมัย ทำบุญด้วยการถวายสิ่งของหรือให้ปันสิ่งของและธัมมัสสนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้ เป็นกิจกรรมตามประเพณี ที่ปฏิบัติกันตอนกลางวัน ส่วนในช่วงเย็นจะมีพิธีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์สมโภชองค์กฐินเพื่อความเป็นสิริมงคลเพิ่มพูนศรัทธา แล้วอาจจะให้มีการละเล่นพื้นบ้าน หรือมีมหรสพสมโภช สุดแต่แต่กำลังทรัพย์และความประสงค์ของคณะเจ้าภาพ แต่ควรถือการจัดหรือการใช้จ่ายที่ไม่เป็นการฟุ่มเฟือยนี้ ก ควรจัดในแนวประหยัดเป็นหลักสำคัญ

^{๔๖} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ความรู้เรื่องกฐิน, หน้า ๔๒.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

วันที่สอง จะเป็นพิธีทำบุญเลี้ยงพระ หรือพิธีถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์ในวันแรก จากนั้น จะเป็นการเตรียมนำกลิ่นไปทอดที่วัด และการทอดกลิ่นจะทอดในตอนเช้าหรือบ่ายก็ได้ แต่ส่วนใหญ่ในชนบทจะแห่ขบวนกลิ่นไปตอนเช้า เมื่อเสร็จพิธีทอดกลิ่นแล้วจะถวายเพลพระสงฆ์ทั้งวัด และเลี้ยงอาหารแก่ผู้ไปร่วมงานทอดกฐิน ทั้งชาวบ้านและเจ้าภาพไปแบบธรรมดา ไม่ต้องมีพิธีแห่แหนไปก็ได้ หรือจะจัดขบวนแห่แหนไปให้สนุกสนานครึกครื้นด้วยมโหรีดนตรี มีพ้องรำทำเพลงกันไปอย่างรื่นเริงก็ได้^{๔๔}

๓. พิธีทอดกฐิน

พิธีทอดกฐินราษฎร์ ส่วนมากทางวัดจะจัดพิธีที่ศาลาการเปรียญที่กว้างขวาง เพราะส่วนใหญ่คณะเจ้าภาพจะนำมหากฐินหรือกฐินสามัคคีไปทอด จึงมีคณะศรัทธาญาติโยมและประชาชนไปร่วมพิธีทอดกฐินเป็นจำนวนมาก โดยทางวัดจะจัดเตรียมสถานที่ทำความสะอาดบริเวณวัดเป็นพิเศษ ทั้งประดับธงชาติและธงสมภารธรรมจักรในบริเวณวัดและประตูวัดให้พลี พลิวสวเป็นสง่าสวยงามแก่อาราม และเป็นที่เจริญตาเจริญใจแก่ประชาชนทั้งหลาย พร้อมทั้งจัดเตรียมอาหาร น้ำดื่ม น้ำปานะสำหรับถวายพระสงฆ์และรับรองคณะเจ้าภาพและผู้ไปร่วมพิธีทอดกฐิน โดยมุ่งให้ทุกท่านทุกคนได้สบายกายสบายใจในการเข้าวัดทำบุญทอดกฐินโดยทั่วกัน

เมื่อแห่ขบวนกลิ่นไปถึงวัด จะจัดขบวนแห่ประตักษณเวียนอุโบสถหรือศาลาการเปรียญที่จัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีนั้น ๓ รอบ ซึ่งในช่วงนี้ พระภิกษุสงฆ์จะพร้อมกันที่อาสน์สงฆ์ในสถานที่จัดประกอบพิธีนั้น แล้วเมื่อแห่ขบวนกลิ่นครบ ๓ รอบให้นำผ้ากฐินและเครื่องบริวารกฐินไทยธรรม ไปวางที่จัดเตรียมไว้ในอุโบสถหรือบนศาลาการเปรียญ ส่วนผ้ากฐินให้นำไปวางบนพานแว่นฟ้าที่จัดไว้หน้าอาสน์สงฆ์ตรงหน้าพระภิกษุรูปที่ ๒ - ๓ ก็ได้ หรือจะจัดไว้รวมกับเครื่องบริวารกฐินก็ได้

เริ่มพิธี

ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบ ๓ ครั้ง (ควรใส่เชื่อน้ำมันที่ปลายธูปและเทียนคู่ที่จะจุด พิธีกรหรือทายกจุดเทียนชนวนส่งให้ประธาน) แล้วไปนั่งที่ ทายกจะนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยและอาราธนาศีล เมื่อรับศีลพร้อมกันจบแล้ว ประธานหยิบผ้ากฐินยื่นประคองประนมมือหันหน้าไปทางพระประธานว่า นะโม สามจบ แล้วหันหน้าไปทางพระสงฆ์กล่าวคำถวายกฐิน ดังนี้

อิมิ ภนเต สปริวาริ กฐินทุสสํ สงฆสส โอโณชยาม , สาธุ โนภนเต สงโฆ อิมิ สปริวาริ กฐินทุสสํ ปฏิกุณหาตุ, ปฏิกุณเหตวา จ อิมินา ทุสเสน กฐินิ อตถตตุ อมหากํ ที่มรตตํ หตาย สุขาย.

คำแปล : ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ผ้ากฐิน กับทั้งของบริวารนี้ แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับ ผ้ากฐินกับทั้งของบริวารนี้ ของ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ครั้นรับแล้ว ของจกรณกฐินด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ.

(ควรเขียนหรือพิมพ์คำถวายติดไว้บนผ้ากฐิน) เมื่อกล่าวคำถวายจบ พระสงฆ์ว่า “สาธุ” พร้อมกัน ให้วางผ้ากฐินบนพานแว่นฟ้าแล้วยกประเคนพระภิกษุรูปที่ ๒ ซึ่งนั่งอยู่ตรงพานแว่นฟ้าหรือจะทอดวางไว้ โดยไม่ต้องยกประเคนก็ได้ แล้วกลับไปนั่งที่ จากนั้นพระสงฆ์จะทำพิธีอุปโลกน์ เสร็จแล้วประธานพร้อมด้วยญาติมิตร หรือคณะเจ้าภาพประเคนเครื่องบริวารกฐินและจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระภิกษุองค์ครอง พระคู่สวด และพระอัครคัน ซึ่งในการนี้ คณะเจ้าภาพจะจัดจตุปัจจัยไทยธรรมถวายไว้

^{๔๔} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ความรู้เรื่องกฐิน, หน้า ๔๒ - ๔๓.

สำหรับสามเณรในอาวาสวัดนั้นด้วย แต่ถ้าจัดพิธีในอุโบสถ พระสงฆ์จำพิธีอุปโลกน์และสวดญัตติทุติยกรรมวาจาให้ผ้ากฐินต่อจากการอุปโลกน์ จบแล้วองค์ครองลูกออกไปครองผ้ากฐิน แล้วกลับมาตั้งอาสนะที่เดิม เพื่อรับประเคนเครื่องบริวารกฐินและจุดปัจจัยไทยธรรม

ตามธรรมเนียมปฏิบัติในการทำบุญทอดกฐินนั้น เมื่อคณะเจ้าภาพได้ถวายจุดปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์เสร็จแล้ว ก็จะประกาศยอดจำนวน เงิน (ยอดกฐิน) ที่ได้บริจาคเพื่อถวายพระภิกษุสามเณร และถวายบำรุงวัด หรือสมทบการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่างๆ ของวัด เพื่อพระภิกษุสงฆ์และผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายได้ทราบและอนุโมทนาโดยทั่วกัน ซึ่งถ้าเป็นกฐินสามัคคีก็มักจะกล่าวอนุโมทนาในกุศลจิตของทุกท่านทุก คนที่มาร่วมกันสนับสนุนทั้งด้วยกำลังกายและกำลังทรัพย์ ทำให้การจัดทอดกฐินสำเร็จเรียบร้อยไปด้วยดี หลังจากประกาศจบแล้ว เจ้าภาพทุกท่านที่ได้มาร่วมพิธีทำบุญทอดกฐิน เป็นภาษาไทยก่อน แล้วจึงอนุโมทนาเป็นภาษาบาลีว่า ยถา วาริวหา ...เป็นลำดับไป ประทานในพิธีและสาธุชนทั้งหลายฟังตั้งใจกรวดน้ำ รับพร จบแล้วกราบพระรัตนตรัย เป็นอันเสร็จพิธีการทำบุญทอดกฐิน^{๕๐}

เนื่องจากกฐินราษฎร์ เป็นกฐินของประชาชนผู้มีศรัทธาโดยทั่วไป เมื่อได้จองกฐินกับทางวัดแล้ว ฝ่ายเจ้าภาพหรือผู้ทอดต้องเตรียมจัดเครื่องกฐินให้พร้อมตามกำลังศรัทธาโดยทั่วไปใช้เวลา ๒ วัน ในการเตรียมความพร้อมทั้งในด้าน อาหารเพื่อถวายเพลพระสงฆ์และผู้ร่วมถวาย และตั้งองค์กฐินในวันแรกเป็นวันรวมศรัทธาของคณะเจ้าภาพ มีการ ทำบุญถวายทานและฟังธรรมในตอนกลางวัน ส่วนในช่วงเย็นจะมีพิธีเจริญพระพุทธมนต์สมโภชของค์กฐิน และอาจมีการละเล่นพื้นบ้าน หรือมหรสพสมโภช วันที่สอง เป็นพิธีถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์ จากนั้นจะเป็นการแห่ ห่มขบวนกฐิน แล้วมาทำพิธีทอดกฐินด้วยการถวายผ้ากฐินกับบริวารกฐิน มีการกล่าวอาราธนาศีล รับศีล ก่อนการกล่าวคำถวายองค์กฐินพร้อมทั้งบริวาร เมื่อพระสงฆ์กล่าวสาธุ พร้อมกัน ให้ยกผ้ากฐินบนแว่นฟ้าประเคนพระภิกษุรูปที่ ๒ หรือจะทอดวางไว้โดยมิต้องยกประเคนก็ได้ จากนั้นพระสงฆ์จะทำพิธีอุปโลกน์ แล้วฝ่ายเจ้าภาพประเคนเครื่องบริวารกฐินและจุดปัจจัยไทยธรรมแด่พระภิกษุองค์ครอง พระคู่สวด และพระอัครนักรวมถึง สามเณรในอาวาสวัดนั้นด้วย แต่ถ้าจัดพิธีในอุโบสถ พระสงฆ์ทำพิธีอุปโลกน์และสวดญัตติทุติยกรรมวาจาให้ผ้ากฐินต่อจากการอุปโลกน์นั้นองค์ครองจะฉลองศรัทธาด้วยการครองผ้ากฐิน (ผ้ากฐินสำเร็จรูป) แล้วกลับมาตั้งอาสนะที่เดิม เพื่อรับประเคนเครื่องบริวารกฐินและจุดปัจจัยไทยธรรม แต่ถ้าผ้ากฐินที่นำมาถวายเป็นผ้าขาว หลังจากพระสงฆ์ทำพิธีมอบผ้าแล้ว ภิกษุองค์ครองและพระสงฆ์ทั้งหมด หรืออาจรวมทั้งทายกผู้ถวาย จะร่วมช่วยกันทำจีวร ให้องค์ครองเสร็จก่อน และเมื่อคณะเจ้าภาพได้ถวายจุดปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์เสร็จแล้ว ก็จะประกาศยอดจำนวนเงินที่ได้บริจาค เพื่อถวายพระภิกษุสามเณรและถวายบำรุงวัด หรือสมทบการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่างๆ ของวัด เมื่อพระภิกษุสงฆ์และผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายได้ทราบและอนุโมทนา โดยทั่วกัน ผู้ถวายทั้งหมดตั้งใจกรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศล รับพร กราบพระรัตนตรัย เป็นอันเสร็จพิธี ซึ่งต้องกระทำให้เสร็จในวันนั้น

ดังนั้น การดำเนินการทอดกฐินดังกล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งเริ่มตั้งแต่การจองกฐิน และการนำกฐินไปทอด ทั้งที่เป็นพระกฐินพระราชทานและกฐินราษฎร์ ซึ่งทั้ง ๒ ประเภท มีพิธีในการทอดต่างกัน ด้วยวิธีปฏิบัติของพระกฐินพระราชทาน มีพิธีการตามราชประเพณีกำหนดโดยกรมการศาสนาจะทำพิธีใน

^{๕๐} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ความรู้เรื่องกฐิน, หน้า ๔๓ - ๔๕.

พระอุโบสถจนเสร็จพิธี ส่วนกฐินราษฎร์ นั้นเกิดจากความศรัทธาของ ประชาชนทั่วไป อาจมีหลายเจ้าภาพมาร่วมกัน เรียกว่า กฐินสามัคคี เนื่องจาก กฐินเป็นกาลทาน ใน ๑ ปี บุญกฐินทำได้ภายใน ๑ เดือนหลังวันออกพรรษาเท่านั้น เมื่อมีหลายเจ้าภาพยอม ทำให้มีปัจจัยประกอบเป็นองค์กฐินได้มากเช่นกัน มีการสมโภชองค์กฐินในวันแรกของช่วงกลางวัน ด้วยการจัดพิธีทำบุญถวายทานและฟังเทศน์ เป็นการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ และในช่วงเย็นจะมีกิจกรรมรื่นเริงสนุกสนาน เช่น มีมหรสพสมโภช มีการแห่ มิดนตรีประกอบ อาจตั้งองค์กฐินที่บ้านเจ้าภาพหรือศาลาการเปรียญ พิธีการถวายผ้ากฐินกับบริวารแก่พระสงฆ์นั้นก็ขึ้นตอนทอดถวายของฝ่ายเจ้าภาพ พระกฐินพระราชทานไม่มีการรับศีลก่อน พระสงฆ์จะใช้พัดยศสมณศักดิ์ทำพิธีกฐินกรรมและอนุโมทนาให้พร ส่วนกฐินราษฎร์จะมีการ อาราธนาศีลและรับศีลก่อนการกล่าวถวายผ้ากฐิน ส่วนพระสงฆ์ทำพิธีอุปโลกน์และสวดสูตรตฤติย กรรมวาจาเช่นกัน ถ้าเป็นกฐินราษฎร์ ผ้ากฐินที่นำมาถวายเป็นผ้าขาว หลังจากพระสงฆ์ทำพิธีมอบผ้า แล้ว ภิกษุองค์ครองและพระสงฆ์ทั้งหมด หรืออาจรวมทั้งฝ่ายคณะเจ้าภาพ จะร่วมช่วยกันทำผ้ากฐินเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ให้กับองค์ครองเสร็จก่อน ดังเช่น จุลกฐิน เมื่อคณะเจ้าภาพได้ถวายจุดปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์แล้ว และประกาศยอดจำนวนเงินที่ได้บริจาค เพื่อถวายพระภิกษุสามเณรและถวายบำรุงวัด หรือสมทบการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่างๆ ของวัดแล้ว พระภิกษุสงฆ์และผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายได้ทราบและอนุโมทนาโดยทั่วกัน ผู้ถวายทั้งหมดตั้งใจกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล รับพร กราบพระรัตนตรัย เป็นเสร็จพิธี การทอดกฐิน ซึ่งนับว่า พิธีการทอดกฐิน จะเสร็จสมบูรณ์ได้ ต้องประกอบด้วย ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าภาพหรือคณะเจ้าภาพ ทำ พิธีการถวายผ้ากฐิน และ พระสงฆ์ ทำพิธีการกรานกฐินตามพระวินัย เป็นการปฏิบัติที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของทั้ง ๒ ประเภท

๓.๕ ประโยชน์ของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย

ประเพณีการทอดกฐิน ถือเป็นประเพณีที่ดั่งาม ของคนในสังคมไทยที่ปฏิบัติสืบมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในสมัยพุทธกาลนั้น มุ่งประโยชน์เพื่อให้พระสงฆ์มีจีวรใหม่ ได้รับอานิสงส์กฐินสร้างความสามัคคี^{๕๑} และส่งเสริมพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ^{๕๒} มาในสังคมปัจจุบัน ด้วยค่านิยมของการทอดกฐินที่มุ่งประโยชน์จากบริวารกฐิน โดยเฉพาะตัวเงิน ที่สามารถนำไปใช้ ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการทอดกฐินขยายเพิ่มขึ้น จำแนกได้ ๒ ด้าน คือ ประโยชน์ทางด้านพระพุทธศาสนา และประโยชน์ทางด้านสังคม ดังนี้

๓.๕.๑ ประโยชน์ทางด้านพระพุทธศาสนา

เนื่องจากการทอดกฐิน เป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน และเป็นการทำบุญที่มีเฉพาะในพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านพระพุทธศาสนา คือ การดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับพระราชปรีดีทกวี, ศ.ดร. ซึ่งได้กล่าวว่า “เป็นกิจกรรมทำให้เกิดผลดีมากมายจากการทำบุญ ได้สืบทอดพระพุทธศาสนา มีศาสนธรรม ศาสนพิธี

^{๕๑} สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาทั้ง ๑๐ ท่าน ตามรายชื่อปรากฏในหัวข้อ ๑.๔.๑ ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล หน้า ๓.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมุนี วิ.ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ศาสนาวัตถุ”^{๕๓} คือ มีทั้งการรักษาสิ่งที่มีอยู่แล้วและสร้างสิ่งที่ไม่มีให้มีขึ้น และยังเป็นการสืบทอด ประเพณีการทำบุญในพระพุทธศาสนา ทำเพื่อประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑) ศาสดา

ศาสดา หมายถึง พระพุทธรูป เป็นรูปที่สร้างขึ้นแทนพระพุทธรูป เพื่อกราบไหว้บูชา แม้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนา ก็ต้องมีพระพุทธรูปเป็นสิ่งสำคัญ วัดทุกวัด จึงต้องมีพระพุทธรูป ซึ่งก็เป็นที่มาของวัตถุประสงฆ์ ๑ ประการของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน คือ สร้างพระประธาน^{๕๔} เปรียบเสมือนหนึ่งให้มีพระพุทธรูปเป็นประธานในพิธีการทอดกฐินเช่นเดียวกับในสมัยพุทธกาล

๒) ศาสนธรรม

ศาสนธรรมในที่นี้ หมายถึง พุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน เป็นพระวินัยที่พระพุทธรูปเจ้าได้มอบให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนา ต้องยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ซึ่งประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน แม้จะมีพัฒนาการแยกเป็นประเภทและลักษณะต่างๆ ซึ่งมีรูปแบบในการทอดกฐินต่างไปจากเดิม เช่น มีการจองกฐิน การนำกฐินไปทอด รวมถึงการมีกิจกรรมรื่นเริงสนุกสนาน การใช้ธง ฆระเช้ ธงนางมัจฉา เป็นสัญลักษณ์ในงานกฐิน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมา ยังคงมีพิธี การกรานกฐินดังที่ได้กล่าวมาแล้วในประเด็นการดำเนินการทอดกฐินหัวข้อ ๓.๔) ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล

พระธรรมกิตติเมธี ดร. กล่าวว่า “ได้ประโยชน์ใช้สอยจากผ้าจีวร”^{๕๕} และพระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) และพระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร. กล่าวสอดคล้องตรงกันว่า “ได้รักษาประโยชน์เช่นเดียวกับในอดีต ๓ ประการ คือ พระสงฆ์มีผ้าใช้ ได้อานิสสงฆ์ ๕ ประการ และพระสงฆ์มีสามัคคี”^{๕๖} ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์กล่าวอีกว่า “อานิสสงฆ์ ๕ ข้อ เป็นประโยชน์เชิงวินัย”^{๕๗}

พระราชสิทธิมุนี วิ.ดร และ ศ.ดร. วชิระ งามจิตตเจริญ กล่าวตรงกันว่า “ได้รักษาพระธรรมวินัย”^{๕๘} และ ผศ.รังษี สุทนได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “เป็นการสืบทอดประเพณีการทำบุญในพระพุทธศาสนา

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๔} พระมหาบุญชิต ญาณสวโรกฐิน, หน้า ๓๖.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร., เจ้าคณะภาค ๑๖, ๑๗, ๑๘ ธรรมยุต วัดราชาธิวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์(ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร., คณบดีพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๗} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมุนี วิ.ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, ศ.ดร. วชิระ งามจิตตเจริญอาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร, ๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

ทำให้ชาวพุทธไทยได้รู้จักการทอดกฐิน ช่วยทำให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตามวินัยบัญญัติในเรื่องการกรานกฐินแล้วได้รับอานิสงส์ตามวินัยบัญญัติ^{๕๙}

สรุปได้ว่า แม้ ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยจะมีพัฒนาการ แต่ยังคงเป็นประเพณีที่พระภิกษุสงฆ์ต้องทำพิธีการกรานกฐิน เป็นสังฆกรรมและวินัยกรรมเกี่ยวกับการ ทำผ้าจีวรที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตาม พระวินัย ทำให้พระสงฆ์ได้ผ้า มีความสามัคคี และได้อานิสงส์กฐิน เป็นพุทธประสงค์เพื่อมุ่งประโยชน์ที่ได้จาก พุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน นับเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของพระพุทธศาสนา คือ ศาสนธรรม ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่สืบไป

๓) ศาสนสถาน

การทอดกฐิน เป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญกับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เป็นกฐินทาน ที่ถูกจำกัดด้วยระยะเวลาภายใน ๑ เดือน หลังวันออกพรรษา พุทธศาสนิกชนได้ให้ความสำคัญกับเทศกาลกฐิน มีการถวายผ้ากฐินและบริวารกฐินมากมาย โดยเฉพาะบริวารที่เป็นตัวเงิน เพื่อนำไปทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงสืบไป เช่น สร้างพระอุโบสถ และการซ่อมแซมพระอุโบสถ คิดเป็นร้อยละ ๕๐ ของใบฎีกากฐินทั้งหมดที่ผู้เป็นเจ้าของกฐินได้นำไปทอดตามวัดต่างๆ ซึ่งส่วนมากมักจะเป็นวัดที่อยู่ต่างจังหวัด^{๖๐} ส่งผลให้วัดต่างๆ ได้มีโอกาสพัฒนา สร้างสิ่งที่ไม่เคยมีขึ้น ซึ่งการสร้างพระอุโบสถเท่ากับการส่งเสริมสนับสนุนให้พระสงฆ์ได้ประกอบสังฆกรรมตามวินัย นิยม อันจะเป็นการให้โอกาสแก่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติศาสนกิจอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ การสร้าง อุโบสถจึง นับว่ามีความสำคัญ^{๖๑}

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) และ พระราชปริยัติมุนี , ผศ.ดร. กล่าวตรงกันว่า “เป็นมหากุศล คือ เป็นบุญใหญ่ ได้พัฒนาวัด หาปัจจัยเพื่อนำไปสร้างโบสถ์ สร้างกุฏิ ~~เพิ่ม~~”^{๖๒} พระราชปริยัติกวี , ศ.ดร. กล่าวเพิ่มเติมว่า “การทอดกฐินเป็นช่องทางในการระดมทุน เรียกว่าปัจจัย ๔ ร่วมกัน คนเดียวทำไม่ได้ เพื่อถวายแก่พระสงฆ์ คือ นอกจากถวายผ้าแล้วก็มีบริวารมาก เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค มีเงินไว้บูรณปฏิสังขรณ์”^{๖๓} และศ.ดร.วัชร งามจิตระเจริญก็ได้กล่าวเช่นกันว่า “”เป็นการหาเงินมาใช้ในการก่อสร้างถาวรวัตถุในวัดและเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ในวัด”^{๖๔}

ศาสตราจารย์พิเศษ จ้านงค์ ทองประเสริฐ กล่าวว่า “ปัจจุบันเน้นที่เงินนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นทุนในการบูรณปฏิสังขรณ์ สร้างกุฏิ ศาลาการเปรียญ”^{๖๕} ผศ.รังษี สุทนธ์ ก็ได้กล่าวว่า “ได้

^{๕๙} สัมภาษณ์ ผศ.รังษี สุทนธ์, อาจารย์ประจำ สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๐} พระมหาบุญชิต ญาณส่วโรกฐิน, หน้า ๓๔.

^{๖๑} พระมหาบุญชิต ญาณส่วโรกฐิน, หน้า ๓๕.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมุนี ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๔} สัมภาษณ์ ศดร.วัชร งามจิตระเจริญ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๕} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จ้านงค์ ทองประเสริฐ , เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

ช่วยกันสร้างซ่อมแซมถาวรวัตถุใน พระพุทธศาสนา”^{๖๖} รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร กล่าวเพิ่มเติมว่า “ได้บำรุงเสนาสนะ”^{๖๗}

พระธรรมกิตติเมธี ดร. ได้อธิบายว่า “จัดหาบริวารภิกษุ เช่น เครื่องใช้สอย ไม้กวาด จอบ เสียม มีดพรวินต่างๆ รวมถึงเงิน เพราะเงินเป็นวัตถุอเนกประสงค์ ใช้ได้ทุกอย่างบางครั้งเจ้าภาพคิดไม่ถึง แต่วัตถุจำเป็นต้องใช้ และบริวารที่ญาติโยมนำมาถวายนั้น นำมาปิดกวาดทำความสะอาด รวมทั้งซ่อม บำรุง บูรณปฏิสังขรณ์ บางครั้งเจ้าภาพมีเงินมากก็สร้างถาวรวัตถุ เพื่อใช้สอยในพระศาสนา เช่น สร้างอุโบสถ เป็นสิ่งสำคัญทำให้เป็นพุทธศิลป์ เป็นที่เชิดหน้าชูตาในชุมชน คนผ่านไปมาได้เห็น แสดง ถึงน้ำใจอันงดงามของคนในหมู่บ้าน ซึ่งปกติวัดเป็นสมบัติสาธารณะ พระสงฆ์อยู่ก็เพื่อดูแลรักษา บำรุงสิ่งที่มียู้อยู่ให้ดีขึ้น จะสร้างใหม่ก็ สร้างต่อไป ทำให้ได้ใช้ประโยชน์ต่อไป ^{๖๘} พระราชสิทธิมนี วิ., ดร.กล่าวว่า “เป็นการช่วยเหลือวัด”^{๖๙} และ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์กล่าวว่า “เรื่องเงินที่เอาไป บูรณะ สร้าง บำรุงการศึกษา ค่าน้ำค่าไฟแก๊สวัด เป็นประโยชน์ทางอ้อม”^{๗๐}

สรุปว่า ศาสนสถาน เป็น ประโยชน์ทางอ้อมที่ได้จากการทอดกฐินในสังคม แต่เป็น สิ่งจำเป็นที่ต้องมีในพระพุทธศาสนา เพราะ วัดเป็นสถานที่อยู่ของพระสงฆ์ และใช้เป็น สถานที่อันควร แก่การทำหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ ทั้งในด้านการ เผยแผ่หลักคำสอนและพิธีกรรมในทาง พระพุทธศาสนาให้ดำรงสืบไป

๔) ศาสนบุคคล

วัดจำเป็นต้องมีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา เพื่อทำหน้าที่เผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า และ ยังคอยช่วยเหลือศาสนสถานอันเป็นสมบัติของพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาร่วม มั่นสร้าง ด้วยการทำบุญ ผ่านประเพณีการทอดกฐิน มีการถวายผ้ากฐินและบริวารกฐิน แก่พระสงฆ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น การส่งเสริมพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ให้ได้รับความสะดวกในเรื่องปัจจัย ๔ เพื่อทำหน้าที่เป็น เนื่อนาบุญที่ดีของพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระ พุทธศาสนา ด้วยการชี้แนะแนวทาง วิธี ปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ด้วยปัญญา เพื่อให้ได้รับความสุข และพ้นทุกข์ในที่สุด ซึ่งนับว่าเป็นการ ปฏิบัติตามหลักโศคาทิยะ^{๗๑} การถวายจตุปัจจัยไทยทานแก่พระภิกษุ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้น ถือได้ ว่าเป็นการสั่งสมบุญเพื่อเป็นต้นทุนของชีวิตต่อไป ดังที่ ศาสตราจารย์พิเศษ จ्ञำนงค์ ทองประเสริฐ

^{๖๖} สัมภาษณ์ ผศ.รังษี สุพนธ์ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๗} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร, อาจารย์ประจำ สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร., ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๐} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๗๑} ดูรายละเอียดใน อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๑/๖๔ – ๖๖.

กล่าวว่า “การทำบุญกับพระสงฆ์ ถือว่า พระสงฆ์เป็นเนื่อนาบุญที่ดีที่สุด เป็นผู้มีศีล ที่สำคัญพระสงฆ์ต้องมีศีลบริสุทธิ์ จึงเป็นนาบุญ”^{๗๒}

รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร กล่าวว่า “ประโยชน์ของทางทอดกฐินข้อหนึ่ง คือ ได้อนุเคราะห์พระสงฆ์”^{๗๓} และพระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. กล่าวเพิ่มเติมว่า “ทำให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสให้หลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับเรื่อง การบำเพ็ญบุญกับพุทธศาสนิกชนผู้มาทำบุญกฐิน คนทำมาหากินอย่างมากจะถวายเป็นสังฆทาน ใส่บาตร การทอดกฐินจึงถือเป็นโอกาสที่ได้ไปทำบุญพิเศษ”^{๗๔} ซึ่งผศ.รังษิสุทนต์ กล่าวว่า “เป็นการทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่เพื่อเป็นแสงสว่างทางปัญญาแก่ชาวไทย”^{๗๕}

สรุป ศาสนาบุคคล จึงหมายถึง พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ เป็นเนื่อนาบุญที่ดีของพุทธศาสนิกชน การอนุเคราะห์พระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ ที่เกิดจากการทอดกฐิน นับว่าเป็นผู้มีส่วนในการสนับสนุนส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาดำรงสืบไป ดังนั้น ศาสนบุคคล จึงเป็นองค์ประกอบ หนึ่งที่สำคัญของพระพุทธศาสนา

๕) ศาสนพิธี

ประเพณีการทอดกฐิน ชาวพุทธย่อมมีโอกาสสำคัญในการให้ทาน คือ จีวรในช่วงที่มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงที่เป็น “กาลทาน” คือ เทศกาลที่ชาวพุทธสามารถถวายจีวรได้อย่างเต็มที่ อันถือได้ว่าเป็นการทำหน้าที่ของชาวพุทธตามครรลองของพระธรรมวินัยได้^{๗๖} ซึ่งในการถวายจีวรหรือการทอดกฐิน ย่อมต้องมี พิธีการทางพระพุทธศาสนา ด้วยอาศัยพิธีกรรม ทำให้ผู้ถวายหรือผู้ทำบุญได้มีโอกาสในการทำความดี ด้วยการรักษาศีลและเจริญภาวนา มีการกล่าวคำถวายก่อนถวายทาน เรียกว่า เป็นที่ตั้งแห่งการทำความดี หรือบุญกิริยาวัตถุ เป็นเหตุให้เกิดความอัมไม มีความสุขที่เกิดจากบุญกฐิน นับว่า พิธีกรรมในการทอดกฐินเป็นบ่อเกิดแห่ง ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และมีความสามัคคี ที่จะทำให้งานบุญกฐินนี้ สำเร็จได้ด้วยดี สิ่งนี้ถือว่าเป็นประเพณีที่ดั่งามของคนในสังคมไทยที่ปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. กล่าวว่า “เป็นโอกาสได้ทำความดีด้วยการให้ทาน รักษาศีล และภาวนา เป็นบุญกิริยาวัตถุ บุญกฐินเป็นกาลทาน จำกัดด้วยเวลา และการทอดกฐินก็เป็น ๑ ในบุญประเพณี ๑๒ เป็นการทำบุญประจำปีตามประเพณี เพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้คนในสังคมอยู่

^{๗๒} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จ्ञำนงค์ ทองประเสริฐ , เลขานุการราชบัณฑิตยสถาน สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๗๓} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๕} สัมภาษณ์ ผศ.รังษิสุทนต์ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๖} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๙.

อย่างสงบ”^{๗๗} และพระราชสิทธิินี วิ.,ดร.ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “บุญกฐิน เพื่อการอุทิศบุญกฐิน แสดงความกตัญญู”^{๗๘}

สรุปได้ว่า ศาสนพิธี ในที่นี้หมายถึง พิธี การทอดกฐิน ซึ่งมีระเบียบพิธี การท าง พระพุทธศาสนา เป็นการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ด้วยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ของ พุทธศาสนิกชนผู้มาร่วมพิธีการทอดกฐิน ซึ่ง พิธีกรรมนับว่ามีผลต่อความเชื่อและศรัทธา ส่งผลเป็น อานิสงส์หรือผลบุญต่อผู้ปฏิบัติ และเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้กับญาติของตน อาจเป็น มารดา บิดา หรือมิตรสหายที่ได้จากนี้ไปแล้ว นับว่าเป็นกิจของคนดีที่ได้ทำหน้าที่และความรับผิดชอบตามหลักทศ ๖^{๗๙} จึงนับว่า ศาสนาพิธี ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่สืบไป และทำให้คน ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

กล่าวโดยสรุป ประโยชน์ของการทอดกฐินในสังคมไทย ทางด้านพระพุทธศาสนาทั้ง ๕ ประการข้างต้น ได้แก่ ศาสดา เปรียบได้กับมีพระพุทธเจ้าเป็นประธานในพิธี ศาสนธรรม คือ รักษา พระธรรมวินัย ศาสนสถานเกิดจากการรวบรวมปัจจัยที่เป็นตัวเงินร่วมถวายเป็นบริวารกฐิน ศาสนบุคคล คือพระสงฆ์ได้รับความอนุเคราะห์ด้วยปัจจัย ๔ และศาสนาพิธี คือ แนววิธีปฏิบัติในการทำพิธีทาง ศาสนา นับว่าเป็นองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้มั่นคง ซึ่งจะยัง ประโยชน์สุขแก่ประชาชนผู้มีศรัทธามั่นคงต่อพระพุทธศาสนา

๓.๕.๒ ประโยชน์ทางด้านสังคม

นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจน ถึงปัจจุบัน ประเพณีการทอดกฐินได้มีพัฒนาการที่ เปลี่ยนแปลงแยกเป็นประเภทและลักษณะต่างๆ เช่น กฐินพระราชทาน กฐินสามัคคี จุลกฐิน เป็นต้น ซึ่งในการทอดกฐินนั้น นอกจากการถวายผ้ากฐินแล้ว ยังมีบริวารอื่นอีกมากมาย โดยเฉพาะปัจจัยที่ เป็นตัวเงิน สามารถนำไปสู่การพัฒนาทั้ง เพื่อการท านบำรุงพระพุทธศาสนา และเพื่อการ สาธารณประโยชน์ต่างๆ นับว่าเป็นการทำบุญผ่านประเพณีการทอดกฐินของผู้มีศรัทธาใน พระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม ดังนี้

๑) สร้างโอกาสการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น

ในการทอดกฐินประจำปีของพุทธศาสนิกชน ซึ่งปัจจุบันมี การนำกฐินไปทอดยังวัดที่อยู่ ต่างถิ่น เช่น การนำกฐินจากกรุงเทพมหานครไปทอดกฐินยังวัดใดวัดหนึ่งที่ตนศรัทธาในภาคอีสาน หรือ ภาคใดภาคหนึ่งของประเทศไทย ย่อมก่อให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ พร้อมกับการถ ้าเอน ให้แก่กัน ตัวอย่างที่เห็นชัดคือ วัฒนธรรมการร ับประทานอาหาร เช่น อาหารภาคอีสานหลายชนิด ได้แก่ ลาบ น้ำตก น้ำพริกปลาร้า ที่ชาวบ้านนำมาเลี้ยงต้อนรับคณะกฐิน ซึ่งก่อนหน้านี้ชาวกรุงเทพฯไม่ มีใครรับประทานกัน บางครั้งยังดูหมิ่นดูแคลนวัฒนธรรมภาคอีสาน แต่ปัจจุบันลาบ น้ำตก น้ำพริก

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิินี วิ.,ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๙} ดุราละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖ – ๒๗๔/๒๑๒ – ๒๑๘.

ปลาร้า กลับเป็นที่นิยมรับประทานกันตามภัตตาคารหรูๆ หรือตามร้านอาหารต่างๆ ทั่วกรุงเทพมหานคร และยังมีราคาแพง^{๘๐}

นอกจากนี้ ยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณคดี วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น หัตถกรรมพื้นบ้าน โดยภาคเหนือมีการแกะสลักไม้สักทองเป็นรูปทรงต่างๆ การทอผ้า เป็นต้น ทำรายได้ให้กับท้องถิ่น เป็นอันมาก ภาคอีสาน มีการทอผ้าลายขิด ภาคกลางมีการทำหัวโขน และภาคใต้มีการทอเสื่อกระจูด การทำกระเปาะจากยาลิเหา^{๘๑}

การได้เรียนรู้วัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น ถือว่าเป็นโอกาสที่จะได้รับประโยชน์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และเมื่อได้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ย่อมทำให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมของตนเองได้อย่างกลมกลืน เช่น การเรียนรู้วัฒนธรรมอาหารภาคอีสาน โดยเฉพาะลาบ ส้มตำ ปลาร้า ปัจจุบันเป็นอาหารนิยมของคนกรุงเทพฯ ทำให้คนอีสานส่วนหนึ่งเปิดร้านค้าจำหน่ายอาหารประเภทดังกล่าว และแม้แต่คนกรุงเทพฯ ที่สนใจอาหารประเภทนี้ ก็ได้เปิดร้านค้าจำหน่ายเช่นกัน จึงนับว่าประเพณีการทอดกฐิน เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในสังคม

๒) เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น

เนื่องจากการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน นอกจากการถวายผ้ากฐินที่เป็นหัวใจของการทอดกฐินแล้ว ยังมีบริวารกฐินอีกมากมาย โดยปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบขององค์กฐิน เช่น ผ้ากฐิน เครื่องบริวารต่างๆ ฯลฯ สามารถหาซื้อได้ตามร้านค้าที่มีจำหน่าย ทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินในเทศกาลทอดกฐินแต่ละปี อีกทั้งยังเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับผู้รับจ้างที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการทอดกฐิน เช่น ค่าจ้างเหมารถไปทอดกฐิน ค่าจ้างแรงงานสร้างหรือซ่อมแซมศาสนาวัด เป็นต้น

เทศกาลกฐิน ยังนำมาซึ่งรายได้ของชุมชนในท้องถิ่น เช่น การทอผ้าไหมภาคอีสานในหลายๆ พื้นที่ เมื่อชาวบ้านว่างจากการทำนาทำไร่ ก็จะทำการทอผ้าเพื่อใช้เองหรือ ขายเพื่อหารายได้พิเศษ พอชาวบ้านทราบข่าวจะมีกฐินไปทอดที่วัด ก็จะนำเอาสิ่งเหล่านี้ไปวางขาย หรือบางรายถึงขนาดมีการติดต่อขอเป็นตัวแทนจำหน่ายไปตั้งขายในร้านของตนเอง^{๘๒}

นอกจากนี้ ประเพณีการทอดในสังคมไทยปัจจุบัน นิยมการทอดกฐินเพื่่มุ่งการท่องเที่ยว หลังจากที่ได้ทอดกฐินเสร็จแล้ว ซึ่งอาจมีจุดประสงค์จะเที่ยวชมหรือกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา หรือตามสถานที่ต่างๆ เพื่อความสวยงาม ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น สามารถมีรายได้ทั้งจากค่าบริการสถานที่ และการหาซื้อของที่ระลึกต่างๆ เป็นต้น

จากที่กล่าวแล้วถึงประเพณีการทอดกฐิน ในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจให้ดีขึ้นได้ช่องทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องตรงกับ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร กล่าวว่า “การทอดกฐินสามารถแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ทำให้เงินกระจายสู่ท้องถิ่น”^{๘๓} โดยเฉพาะ

^{๘๐} พระสิริวุฒิเมธี (จำปี พงไทยสง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกฐินในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์ ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๗๔.

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^{๘๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔, ๗๖.

^{๘๓} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

พุทธศาสนิกชนที่เชื่อมั่นในอานิสงส์ของบุญกฐินว่า มีผลบุญมาก จึงทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินในชุมชน เมื่อคนในชุมชนมีรายได้ย่อมมีความเป็นอยู่ที่ดี สังคมก็อยู่เป็นสุข

๓) ความสามัคคี

ประเพณีการทอดกฐิน เป็นการแสดงออกซึ่งความสามัคคีของฝ่ายทายกผู้ศรัทธาในการนำองค์กฐินและบริวารกฐิน ที่ได้จากการชักชวนและรวบรวมปัจจัยต่างๆ โดยเฉพาะตัวเงิน เพื่อนำไปทำกิจกรรมกฐินตามวัตถุประสงค์ให้สำเร็จ และฝ่ายพระสงฆ์ต้องมีความสามัคคีในกิจพิธีของสงฆ์เกี่ยวกับกฐินตามพุทธานุญาต จึงจะทำให้พิธีการทอดกฐินสำเร็จเป็นกฐินได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกันด้วยความสามัคคี

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า กฐินเป็นสังคมประชาธิปไตย อันเนื่องมาจากว่า การกรานกฐิน ซึ่งเป็นแกนของกฐินนั้น บังคับถึงความหมายนี้ และในกิจกรรมประชาธิปไตยนี้ ท่านเน้นความหมายที่สำคัญๆ คือ ความมีส่วนร่วมที่มีลักษณะเป็นความร่วมมือ ความร่วมมือนี้เป็นไปด้วยความสามัคคี พร้อมเพรียง ร่วมแรง ร่วมใจกัน และความร่วมแรงร่วมใจนั้น แสดงออกในการให้และการกระทำเพื่อผู้อื่น^{๘๔}

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. กล่าวว่า “ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน บุญกฐินเป็นกาลทาน จำกัดด้วยเวลา เป็นบุญพิเศษ เปิดโอกาสให้มาทำบุญร่วมกันตามประเพณีของพุทธศาสนิกชนในภูมิภาคนี้ทั้งหมด”^{๘๕} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) และพระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร. กล่าวตรงกันว่า “ได้สร้างความสามัคคี”^{๘๖}

ศาสตราจารย์พิเศษ จ्ञานงค์ ทองประเสริฐ กล่าวว่า “ประโยชน์เพื่อความสมัครสมานสามัคคี”^{๘๗} รศ.ดร.สมิทธิพล เนตร นิมิตร กล่าวเพิ่มเติมว่า “สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในท้องถิ่น”^{๘๘} และ พระราชสิทธิมุนี วิ.ดร.กล่าวอีกว่า “บุญกฐิน ทำให้เกิดความสามัคคีในตระกูล เพื่อนและขยายออกไปสู่ชนบท”^{๘๙}

สรุปได้ว่า ความสามัคคี มีความสำคัญต่อความสำเร็จในกิจกรรมกฐินตามประเพณี และเนื่องจากกฐินเป็นกาลทาน มีจำกัดด้วยระยะเวลาภายใน ๑ เดือนหลังวันออกพรรษา ดังนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันด้วยความสามัคคีของคนในสังคมเดียวกัน คือ สังคมของพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธา คือ ฝ่ายผู้ทอด ทั้งคนในครอบครัว มิตรสหาย คนในชุมชนและนอกพื้นที่ รวมถึงสังคมสงฆ์ฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับกฐิน เพื่อให้กิจกรรมกฐินสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ตามพรณัย

^{๘๔} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), *กระแสธรรม เพื่อชีวิตและสังคม*, (นนทบุรี : กองทุนวัฒนธรรม, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖ – ๓๗.

^{๘๕} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๖} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมุนี ผศ.ดร. ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๘๗} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จ्ञานงค์ ทองประเสริฐ , ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๘๘} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๙} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมุนี วิ.ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

จากที่กล่าวแล้วถึงประโยชน์ทางด้านสังคมดังกล่าวข้างต้น คือ ๑) สร้างโอกาสการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมของตนเองได้อย่างกลมกลืน และยังสามารถนำมาซึ่งการสร้างรายได้ให้กับคนในสังคม ๒) เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น เกิดจากการซื้อขายปัจจัยต่างๆ ประกอบองค์ฐาน มีการจ้างงาน การจำหน่ายสินค้า ของที่ระลึก และการท่องเที่ยว ๓) ความสามัคคี ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันทำให้กิจกรรมชุมชนสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ตามพรณีย์ ทั้งฝ่ายผู้ทอดและฝ่ายพระสงฆ์ ซึ่งเป็นวิธีการอยู่ร่วมกันของวิถีประชาธิปไตย ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย จึงเป็นกิจกรรมกฐินที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทย ให้สามารถพัฒนาวิถีชีวิตของคนในสังคมและมีความสุขได้

ดังนั้น ประโยชน์ของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย เป็นการขยายประโยชน์จากบริวารกฐิน พิจารณาได้จากประโยชน์ ทางด้านพระพุทธศาสนา และประโยชน์ ทางด้านสังคม ซึ่งประโยชน์ทั้งสองด้านมีความเกี่ยวเนื่องกัน เพราะการทอดกฐินเป็นเทศกาลหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนให้เกิดปัญญาในการทำหน้าที่ปกป้องและรักษาพระพุทธศาสนา มีศาสนา ศาสนธรรม ศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธี ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยังส่งผลให้คนในสังคมมีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีเศรษฐกิจดี มีความสามัคคี ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

๓.๖ ปัญหาของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย

เนื่องจากประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน มีพัฒนาการ ที่ทำให้กฐินเบี่ยงเบนไปจากหลักการเดิม ที่ให้ความสำคัญกับผ้าผืนเดียว ทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ ผลัดเปลี่ยนแทนผืนเก่าที่ชำรุด หลังวันออกพรรษาแล้วผ่านพิธีการกรานกฐินตามพุทธานุญาต คือ ให้รับผ้า แล้วกรานกฐินให้ถูกต้องตามบัญญัติในเรื่องกฐิน ทำให้ได้อานิสงส์กฐิน มาในสังคมปัจจุบันการทอดกฐิน กลายเป็นประเพณีนิยมที่ให้ความสำคัญกับ ปัจจัยที่เป็นตัวเงินมากกว่า ส่วนผ้ากฐินสามารถหาซื้อได้ง่ายตามร้านค้าที่มีจำหน่าย และเป็นผ้าไตรจีวรสำเร็จรูป พระสงฆ์จึงไม่ขาดแคลนในเรื่องผ้านุ่งห่ม ความเบี่ยงเบนนี้ได้ส่งผลเป็นปัญหาของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ดังนี้

๑) การเพิ่มขึ้นของกฐินตกค้าง เนื่องจาก ปัจจุบันการทอดกฐินจะจัดขึ้นตามความนิยม ด้วยจุดปัจจัยเป็นสำคัญเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ผู้มีกำลังทรัพย์น้อยมีอาจเป็นเจ้าของทอดกฐินได้ ความนิยมเช่นนี้จะเป็นตัวกำหนดตั้งเขตบุญกฐินตามวัดต่างๆ เอาไว้ด้ว ยยอดจุดปัจจัยที่สูงหรือจำนวนมาก กลายเป็นความนิยมหรือความรู้สึกที่ขวางกั้นหนทางแห่งการทำบุญทอดกฐินของพุทธศาสนิกชนเสียเอง^{๙๐}

๒) ปัจจุบันการทอดกฐินมีการเบี่ยงเบนไปจากวัตถุประสงค์เดิม และก่อให้เกิดความลำบากใจแก่ผู้ร่วมทำบุญเป็นอย่างมาก เพราะมักมีการเรียกร้อยกันอยู่ ่างพร้าเพรื่อ และหลายแห่งหลายคนถูกขอร้องแถมบังคับให้ร่วมทำบุญ ทำให้เทศกาลกฐินกลายเป็นการทำบุญที่หลายคนเบือนหน้าหนี^{๙๑}

^{๙๐} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *ความรู้เรื่องกฐิน*, หน้า ๕๑.

^{๙๑} กรมส่งเสริมและวัฒนธรรม, “ประเพณีทอดกฐินและผ้าป่า”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

<http://www1.culture.go.th/subculture3/images/stories/Artist/Vansoomkran/picture/10/10.2katinphapa.pdf> [๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

กลายเป็นความเสื่อมศรัทธา สอดคล้องกับ พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร. กล่าวว่า “มีการเรียไรเงิน ทำให้เสื่อมศรัทธา อาจทำบุญด้วยความไม่เต็มใจ”^{๙๒}

๓) เป็นช่องทางหาผลประโยชน์ ซึ่งเกิดจาก ทั้งพระและคนที่ปลอมเป็นพระ เทียบออกเรียไรไปในสถานที่ต่างๆ หลายรูปแบบ สร้างความเดือดร้อนรำคาญให้เกิดแก่คนที่ได้พบเห็น^{๙๓}

๔) ผิดพระวินัย โดยเจ้าอาวาสวัดหรือพระที่อยู่พรรษาไปพูดขอภิกษุเอง^{๙๔}

๕) เกิดอุบัติเหตุ เพราะความเร่งรีบ เนื่องจากการทอดกฐินเป็นช่วงเวลาเดียวกัน^{๙๕} ซึ่งมีการศึกษาพบว่า สาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุส่วนใหญ่ เกิดจากพฤติกรรมของผู้ขับขี่ ทั้งความไม่พร้อมของสภาพร่างกาย ความประมาท และไม่ชำนาญเส้นทาง เพราะเป็นช่วงที่ประชาชนมักเดินทางไปทอดกฐินตามวัดแถบต่างจังหวัดด้วยรถโดยสาร รพ.ประจำทาง รถตู้โดยสารหรือรถส่วนตัว ทำให้ถนนในเส้นทางสายต่าง ๆ มีการจราจรคับคั่ง ประกอบกับการขับรยะทางไกลเป็นเวลานาน ๆ อาจทำให้ผู้ขับขี่อ่อนล้า จนเกิดการหลับใน จึงมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุทางถนนสูงขึ้น^{๙๖}

๖) เสียภาพลักษณ์ของประเพณีการทอดกฐินของไทย มีการดื่มเหล้าเมายา ทำให้เกิด การทะเลาะวิวาท^{๙๗}

๗) ค่านิยมวัดศรัทธาบุญกฐินจากตัวเงิน เนื่องจากการทอดกฐิน ในสังคมไทยปัจจุบัน เรื่องผ้าไม่จำเป็น ความจำเป็นอยู่ที่เงินในการทอดกฐิน ไม่ได้ให้ความสำคัญที่ผ้า ผ้า กฐินเป็นเพียงสังฆกรรมตามประเพณี หลักการคือ เงินที่ต้อง การ ถ้าเจ้าภาพมีทรัพย์ไปถวายวัดนั้นก็ไ้เงิน มาก เป็นเครื่องวัดศรัทธา^{๙๘}

พิจารณาได้ว่า ปัญหาจากการทอดกฐิน ดังกล่าว ข้างต้น ส่วนใหญ่มีสาเหตุ มาจากความเบี่ยงเบนของหลักการในเรื่องกฐิน ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เป็นตัวเงินมากกว่า ทำให้ พระสงฆ์มีพฤติกรรมในการหากฐิน เอง อาจมีสาเหตุมาจากความรู้หรือไม่รู้พระวินัย ซึ่งพระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวว่า “ญาติโยมไม่รู้พระวินัย พระก็ไม่รู้มีมาก ประเพณีที่ถูกต้องเลยเบาบางไป”^{๙๙} และการเรียไรเงินบริจาคน เพื่อรวบรวมเป็นบริวารกฐินนั้น หากชักชวนผู้มีศรัทธาบ่อย จะเป็น การสร้างความลำบากใจให้เกิดขึ้น จนอาจกลายเป็นความไม่เข้าใจและเสื่อมศรัทธา ที่จะทำบุญในพระพุทธานุสสาต่อไป ส่วน บุญกฐินที่มุ่งตัวเงินมากๆ ทำให้ชาวพุทธที่มีศรัทธาแต่มีทรัพย์น้อย ไม่กล้า จงเป็นเจ้าภาพกฐิน ส่งผลให้วัดบางวัดกลายเป็นกฐินตกค้าง ทั้งพระสงฆ์และญาติโยมก็ไม่ได้อันสงส

^{๙๒} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๓} เพิ่มศักดิ์ เพิ่มพูน ประเพณีการทำบุญทอดกฐิน (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๗), หน้า ๘๒.

^{๙๔} สัมภาษณ์พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๕} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๖} อนุชา โมกขะเวส, “อุบัติเหตุช่วงทอดกฐิน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.thaihealth.or.th/Content/> [๑๓ เมษายน ๒๕๖๐].

^{๙๗} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จ्ञานงค์ ทองประเสริฐ ๕ มีนาคม ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมนี ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๙๘} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนต์รี สิริโรจนานันท์ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๙๙} สัมภาษณ์พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

จากบุญกฐินเช่นกัน และยังส่งผลให้เกิดค่านิยมวัดศรัทธาด้วยเงินที่มีจำนวนมากๆ เป็นเกณฑ์วัด ซึ่งจะส่งผลให้เยาวชนรุ่นต่อไปที่ไม่เข้าใจในเรื่องกฐิน มีท่าทีปฏิบัติในการทำบุญกฐินเช่นนี้สืบไป และอาจทำให้พระสงฆ์ ขาดคุณธรรมตามหลักมกน้อยสันโดษในลาภที่ได้จำ กบุญกฐินเกินความจำเป็น รวมถึงกิจกรรมกฐินที่เป็นช่องทางให้เกิดการคดโกงและอบายมุข ส่งผลเป็นปัญหาต่อภาพลักษณ์ของวัฒนธรรม ประเพณีการทอดกฐินของชาวพุทธไทย

๓.๗ สรุป

จากการศึกษาในประเด็นของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยดังกล่าวแล้วในข้างต้น ได้แก่ พัฒนาการของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินในยุคปัจจุบัน ประเภทและลักษณะของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย การดำเนินการทอดกฐิน และประโยชน์ของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยพอสรุปได้ดังนี้

พัฒนาการของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในสมัยสุโขทัย อยุธยา กรุงธนบุรี และเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การทอดกฐินได้กลายเป็นประเพณีของบ้านเมืองเป็นการทำบุญในพระพุทธศาสนา ปัจจุบันได้ถูกจัดไว้อยู่ในหมวดทานพิธี เป็นเรื่องการถวายผ้ากฐิน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ได้บัญญัติวิธีการทอดกฐินไว้เป็นแบบแผน มีพิธีการของกฐิน ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าภาพทำพิธีทอดกฐิน และฝ่ายพระสงฆ์ทำพิธีกรานกฐิน

วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินในยุคปัจจุบัน นอกจากเป็นการถวาย ผ้ากฐินจีวรสำเร็จรูปเป็นไตรจีวรแล้ว ยังมีบริวารกฐินอื่นอีกมากมายที่สำคัญคือ บริวารกฐินที่เป็นตัวเงิน กลายเป็นตัวกำหนดวัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน ซึ่งเป็นค่านิยมของ การทอดกฐินใน สังคมไทย ถึงแม้ว่าจะเป็นภาระลดความสำคัญของวัตถุประสงค์เดิม แต่ก็เพื่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไป

ประเภทและลักษณะของประเพณีการทอด กฐินในสังคมไทย ที่ปฏิบัติสืบมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มี ๒ ประเภทหลัก คือ พระกฐินหลวงและกฐินราษฎร์ มีลักษณะของการทอดกฐิน ๒ อย่าง คือ ทำอย่างง่าย หรือที่เรียกว่า มหากฐิน เพราะเป็นการถวายผ้ากฐินสำเร็จรูปพร้อมบริวารมากมาย สามารถจัดหาได้อย่างสะดวก มีเวลาใน การเตรียมความพร้อม ก่อนถึงกำหนดวันทอดกฐิน และทำอย่างยาก หรือที่เรียกว่า จุลกฐิน เพราะเป็นกฐินที่ต้องจัดทำให้เสร็จภายในวันเดียว ตั้งแต่ผลิตผ้ากฐินด้วยมือ จนเสร็จเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ให้ภิกษุองค์ครองได้ กรานกฐินตามพระวินัยต่อไป ปัจจุบันมีผู้ทำจุลกฐินน้อย ซึ่งทั้งประเภทและลักษณะของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย นับเป็นรูปแบบของการทอดกฐินที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

การดำเนินการทอดกฐิน เริ่มตั้งแต่การจองกฐิน และการนำกฐินไปทอด ทั้งที่เป็นกฐินพระราชทานและกฐินราษฎร์ โดยกฐินพระราชทาน มีพิธีการตามราชประเพณีกำหนดโดยกรมการศาสนา จะทำพิธีในพระอุโบสถจนเสร็จพิธีแล้วกฐินราษฎร์นั้นเกิดจากความศรัทธาของประชาชนทั่วไป อาจมีหลายเจ้าภาพมาร่วมกัน เรียกว่า กฐินสามัคคี มีกิจกรรมที่เน้นในเรื่องความสนุกสนานรื่นเริง มีขั้นตอนในการทอดถวาย และ พิธีกรรมฝ่ายสงฆ์ที่เรียกว่า การกรานกฐิน เช่นเดียวกัน ถ้าเป็นจุลกฐินเมื่อพระสงฆ์ทำพิธีอุปโลภณ์และการสวดญัตติทุติยกรรมแล้ว ผู้ถวายอาจอยู่ช่วยพระสงฆ์ทำจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ให้เสร็จก่อนก็ได้ดังเช่น จุลกฐิน เมื่อคณะเจ้าภาพได้ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์

แล้ว และประกาศยอดจำ นวนเงินที่ได้บริจาค เพื่อถวายพระภิกษุสามเณรและถวายบำรุงวัด หรือ สมทบการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่างๆ ของวัดแล้ว พระ ภิกษุ สงฆ์ และผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายได้ทราบและอนุโมทนาโดยทั่วกัน ผู้ถวายทั้งหมดตั้งใจกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล รับพร กราบพระรัตนตรัย เป็นเสร็จพิธีการทอดกฐิน

ประโยชน์ของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย เป็นการขยายประโยชน์จากบริวารกฐินพิจารณาได้จากประโยชน์ทางด้านพระพุทธศาสนา และประโยชน์ทางด้านสังคม ซึ่งประโยชน์ทั้งสองด้านมีความเกี่ยวเนื่องกัน เพราะการทอดกฐินเป็นเทศกาลหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนให้เกิดปัญญาในการทำหน้าที่ปกป้องและรักษาพระพุทธศาสนา มีศาสนา ศาสนธรรม ศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธี ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยังส่งผลให้คนในสังคมมีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีเศรษฐกิจดี มีความสามัคคี ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ปัญหาจากการทอดกฐินในสังคมไทย ส่วนใหญ่มีสาเหตุจากความเปี่ยงเบนของหลักการในเรื่องกฐิน ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เป็นตัวเงินมากกว่า ทำให้ พระสงฆ์มีพฤติกรรมในการหากฐินเอง การเรียไรเงินบริจาค หากชักชวนผู้มีศรัทธาบ่อย ย่อมสร้างความลำบากใจ จนอาจกลายเป็นความไม่เข้าใจและเสื่อมศรัทธาที่จะทำบุญในพระพุทธศาสนาต่อไป ส่วน บุญกฐินที่มุ่งตัวเงินมากๆ ก็จะเป็นสาเหตุให้วัดบางวัดเป็นกฐินตกค้าง และกลายเป็นเกณฑ์วัดศรัทธาบุญกฐินด้วยตัวเงิน แม้กิจกรรมกฐินก็เป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้เกิดกามคุณและอบายมุข ซึ่งส่งผลเป็นปัญหาต่อภาพลักษณ์ของวัฒนธรรม ประเพณีการทอดกฐินของชาวพุทธไทย

บทที่ ๔

รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย

นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน การทอดกฐินในสังคมไทย ได้กลายเป็น ประเพณี ของ บ้านเมือง ชาวพุทธไทยส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับการทำบุญกฐินหลังวันออกพรรษาของทุกปี มี ทั้งกฐินหลวง และกฐินราษฎร์ จัดอยู่ในหมวดทานพิธี ซึ่งมีพิธีกรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ เกี่ยวข้องกับพุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน ในบทนี้จะได้ศึกษาในประเด็น เปรียบเทียบหลักการทอดกฐินใน สมัยพุทธกาลกับในสังคมไทย ปัจจุบัน ข้อดีและข้อควรพัฒนาของการทอดกฐินในสังคมไทย ปัจจุบัน แนวทางพัฒนาการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน และรูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย โดย การศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ ซึ่งจะได้นำเสนอในประเด็นดังกล่าวต่อไป ดังนี้

๔.๑ เปรียบเทียบหลักการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน

การทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทย ปัจจุบัน หากพิจารณาจากความหมายแล้ว ในสมัยพุทธกาลคือ พิธีกรรมของสงฆ์ในการกรานกฐิน ส่วนในสังคมไทยนั้น คือ พิธีกรรมในการถวายผ้า กฐินพร้อมบริวารแก่พระสงฆ์ เพื่อสงฆ์นำไปผ่านพิธีการกรานกฐินตามพระวินัยบัญญัติ ในสมัย พุทธกาลเรื่องกฐินเป็นกิจของสงฆ์ ฝ่ายเดียว แต่ในสมัยปัจจุบันหรือในสังคมไทยเกี่ยวข้องกัน ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ถวายหรือผู้ศรัทธาจะเป็นคฤหัสถ์หรือภิกษุสามเณรก็ได้ และฝ่ายผู้รับ คือ พระสงฆ์ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการทอดกฐินเป็นประเพณีที่มีพัฒนาการทำให้หลักการทอดกฐินเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

๔.๑.๑ วัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน

การทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นกาลทานที่จำกัดด้วยระยะเวลา ภายใน ๑ เดือน หลังวันออกพรรษา ด้วยการถวายผ้ากฐินกับพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน ซึ่ง ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีของชาวพุทธไทย แต่เนื่องจากกฐินมีพัฒนาการที่เกิดจากกระแส นิยมภายใต้ระบบเศรษฐกิจ จทุนนิยม ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตที่มุ่งแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวก จากวัตถุ ที่มาควบคู่กับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้การแสวงหาปัจจัยต่างๆ เพื่อประกอบเป็น องค์กรกฐินมีความสะดวกและง่ายยิ่งขึ้น และยังเป็นที่มาของวัตถุประสงค์ของการทอดกฐินมีส่วนที่เหมือน และต่างกัน ซึ่งพอสรุปได้จากการศึกษาเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑) ความเหมือนของวัตถุประสงค์

เนื่องจากการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน แม้จะมีพัฒนาการที่ทำให้เรื่องกฐินมีกิจกรรม ต่างๆ ที่ขยายเพิ่มขึ้นไปจากสมัยพุทธกาล แต่วัตถุประสงค์หลักอันเป็นสาระสำคัญของการทอดกฐิน ใน

สมัยพุทธกาล คือ พุทธาณุญาตให้ภิกษุอยู่จำพรรษาแล้ว กรานกฐิน^๑ คือ อนุญาตให้ภิกษุรับผ้ากฐินเพียงผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน เพื่อนำไปทำเป็นจีวรผืนใหม่ไว้ใช้สอยแทนผืนเก่าที่ชำรุด หลังจากวันออกพรรษาแล้ว มีกำหนดระยะเวลาภายใน ๑ เดือน ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ และเป็นจีวรที่สำเร็จได้ด้วยความสามารถของหมู่สงฆ์ช่วยกันทำให้เสร็จภายในวันเดียว แล้วมอบให้ภิกษุผู้กราน ผ่านพิธีการกรานกฐิน ทำให้ได้รับอานิสงส์กฐิน พร้อมกันทั้งภิกษุผู้กรานและภิกษุผู้ร่วมอนุโมทนา นับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้สงฆ์ได้มีจีวรใหม่ไว้ใช้สอย ได้สร้างความสามัคคีของสงฆ์ภายในวัดเดียวกัน และได้อานิสงส์กฐิน ๕ ประการ^๒ รวมทั้งได้ขยายเขตจีวรกาลออกไปอีก ๔ เดือน อานิสงส์ดังกล่าวนี้จะสิ้นสุดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ซึ่งนับว่าเป็นสาระสำคัญของวัตถุประสงค์ในการทอดกฐินที่มีมาแต่เดิม แม้ในสังคมไทยปัจจุบันที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมมาจากสมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนเป็นประเพณีนั้น ก็คงรักษาวัตถุประสงค์เดิมนี้อยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีการทอดกฐินในลักษณะจุลฐิน

พระราชสิทธิมนี วิ .,ดร. และ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิต กล่าว สอดคล้องตรงกัน ว่า “วัตถุประสงค์เหมือนกัน เป็นเรื่องของผ้าจีวรเพื่อสงเคราะห์พระสงฆ์”^๓ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. กล่าวเพิ่มเติมว่า “เหมือนกัน คือ เพื่อจัดหาผ้าไตรจีวรให้พระสงฆ์ ที่มีจีวรทรุดโทรม จัดหาให้รูปใดรูปหนึ่งที่ควรถวาย”^๔ และ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ กล่าวอีกว่า “เลือกพระที่มีผ้าจีวรเก่าที่สุด ถ้าไม่มีให้เลือกพระที่มีพรรษามาก ในอดีตผ้าหยาบเลยกำหนดเป็นกฐิน เป็นสังฆ กรรมเพื่อให้พระสงฆ์ได้รับอานิสงส์กฐิน”^๕

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) และพระราชปริยัติมนี, ผศ.ดร. กล่าวตรงกันว่า “เหมือนกันเพื่อสงเคราะห์พระสงฆ์ให้ได้ผ้า ให้ได้อานิสงส์ มีความสามัคคี ผลที่ได้รับของกฐินเป็นบุญใหญ่ ทำแล้วผู้ทำก็ได้ ผู้รับก็ได้ ผ้ากฐินมีผืนเดียวให้กับองค์ที่ดี ที่สุด สมัยพุทธกาลให้ขยายเวลาแสวงหาผ้า เป็นอานิสงส์ทำให้องค์ครองผ้า”^๖

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ที่เหมือนกัน คือ มุ่งประโยชน์ในเรื่องผ้าจีวร อานิสงส์กฐิน และการสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ อีกทั้งเป็นเครื่องมือวัดพระดีที่สมควรเป็นองค์ครองกฐิน ซึ่ง พระธรรม

^๑ ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๕ - ๑๔๖.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

^๓ สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิต อาจารย์ประจำ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี,ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๕ สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมนี ผศ.ดร., คณบดีพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

กิตติเมธี, ดร. ได้กล่าว ว่า “วัตถุประสงค์เดิมยังมีอยู่” แสดงให้เห็นว่าแม้กฐินจะมีพัฒนาการแต่ก็ยังคงรักษาพุทธบัญญัติในเรื่องกฐินสืบมาจนถึงปัจจุบัน

๒) ความต่างของวัตถุประสงค์

แม้วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินที่มีความเหมือนกัน คือ การถวายผ้ากฐินแก่พระสงฆ์ สร้างความสามัคคี และได้ทานิสงส์กฐิน เป็นการทำบุญ ทำให้ผู้ทำได้บุญ ผู้รับก็ได้ เป็นการสงเคราะห์พระสงฆ์ แต่เนื่องจากปัจจุบันผ้าไตรจีวร หาซื้อง่าย ตามร้านค้าจำหน่าย เป็นจีวรสำเร็จรูป หรือแม้สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อประโยชน์ใช้สอย ของพระสงฆ์ก็ง่ายต่อการแสวงหา โดยมีเงินเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนได้สะดวกและรวดเร็วที่สุด ด้วยเหตุนี้ ทำให้วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับการระดมทุนที่เป็นตัวเงิน เพื่อนำไปใช้สอยเพื่อประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการทอดกฐินทำให้วัตถุประสงค์หลักที่มีมาแต่เดิมคือ ผ้ากฐิน กลายเป็นวัตถุประสงค์รอง ซึ่งนับว่าเป็นความแตกต่างของวัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. และ พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร. กล่าวว่า “ต่างกัน คือ ปัจจุบันจัดหาปัจจัย ๔ คือ บริวารกฐิน เป็นเงินและปัจจัยอื่น เพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาวัด”^{๘๗} เช่นเดียวกับ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่า “วัตถุประสงค์ต่างกัน คือ เพื่อพัฒนาวัด”^{๘๘} ซึ่ง ผศ.รังษี สุทนธ์ อธิบายว่า “ครั้งพุทธกาล เป็นกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่ดำเนินการโดยพระสงฆ์จนผ้ากฐินสำเร็จเป็นจีวรให้หมู่สงฆ์ มุ่งความสามัคคี และเพื่อให้พระสงฆ์ที่มีจีวรหมู่สงฆ์ชำรุดมีจีวรใหม่ผลัดเปลี่ยน การทอดกฐินในสังคมเป็นเพียงพิธีกรรมที่พัฒนามาเป็นประเพณี เรียกกันว่า กฐินสามัคคี เป็นความสามัคคีใน การทำบุญกฐิน มุ่งบริวารกฐิน คือ สิ่งของที่สำคัญ คือ เงิน ที่จะนำมาใช้สร้างถาวรวัตถุ บูรณะซ่อมแซมที่พักอาศัย คือ กุฏิ วิหารที่ทรุดโทรม มิได้ มุ่งผลัดเปลี่ยนจีวรเก่า เพราะพระสงฆ์ท่านมีจีวรลาภมา”^{๘๙}

พระราชสิทธิมุนี วิ.ดร. กล่าวเพิ่มเติมว่า “ในสมัยพุทธกาลผ้าหยากร คนที่จะทอดกฐินต้องมีศรัทธาจริงๆ มีผ้าผืนเดียว ไม่มีผ้าสำเร็จรูป สงฆ์จะพิจารณาให้ตามสมควร ปัจจุบันเป้าหมายเปลี่ยนไปตามความต้องการ เป็นการทอดกฐินเพื่อเอาบริวารไปใช้ เช่น อาจเป็นคอมพิวเตอร์ ค่าน้ำ ค่าไฟ ช่วยเหลือในสิ่งที่วัดหรือโรงเรียนขาดแคลน เป็นการพัฒนา สังคม ต้องรู้ว่าผ้าป่าเป็นเรื่องสาธารณกุศล กฐินเป็นเรื่องของผ้า”^{๙๐}

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร., เจ้าคณะภาค ๑๖, ๑๗, ๑๘ ธรรมยุต วัดราชาธิวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐,

^{๘๘} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๘๙} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมุนี ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๙๐} สัมภาษณ์ ผศ.รังษี สุทนธ์ อาจารย์ประจำ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๑} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมุนี วิ.ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร กล่าวว่า “สังคมไทยปัจจุบันทอดกฐินมุ่งจตุปัจจัย(บำรุงวัด)”^{๑๒} และ ศ.ดร. วัชรระ งามจิตตรเจริญกล่าวเพิ่มเติมว่า “ปัจจุบันผ้าไตรจีวรหาได้ไม่ยากเหมือนสมัยก่อน และความเคร่งครัดพระวินัยไม่ได้มีมากเท่าสมัยพุทธกาล อีกทั้งวัดสมัยใหม่เน้นการก่อสร้างและมีค่าใช้จ่ายต่างๆ ในวัด จึงต้องการปัจจัยคือ เงิน ซึ่งสมัยก่อนไม่เกี่ยวกับการทอดกฐิน การถวายเงินไม่ใช่ส่วนหนึ่งของพิธีทอดกฐิน ปัจจุบันจึงมีบางคนชอบพูดเล่นว่า “ไม่สนใจกฐิน แต่สนใจบริวารกฐิน คือ เงินมากกว่า”^{๑๓}

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ที่ต่างกัน คือ มุ่งบริวารกฐิน ที่สำคัญคือ เงิน เป็นเป้าหมาย เพื่อนำไปพัฒนาวัด สร้างถาวรวัตถุ บูรณะซ่อมแซมวัด ค่าน้ำค่าไฟ ช่วยเหลือ ในสิ่งที่วัดขาดแคลน และการสาธารณประโยชน์

ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบ วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน พิจารณาได้ว่า ส่วนที่ เหมือน กัน คือ สงฆ์ได้ผ้า ได้อานิสงส์กฐิน สร้างความสามัคคี เป็นเครื่องมือสนับสนุนพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นการรักษาทุทธประสงค์ในเรื่องกฐินสมัยพุทธกาล ส่วนความต่าง คือ มุ่งพัฒนา วัด เนื่องจากปัจจุบันผ้าหาง่าย พระสงฆ์ไม่ขาดแคลนเรื่องจีวรนุ่งห่ม จึงเน้นบริวารกฐินที่เป็น ตัวเงิน ซึ่งมีความสะดวกและง่ายต่อการสนองตอบวัตถุประสงค์ของการทอดกฐินได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ดี การทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นการทอดกฐินตามประเพณี ที่ยังคงรักษาพระวินัยที่เป็นรูปแบบของการทำสังฆกรรม คือ การกรานกฐิน แต่กิจกรรมสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ ซึ่งเป็นพุทธวิธีอันชาญฉลาดของพระพุทธเจ้า อาจขาดหายไป หากวัดที่มีผู้ศรัทธานำผ้ากฐินไป ถวาย เป็นไตรจีวรสำเร็จรูป จึงไม่ต้องมีกระบวนการชัก กะ ตัด เน่า เย็บ ย้อม ทำเป็นจีวร ตัว ยการช่วยกัน ทำให้เสร็จทันภายในวันเดียว มาในสังคมไทยปัจจุบัน นับว่าการทอดกฐินเป็นกิจกรรมสร้างความสามัคคีของพุทธศาสนิกชนฝ่ายผู้ทอดที่มีจิตศรัทธาในบุญกฐินด้วยดังที่เรียกว่า กฐินสามัคคี และมีบริวารกฐินที่เป็นตัวเงิน กลายเป็นเครื่องวัดศรัทธาของชาวพุทธที่มีต่อวัดที่นำกฐินไปทอด ทำให้ทั้งฝ่ายผู้ทอดและฝ่ายผู้รับ ได้รับอานิสงส์ หรือผลดีที่เกิดจากการทำบุญกฐิน เช่นกัน แต่อาจส่งผลให้พระสงฆ์ในปัจจุบันไม่เข้าใจความสำคัญที่เป็นคุณค่าของการได้คัดเลือกเป็นภิกษุองค์ครองกฐินเช่นเดียวกับในสมัยพุทธกาล คือ คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐิน ข้อที่ว่า “ภิกษุต้องรู้บุพพกรณ์ ๗ ประการ”^{๑๔} มี ชักผ้า กะผ้า ตัดผ้า ผูกผ้า เย็บผ้า ย้อมผ้า และทำกัปปะหรือพินทุ (ส่วนนี้พระสงฆ์ยังทำอยู่)

๔.๑.๒ รูปแบบการทอดกฐิน

การทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน แม้จะมีพัฒนาการของการทอดกฐินสืบมาจนถึงปัจจุบัน แต่เนื่องจากกฐินเป็นพุทธบัญญัติ จึงทำให้ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน มีรูปแบบที่เพิ่มเติมจากรูปแบบการทอดกฐินตามพระวินัย ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

^{๑๒} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ศ.ดร. วัชรระ งามจิตตรเจริญ อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตรมหาวิทยาลัทธิธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร, ๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๐๘/๕๘๐.

๑) รูปแบบสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล การทอดกฐินเป็นสังฆกรรมเกี่ยวข้องกับพุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน จึงเป็นทั้งวินัยกรรมและสังฆกรรมในเรื่องผ้าผืนเดียว ที่เกิดขึ้นหลังวันออกพรรษา คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เพื่อนำไปทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืนไว้ผลัดเปลี่ยนแทนผืนเก่า โดยผ่านพิธีการสวดญัตติทุติยกรรมและการกรานกฐิน ของภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสในวัดเดียวกันไม่ต่ำกว่า ๕ รูปแล้วเท่านั้น และเนื่องจากกฐินคือ ผ้าผืนเดียว จึงต้องมีการขออนุญาตจากสงฆ์ เพื่อเลือกภิกษุผู้มีคุณสมบัติที่สมควรรับผ้ากฐิน และอาศัยความสามัคคีในการทำผ้ากฐินผืนเดียวเป็นจีวรผืนใหม่ให้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ในวันเดียว ด้วยการช่วยกัน เย็บ ย้อม ซัก เป็นต้น และยกมอบด้วยความเต็มใจให้กับภิกษุผู้กราน การทอดกฐินในสมัยพุทธกาลจึงมีรูปแบบที่ไม่ยุ่งยากและเรียบง่าย สงฆ์จะดำเนินการกันเองตามแบบประเพณีไทย ซึ่งเป็นแบบอย่างของการปกครอง ทำให้สังคมสงฆ์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

พระธรรมกิตติเมธี , ดร. กล่าวว่า “ในสมัยก่อนไม้อีกเกริก เจ้าภาพมาถวายคนเดียวก็ได้”^{๑๕} สอดคล้องกับ พระ ราชสิทธิมนี วิ.,ดร. กล่าวเช่นกันว่า “รูปแบบการทอดกฐินไม่ยุ่งยาก ผู้มีศรัทธานำผ้าไปถวายเท่านั้น ”^{๑๖} ซึ่ง ศ.ดร. วชิระ งามจิตต์เจริญ ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “เป็นกิจที่อุบาสกอุบาสิกาหรือคฤหัสถ์ที่อยู่ใกล้วัด ต้องชวนชวนหามาทำให้พระ เพราะห้ามพระไปขอจากญาติโยม พิธีกรรมก็ไม่มีอะไรมาก ยกเว้นจุตฐินที่ต้องเร่งรีบทำผ้ากฐิน ”^{๑๗}

ผศ.รังษี สุทนต์ กล่าวว่า “รูปแบบและขั้นตอนการทอด (กฐินต์ถาร) ในสมัยพุทธกาล เป็นไปตามข้อกำหนดที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ”^{๑๘} ซึ่งหมายถึง พุทธบัญญัติในเรื่องการกรานกฐิน ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ กล่าวเพิ่มเติมว่า “อดีตไม่มีทอดกฐิน เป็นการกรานกฐิน ชาวบ้านไม่มีส่วน พระหาผ้ามาได้ก็เอามา เย็บ ย้อม ให้เสร็จในวันรุ่งเช้า แล้วเอาไปให้พระที่มีจีวรเก่าที่สุด”^{๑๙}

รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร กล่าวว่า “เป็นเรื่องของพระสงฆ์ ที่ต้องการเปลี่ยนจีวร ไม่ใช่เรื่องของชาวบ้าน”^{๒๐} พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. อธิบายว่า “ญาติโยมมาในฐานะผู้ร่วมบุญ ส่วนในคัมภีร์พระสงฆ์นั้นแสวงหาผ้าเป็นชิ้นๆ ตามป่าช้า เป็นเศษผ้ามารวมกัน เอาไม้แบบมาเย็บรวมกันเป็นจีวรให้สงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง เป็นเรื่องของสงฆ์โดยเฉพาะ ญาติโยมมาช่วยเรื่องอาหาร มาอำนวยความสะดวก”^{๒๑}

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร., ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ศ.ดร. วชิระ งามจิตต์เจริญ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ผศ.รังษี สุทนต์, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๙} คู่มือละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

^{๒๐} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ดังในเรื่องการทำจีวรของพระอรุณ^{๒๓} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) และพระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร.กล่าวเพิ่มเติมและสอดคล้องกันว่า “สมัยก่อนเรียก ถวายผ้ากฐินเป็นผ้าป่า ผ้าห่อศพ อันเดียวทุกวันนี้ก็ใช้อยู่”^{๒๔}

สรุป รูปแบบการทอดกฐินในสมัยพุทธกาล มีลักษณะทำอย่างยาก หรือที่เรียกว่า จุล กฐิน ซึ่งในสมัยพุทธกาลเป็นกิจของ พระสงฆ์ในวัด ที่จะต้องช่วยกันทำให้เสร็จเป็นจีวรในวันเดียว ผ้าส่วนใหญ่ที่ได้เป็นผ้าบังสุกุล หรือผู้ศรัทธาหาผ้ามาถวายเอง คนเดียวก็ถวายได้ โดยไม่มีพิธีการใดๆ ในการถวายผ้า เมื่อ พระสงฆ์รับ ผ้ากฐินแล้ว ต้องนำไปเข้าพิธีสวดญัตติทุติยกรรมวาจาและการกรานกฐินต่อไปตามพระวินัย มีชาวบ้านในบริเวณพื้นที่ใกล้วัดอำนวยความสะดวกในเรื่องอาหาร และน้ำ

๒) รูปแบบในสังคมไทยปัจจุบัน

การทอดกฐินในสังคมไทย เริ่มมีตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เป็นศาสนพิธีซึ่งถูกกำหนดเป็นประเพณีทางบ้านเมือง มีพิธีกรรมทางศาสนาและมีวิธีการปฏิบัติที่ถูกกำหนดขึ้นให้เป็นแนวทางปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ซึ่งมีพิธีการของกฐิน ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าภาพทำพิธีทอดกฐิน และฝ่ายพระสงฆ์ทำพิธีกรานกฐิน และมีการแยกประเภทและลักษณะของการทอดกฐินในสังคมไทย ได้แก่ พระกฐินหลวง เช่น พระกฐินต้น กฐินพระราชทาน และกฐินราษฎร์ เช่น จุลกฐิน กฐินสามัคคี กฐินตกค้าง โดยมีลักษณะของการทอด ๒ ลักษณะ คือ ทำอย่างง่าย เรียกว่า มหากฐิน และทำอย่างยาก เรียกว่า จุลกฐิน มีรูปแบบในการทอดกฐินที่ถูกกำหนดเป็นทานพิธี โดยพิธีการทอดกฐิน ของพระกฐินหลวงกับกฐินราษฎร์ต่างกัน คือ พระกฐิน หลวงนั้น มีพิธีการตามราช ประเพณีกำหนด โดยกรมการศาสนา ส่วนกฐินราษฎร์นั้นถูกกำหนดโดย ราษฎร์ในท้องถิ่น ซึ่งมีกิจกรรมที่เน้นความสนุกสนานรื่นเริงเพิ่มเติมจากพิธีกรรมทางศาสนา และผสมผสานกับความเชื่อทางคติธรรมโบราณ คือ มี ธงกฐินเป็นรูปสัตว์ อันเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกว่าวัดนั้นได้มีการทอดกฐินแล้ว กฐินหลวงที่เป็นกฐินพระราชทานกับกฐินราษฎร์นั้น จะมีรูปแบบของการทอดกฐินที่ ดำเนินการเริ่มด้วยการจองกฐิน ก่อน เมื่อจองแล้วก็ต้องเตรียมการ คือ เตรียมเครื่องกฐิน การตั้งองค์กฐิน พิธีทอดกฐิน และพิธีการกรานกฐิน

รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตรกล่าวว่า “สังคมไทยปัจจุบัน สภาพสังคมเปลี่ยนไป บทบาทของพระสงฆ์เหลือเพียงพิธีกรรม ชาวบ้านมีบทบาทยิ่งกว่า พระสงฆ์”^{๒๕} พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. กล่าวเพิ่มเติมว่า “ถ้าพระไปยุ่งมากผิดหลักวินัย เจ้าอาวาสจะไปหากฐินมาทอดไม่ได้ ต้องมาจากศรัทธาของญาติโยม เริ่มด้วยญาติโยมจัดการ พระสงฆ์เป็นผู้อำนวยความสะดวกเท่านั้น ตัวบิณฑบาตเป็นเรื่องของคนมาถวาย ทายกจะเป็นญาติโยม หรือพระใน วัดอื่น พระจะออกปากขอไม่ได้ ”^{๒๖} ตรงกับข้อที่ว่า

^{๒๓} ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระพุทธปาพจนการเจ้า อาสภมหาเถรธรรมบทเทศนา เล่ม๒, (กรุงเทพมหานคร บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๒ – ๓, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๕๗๑ – ๕๗๒.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

“กฐินไม่เป็นอันตรายด้วยผ้าที่พูดเสียเปรียบ ได้มา”^{๒๗} ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ กล่าวอีกว่า “ปัจจุบันมีขั้นตอน คือหาเจ้าภาพ ถ้าไม่มีเจ้าอาวาสจะวิตกกังวล ชาวบ้านจัดหาเจ้าภาพเป็นกฐินสามัคคี มีมหรสพ มีการฉลอง งานรื่นเริง มีพิธีการของสงฆ์ จัดเตรียมบริวารกฐิน มีองค์ประกอบเรื่อง ธงกฐิน ซึ่งมีผลทำให้เจ้าภาพเชื่อว่า ถ้าเอาธงกฐินไปบูชาติดบ้านเรือน ร้านค้า จะมีเงินทองไหลมาเทมาไม่ขาดเหมือนงานกฐินตามวัดต่างๆ ที่มีแต่คนนำเงิน ทอง ข้าวของ เครื่องใช้ต่างๆ มาให้ ด้วยความเชื่อ อันนี้กลายเป็นประเพณีไทย”^{๒๘}

พระธรรมกิตติเมธี ดร. กล่าวว่า “ปัจจุบันมีพิธีการมาก เรียกว่า ศาสนพิธี เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เจ้าภาพเกิดความชื่นใจ มีวิธีการบอกบุญ คือ กระจายเป็นกฐินสามัคคี ถึงไม่เป็นกฐินสามัคคี ชาวบ้านบริเวณวัดก็มาร่วมมากมาย เป็นพุทธประเพณีอย่างหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญมากขึ้น เพราะเป็นเรื่องหลักที่วัดทุกวัดจะทำ แต่เจ้าอาวาสจะไปหากฐินเองไม่ได้ ถ้าหาเองก็ผิดพุทธประเพณี ปีนั่นทอดกฐินผิดพระวินัย ใช้ไม่ได้ รูปแบบปัจจุบันแตกต่างกันหลายลักษณะ คือ กฐินสามัคคี มีหัวหน้าชวนกันมาทอดกฐิน กฐินราษฎร์ มีเจ้าภาพโดยตรง กฐินพระราชทาน เกี่ยวเนื่องด้วยพระราชประเพณีทำบุญกฐิน ทอดที่วัดหลวง วัดได้รับในพระบรมราชานุญาตเรียกว่า **กฐิน**พระราชทาน กฐินหลวง คือ กฐินที่พระเจ้าอยู่หัวจงไว้ตลอดกาล มี ๑๖ วัดในประเทศไทย วัดราชาธิวาสก็เป็นหนึ่งในนั้น ถ้าในหลวงเสด็จไม่ได้ด้วยประการใดๆ ก็มีผู้แทนพระองค์ เวลารับก็มีการถวายพระพร คือ ถวายอดิเรก เป็นการถวายพระพรพิเศษ ส่วนกฐินราษฎร์ กฐินอื่นไม่ต้อง สมัยพุทธกาลไม่มี”^{๒๙}

พระราชสิทธิมนี วิ.ดร. กล่าวว่า “ปัจจุบันมีพิธีการมาก มีบางเรื่อง เช่น มีมหรสพแพงมาก ดื่มสุรามีการทะเลาะ ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นงานบุญ ถ้าไม่มีสิ่งนี้ไม่ใช่งานบุญ มีการท่องเที่ยวตามใจญาติโยม กลายเป็นวัฒนธรรมเพื่อสร้างแรงจูงใจ โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุ ”^{๓๐} ผศ.รังษี สุทนต์ กล่าวแสดงความเห็น ว่า “การทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบันเป็นไปตามความนิยมของ สังคม ที่มุ่งกระทำเพียงประเพณีทำบุญทอดกฐินตามเทศกาล”^{๓๑}

สรุป รูปแบบการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน เริ่มด้วยเจ้าภาพจองกฐิน ถ้าเป็น กฐินพระราชทานต้องปฏิบัติตามระเบียบที่กรมการศาสนากำหนด ถ้าเป็นกฐินราษฎร์ประชาชนผู้ศรัทธาหรือพระสงฆ์ที่อยู่ต่างวัดจองกับวัดโดยตรง จะเป็นกฐินสามัคคี แบบมหากฐิน หรือ จุลกฐินก็ได้ มีขั้นตอนดำเนินการ คือ จัดเตรียมเครื่องกฐิน มี บริวารกฐิน องค์ประกอบเรื่อง ธงกฐิน และมีกิจกรรม สร้างแรงจูงใจตามความนิยมของสังคม และพิธีการทางศาสนา คือ การถวายผ้ากฐินของฝ่ายเจ้าภาพ และพิธีการกรานกฐินของฝ่ายสงฆ์

เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบ การทอดกฐิน ในสมัยพุทธกาลกับ ในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่ารูปแบบการทอดกฐินในสังคมไทย ปัจจุบัน มีทั้งส่วนที่ยังคงรักษารูปแบบในสมัยพุทธกาล และมีส่วนที่แตกต่างที่เกิดจากสมัยนิยมที่เปลี่ยนไป ดังที่ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) และพระราช

^{๒๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๘/๑๔๘.

^{๒๘} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร., ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมนี วิ.ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๑} สัมภาษณ์ ผศ.รังษี สุทนต์ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ปริยัติมุนี, ผศ.ดร. กล่าวตรงกันว่า “ที่มาของผ้ากฐิน แตกต่างกันไปบ้าง แต่วิธีการรับกฐินเป็นไปตามพระวินัย”^{๓๒} ศาสตราจารย์พิเศษจางค์ ทอประเสริฐ กล่าวเพิ่มเติมว่า “รูปแบบไม่ต่าง พระสงฆ์พร้อมกัน ผู้ทอดไปถวายผ้ากฐิน พระสวดกรณีกฐิน และกัณฐกโมทนา แต่ปลีกย่อยอาจต่างกัน คือ มีงานฉลองกฐิน มีมหรสพ ในต่างจังหวัดต้องการให้มีปติปลาบปลื้มในบุญกุศลร่วมกัน ทำให้ประชาชนมีความเพรียกเพรียง มีทอดผ้าป่าตามด้วย”^{๓๓} ซึ่งพอสรุปความเหมือนและความต่างของรูปแบบการทอดกฐินได้ดังนี้

๑. ในสมัยพุทธกาลไม่มีการจองกฐิน ผู้ศรัทธานำผ้ามาถวายแก่พระสงฆ์ได้โดยไม่ต้องมีการกล่าวคำถวาย หรือพิธีการใดๆ ส่วนในสังคมไทยต้องมีการจองล่วงหน้าก่อนที่เป็นกฐินพระราชทานและกฐินราษฎร์เท่านั้นถ้าเป็นกฐินราษฎร์จะมีเจ้าภาพคนเดียวหรือเจ้าภาพหลายคนชวนกันจัดเป็นกฐินมัคคี

๒. ในสมัยพุทธกาล เป็นการกรานกฐิน ส่วนในสังคมไทยปัจจุบันมีหลายรูปแบบแตกต่างกันตามประเภทและลักษณะของกฐิน เช่น พระกฐินหลวงต้องมีการกล่าวถวายอดิเรก หรือถวายพระพรพิเศษ และใช้พัดยศ ซึ่งในสมัยพุทธกาลไม่มี

๓. ในสมัยพุทธกาล กฐินเกี่ยวข้องกับพุทธบัญญัติส่วนในสังคมไทยปัจจุบัน มีพิธีการทางศาสนา และมีกิจกรรมเพิ่มเติม เพื่อสร้างความสนุกสนานรื่นเริง มีการดื่มสุรา มุ่งเน้นกิจกรรมตอบสนองความต้องการของกลุ่มคณะเจ้าภาพทอดกฐินผ่านเทศกาลทอดกฐิน

๔. ในสมัยพุทธกาล มีที่มาของ องค์กฐิน คือ ผ้ากฐินต่างจากในสังคมไทยปัจจุบัน คือ ปัจจุบันเป็นผ้ากฐินสำเร็จรูป

๕. การนำธงกฐิน เช่น รูปจระเข้ และนางมัจฉา เป็นสัญลักษณ์ของการ ทอดกฐิน ซึ่งมีตำนานแฝงด้วยคติธรรม นับว่าเป็นศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นการสร้างศรัทธาในบุญกฐินมากยิ่งขึ้น ในสมัยพุทธกาลไม่มี

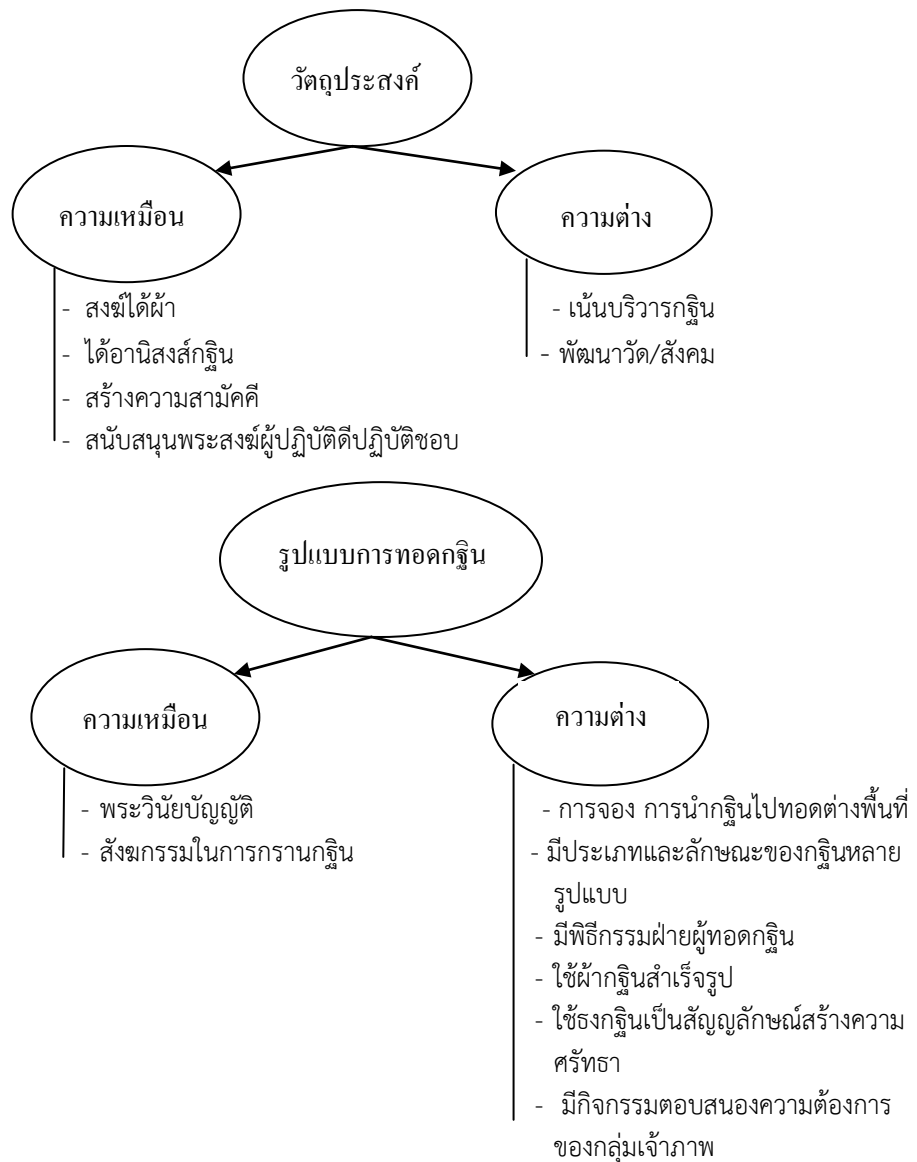
ดังนั้น ในการเปรียบเทียบหลักการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน ด้วยการศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา พบว่า ประเด็นวัตถุประสงค์ของการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน มีความเห็นที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน ที่เหมือนกัน คือ สงฆ์ได้ผ้า ได้อานิสสงฆ์ กฐินสร้างความสามัคคี สนับสนุนพระดี ในด้านความต่าง คือ มุ่งพัฒนาวัด เน้นบริวารกฐินที่เป็นตัวเงิน ซึ่งมีความสะดวกและง่ายต่อการสนองตอบวัตถุประสงค์ของการทอดกฐินได้เป็นอย่างดีและประเด็นรูปแบบการทอดกฐินใน สมัยพุทธกาลกับใน สังคมไทย ปัจจุบัน พบว่า มีส่วนเพิ่มเติมขยายจากรูปแบบการทอดกฐินในสมัย พุทธกาล หรือ มีความต่าง คือ ในสังคมไทยปัจจุบันต้องมีการจอง มีหลายรูปแบบแตกต่างกันตามประเภทและลักษณะของกฐิน เป็นศาสนพิธี มีพิธีการทางศาสนา และมีกิจกรรมสร้างความสนุกสนาน รื่นเริงมีการดื่มสุรา ซึ่งเป็นสาเหตุของการขาดสติ ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน และมุ่งเน้นกิจกรรมตอบสนองความต้องการของกลุ่มคณะเจ้าภาพทอดกฐินผ่านเทศกาลทอดกฐิน เพื่อสร้างแรงจูงใจใน การมีส่วนร่วมงานบุญกฐิน มีการแห่องค์กฐินและนำธงกฐินเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งนับว่า

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมุนี ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จางค์ ทอประเสริฐ, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

กิจกรรมที่เป็นส่วนขยายเพิ่มเติมจากรูปแบบเดิมในสมัยพุทธกาล นั้น ส่งผลได้ทั้งที่เป็นข้อดีและข้อเสีย ที่ควรพัฒนาประเพณีการ ทอดกฐินในสังคมไทย ดังจะได้กล่าวต่อไป

**ความเหมือนและความต่างของหลักการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับ
ในสังคมไทยปัจจุบัน**

**แผนภาพที่ ๒ แสดงความเหมือนและความต่างของหลักการทอดกฐิน
ในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน**

๔.๒ ข้อดีและข้อควรพัฒนาของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน

เนื่องจากการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน มีพัฒนาการที่เปลี่ยนไปตามวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ต้องให้เวลากับการหาเลี้ยงชีพ ทำให้พฤติกรรมการทำบุญเน้นการบริจาค โดยเฉพาะเป็นตัวเงิน ซึ่งได้กลายเป็นวัตถุประสงค์หลักในการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน เพื่อนำไป สร้างความเจริญสู่วัด ผ่านประเพณีการทำบุญทอดกฐิน โดยเฉพาะกฐินราษฎร์ ที่นิยมในสังคมไทย คือ กฐินสามัคคี แบบมหากฐิน มีการระดมทุนเพื่อจัดหาเครื่องกฐิน โดยเฉพาะบริวารกฐินที่เป็นตัวเงินเป็นหลัก และปัจจัยอื่นๆ อีกมากมายที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ของใช้จำเป็นสำหรับพระสงฆ์ตลอดจนกิจกรรมที่เพิ่มเติมจากพิธีการทางศาสนาซึ่งบางวัดอาจมีผู้ศรัทธานำกฐินไปทอด แต่บางวัดก็อาจไม่มีผู้นำกฐินไปทอด หรือที่เรียกว่า กฐินตกค้าง เพราะด้วยเหตุต่างๆ ที่อาจเกิดจากฝ่ายชาวบ้านหรือฝ่ายพระสงฆ์ก็ได้ ทำให้ประเพณีการทอดกฐินมีทั้งข้อดีและข้อเสียที่ควรพัฒนา ดังนี้

๑) ข้อดี

นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญกับเทศกาล กฐิน ด้วยความเชื่อว่าบุญกฐินเป็นบุญใหญ่ เพราะมีระยะเวลาในการทำบุญกฐินได้เพียง ๑ เดือน หลังวันออกพรรษา อีกทั้งรูปแบบการทอดกฐินมี พัฒนาการจากสมัยพุทธกาล ซึ่งนับว่าบทบาทในการดำเนินการทอดกฐินส่วนใหญ่แล้วเป็นฝ่ายเจ้าภาพ หรือคณะผู้ทอดมากกว่าฝ่ายพระสงฆ์ ทำให้มีกิจกรรมที่ผสมผสานทั้งในด้านพิธีการทางศาสนาและกิจกรรมรื่นเริง สนุกสนาน จนกลายเป็นค่านิยมของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย ซึ่ง ผู้วิจัยมีความเห็นเกี่ยวกับ ข้อดีที่เกิดขึ้น พอสรุปได้ดังนี้

๑.๑) เป็นประเพณีที่ยังคงรักษาพระวินัยบัญญัติในเรื่องกฐิน แม้จะมีพัฒนาการที่มีรูปแบบการทอดกฐินต่างไปจากเดิม เช่น มีการจองกฐิน การนำกฐินไปทอด รวมถึงการมีกิจกรรม รื่นเริง สนุกสนาน การใช้ธงกฐินเป็นรูปสัตว์ เป็นต้น แต่ยังคงมีพิธีการกรทฐิน ซึ่งเป็นรูปแบบเดิมที่มีมาในสมัยพุทธกาล ซึ่งสอดคล้องตรงกันกับผู้ให้สัมภาษณ์ ๕ ท่าน กล่าวว่า “ได้รักษาพระวินัย สืบทอดพระพุทธานุสาสนา ศาสนาธรรม”^{๓๔}

๑.๒) ได้อานิสงส์จากบุญกฐิน โดยฝ่ายเจ้าภาพและคณะผู้ทอดได้ทำกุศล ด้วยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาในขณะที่ทำพิธีทางศาสนา ทำให้จิตใจผ่องใส ได้พัฒนาจิต ส่งผลเป็นบุญ ให้ได้รับประโยชน์สุขในปัจจุบันและประโยชน์สุขในภายหน้า อีกทั้งยังเพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับผู้ละไปแล้ว (เปรต) ให้ได้รับความสุข ส่วนฝ่ายพระสงฆ์ เมื่อได้กรานกฐินแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์จากอานิสงส์กฐิน

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. กล่าวว่า “การทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นกิจกรรมทำให้เกิดผลดีมากมายจากการทำบุญความจริงการทำบุญทุกอย่าง คือ บุญแต่คิดว่าเป็นบุญมากหรือน้อย เป็นความรู้สึก ผลที่เกิดเป็นนามธรรม คือ ได้บุญ มีความสบายใจ เป็นรูปธรรม คือ ได้รับการยกย่อง การสรรเสริญเป็นความรู้สึกว่าเป็นบุญพิเศษ เป็นผลพิเศษจากบุญที่ทำ”^{๓๕} และผู้ให้สัมภาษณ์อีก ๗ ท่าน ได้

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐, ศ.ดร. วัชรวิมล จิตเจริญ ๖ มีนาคม ๒๕๖๐, ผศ.รังษิ์ สุทนต์ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๑.๔) ได้ทำนุบำรุงศาสนาวัตถุ ด้วยค่านิยมของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน มุ่งเน้นรวบรวมปัจจัยที่เป็นตัวเงินประกอบเป็นบริวารกฐิน เพื่อนำไปสร้างหรือ ซ่อมแซมศาสนสถาน เป็นการพัฒนาวัด เพื่อประโยชน์ใช้สอย ของพระสงฆ์ในการปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องและ สมบูรณ์ รวมถึงญาติโยมหรืออุบาสก อุบาสิกา คฤหัสถ์ ผู้ปรารถนาจะศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักคำ สอนในทางพระพุทธศาสนา สามารถมีวัดเป็นสถานที่อบรมและฝึกปฏิบัติได้ นอกจากนี้แล้ว ตัวเงินที่ได้จากเทศกาลกฐินยังนำไปใช้จ่ายเป็นค่าสาธารณูปโภค และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ได้อีก ซึ่งการทำนุบำรุงศาสนาวัตถุก็เท่ากับเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงสืบไป ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน ๔ ท่าน ได้ให้ข้อมูลตรงกันว่า “บริวารกฐินที่เป็นเงิน ทางวัดได้ใช้ประโยชน์เพื่อการศาสนา ได้ช่วยกันสร้าง บุรณปฏิสังขรณ์ ทำนุบำรุงพัฒนาวัด”^{๓๘}

๑.๕) ได้สนับสนุนพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ วัดส่วนใหญ่ที่มีเจ้าภาพกองกฐิน มัก มีสาเหตุมาจากความศรัทธาเลื่อมใสในเจ้าอาวาสของวัด หรือวัดนั้นอาจมีลูกหลานบวชอยู่ จึงได้ชักชวน หรือจัดเป็นกฐินสามัคคี เพื่อนำองค์กฐินและบริวารไปทอดทิ้งอาจเป็นวัดที่อยู่ต่างถิ่น ทำให้พระสงฆ์เฝ้า นั้นได้รับความสะดวกในเรื่ องปัจจัย ๔ เพื่อทำหน้าที่เป็นนื่อนาบุญที่ดีของผู้ศรัทธาเลื่อมใสใน พระพุทธศาสนา ดังนั้น วัดจำเป็นต้องมีพระสงฆ์อยู่ประจำวัด หรือที่เรียกว่า ศาสนาบุคคล โดยมี

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร., ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, ศ.ดร. วิษระ นามจิตรเจริญ ๖ มีนาคม ๒๕๖๐, ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานนท์ ๖ มีนาคม ๒๕๖๐, ผศ.รังษิ สทนต์ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ชาวบ้านหรือญาติโยมทั้งใกล้และไกลให้ความศรัทธาและมีกิจกรรมให้การสนับสนุนพระสงฆ์ผ่าน ประเพณีการทอดกฐินเช่นในสังคมไทยปัจจุบัน

พระธรรมกิตติเมธี, ดร. กล่าวว่า “ข้อดีเป็นกฐินจากเมืองกรุง มีเจ้าภาพผู้ศรัทธาได้บริวาร กฐินมาก ๑๐, ๒๐, ๑๐๐ ล้านบาท ทำให้วัดได้บูรณปฏิสังขรณ์ แต่จะเป็นอย่างนั้นได้ เจ้าอาวาสต้องมี ศักยภาพ มีความสามารถ ญาติโยมศรัทธา สมัยก่อนไม่มีแบบนี้”^{๓๙} พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. กล่าวเพิ่มเติมว่า “ทำให้พระสงฆ์มีโอกาสได้เรียนรู้ ศึกษา หลักการวิธีการในการทำบุญกฐิน กฐินเป็นบุญพิธี ของพระสงฆ์ ต้องศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ และปกป้องคุ้มครอง เป็นเรื่องที่ต้องรู้วิธีการ”^{๔๐} และ ผศ.รังษิ สุนต์ ได้กล่าวอีกว่า “ช่วยทำให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตามวินัยบัญญัติ”^{๔๑}

๑.๖) ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น การทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน นิยมจัดกฐิน ไปทอดตามวัดต่างถิ่น นับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ได้ เรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เช่น วัฒนธรรมด้านอาหารประจำภาค ศิลปะหัตถกรรมประจำท้องถิ่น การแต่งกายประจำภาค เป็นต้น และด้วยอัยยาศรัยคนไทยมีน้ำใจ โดยเฉพาะคนชนบทเมื่อมีคนต่างถิ่นไปทำบุญกฐินที่วัดในพื้นที่แล้ว ย่อมเข้าใจว่าจะเป็นผู้นำความเจริญมาให้ จึงยินดีที่จะถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กันและกัน ซึ่ง สามารถนำเอามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับวิถีการ ดำเนินชีวิตของแต่ละกลุ่มบุคคล และอาจเป็น โอกาสที่จะสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นกับตนและขยายร่วมนำสู่ชุมชนในสังคมต่อไป^{๔๒}

๑.๗) เพื่อประโยชน์ทางสังคม ดังที่ กรมส่งเสริมและวัฒนธรรม ได้ ให้ข้อสังเกต ว่า ใน ปัจจุบันนี้ ได้มีการเชิญชวนให้ทำบุญเพื่อรวบรวมสิ่ง ของ เครื่องใช้ หนังสือและสิ่งจำเป็นอื่นๆ ไปมอบ ให้กับผู้ด้อยโอกาส หรือมูลนิธิต่างๆ และเรียกการบริจาคเพื่อการนี้ว่า การทอดกฐินหรือทอดผ้าป่า ตามสิ่งของที่ขอ เช่น ทอดกฐิน หรือผ้าป่าหนังสือ เพื่อนำไปมอบให้เด็กกำพร้า ทอดผ้าป่าแว่นตา เพื่อ มอบให้กับผู้มีปัญหาสายตา เป็นต้น การทำบุญเช่นนี้ แม้จะไม่ตรงตามวัตถุประสงค์เดิม แต่ก็เป็นการ ประยุกต์ชื่อและการทำบุญที่เป็นประโยชน์กับสังคม นับเป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกันที่น่ายกย่อง และ ควรขยายไปยังเรื่องอื่นๆ ที่ดี แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาและเต็มใจเช่นเดิมด้วย^{๔๓}

๑.๘) ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น เนื่องจากเทศกาลกฐินเป็นงานบุญตามประเพณี ดังนั้น ในช่วง ๑ เดือน หลังวันออกพรรษาแล้ว ร้านค้าที่จำหน่ายสิ่งมกัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องครัว เครื่องไฟฟ้า ตลอดจนงานจ้างเหมาบริการ การท่องเที่ยว และอื่นๆที่เกี่ยวกับกิจกรรมกฐิน สามารถ สร้างรายได้ มีการซื้อขายเกิดขึ้น ทำให้เงินหมุนเวียนในชุมชน ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ ๓

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร., ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๑} ผศ.รังษิ สุนต์, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๒} พระสิริวุฒิเมธี (จำปี พงไทยสง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกฐินในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์ ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๗๔ – ๗๖.

^{๔๓} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, “ประเพณีทอดกฐินและผ้าป่า”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

<http://www1.culture.go.th/subculture3/images/stories/Artist/Vansoomkran/picture/10/10.2katinphapa.pdf> [๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

ท่าน ได้กล่าวว่า “เป็นการกระจายความมั่งคั่งสู่ท้องถิ่น จากเมืองหลวงสู่ชนบท สร้างรายได้ให้ชุมชน”^{๔๔}

กล่าวโดยสรุป ข้อดีของการทอดกฐินในสังคมไทย ปัจจุบัน ได้แก่ ๑) รักษาพระวินัย ๒) ได้อานิสงส์จากบุญกฐิน ๓) สร้างความสามัคคี ๔) ทำนุบำรุงศาสนา ๕) สนับสนุนพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ๖) ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ๗) เพื่อประโยชน์ทางสังคม และ ๘) ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น เป็นข้อดีทั้งในด้านพระพุทธศาสนาและ ทางสังคม เป็นเครื่องยืนยันความศรัทธามั่นคงเชื่อมั่นในอานิสงส์ของบุญกฐิน ทำให้สามารถ รักษาองค์ประกอบทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศาสดา ศาสนธรรม ศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธี จากรุ่นสู่รุ่น เพราะ วัดไทยในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยศรัทธาจากชาวบ้าน ด้วยการสละแบ่งปัน บริจาคเงินรวบรวมเป็นบริวารกฐินเพื่อนำไปใช้ก่อให้เกิดประโยชน์เพื่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา และประโยชน์ทางสังคมดังนั้น วัดที่มีเจ้าภาพนำกฐินมาทอดทุกปี ย่อมบ่งบอกถึงความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพระสงฆ์ในวัด ซึ่งหากขาดศรัทธาแล้ว ทั้งพระสงฆ์และวัด จะไม่ได้อานิสงส์ กลายเป็นกฐินตกค้างได้ ดังนั้น พระสงฆ์จึงเป็นศาสนบุคคลที่มีบทบาทสำคัญมาก พระสงฆ์จึงต้องศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ โดยเฉพาะ กิจกรรมเผยแผ่ในเรื่องเกี่ยวกับหลักการและความสำคัญของการทำบุญกฐิน ทำให้พุทธศาสนิกชนทอดกฐินด้วยปัญญา สามารถรักษาวัฒนธรรม อันดีงามของ ประเพณีการทอดกฐิน ผนวกคู่กับการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาและประเทศชาติสืบไป

๒) ข้อควรพัฒนา

เนื่องจากการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน มีพัฒนาการที่ทำให้เป็นกฐินเบี่ยงเบนไปจากหลักการเดิม หรือเจตนาดั้งเดิมของการทอดกฐินในสมัยพุทธกาล คือ มุ่งแก้ปัญหา ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ และความสามัคคีในหมู่สงฆ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถามภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ จำนวน ๓๐ รูปที่มีจีวรเปียกชุ่มและเก่าคร่ำคร่าว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ พวกเธอเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุกหรือ และบิณฑบาตไม่ลำบากหรือ”^{๔๕} จึงเป็นที่มาของพุทธานุญาตในเรื่อง การกรานกฐินและอานิสงส์กฐิน ๕ ประการ โดยมีพุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับผ้ากฐิน ทำให้สำเร็จเป็นผ้าไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งอย่างถูกต้องสมบูรณ์ตามพระวินัย และตามหลักสันโดษ มีสราณียธรรมเป็นที่ตั้ง อยู่ด้วย นับว่าเป็นพุทธวิธีในการสร้างความสามัคคีธรรมในหมู่สงฆ์ กิจกรรมผ้ากฐิน นี้ยังทำให้พระสงฆ์ได้อานิสงส์กฐินเพื่อการผ่อนผันพระวินัย ๕ ข้อ เป็นผลตอบแทนคุณความดีให้กับพระสงฆ์ที่ได้กรานกฐินเสร็จสิ้นสมบูรณ์ แต่ด้วยยุคสมัยที่มีการพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งมาพร้อมกับค่านิยมตามสมัย ซึ่งเป็นเหตุให้มีข้อควรพัฒนาที่เป็นข้อเสียของการทอดกฐิน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

๒.๑) วัดที่ถวายผ้ากฐินเป็นไตรจีวรสำเร็จรูป ทำให้กระบวนการทำจีวรด้วยมือทุกขั้นตอนขาดหายไป จึงไม่อาจพิสูจน์ได้ว่า ความสามัคคีในหมู่สงฆ์หลังจากออกพรรษาแล้ว จะยังคงมีอยู่หรือไม่

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี.ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

ซึ่งพุทธประสงค์ที่มีพุทธานุญาตให้ภิกษุกรานกฐิน ก็เพื่อให้ภิกษุมีความสามัคคีช่วยเหลือกันทำผ้ากฐินให้เป็นจีวร จึงได้กำหนด คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐินตามพระวินัย ต้องรู้บุพพกรรม มี ๗ ประการ^{๔๖} ปัจจุบันเหลือเพียง ทำกับปะหรือพินทุ เท่านั้น นับว่ากระบวนกรการทำจีวรเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ แต่หากวัดใด มีผู้ศรัทธาถวายผ้ากฐินเป็นผ้าขาว หรือทอดกฐินแบบจุลกฐิน ก็จะเป็นการส่งเสริมให้พระสงฆ์เครื่องมือสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ และยังได้มีส่วนในการรักษาพระวินัยเกี่ยวกับคุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐินให้ครบทุกประการ

พระราชปริยัติกวี ศ.ดร. กล่าวว่า “วัฒนธรรมประเพณีอาจทำให้พระสงฆ์ทำผิดได้ เนื่องจากรู้พระวินัยอยู่ เช่น มีการระดมทุน ทั้งกฐินราษฎร์ และกฐินหลวง สำหรับจุลกฐิน ต้องเปิดโอกาสให้เห็นกระบวนการทำให้เสร็จในวัน นั้น เป็นของดั้งเดิมที่จะดี อนุรักษ์ไว้ ตามหลักอปริหานิยธรรม ๗ ประการ^{๔๗} ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมหาปริณิพพานสูตร ภิกขุอปริหานิยธรรม “ภิกษุทั้งหลาย... ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ภิกษุยัง ไม่บัญญัติสิ่งที่เรามีได้ บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่เราได้บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมันตามสิกขาบทที่เราบัญญัติไว้แล้ว...”^{๔๘}

๒.๒) สร้างความอบอุ่นใจให้กับผู้มีศรัทธาบุญ คือ ทำความลำบากใจให้กับผู้ร่วมทำบุญทอดกฐิน มีการเรียไร ถูกขอร้องแกมบังคับให้ร่วมทำบุญ ทำให้เสื่อมศรัทธา และอาจทำบุญด้วยอำนาจของอคติ ๔ และหวังผลตอบแทน ซึ่งเป็นบุญที่ให้ผลน้อยและอาจไม่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงจากบุญกฐิน และยังส่งผลต่อความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. กล่าวว่า “วัดที่ไม่มีความพร้อมต้องอาศัยเงินจากบุญกฐิน วัดที่มีศรัทธามากก็ระดมทุนได้มา จะประกาศให้คนรู้ ทำให้มีการแข่งขันกัน ซึ่งเป็นธรรมเนียมของชาวพุทธไทยเมื่อได้ของมาแล้วจะอย่างไร และเป็นเหตุให้คนนับถือศาสนาอื่นไม่ศรัทธา โจมตีกล่าวหาว่าในหมู่ชาวพุทธ มีการเรียไร โรงงานในกรุงเทพฯ บางแห่งปิดประกาศไม่รับของกฐินต่างจังหวัดที่มาระดมทุน ทำให้เดือดร้อน”^{๔๙}

๒.๓) เป็นช่องทางของกลุ่มผู้หาผลประโยชน์ โดยมีทั้งพระและคนที่ปลอมเป็นพระ เทียวบอกเร่ร่อนไปในสถานที่ต่างๆ สร้างความเดือดร้อนรำคาญให้เกิดแก่คนที่ได้พบเห็นมาเป็นเวลานาน^{๕๐}

ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ กล่าวว่า “กฐินเป็นข้ออ้างในการหาเงินของคนบางกลุ่ม”^{๕๑} และ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวเพิ่มเติมว่า “เป็นเรื่องของผลประโยชน์ วัดบางวัดมีคนจองแล้ว แต่ไปหลอกเรียไรหากินเอาวัดมาอ้าง รับจองแล้วแต่ก็รับอีก คณะหนึ่งไปถึงก่อนไปเจอกันเข้าก็บอกให้ไปรวมกัน”^{๕๒} ซึ่งศ.ดร. วัชร งามจิตรเจริญ ได้กล่าวว่า “สำหรับวัดที่มุ่งแต่หา

^{๔๖} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๐๘/๕๗๘.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวีศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๐} เพิ่มศักดิ์ เพิ่มพูน ประเพณีการทำบุญทอดกฐิน (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๗), หน้า ๘๒.

^{๕๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ผลประโยชน์อาจมองข้ามพระธรรมวินัย ต้องการแต่จะได้ปัจจัย คือ เงิน ทำให้การทอดกฐินมีวัตถุประสงค์คลาดเคลื่อนจากพุทธบัญญัติ และพระไปติดกับเงินที่เป็นอันตรายต่อการปฏิบัติสมณธรรม”^{๕๓}

๒.๔) วัดบางวัดเป็นกฐินตกค้าง อันมีสาเหตุเกิดจากความโลภ และค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมกฐินที่เน้นการสนุกสนาน รื่นเริง ซึ่งต้องมิงงบประมาณในการใช้จ่ายสูง ทำให้ชาวพุทธ ที่ไม่เข้าใจในเรื่องกฐินคิด ว่า ถ้าจะเป็นเจ้าภาพกฐิน ต้องมีเงินมาก ซึ่งเป็นเหตุให้ วัดบางวัดกลายเป็นกฐินตกค้าง เพราะไม่มีใครกล้าไปจองเป็นเจ้าภาพนำกฐินไปทอด

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) และพระราชปริยัติมุนี , ผศ.ดร. มีความเห็นสอดคล้องกันว่า “กรณีเรื่องกฐินตกค้างต้องโทษวัดกับชาวบ้านร่วมกัน เช่น คราวที่แล้วเจ้าภาพรวย ได้เงิน ๕ แสนบาท อีกคนมี ๓๐,๐๐๐ บาท ถ้าอยากทอดก็บอกให้ไปร่วมกัน กฐินเลยตก หรือเจ้าอาวาสกับกรรมการมีความโลภ บอกปีที่แล้วได้ล้าน ปีนี้จะให้เท่าใด รอฝ่ายเจ้าภาพปรึกษากันจนเป็น กฐินตก ซึ่งเป็นความคิดของพระสงฆ์ ถ้าไม่คำนึงถึงพระวินัยก็ได้พัฒนาวัด”^{๕๔}

๒.๕) พระสงฆ์หาเจ้าภาพทอดกฐินเอง ทำให้การทอดกฐินของวัดปีนั้น เป็นกฐินไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่พูดเลียบเคียงได้มา^{๕๕} กลายเป็นกฐินผิดพระวินัย

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่า “พระสงฆ์ขาดความระวังในการรับจองกฐิน โดยไปขอกฐินเอง เจ้าอาวาสหรือพระที่อยู่จำพรรษาไปพูดไม่ได้ ”^{๕๖} พระราชสิทธิมุนี วิ .ดร. กล่าวเพิ่มเติมว่า “ด้วยคนไทยชอบทำทาน เชื่อว่าบุญกฐินได้บุญมาก คนมักชอบถามว่า กฐินได้เงินเท่าไร ทำให้พระหากกฐินเอง มีเจ้าภาพแบ่งเป็นกองๆ ”^{๕๗} สอดคล้องกับ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ กล่าวว่า “เกิดพฤติกรรมแสวงหาเจ้าภาพ โดยเจ้าอาวาสวัด ถ้าได้เจ้าภาพที่มีทรัพย์สินน้อยก็เป็นภาระของเจ้าภาพที่ต้องหาคนมาร่วมเป็นเจ้าภาพ อาจมีการกำหนดราคา เช่น เป็นกองละ....บาท”^{๕๘}

พระธรรมกิตติเมธี, ดร. กล่าวว่า “ความจริงถ้าไม่มีเจ้าภาพไปจอง จะไม่ทอดก็ได้ เพียงแต่อาณิสตสั้นๆไป ทำให้วัดนั้นขาดแคลนไม่ได้พัฒนา ซึ่งอาจไม่ใช่เหตุที่มาจากการไม่ทอดกฐิน ส่วนเสียอาจเป็นเพราะพระสงฆ์ไม่รู้พระวินัย รู้แต่จะไปหากกฐินเองมาทอดที่วัดตัวเอง ทำให้เสียพระวินัย”^{๕๙}

๒.๖) กิจกรรมฉลองกฐินที่เป็นช่องทางให้เกิดการคดโกงและอบายมุขโดยเฉพาะสุรา เป็นเหตุแห่งการเสียดสี กลายเป็นงานบาปไม่ใช่งานบุญ และมีความสิ้นเปลือง ซึ่งหากการทอดกฐินมีรูปแบบที่คำนึงถึงคุณค่าบนพื้นฐานของความเหมาะสม มีความพอเพียง เช่น ไม่ มีมหรสพสมโภชน์ งดกิจกรรม

^{๕๓} สัมภาษณ์ ศดร. วชิระ งามจิตต์เจริญ ณ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมุนี ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๘/๑๔๗ - ๑๔๘ (ข้อ ๑๔).

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมุนี วิ.,ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๘} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร., ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

รื่นเริงบันเทิง หรือข้อร้องดนตรี ซึ่งหากได้นำจำนวนเงินส่วนดังกล่าวนี้ไปเป็นบริวารกฐิน จะทำให้เกิดประโยชน์ได้มากกว่า

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) และ พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร. กล่าวสอดคล้องตรงกันว่า “พิธีกรรมปลุกยอยมีมาก บางส่วนไม่จำเป็น สิ้นเปลือง”^{๖๐} และศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ กล่าวเพิ่มเติมว่า “การฉลองกฐินมีการกินเหล้าเมายา ทำให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาท”^{๖๑}

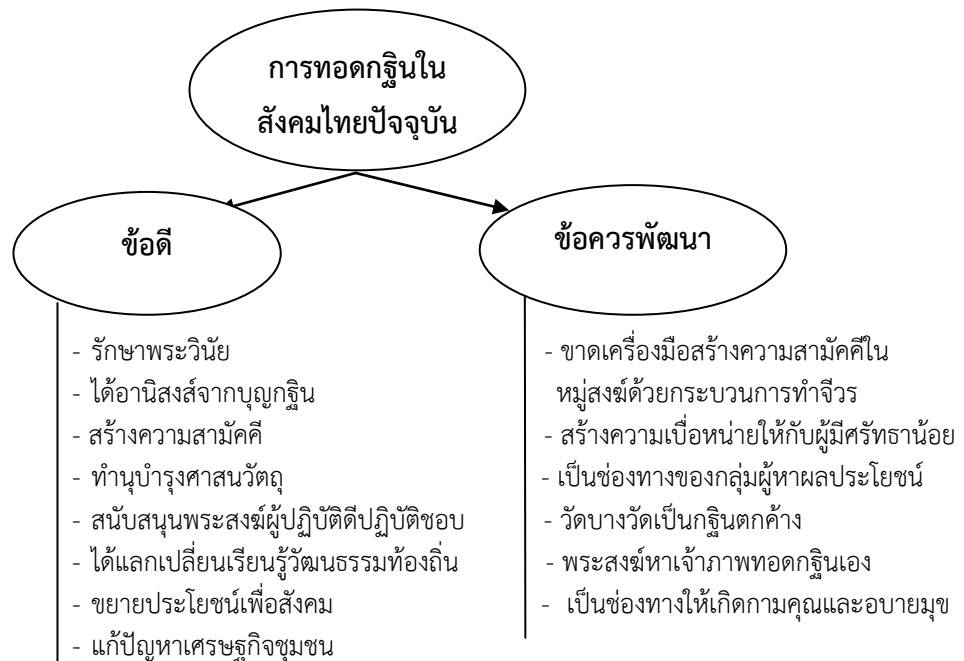
สรุป ข้อควรพัฒนาที่เป็นข้อเสีย ของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ได้แก่ ๑) ขาดเครื่องมือสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ด้วยกระบวนการทำจีวร ๒) สร้างความเบื่อหน่ายให้กับผู้มีศรัทธา น้อย ๓) เป็นช่องทางของกลุ่มผู้หาผลประโยชน์ ๔) วัดบางวัดเป็นกฐินตกค้าง ๕) พระสงฆ์หาเจ้าภาพทอดกฐินเอง ๖) เป็นช่องทางให้เกิดการคดโกงและอบายมุข นับเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหา ดังที่ รศ.ดร. สมิตีพล เนตรนิมิตร ได้กล่าวว่า “เป็นประเพณีที่คงเหลือเพียงรูปแบบ เมื่อเหลือแต่รูปแบบก็มีโอกาสวิปริต ผิดเพี้ยนตามยุคสมัยเรื่อยๆ และไม่มีหน่วยงาน/องค์กรใดแก้ไขจริงจัง ผ่านไปแต่ละปีๆ ปัญหาต่างๆ ไม่มีการแก้ไข”^{๖๒} ซึ่งก็สะท้อนถึงหลักการที่เป็นวัตถุประสงค์เดิมของการทอดกฐินได้เบี่ยงเบนไปตามค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับบริวารกฐินที่เป็นตัวเงินมากกว่าผ้ากฐินเสียเอง จึงอาจทำให้ชาวพุทธหลงประเด็นในวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการทำบุญ ส่งผลเป็นปัญหาต่อภาพลักษณ์ของวัฒนธรรมประเพณีการทอดกฐินของชาวพุทธไทย

ดังนั้น ข้อดีและข้อควรพัฒนา ของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน มีข้อดีของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน คือ รักษาพระวินัย ได้อานิสงส์จากบุญกฐิน สร้างความสามัคคี ทำนุบำรุงศาสนา วัตถุ สนับสนุนพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ทางสังคม และทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น ทำให้สามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวพุทธจากรุ่นสู่รุ่น เป็นเครื่องยืนยันความศรัทธา มั่นคงเชื่อถือในพิธีทาง ศาสนา สามารถรักษาองค์ประกอบทางพระพุทธศาสนา ส่วนข้อควรพัฒนา คือ ขาดเครื่องมือสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ด้วยกระบวนการทำจีวร สร้างความเบื่อหน่ายให้กับผู้มีศรัทธา น้อย เป็นช่องทางของกลุ่มผู้หาผลประโยชน์ วัดบางวัดเป็นกฐินตกค้าง พระสงฆ์หาเจ้าภาพทอดกฐินเอง และ เป็นช่องทางให้เกิดการคดโกงและอบายมุขข้อควรพัฒนาดังกล่าว จึงเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขจากพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป เพื่อร่วมกันรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของประเพณีการทอดกฐิน ควบคู่กับการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาและประเทศชาติสืบไป

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมุนี ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๑} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ๕ มีนาคม ๒๕๖๐, พระราชปริยัติมุนี ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๒} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมิตีพล เนตรนิมิตร ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

แผนภาพที่ ๓ แสดงข้อดีและข้อเสียของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน

๔.๓ แนวทางแก้ไขปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน

จากการศึกษา ข้อดีและ ข้อควรพัฒนา ของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว (หัวข้อที่ ๔.๒) ซึ่งในการแก้ไขปัญหาคือการพัฒนาของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบันนั้น เป็นภารกิจของชาว พุทธที่ต้องมีส่วนร่วมในการ แก้ไขปัญหา ด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินของชาวพุทธไทยที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนา และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธรศาสนา ภิษุสงฆ์ และคนในชุมชน พอสรุปเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ดังนี้

๑) เรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินของชาวพุทธไทยที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนา

เนื่องจากการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน มีพัฒนาการมาตั้งแต่ในสมัยสุโขทัยเรื่อยมา ทำให้ชาวพุทธไทยได้รับการปลูกฝังวัฒนธรรมการทอดกฐิน จนกลายเป็นประเพณีการทอดกฐินที่มีความเปี่ยมไปด้วยจิตกุศลและศรัทธา คือ เน้นบริวารกฐินที่เป็นตัวเงิน จนกลายเป็นที่มาของปัญหาหรือข้อควรพัฒนา ที่เกิดจากประเพณีการทอดกฐิน เช่น กฐินตกค้าง กฐินผิดพระวินัย พฤติกรรมหลอกลวงเงินบริจาค สร้างความเบื่อหน่ายให้กับผู้มีศรัทธาน้อย เน้นกิจกรรมรื่นเริงเกินความจำเป็น มีการดื่มสุรา เป็นกฐินท่องเที่ยว เป็นต้น ทั้งนี้ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้มีข้อเสนอแนะไว้ ดังนี้

๑. พุทธศาสนิกชนควรทอดกฐินให้ถูกต้องตามความมุ่งหมายของกฐิน ได้แก่ การบำเพ็ญกุศลด้วยการถวายผ้ากฐิน แก่ภิกษุซึ่งอยู่จำพรรษาครบสามเดือนตามพุทธบัญญัติ

๒. การรวบรวมทุนที่มีผู้บริจาคเพื่อบำรุงวัดหรือสถานศึกษาในวัด ควรให้เป็นไปตามความศรัทธาของผู้บริจาค โดยมีเหตุผลอันสมควรเช่น ช่วยปฏิสังขรณ์วัดที่ทรุดโทรมให้มั่นคงถาวร สืบไป

๓. ในการเดินทางไปทอดกฐิน ณ วัดที่อยู่ห่างไกล ซึ่งผู้จัดมักจะพ่วงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวไว้ด้วยนั้น ควรมีมาตรการรักษาความปลอดภัยของผู้ที่จะเดินทางไปเป็นหมู่คณะ ทั้งนี้เพื่อความไม่ประมาท

๔. ควรตรวจวันการเลี้ยงสุราเมรัยในระหว่างเดินทางหรือระหว่างที่ม้งานทอดกฐิน ทั้งนี้เพื่อให้การบำเพ็ญกุศลเป็นไปด้วยความมีระเบียบเรียบร้อย

๕. ควรตรวจการใช้จ่ายในสิ่งที่ฟุ่มเฟือยและไม่จำเป็น โดยยึดถือการจัดให้ประหยัดเป็นหลักสำคัญ

๖. การฉลองหรือสมโภชกฐินก่อนทอดนั้น ควรทำเพียงเพื่อประโยชน์ของการนัดหมายให้พร้อมเพรียงกัน และเพื่อเป็นการส่งเสริมศรัทธาของผู้มาร่วมงานเท่านั้น ไม่ควรมุ่งความสนุกสนาน อันมิใช่วัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน ถ้ามีขบวนแห่เชิญผ้าพระกฐินไป ผู้เข้าขบวนควรแต่งกายให้เรียบร้อย ถ้ามีขบวนฟ้อนรำควรเลือกการแต่งกายชุดสุภาพ เพื่อเป็นงานทางพระพุทธศาสนา

๗. การพิมพ์หนังสือแจกในงานกฐินนั้น จะมีหรือไม่ก็ได้ไม่เป็นการบังคับ แต่ถ้ามีควรเลือกพิมพ์หนังสือที่มีสาระประโยชน์

๘. ในการ พิมพ์ใบบอกบุญหรือฎีกาเพื่อเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธามาร่วมทำบุญนั้น ไม่ควรพิมพ์ชื่อบุคคลเป็นกรรมการโดยไม่รับอนุญาตจากเจ้าของก่อน

หากปฏิบัติได้ดังกล่าว เชื่อว่าการทำบุญทอดกฐินคงจะมีส่วนช่วยเสริมความงามทั้งศาสนสถาน และความเจริญงอกงามแห่งจิตใจของพุทธศาสนิกชน สมกับเป็นการทำบุญปีละครั้งที่มีคุณค่า ความหมายในทางพุทธศาสนาของเรา

การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในเทศกาลกฐิน เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจถึงความเป็มา ความหมาย คุณค่า ความสำคัญของประเพณีทอดกฐิน ตลอดจนจัดกิจกรรมได้ถูกต้องไม่เบี่ยงเบน

๑. จัดประชุมสัมมนา/เสวนา

- ให้ความรู้ความเข้าใจถึงความเป็มา ความหมาย คุณค่า ความสำคัญของประเพณีทอดกฐิน

๒. รณรงค์ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์

- ให้ความรู้ความเข้าใจถึงความเป็มา คุณค่า ความสำคัญของประเพณีทอดกฐิน ตลอดจนถึงกิจกรรมที่เบี่ยงเบนออกไป

๓. ถ้ามีโอกาสได้จัดกิจกรรมในการทอดกฐิน

- ควรจัดให้ถูกต้องตามประเพณีและเป็นแบบอย่างแก่นุชนรุ่นหลัง สำหรับกิจกรรมที่เสริมประเพณี ทอดกฐินควรจัดให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นและเอื้อต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๖๓}

จากข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ชาวพุทธขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการของกฐินที่แท้จริง จึงทำให้ปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินไม่ถูกต้อง ซึ่งการทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง (ทิฐุชุกัมม) เป็นการทำบุญด้วยปัญญา และในการสร้างปัญญานั้น ก็ต้องสร้างความเห็นที่ถูกต้อง ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้มีหลักคำสอนเกี่ยวกับการสร้างเสริมสัมมา ทิฐิ หรือ

^{๖๓} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, “พิธีทอดกฐิน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www1.culture.go.th/> [๒๐ เมษายน ๒๕๖๐].

ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ดังปรากฏในมหาเวทลสูตรว่า “ท่านผู้มีอายุ ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิมี ๒ ประการ คือ ๑. โปรโตโสสะ (การได้สดับจากบุคคลอื่น) ๒. โยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย)...”^{๖๔} ซึ่งทั้ง ๒ ปัจจัยนี้ เป็นองค์ประกอบภายนอกและภายในที่มีความสำคัญต่อการสร้างปัญญา ดังนี้

๑. โปรโตโสสะ คือ เสี่ยงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง อธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่น ในที่นี้หมายถึงเฉพาะส่วนที่ติงามถูกต้อง เฉพาะอย่างยิ่งการรับฟังธรรม ความรู้ หรือคำแนะนำจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร^{๖๕}

๒. โยนิโสมนสิการ คือ การทำในใจโดยแยบคาย หรือ การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดอย่างมีระเบียบ หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลาย โดยมองตามสิ่งที่นั้นๆ มันเป็นอย่างมัน และโดยวิธีคิดหาเหตุผล สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด่วนด้วยตัณหา อุปาทานของตนเข้าจับ^{๖๖}

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง กัลยาณมิตร มีความหมายครอบคลุมทั้งตัวบุคคลผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้งหลักการ วิธีการ อุปกรณ์อุปบายต่างๆ ในการสอน และการจัดดำเนินการต่างๆ ทุกอย่างที่มีหน้าที่ให้การศึกษาอบรมได้ ผลดีตลอดจนหนังสือ สื่อมวลชน บุคคลตัวอย่าง เช่น มหาบุรุษ หรือผู้ประสบความสำเร็จโดยธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งหลายที่ติงาม เป็นประโยชน์เท่าที่จะเป็นองค์ประกอบภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้นได้^{๖๗} ดังนั้น การจะทอดกฐินให้ถูกต้องและมีความเหมาะสม เป็นการทอดกฐินด้วยปัญญา จำเป็นต้องมีกัลยาณมิตร โดยเฉพาะพระสงฆ์ ด้วยการบรรยายธรรมในเรื่องกฐินให้กับพุทธศาสนิกชนได้เข้าใจถึงความเป็นมา หลักการ และความสำคัญของการทอดกฐิน ซึ่งฝ่ายคณะเจ้าภาพอาจสร้างสื่อด้วยการจัดทำเป็นหนังสือธรรมะแจกในงาน และอาจมีการแสดงวิธีการทำจุลกฐินก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น นับว่าเป็นวิธีการของกระบวนการพัฒนาปัญญา ทำให้เกิดระบบคิดที่ถูกต้อง ส่งผลให้มีคำพูด และการกระทำเกี่ยวกับการทอดกฐินดำเนินไปด้วยความถูกต้องและเหมาะสม เป็นการทอดกฐินด้วยปัญญา

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่า “ต้องรู้ว่าวัตถุประสงค์ของกฐินสมัยพุทธกาลเป็นอย่างไร ปัจจุบันเป็นอย่างไร ต้องแยกให้ออก หากแยกไม่ได้จะทำให้เกิดความเข้าใจผิด และมองไม่เห็นความสำคัญ และต้องทอดกฐินให้เหมาะสมทั้งแบบอดีตและแบบปัจจุบันตามวัตถุประสงค์ มิใช่ยึดแบบใดแบบหนึ่งเพียงอย่างเดียว จะทำให้ประเพณีและธรรมเนียมการทอดกฐิน

^{๖๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑.

^{๖๕} กัลยาณมิตรในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง บัณฑิต คือ ผู้มีปัญญาทุก. (ไทย) ๒๐/๒/๑๔๐ – ๑๔๑).

^{๖๖} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความพิมพ์ครั้งที่ ๗**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๒๑.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒๓.

หมดความน่าเชื่อถือ น่าสนใจ”^{๖๘} สอดคล้องกับ พระราชปรีดีธำมณี, ผศ.ดร. กล่าวว่า “สิ่งสำคัญต้องรู้ วัตถุประสงค์ ต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างละเอียด ต้องทอดกฐินให้เหมาะสมโดยยึดวัตถุประสงค์ของการ ทอดกฐินเป็นหลัก รักษาพุทธประเพณีให้คนรุ่นหลังได้ รู้หลักการจริงๆ”^{๖๙} พระราชสิทธิธำมณี วิ.,ดร. กล่าวเพิ่มเติมว่า “คนไทยต้องเข้าใจว่า กฐิน คืออะไร ผ้าป่า คืออะไร ทำให้ถูกต้องตามพระวินัยทั้ง พระและโยม คนทุกวันนี้รู้ไม่ทั่วถึง แม้รู้จักไม่ปฏิบัติตาม ส่วนใหญ่พระสงฆ์จะไม่ว่าอะไร ต้องมีมคทายก หรือไวยาวัจกรเป็นตัวกำกับ நட พระสงฆ์ต้องมีการสมณนามคทายกทั่วประเทศ เพราะเป็นผู้ช่วยเจ้า อาวาส ซึ่งจะทำในสิ่งที่พระทำไม่ได้”^{๗๐}

พระราชปรีดีธำมณี, ผศ.ดร. กล่าวว่า “คนไทยต้องศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ซึ่งอธิบาย วิธีการ หลักการ ประวัติ ที่มา ตำนานชงกฐิน หลักการจริงๆ ในพระไตรปิฎก ส่วนที่ต้องศึกษาเรียนรู้ คือ ๑. วัตถุประสงค์ ๒. การระดมทุน ต้องรักษาพุทธประเพณีเอาไว้ เพราะจะเป็นที่โจมตีได้ ต้องให้คนรุ่น หลังรู้หลักการจริงๆ ต้องรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งดูเหมือนเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่เป็นการแสดงออก ถึงจิตใจ มีความอดทน ขันติบารมี วิริยะบารมี ปัญญาบารมี ปัจจุบันเด็กไม่มีสมาธิ ทำอะไรก็ง่าย ไม่ ยั้งยั้ง บุญกฐินถ้ารักษาดั้งเดิมไว้ จะเป็นการรักษาประเพณี จรรโลงประเทศชาติได้”^{๗๑} และ พระ ธรรมกิตติเมธี, ดร. อธิบายว่า “พุทธศาสนิกฝ่ายอุบาสก อุบาสิกา ถูกเศรษฐกิจยื้อเวลาไปมาก ทำให้ ไม่มีเวลาศึกษารายละเอียด เรื่องกฐิน เป็นกฐินทาน เป็นกาลทาน เป็นเรื่องพิเศษที่พระพุทธเจ้า อนุญาต การให้ทานเป็นเรื่องบำเพ็ญบารมี ถ้าเป็นราชทานเป็นทศพิธข้อที่ ๑ บารมี ๑๐ ที่ พระพุทธเจ้าบำเพ็ญมา ทานเป็น ข้อที่ ๑ การให้เป็นเรื่องสำคัญ การปฏิบัติให้ถูกต้องเป็นเรื่องไม่ยาก ต้องเข้าใจว่าตัวกฐินจริงๆ อยู่ที่ผ้าขาวผืนเดียว พระต้องตัด เย็บ ย้อม ซักให้แห้ง ใช้ได้ในวันนี้ ไม่ให้ ล่วงราตรี เป็น เรื่องพิเศษ ไม่มี ความสำคัญนักกับญาติโยม ถ้าเข้าใจดีก็ต้องทำให้เหมาะสมกับเวลา สำหรับวัดราชาธิวาสวิหารเสร็จเวลา ๔ - ๕ ทุ่มกว่า ทำด้วยความสามัคคี ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุด ช่วยกันทำ คือ ผ้าผืนเดียว ส่วนการเรียนรู้ คือ ถวายอะไร ถวายอย่างไร คำกล่าวถวายเองให้ชัด ให้รู้ ว่าเป็นการให้ทาน ทำบุญใน พระพุทธศาสนา ส่วนระเบียบวิธีการ รายละเอียดเป็นเรื่องของนักวิชาการ ญาติโยมเข้าใจเรื่องการให้ทานเป็นสิ่งที่ดี”^{๗๒}

ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ กล่าวว่า “ชาวพุทธควรรู้เรื่อง กฐิน ว่าเป็นเรื่องของพระ หลักการคือ ผ้าเก่าต้องเปลี่ยน ชาวพุทธ หมายถึง พระด้วย กฐินเป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ ให้ภิกษุได้รับอานิสงส์ ด้วยการใช้ผ้า การฉันอาหาร การเดินทาง การรับผ้า ชาวพุทธควรเรียนรู้ทั้ง พระและฆราวาส ไม่ควรคำนึงถึงเรื่องเงิน ควรให้ความสำคัญกับสังฆกรรม ร่วมอนุโมทนาบุญด้วยกัน ไม่เน้นเรื่องเงินเป็นที่ตั้ง ปัจจุบันมักเอาเป็นเกณฑ์ว่าเงินต้องได้เท่านี้ในปีนี้ มุมชาวบ้านพูดกันใน เรื่องเงินเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น กฐินเป็นบุญประเพณีที่ชาวพุทธควรปฏิบัติ เพื่อเป็นหลัก การประเพณี

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระราชปรีดีธำมณี, ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิธำมณี วิ.,ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระราชปรีดีธำมณี, ผศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๒} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร., ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

กฐินไว้ สิ่งทีพึ่งระวัง อย่าให้ตัวเงินมาปิดบังกฐินไว้จนหมดสิ้น^{๗๓} และ ศ.ดร. วัชร งามจิตรเจริญกล่าวเพิ่มเติมว่า “พระสงฆ์ต้องรู้ว่าจุดมุ่งหมายของการทอดกฐินคืออะไร ไม่ควรมุ่งหวังลาภสักการะที่เป็น ผลพลอยได้มากจนเกินไป และควรทำให้ถูกบทบัญญัติที่ว่าดี วยการทอดกฐิน ส่วน อุบาสกอุบาสิกา ก็ ต้องรู้หน้าที่ของตนว่า ต้องคอยบำรุงพระพุทธานุศาสนและพระสงฆ์ โดยการ ช่วยเหลือให้ การทอดกฐิน สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยตามพระวินัย คอยดูว่าวัดใดยังไม่มีใครไปทอดกฐิน แต่ทอดกฐินตามเจตนารมณ์ ของพระวินัย ไม่เน้นเรื่องเงินทองมากจนเกินไป เรียกว่า ต้องทำบุญด้วย ปัญญา จึงจะเกิดประโยชน์ ทั้งแก่ตัวชาวพุทธเอง และพระพุทธานุศาสนอย่างแท้จริง”^{๗๔}

ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ กล่าวว่า “พระสงฆ์จำเป็นต้องรับกฐิน เพื่อ จะได้ มีจีวรชุดใหม่ เพราะแต่ละรูปมีจีวรเก่า บางทีก็ขาด ดังเช่น พระอาณนที่ไปบิณฑบาตใน พระบรมมหาราชวัง พระเจ้าแผ่นดินเห็นว่ามีจีวรเก่า ก็ถวายจีวร ๑๐ ไตร ต่อไปก็ไปบิณฑบาต พระเจ้า แผ่นดินก็เห็นชุดเก่าอีกก็ถามว่า โยมถวายไป ๑๐ ไตรแล้ว ไปไหน พระอาณนที่ตอบว่า ไปถวายองค์อื่น แล้ว พระเจ้าแผ่นดินก็ถามว่า ทำไมไปถวาย พระอาณนที่ตอบว่า เพราะจีวร ท่านเก่ากว่านี้ แล้วจีวรเก่า องค์นั้นละ ก็ถวายองค์ที่เก่ากว่านั้น จนถวายองค์ที่จีวรเก่าแล้ว ปะแล้วขี้แล้วก็เอาไปเป็นผ้าถูพื้น ที่ ถู พื้นเช็ดเท้าแล้วเอาไปผสมดินเหนียวฉาบทา กล่าวคือ พระสงฆ์ต้องมีผ้า ต้องรู้จักวินัยในการกรานกฐิน องค์อื่นไม่ได้รับก็อนุโมทนาก็ได้อานิสงส์ ทำกัน ชาวพุทธต้องมีความเสียสละ มีความสามัคคีในสังคม ถ้ามีทรัพย์พอไปทอดกฐินคนเดียวได้ แล้วบอกให้ญาติพี่น้องไปร่วมด้วย ถ้าเป็นกฐินสามัคคีก็ชวนคนอื่น ร่วมด้วย บางทีมีการฉลองกฐิน ทำให้เกิดความปีติปลาบปลื้มโสมนัส ตรงกับหลักธรรมที่ว่า “พระสงฆ์ ต้องมีความมกน้อยสันโดษ ซึ่งเป็นธรรมที่ขัดความโลภ เมื่อไม่โลภย่อมทำจิตของผู้ให้มีความยินดี และ เกิดความเลื่อมใสที่จะถวายเป็นอันมาก”^{๗๕}

รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร กล่าวว่า “ปัจจุบัน การทอดกฐินเป็นวัฒนธรรมไทยอย่าง หนึ่งที่รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมเป็นเรื่องราวรูปแบบที่ปรากฏขึ้นในลักษณะที่เป็นวิถีชีวิต ของชาวพุทธไทย รูปแบบนี้มีเพื่อรักษาเนื้อหาและความหมายเดิม ถ้าไม่มีเหตุผลในวัฒนธรรมนั้นๆ ก็ จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ หรือไม่เช่นนั้นก็จะไม่สามารถรักษาความหมายที่แท้จริงไว้ได้ ในที่สุดก็จะ วิปริตผิดเพี้ยนคลาดเคลื่อนความหมายเป็นอื่น ไป ซึ่งเมื่อเวลา ผ่านไปนานเข้า ตัวรูปแบบยังมีอยู่ แต่ เนื้อหาและความหมายไม่ใช่ของเดิมเสียแล้ว”^{๗๖} ผศ.รังษี สุทนต์ กล่าวเสนอแนะว่า “พระสงฆ์ต้องศึกษา เรียนรู้เรื่องกฐินแล้วเผยแพร่ ด้วยการกล่าวสอน จัดพิมพ์เอกสารหนังสือเผยแพร่ ต้องมีวัด ตัวอย่าง ดำเนินการกระทำกฐินัตถการกิจ คือ กิจกรรมการกรานกฐินตามพระวินัย เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง โดยมีพระภิกษุอยู่จำพรรษามากกว่า ๕ รูปขึ้นไป พอออกพรรษา ก็แสวงหาผ้า โดยคณาจารย์ใน มหาวิทยาลัยแนะนำชักชวนทายกทายิกา ผู้ทำบุญบำรุงมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดนำผ้าขาวที่ควรซัก ตัดเย็บ ย้อม ทำเป็นผ้าไตรจีวรไปจัดวางตามสถานที่ที่ได้ศึกษาตามพระวินัย หรือเมื่อมีการจัดงานอุปนกิจศพ ก็

^{๗๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนต์รี สิริโรจนานันท์, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๗๔} สัมภาษณ์ ศ.ดร. วัชร งามจิตรเจริญ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๗๕} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๗๖} คู่มือระเบียบใน องค์.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๖๓/๘๖ – ๘๙.

^{๗๗} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

จัดเตรียมผ้าขาวที่ควรซัก ตัดเย็บ ย้อม ทำเป็นผ้าไตรจีวรไปทอดผ้าบังสุกุล เพื่อให้พระสงฆ์ในวัดที่จัดเป็นต้นแบบจะกระทำกฐินัตถการกิจตามพระวินัย ได้พิจารณาเป็นผ้าบังสุกุลในข้อผ้าห่อศพ โดยคำนวณผ้าให้เพียงพอที่จะทำเป็นผ้ากฐินผืนหนึ่ง ปัจจุบัน คณะสงฆ์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เริ่มจัดกิจกรรมการรุดงค์แบบครั้งพุทธกาล คือ ออกจาริกไปปฏิบัติธรรมสั่งสอนประชาชน การจัดกิจกรรมกฐินัตถการกิจ ก็สามารถกระทำได้ จะเป็นการสืบการประเพณีปฏิบัติตามพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติ เมื่อประเพณีปฏิบัติตามพระวินัย ก็ย่อมได้รับผลานิสงส์ ดังข้อความว่า “วินัยเพื่อประโยชน์แก่ความสำรวม ความสำรวมเพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อน ความไม่เดือดร้อนเพื่อประโยชน์แก่ความปราโมทย์ ความปราโมทย์เพื่อประโยชน์แก่ความปิติ ความปิติเพื่อประโยชน์แก่ปัสสัทธิ ปัสสัทธิเพื่อประโยชน์แก่ความสุข ความสุขเพื่อประโยชน์แก่สมาธิ สมาธิเพื่อประโยชน์แก่ความรู้เห็นตามเป็นจริง ความรู้เห็นตามเป็นจริงเพื่อประโยชน์แก่ความเบื่อหน่าย ความเบื่อหน่ายเพื่อประโยชน์แก่ความคลายกำหนด ความคลายกำหนดเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติ วิมุตติเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติญาณทัสสนะ วิมุตติญาณทัสสนะเพื่อประโยชน์แก่อนุปาทาปรินิพพาน การกล่าวมีอนุปาทานิพพานนั้นเป็นประโยชน์ ความเจียสโตสดับมีอนุปาทานิพพานนั้นเป็นประโยชน์ คือ ความพ้นวิเศษแห่งจิตเพราะไม่ยึดมั่น”^{๗๘}

สรุป แนวทางแก้ไขปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ด้วย การเรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑. สร้างความเห็นที่ถูกต้องเกี่ยวกับการทอดกฐิน ด้วยการ ศึกษาให้เข้าใจถึงเนื้อหาสาระที่เป็นหลักการและวิธีการ ของการทอดกฐิน ที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และที่ มีปรากฏในสังคมไทย เพื่อให้ เป็น การทอดกฐิน ด้วยปัญญา ไม่เป็นกฐินโลก ซึ่งเป็นที่มาของการแสวงหาผลประโยชน์จากการทอดกฐิน ให้เป็นบุญกฐินที่ส่งเสริมคุณธรรมความมกน้อยสันโดษ เพื่อให้การทอดกฐินเป็นประเพณีการทำบุญในพระพุทธศาสนาดำรงอยู่สืบไป

๒. ชาวพุทธ หมายถึง พระสงฆ์ มัคทายก ครู อาจารย์ นักวิชาการ และพุทธศาสนิกชน ผู้รู้มีส่วนในการ ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดี ด้วยการถ่ายทอดและแนะนำ หรือที่เรียกว่า ปรโตโมหะเช่น การแสดงธรรม จัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่ จัดกิจกรรม/โครงการสัมมนา/เสวนา เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ ให้เข้าใจถูกต้องในเรื่องการทอดกฐิน และสามารถ นำไปกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินที่มีเป้าหมายชัดเจน คือ เพื่อประโยชน์ทางด้านสังคม และเพื่อรักษาองค์ประกอบทางด้านพระพุทธศาสนาให้ดำรงสืบไป

๓. พิจารณาด้วยเหตุและผล หรือที่เรียกว่า มีโยนิโสมนสิการ เพื่อวางท่าทีที่เหมาะสมในการปฏิบัติเกี่ยวกับ ทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่ง มีกิจกรรมและการกำหนดวัตถุประสงค์ของการทอดกฐินเบี่ยงเบนไป จากเดิม แต่สามารถ กำหนดกิจกรรมกฐิน ไม่ให้เป็นช่องทางของการเกิดกามคุณและอบายมุข ตลอดจนกิจกรรมที่เกินความจำเป็น ก่อให้เกิดความฟุ่มเฟือย ส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของวัฒนธรรมที่ดีงาม และทำให้ขาดความน่าเชื่อถือในประเพณีการทอดกฐินของไทย

๔. สร้างต้นแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของการทอดกฐิน และการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน เพื่อการเรียนรู้สำหรับเยาวชนรุ่นต่อไป ได้เข้าถึงคุณค่าและเป้าหมายของการทอดกฐินทั้ง ๒ แบบ เพื่อ

^{๗๘} สัมภาษณ์ ผศ.รังษิ์ สุทนต์ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

กำหนดรูปแบบการทอดกฐินที่มีความถูกต้องและเหมาะสมในแต่ละท้องถิ่น และยังเป็นการแก้ปัญหา กฐินตกค้าง ที่เกิดจากความเข้าใจผิดคิดว่า กฐินคือ เงิน ต้องมีเงินมากจึงจะเป็นเจ้าภาพกฐินได้

๕. เข้าร่วมกิจกรรมการทอดกฐินตามประเพณีด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม ทางศาสนาและกิจกรรมที่เกี่ยวกับ การทอดกฐิน และยังเป็นการ บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ นับว่าเป็นผู้มี ส่วนในการจรรโลงประเพณีการทอดกฐินของไทย

ดังนั้น แนวทางแก้ปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติ เกี่ยวกับการทอดกฐินให้ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักพระ พุทธศาสนานั้น ชาวพุทธไทยต้อง เสริมสร้างความเห็นถูกในเรื่องการทอดกฐิน ด้วยการมีกัลยาณมิตรที่ดีและมีโยนิโส มนสิการ ซึ่งในการ เรียนรู้และการปฏิบัติในเรื่องเกี่ยวกับการทอดกฐินได้ถูกต้องและมีความเหมาะสมนั้น ต้องเริ่มต้นด้วย การศึกษาเกี่ยวกับการทอดกฐินจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น การแสดงธรรม เอกสารเผยแพร่ กิจกรรม/ โครงการสัมมนา /เสวนา เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เป็นต้น โดยมี พระสงฆ์ครู อาจารย์และฝ่ายบ้านเมืองที่เกี่ยวข้อง ตลอดถึงพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาในบุญกฐิน หน้าที่ เป็นผู้ขยายองค์ความรู้ และร่วม มกัณสร้างต้นแบบกิจกรรมการทอดกฐินให้เยาวชนรุ่นต่อไปได้ ศึกษา เรียนรู้และปฏิบัติ เพื่อทำหน้าที่สืบสานประเพณีการทอดกฐินให้เป็นประเพณีที่มีความงดงามอยู่คู่กับ สังคมไทย และสามารถรักษาองค์ประกอบของพระพุทธานุภาพให้ดำรงสืบไป

๒) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธานุภาพ พระสงฆ์ และคนในชุมชน

ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ที่ปฏิบัติสืบมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยมานั้น นับว่า เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธานุภาพจาก รุนสุรัน แม้ว่าเรื่องกฐินจะมีพัฒนาการที่เบี่ยงเบนไปจากหลักการเดิม แต่เป้าหมายหลักก็เพื่อทำนุบำรุง พระพุทธานุภาพ โดยมีพระสงฆ์กับประชาชน หรือคนในชุมชนที่เรียกว่า ชาวบ้าน ทั้ง ๒ ฝ่ายต่างพึ่งพา อาศัยซึ่งกันและกัน ดังในพุทธการสูตร พระพุทธเจ้ากล่าวถึงผู้มีอุปการะมาก ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอทั้งหลาย ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ชื่อว่าเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย แสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด พร้อมทั้งจรรย และพยุหะ ประภาศพรหมจรรย์ บริสุทธิ บริบูรณ์ ครบถ้วนแก่พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลายก็มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย คุณุสสและ บรรพชิตต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการสลัดโอฆะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ด้วยประการดังกล่าวนี”^{๗๙}

นอกจากนี้ ในสังคาลสูตร ฌทิสปฏิญาณทกัณท์ พระพุทธเจ้าได้กล่าวกับสังคาลกะ คหบดีบุตร ว่าด้วยการปิดป้องทิศ ๖ ซึ่งทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์^{๘๐} เป็น ๑ ในทิศทั้ง ๖ ที่มี หน้าที่และความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติต่อกัน ดังนี้

^{๗๙} พุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖.

^{๘๐} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖ – ๒๗๔/๒๑๒ – ๒๑๘.

คหบดีบุตร กุลบุตรพึงบำรุงสมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
๔. เปิดประตูต้อนรับ
๕. ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ^{๘๑}

การปฏิบัติหน้าที่ของกุลบุตรพึงมีต่อสมณพราหมณ์ หรือพระสงฆ์ทั้ง ๕ ประการ ย่อมทำให้กุลบุตรผู้กระทำดีแล้ว ได้รับความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าในชีวิต เพราะได้อยู่ใกล้ผู้มีคุณธรรมอันสูง เป็นผู้ประเสริฐ ชื่อว่าย่อมทำให้เป็นผู้ประเสริฐด้วย

สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน กุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๖ ประการ คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๕. อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ให้^{๘๒}

ดังนั้น สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยหน้าที่ ๖ ประการนี้สมควรแล้วที่กุลบุตรจะบำรุงสมณพราหมณ์ด้วยหน้าที่ ๕ ประการดังกล่าว การปฏิบัติต่อกันเช่นนี้ ย่อมได้ชื่อว่า กุลบุตรได้ปกป้อง ทำให้ชีวิตมีความสุข มีความปลอดภัย เพราะได้ทำหน้าที่ที่พึงกระทำต่อกันอย่างถูกต้องสมเหตุสมผล ทั้งในฐานะผู้ให้และผู้รับ เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข ผศ.รังษี สุทนต์ อธิบายว่า “พระภิกษุสงฆ์แต่ละวัดให้การอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีในสังคม หรืออย่างน้อยท่านก็เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน บางท่านสั่งสอนไม่เก่ง ท่านขยันทำวัตรสวดมนต์ ขยันทำความสะอาดปัดกวาดวัด ขยันกวาดลานวัด เมื่อลูกหลานของประชาชนพบเห็นบ่อยๆ เวลาไปบ้านเยี่ยมญาติโยมก็เล่า ให้ญาติโยมฟัง สร้างศรัทธาเลื่อมใสให้ประชาชน เป็นการสอนด้วยการทำให้รู้เห็น ประชาชนที่ได้รับรู้ก็ถือเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติที่ดีในการช่วยเหลือสังคม ส่วนรวม เช่น ช่วยงานวัดของตนและวัดเพื่อนในเขตตำบล จัดเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นแบบอย่างที่ดีมาระหว่างภิกษุสงฆ์กับประชาชน^{๘๓}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะว่า พระสงฆ์สัมพันธ์กับชาวบ้าน โดย

๑. ให้ธรรม คือ เครื่องบำรุงเลี้ยงชีวิตทางจิตใจ
 ๒. รับสิ่งของ คือ เครื่องบำรุงเลี้ยงชีวิตทางกาย
- ชาวบ้านสัมพันธ์กับพระสงฆ์ โดย

^{๘๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^{๘๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^{๘๓} สัมภาษณ์ ผศ.รังษี สุทนต์ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๑. ให้สิ่งของ คือ เครื่องบำรุงเลี้ยงชีวิตทางกาย

๒. ภัตตาหาร คือ เครื่องบำรุงเลี้ยงชีวิตทางจิตใจ

หน้าที่ของพระสงฆ์ต่อชาวบ้านก็คือ หน้าที่ของวัดต่อประชาชน เมื่อมองจากด้านของชาวบ้านเข้ามา ก็เห็นว่า ชาวบ้านมีความเกี่ยวข้องกับวัด หรือไปวัด ด้วยกิจ ๒ อย่างคือ

- ไปอุปัชฌาย์บำรุงวัดและพระสงฆ์
- ไปแสวงหาธรรม ด้วยการเล่าเรียนศึกษา และประกอบกิจกรรมที่เป็นกุศล^{๘๔}

ประเพณีการทอดกฐินในแต่ละปี ก็เป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนพระพุทธศาสนา ที่สำคัญเป็นนื่อนาบุญให้กับคนในชุมชนหรือคณะผู้ทอดกฐิน ส่วนผู้ทอดกฐินทำหน้าที่อุปัชฌาย์บำรุงวัดและพระสงฆ์ เป็นการปฏิบัติต่อกิตติเบื่องบน ซึ่งเป็นหนึ่งในคำสอนตามหลักทศ ๖ ที่ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามเป็นผู้เจริญ และได้ชื่อว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา

พระราชปริยัติกวี , ศ.ดร. กล่าวว่า “ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ ชาวบ้านทำไร่ ทำนา แม้แต่รอบปริมณฑล เมืองหลวง เปิดโอกาสจะได้รวมตัวกัน เช่น วันพระก็ไปรักษาอุโบสถศีล มีถวายเพล แต่หลายที่เหมือนพระถูกทอดทิ้ง อาศัยงานกฐิน ญาติโยมไปช่วยทำให้มีการดูแล พระสงฆ์ดูแลไม่ไหว ญาติโยมอาจมาล้าสาลา จัดกิจกรรมใหญ่ คนในถิ่นนั้นๆ ที่ไปทำงาน ต่างถิ่น ได้มีโอกาสมางานกฐิน มาทำบุญร่วมกัน ได้พบปะคน ในครอบครัว ชุมชน เช่น กฐินสามัคคีจากกรุงเทพไปสู่ชนบท ซึ่งเป็นการสร้างความรู้สึกทางจิตใจ โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุ และยังเป็นโอกาสทำให้มิตรสหายที่ห่างไกลกันได้พบกัน บางวัดอาจมีเจ้าภาพเป็นผู้อุปัชฌาย์ที่มีฐานะมากกว่าคนในชุมชน ซึ่งรู้สึกเป็นบุญเป็นคุณต่อกันและกัน ในส่วนที่ระดมทุนไปสร้างเสนาสนะวัตถุ เป็นการอาศัยซึ่งกันและกัน^{๘๕}

พระราชปริยัติมุนี, ผศ. ดร. กล่าวเพิ่มเติมว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ทำให้เกิดความเข้าใจในวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการเชิญชวนให้เข้า วัดร่วมกันทำบุญ ฟังธรรม บุญกฐินสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเดียวกันได้ เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้คนในครอบครัวและมิตรสหายที่อยู่ต่างถิ่น ได้กลับมาช่วยกันทำบุญกฐินในถิ่นเกิดของตน และยังเปิดโอกาสให้เจ้าภาพกฐินที่อยู่ต่างถิ่นได้ไปทอดกฐินยังวัดที่อยู่ต่างถิ่น เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าภาพต่างถิ่นกับคนในชุมชน วัดบนพื้นฐานของความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา^{๘๖} และ ธรรมกิตติเมธี, ดร. กล่าวอีกว่า “พระสงฆ์นอกจากได้อานิสงส์ที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ ยังได้ความสัมพันธ์กับชุมชน เชิญชวนให้ญาติโยมได้เข้าวัดฟังธรรม ร่วมกันทำบุญ บุญกฐินเป็นบุญสำคัญเป็นพุทธทานุญาติ ระหว่างชุมชนถ้าวัดไหนไม่ได้ทอดกฐิน เป็นการส่งสัญญาณว่า ความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ในวัดและ ชุมชนมีความห่างไกลออกไป พระสงฆ์ไม่เป็นที่ศรัทธา ซึ่งคณะสงฆ์อาจพิจารณาให้เปลี่ยนวัดก็ได้ สิ่งทั้งปวงขึ้นอยู่กับผู้นำ ถ้าพระสงฆ์ไม่มีศักยภาพ ไม่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันกับชุมชน ก็เป็นปัญหา เพราะฉะนั้น ตัวกฐิน

^{๘๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **กฐินสู่ธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด ๒๕๔๑), หน้า ๔๐.

^{๘๕} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๖} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติมุนีผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

เป็นตัวบ่งชี้ตัวหนึ่งของคุณสมบัติของเจ้าอาวาส”^{๘๗} ซึ่งหากพระสงฆ์ในวัดได้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามหลักทศ ๖ ในฐานะทศเบื้องต้น^{๘๘} ย่อมสามารถสร้างศรัทธาและสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างวัดและชุมชนได้

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงวัดเป็นทั้งสถานที่ดำเนินกิจการในหมู่ของพระสงฆ์เอง และเป็นทีประกอบกิจกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับประชาชน จากการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจการเหล่านี้ บทบาทของวัดได้พัฒนาขึ้นโดยลำดับตามกาลเวลา จนในที่สุด วัดได้กลายเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นที่รวมจิตใจของประชาชน ทำหน้าที่ทั้งทางศาสนา ทางการศึกษา ทางวัฒนธรรม และทางสังคม โดยตรง มีบทบาทที่เป็นรายละเอียดมากมาย^{๘๙}

สำหรับประเพณีการทอดกฐิน ก็ต้องมีวัดเป็นสถานที่ประกอบ พิธีทางศาสนาและกิจกรรม กฐินเช่นกัน ซึ่ง รศ.ดร. สมิตีพล เนตรนิมิตร กล่าวว่า “ชุมชน (ชาวพุทธ) ในท้องถิ่นได้ตระหนักถึงศาสนา วัด พระสงฆ์ เพราะว่าปีหนึ่งมีงานบุญทอดกฐินครั้งเดียว ในต่างจังหวัดการทอดกฐินเป็นงานบุญสำคัญมากที่ชาวพุทธมาชุมนุมกันที่วัด เพื่อทอดกฐิน เป็นทั้งงานบุญ งานรื่นเริง สังสรรค์ แสดงถึงความสามัคคีระหว่างชาวพุทธ”^{๙๐} วัดจึงเป็นศูนย์กลางหรือแหล่งชุมนุมของชาวพุทธ เพื่อร่วมกันทำบุญกฐิน มีพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนพระพุทธศาสนา ที่สำคัญเป็นนอานาบุญให้กับคนในชุมชนหรือคณะผู้ทอดกฐิน ส่วนผู้ทอดกฐิน ทำหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงวัดและพระสงฆ์ ซึ่งนับว่าประเพณีการทอดกฐินเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ และคนในชุมชน เพื่อร่วมกันรักษาพุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฐินที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล

ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ กล่าวเพิ่มเติมว่า “โดยปกติชาวพุทธไทยกับวัดมีความสัมพันธ์กันยาวนาน แต่พิธีทอดกฐินเป็นตัวช่วยให้ศาสนาแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ปรึกษากับคนในชุมชน ต้องรับผิดชอบร่วมกัน ปัจจุบันการทอดกฐินเป็นเรื่องที่มีองค์ประกอบมาก ชาวบ้านเป็นฝ่ายหาเจ้าภาพ ในต่างจังหวัดชาวบ้านจะมีการฉลององค์กฐิน มีมหรสพ มีกิจกรรมร่วมประกอบ มีผ้าป่าทอดกฐิน มีรางวัลอนุเคราะห์ มีสอยดาว ทำบุญอื่นๆ ที่วัดได้จัดไว้เป็นงานรองจากบุญกฐิน การจัดงานชาวบ้านจะเป็นฝ่ายหาและทำ เป็นการสร้างความสามัคคี ถ้าวัดไหนไม่มีก็แสดงว่า ระหว่างชุมชน ชาวบ้านกับวัด ไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับวัด”^{๙๑}

ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ กล่าวว่า “ความสามัคคีสำคัญที่สุด เพราะพระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อม ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับภิกษุเท่านั้น อยู่ที่พุทธบริษัททั้ง ๔ มีอุบาสก อุบาสิกาด้วย ภิกษุณีไม่มีแล้ว พระเถระต้องอาศัยชาวบ้านเป็นอยู่ เข้าไปบิณฑบาต ที่เรียกพระสงฆ์ว่าภิกษุ หมายถึง ผู้ขอ เป็นการขอโดยปกติ คือ ขอโดยไม่ออกปากขอ ยืนเฉยๆ แต่ถ้าเทียบกับยาจก จะต้องเอ่ยปากขอ และอีกความหมายหนึ่งภิกษุ คือ ผู้เห็นภัยในวัฏสงสาร แต่ยาจกไม่รู้ เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ต้องทำประโยชน์ให้กับประชาชน สึกไปก็เป็นคนของประชาชน จะไปคอร์รัปชันไม่ได้ คนดีต้อง

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร., ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๘} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖ – ๒๗๔/๒๑๒ – ๒๑๘.

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

^{๙๐} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมิตีพล เนตรนิมิตร ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

ไม่โกง แต่คนไม่โกงไม่จำเป็น ต้องเป็นคนดีก็ได้^{๙๒} ซึ่งก็หมายความว่า ความสามัคคีของพุทธบริษัท ๔ หรือที่เรียกว่า ชาวพุทธ มีความสำคัญมากต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา และการ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และคนในชุมชนผ่านประเพณีการทอดกฐิน ย่อมเป็นการรักษาคือสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้น พระสงฆ์จะเอ่ยปากขอกฐินไม่ได้ แม้พระสงฆ์จะสีกไปเป็นประชาชน ก็ต้องทำหน้าที่ของความป็นชาวพุทธที่ดี ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากการทอดกฐิน แม้จะมีโอกาสกระทำทุจริต เพราะผู้มีปกติทางใจสุจริต วาจาสุจริต และกายสุจริต เป็นพื้นฐานของคนดีที่ประพฤติอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐ (ทางทำความดี) คือ กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ และมโนกรรม ๓^{๙๓}

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวเพิ่มเติมว่า “กฐิน สร้างความสามัคคีระหว่างวัดกับชาวบ้าน เป็นการสร้างความสัมพันธ์อย่างมาก เพราะต้องเข้าใจกันทั้งสองฝ่าย แต่ขณะเดียวกันก็สร้างความเบื่อหน่าย เพราะไม่รู้ประมาณ ปัจจุบันกฐินเป็นการรักษาประเพณีเท่านั้น^{๙๔} ดังนั้น พระสงฆ์ในวัดและชาวบ้านจำเป็นต้องยอมรับในเรื่องความพอเพียงตามกำลังความสามารถและศรัทธา เพื่อจะไม่เป็นการสร้างภาระให้กับฝ่ายเจ้าภาพหรือชาวบ้าน ต้องเลี้ยงชีพด้วยความมักน้อยสันโดษ เพื่อการทำลายกิเลสที่เกิดจากปัจจัย ๔ ซึ่งมีชาวบ้านเป็นฝ่ายให้การสงเคราะห์

นอกจากนี้ พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร. ได้กล่าวว่า “ในการทอดกฐิน ทำให้พระสงฆ์และคนในชุมชน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ได้เข้าใจในวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะทำงานบุญกฐินให้สำเร็จ เกิดความสามัคคี เช่น ต้อนรับคนที่มาทอดกฐิน อาศี ยหลักทางศาสนาสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน พระไม่ควรแบ่งแยก ทั้งพระและโยมช่วยกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ศ.ดร. วัชรระ งามจิตตเจริญ กล่าวเพิ่มเติมว่า “ในสังคมไทยปัจจุบัน ประเพณีการทอดกฐินได้ทำให้ภิกษุสงฆ์และคนในชุมชนได้มาเกี่ยวข้อง กันในลักษณะช่วยกันทำภารกิจของพระพุทธศาสนาตามพุทธบัญญัติ ซึ่งมีส่วนช่วยให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ เพราะคนในชุมชนที่วัดตั้งอยู่จะเข้ามาช่วยทำให้พิธีทอดกฐินสำเร็จลุล่วงไปได้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง คือ หากไม่ได้เป็นเจ้าภาพทอดกฐินเอง ก็อาจเป็นเจ้าภาพร่วมในการทอดกฐินหรือทำเป็นผ้าป่าทางกฐิน คือ ทอดผ้าป่าร่วมกับการทอดกฐิน หรือมีฉะนั้น ก็ช่วยด้วยแรงกายและอาหาร โดยการช่วยเตรียมงานทอดกฐิน การต้อนรับแขกจากต่างถิ่นที่มาเป็นเจ้าภาพทอดกฐิน”^{๙๕}

ผศ.รังษี สุทนธ์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ ระหว่างประชาชน และระหว่างภิกษุสงฆ์ ว่า “ประชาชนที่ทำบุญวัดนั้นๆ จะช่วยงานกฐินกันอย่างพร้อมเพรียงนำพืชผักกับเครื่องปรุง มาทำอาหารถวายพระสงฆ์ในวัดนั้นๆ กับพระภิกษุที่มาช่วยงาน เลี้ยงคนวัดและประชาชนจากแต่ละวัดที่มาช่วยงาน ประชาชนวัดนั้นๆ กับประชาชนต่างวัดช่วยงานทุกอย่าง นับแต่ทำความสะอาด ปิดกวาด ประตูตอกแต่งสถานที่ศาลาการเปรียญ ตกแต่งสถานที่ในอุโบสถ(โบสถ์) ช่วยกันต้อนรับคณะกฐินที่มาจากบ้านไกลส่วนภิกษุสงฆ์ คือ พระภิกษุในวัดนั้นๆ กับพระภิกษุในเขตปกครองระดับตำบล ซึ่งมีเจ้าคณะตำบลปกครอง

^{๙๒} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จ्ञานงค์ ทองประเสริฐ, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๙๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อริยมรรค, ๒๕๕๘), หน้า ๒๓๓ – ๒๓๔.

^{๙๔} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๕} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๖} สัมภาษณ์ ศ.ดร. วัชรระ งามจิตตเจริญ, ๒ มีนาคม ๒๕๖๐.

วัดที่อยู่ในเขต มีวัดมากน้อยตามที่สร้างกันมา วัดที่มีการทอดกฐินมีเจ้าภาพเดินทางมาจากสถานที่ไกล จะกราบเรียนแจ้งให้พระเถระเจ้าคณะตำบลทราบ เจ้าคณะตำบลจะแจ้งไปตามวัดที่อยู่ในปกครอง ขอให้ไปช่วยงานกฐินในวัดนั้นๆ หมุนเวียนกันไปทุกวัด พระภิกษุ จะไปช่วยเตรียมงาน จัดสถานที่บน ศาลาการเปรียญ เพื่อตั้งองค์กฐิน จัดสถานที่ในอุโบสถ (โบสถ์) สวดให้ผ้ากฐิน แต่ละวัดจะนำสิ่ง ของที่ต้องใช้ไปให้วัดนั้นๆ ยืมใช้ และนำสิ่งของที่ใช้แล้วหมดสิ้นไปมอบให้ จัดเป็นความสัมพันธ์อันดี ระหว่างภิกษุสงฆ์กับภิกษุสงฆ์ นอกจากนั้น พระภิกษุแต่ละวัดก็บอกกล่าวชักชวน ประชาชนที่ทำบุญใน วัดของท่านไปช่วยงานกฐินในแต่ละวัด นับแต่คนขับรถขนส่งของ คนยกของขึ้น คนช่วยจัดสถานที่ คน ที่ขอบรื้อร่า ก็ไปช่วยต้อนรับคณะกฐินที่เดินทางมา”^{๙๗}

สรุป การแก้ปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ด้วย การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ตามฐานหน้าที่ที่ต้องเกี่ยวข้องกัน ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่าง พระพุทธศาสนา กับพระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์ ใน พระพุทธศาสนา ทำหน้าที่ในฐานะผู้รักษาศรัทธา คือ คำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งประเพณีการทอดกฐิน ในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นการรักษาวินัยบัญญัติในเรื่อง การกรานกฐิน พระสงฆ์จึงต้องมีความสัมพันธ์กับพระวินัยบัญญัติ คือ ต้องประพฤติ ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการในเรื่องกฐิน เพื่อทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีของคนในชุมชนหรือคณะผู้ทอดกฐิน ให้มีความรู้ ความเข้าใจในสาระสำคัญ ของการทอดกฐินที่แท้จริง ตามหลักทศ ๖

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับคนในชุมชนหรือคณะผู้ทอดกฐิน เนื่องจากคน ในชุมชนหรือคณะผู้ทอดกฐิน เป็นพุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใส ศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า ทำ หน้าที่เป็นชาวพุทธที่ดี ตามหลักทศ ๖ มีมกน้อยสันโดษ และกุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นคุณธรรม เพื่อ ช่วยกันรักษาประเพณีการทอดกฐินให้ดำรงสืบไป

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์ เนื่องจากการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ต้องมีการเตรียมการ เพื่อสร้างความพร้อมในด้านต่างๆ ทั้งในด้านพิธีทางศาสนาและกิจกรรมประกอบ ในการทอดกฐิน จำเป็นต้องอาศัยความสามัคคีของพระสงฆ์ในวัดเดียวกัน และพระสงฆ์ ที่อยู่ในเขต ปกครองใกล้เคียงกัน ร่วมช่วยเหลือกันในการเตรียมความพร้อม เพื่อให้กิจกรรมการทอดกฐินสำเร็จ ไปได้ด้วยดี

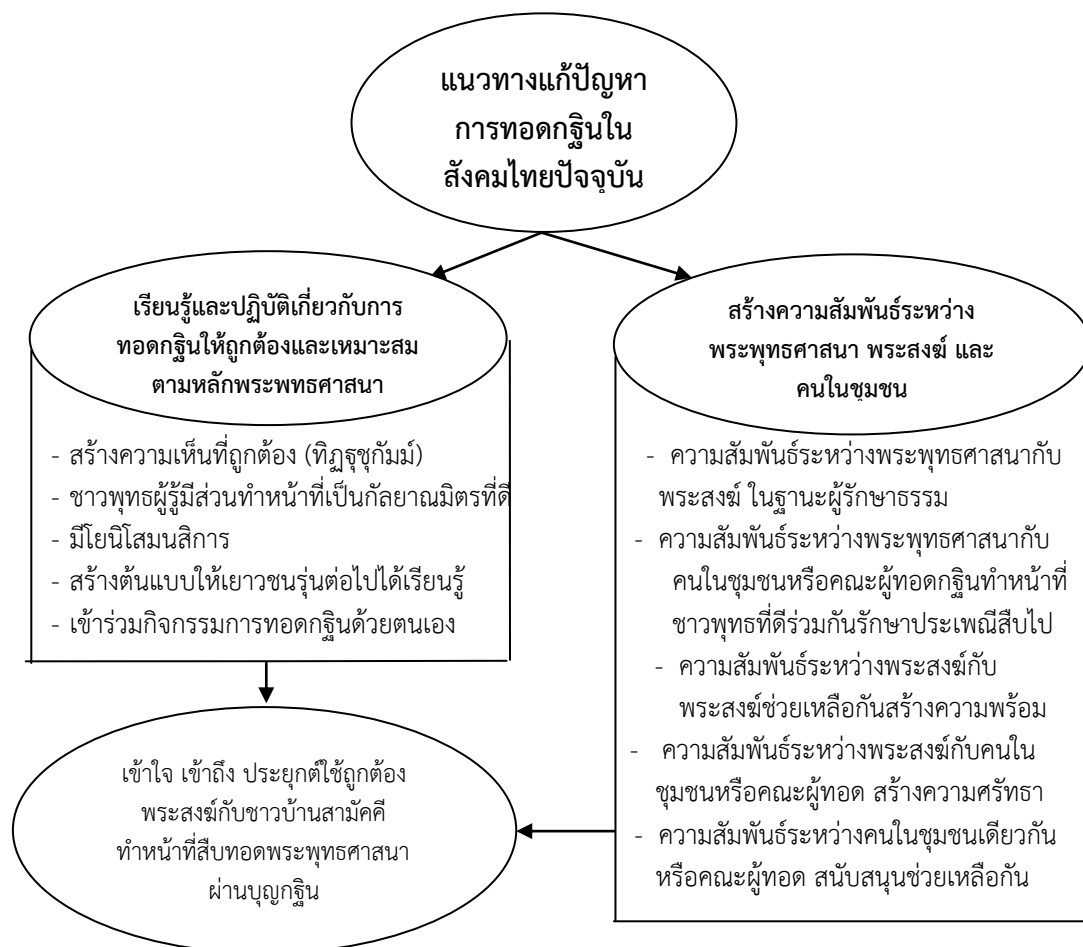
๔. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคนในชุมชนหรือคณะผู้ทอดกฐิน เนื่องจากวัดต้องมี เจ้าภาพทอดกฐินในแต่ละวัด ปีหนึ่งจะทอดกฐินได้เพียงครั้งเดียว และมีพระวินัยบัญญัติห้ามพระสงฆ์ ขอกฐินกับชาวบ้าน กฐินต้องเกิดจากความศรัทธาของเจ้าภาพกฐินเอง ดังนั้น หากพระสงฆ์ในวัดไม่มี ความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน คนในชุมชนไม่ศรัทธา วัดนั้นอาจไม่มีเจ้าภาพกฐิน กลายเป็นกฐินตกค้าง หรืออาจมีเจ้าภาพกฐินที่มาจากต่างถิ่น ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือ เช่น การเตรียมความพร้อมด้าน สถานที่ การต้อนรับ อาหารและน้ำ เป็นต้น ก็จะมีผลกระทบที่อาจทำให้ลดความ น่าเชื่อถือ และศรัทธาพระสงฆ์ในวัดดังกล่าวได้

๕. ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเดียวกันหรือคณะผู้ทอดกฐิน เนื่องจาก ประเพณีการ ทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นศาสนพิธี มีทั้งพิธีทางศาสนาและกิจกรรมกฐิน เช่น มหรสพ

^{๙๗} สัมภาษณ์ ผศรังษิ์ สุทนดี ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สมโภชน์ งานรื่นเริงสนุกสนาน การแห่รำวง อาหาร เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้เป็นเรื่องของเจ้าภาพหรือคนในชุมชนที่ต้องให้การสนับสนุนช่วยเหลือกัน จึงจะทำให้งานทอดกฐินสำเร็จไปได้ด้วยดี

ดังนั้น แนวทางแก้ไขปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทย ด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนา และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ และคนในชุมชน พบว่า การเรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินให้ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ชาวพุทธ ไทยต้องมีความเห็น ที่ถูกต้องในเรื่องการทอดกฐินก่อน ด้วยการศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทอดกฐิน โดยมีกลยุธามิตรที่ดีในการให้ความรู้และ ต้องมีโยนิโสมนสิการ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการ สร้างต้นแบบการทอดกฐินให้เยาวชนรุ่นต่อไปได้ศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติ ส่วนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ และคนในชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อการทำหน้าที่ความเป็นชาวพุทธให้ถูกต้องตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มีทิศเบื้องบน ตามหลักทิศ ๖ ความมักน้อยสันโดษ และกุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งแนวทางแก้ไขปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ดังกล่าว ยังมีผลต่อการกำหนดรูปแบบของการทอดกฐินในแต่ละท้องถิ่นให้ดำเนินไปด้วย ความถูกต้องและเหมาะสม ทำให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนร่วมในการทอดกฐิน ได้รับประโยชน์จากอานิสงส์ของบุญ กฐินตามวัตถุประสงค์ และสามารถรักษาร่องรอยประกอบของพระพุทธศาสนาให้ดำรงสืบไป

แผนภาพที่ ๔ แสดงแนวทางแก้ไขปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน

๔.๔ รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย

นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การทอดกฐินได้พัฒนากลายเป็นประเพณีของบ้านเมือง กำหนดเป็นศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ได้บัญญัติวิธีการทอดกฐินไว้เป็นแบบแผน มีการกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการทอดกฐินไว้อย่างชัดเจน มีพิธีการ ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าภาพทำพิธีทอดกฐิน และฝ่าย พระสงฆ์ทำพิธีกรานกฐิน มีการแยกประเภทเป็น กฐินหลวงและกฐินราษฎร์ มีลักษณะของการทอดกฐินแยกเป็น มหากฐินและจุลกฐิน ซึ่งชาวพุทธไทยยอมรับและนำมาถือใช้เป็น แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐิน ในสังคมไทย และปฏิบัติสืบมาจากรุ่นสู่รุ่น ดังในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า รูปแบบ คือ รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลัก หรือเป็นแนว ซึ่งเป็นที่ยอมรับ^{๙๘} และในรูปแบบดังกล่าวมีองค์ประกอบในการดำเนินการทั่วไป คือ การจองกฐิน การเตรียมเครื่องกฐิน การตั้งองค์กฐิน พิธีทอดกฐิน และพิธีกรานกฐิน ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบของประเพณีการทอดกฐินที่มีรากฐานมาจากพระวินัยบัญญัติที่เรียกว่า พิธีกรานกฐิน เป็นพิธีกรรมฝ่ายสงฆ์เกี่ยวข้องกับพุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน ซึ่งแต่เดิมมุ่งประโยชน์ในเรื่องผ้าจีวรใช้สอย การสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ และอานิสงส์กฐิน รวมถึงเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนพระดี ต่อมาได้ขยายประโยชน์กว้างมากขึ้น ตามกำลังศรัทธาของฝ่ายเจ้าภาพและคนในชุมชน โดยมุ่งประโยชน์ทั้งในด้านพระพุทธศาสนาและประโยชน์ทางด้านสังคม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวว่า เรื่องกฐินนี้ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เราต้องเข้าใจให้ครบ คือ จะต้องรู้ทั้งตัวความหมาย สาระสำคัญ เจตนารมณ์ และรู้รูปแบบเดิมและรูปแบบที่ขยายเพิ่ม รูปแบบเดิม หมายถึง รูปแบบที่เป็นพุทธบัญญัติ เป็นพระวินัย เป็นส่วนที่ต้องรักษาไว้ รูปแบบนี้จะควบคู่ไปกับความมุ่งหมายและเจตนารมณ์ ส่วนรูปแบบที่มีส่วนขยายเพิ่มพูนขึ้นมาเป็นเรื่องของกาลเทศะ^{๙๙} ซึ่งกาลเทศะ หมายถึง เวลาและสถานที่^{๑๐๐} จึงอาจกล่าวได้ว่า รูปแบบที่มีส่วนขยายเพิ่มขึ้นมา นั้น เกิดจากความต้องการตามสมัยนิยมของชาวพุทธไทยในแต่ละท้องถิ่น เป็นส่วนขยายเพิ่มที่กำหนดขึ้นอย่างมีเป้าหมาย ซึ่งต้องมีความสอดคล้องกับหลักการที่แท้จริงของการทอดกฐินตามพุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่า “เจตนาจริงๆ ในเรื่องกฐิน คือ ให้พระสงฆ์มีผ้าใช้ สมัยพุทธกาลผ้าหายาก ปัจจุบันเป็นผ้าสำเร็จรูป ถ้าเอารูปแบบเดิม ปัจจุบันพระสงฆ์ก็ทำอยู่ ดึงผ้ามาผืนเดียว เวลาสวด พระสงฆ์รู้ ญาติโยมจะถวายเป็นผ้าขาวหรือผ้าสำเร็จก็แล้วแต่ ที่เห็นเป็นผ้าสำเร็จรูปก็เอามาสวมเลย มหานิกายใช้ผ้าตักตามตลาด คือ ผ้าที่ขายอยู่ในตลาด ไม่ได้ใช้ผ้าขาว”^{๑๐๑} พระราชปริยัติมุนี ผศ.ดร. ได้ให้เหตุผลว่า “กฐินยุคใหม่ต้องมีบริวารกฐิน เพื่อให้วัดได้สิ่งของเครื่องใช้ประจำวัด เช่น โซฟา , เก้าอี้, จาน ช้อน เป็นต้น ตามที่เจ้าภาพเห็นความจำเป็นของวัดที่ไปทอดกฐิน และปัจจัยที่ญาติโยมศรัทธามาถวาย เพื่อบำรุงอารามในโอกาสที่ตนเองทำบุญทอดกฐิน ซึ่ง

^{๙๘} ราชบัณฑิตยสถานพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.พ. ๒๕๕๔ พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๑๑.

^{๙๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), กฐินสูตร, หน้า ๒๒.

^{๑๐๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๙.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต), ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

เป็นบุญพิเศษ ต้องทำภายในเดือนเดียวเท่านั้น ทางวัดต้องทำให้ภู่วัตถุประสงค์ที่เจ้าภาพระบุไว้ ไม่ทำให้ผิดวัตถุประสงค์ของเจ้าภาพ”^{๑๐๒}

ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อมูล ดังกล่าวข้างต้น ทั้งเชิงเอกสารและ จากการสัมภาษณ์ มีความสอดคล้องกัน และได้สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของกฐิน ในสมัยพุทธกาล ทำให้รูปแบบการทอดกฐิน ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในสังคมไทยปัจจุบัน มี ๒ รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบเชิงจารีต เป็นการถวายผ้ากฐินที่ต้องนำไปผ่านกระบวนการทำจีวรตามพุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน กับรูปแบบเชิงประยุกต์ เป็นการถวายผ้าไตรจีวรสำเร็จรูปเป็นองค์กฐิน ซึ่งทั้ง ๒ รูปแบบ มีบริวารกฐินเป็นองค์ประกอบ เพื่อสงเคราะห์พระสงฆ์ให้ได้รับความสะดวกสบายต่อการประพาสพรหมจรรย์ และยังได้นำไปทำนุบำรุงศาสนาวัตถุ หรือเพื่อประโยชน์อื่นตามวัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน ดังนั้น การทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน จึงต้องมี บริวารกฐิน โดยคำนึงถึงความจำเป็นและปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ส่วนการดำเนินการทอดกฐินมีแนวทางปฏิบัติที่ทางบ้านเมืองกำหนดขึ้น (ตามรายละเอียดที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ ๓ ประเด็นที่ ๓.๓ และ ๓.๔) ซึ่งพอสรุปรูปแบบการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ๒ รูปแบบ มีดังนี้

๔.๔.๑ รูปแบบการทอดกฐินเชิงจารีต

คำว่า จารีต หมายถึง ธรรมเนียมที่ประพฤติกันมา , ประเพณี , ความประพฤติที่ดี ^{๑๐๓} เช่นเดียวกับในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมาย คือ ประเพณีที่ถือสืบทอดกันมานาน ^{๑๐๔} ดังนั้น รูปแบบเชิงจารีต จึงหมายถึง วิธีหรือแนวทาง การทอดกฐิน ตามพุทธบัญญัติ เป็นรูปแบบการทอดกฐินที่ชาวพุทธไทยต้องรักษาและส่งเสริมให้ดำรงอยู่สืบไป กล่าวคือ เป็นการทอดกฐินที่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติในเรื่องกฐิน ซึ่งให้ความสำคัญกับหลักการดั้งเดิมของการทอดกฐิน คือ ผ้าผืนเดียวถวายแก่พระสงฆ์ ส่งเสริมความสามัคคี และพระสงฆ์ได้อานิสงส์กฐิน

ในสมัยพุทธกาล กฐิน เป็นกิจของพระสงฆ์ฝ่ายเดียว คือ เป็นสังฆกรรมในเรื่องการกรานกฐิน มีรูปแบบหรือวิธีการกรานกฐิน ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑. เมื่อสงฆ์ได้ผ้ากฐินที่สมควร ทำอปโลกน์ คือ ประกาศในท่ามกลางสงฆ์ยินยอมมอบผ้ากฐินให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่เหมาะสมเป็นผู้กรานกฐิน ด้วยการสวดอัญญัติทุกขกรรมวาจา

๒. ภิกษุผู้กรานนำผ้ากฐินทำบุพพกรณ์ ๗ อย่าง คือ ชักผ้า กะผ้า ตัดผ้า เนหาหรือดันผ้า เย็บเป็นจีวร ย้อม ทำกัปเปคือ ฟินทุผ้า ทำให้เสร็จในวันนั้น มีการถอนไตรจีวรเดิม และอธิษฐานไตรจีวรใหม่ ปัจจุบันใช้ผ้าสำเร็จรูป จึงเหลือเพียงการถอนผ้าเดิมและอธิษฐานผ้าใหม่

๓. ทำพิธีกรานกฐิน คือ ภิกษุผู้กรานกฐินกล่าวคำกรานกฐิน เพื่อบอกให้สงฆ์ทราบว่าการทอดกฐินได้กราบเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยถูกต้องตามพุทธานุญาตที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และสงฆ์ร่วมกันอนุโมทนาพร้อมกัน เป็นเสร็จพิธี

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติมุนี ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๖๑.

^{๑๐๔} ราชบัณฑิตยสถานพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร บริษัท ศรีวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖). หน้า ๓๑๘.

วิธีการกรานกฐินดังกล่าวข้างต้น นับเป็นรูปแบบการทอดกฐินในสมัยพุทธกาล ซึ่งให้ความสำคัญในเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำจีวร เป็นเครื่องมือสร้างความสามัคคี เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของพระสงฆ์ ซึ่งปัจจุบัน นอกจากขั้นตอนการดำเนินการทอดกฐินตามระเบียบพิธีแล้ว รูปแบบนี้ยังคงรักษาวิธีการดั้งเดิมที่เป็นพุทธบัญญัติไว้ คือ กระบวนการทำจีวร เว้นแต่บางวัดที่มีการถวายผ้ากฐินที่เป็นผ้าไตรจีวรสำเร็จรูป ดังนั้น วัดที่มีการทอดกฐินจะเป็นมหากฐินหรือจุลกฐิน สิ่งสำคัญคือผ้ากฐิน กล่าวคือ มหากฐิน ผ้าที่นำมาถวายต้องเป็นผ้าขาว อาจเป็นผ้าสำเร็จรูปผืนเดียวมีความเพียงพอที่จะนำไปสู่กระบวนการทำจีวรตามพระวินัยต่อส่วนจุลกฐินจะมีที่มาของผ้ากฐินที่เริ่มตั้งแต่ผลิตผ้าต้องอาศัยคนช่วยที่มีความรู้ความชำนาญ และมีจำนวนมากพอ ช่วยกันทำให้เสร็จในเวลาจำกัด เพื่อนำไปถวายแก่สงฆ์ ดังเช่น งานจุลกฐินของวัดอนาลโยทิพยาราม จังหวัดพะเยา วัดหาดเลี้ยว จังหวัดสุโขทัย วัดพระธาตุผาเงา จังหวัด เชียงราย วัดดงหนองเป็ด จังหวัด เชียงราย วัดศรีดอนชัย จังหวัด เชียงราย และวัดปิ่นเสา จังหวัด เชียงใหม่^{๑๐๕} ซึ่งกระบวนการทำจีวร เป็นคุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานต้องมีตามพระวินัยบัญญัติในเรื่องกฐิน หรือที่เรียกว่า บุพพกรณ์ มี ๗ ประการ^{๑๐๖} นับเป็นข้อกำหนดตามพุทธบัญญัติที่ใช้เป็นเครื่องมือ สร้างความสามัคคีของผู้มีศรัทธาแรงกล้าต่อพระสงฆ์ในวัด ทำให้งานบุญกฐินสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยดี เป็นบุญกฐินตามพระวินัยที่ได้อานิสงส์มาก และถึงพร้อมด้วยธรรม ๓ ประการ คือ ศรัทธาที่มีเจตนาในการให้ทานต้องบริสุทธิ์ ไทย ธรรมหรือวัตถุทานต้องบริสุทธิ์ และพระสงฆ์ผู้รับการทำทานต้องเป็นเนื้อนาบุญที่บริสุทธิ์ ซึ่งส่งผลเป็นบุญให้ได้รับประโยชน์ทั้งแก่ตัวผู้ให้ทาน คือ ฝ่ายผู้ทอดกฐิน และพระสงฆ์ผู้รับกฐิน รวมถึงการอุทิศส่วนบุญจากการทอดกฐินให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

นอกจากนี้ อาจมีพิธีกรรมตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ประกอบด้วย เช่น จุลกฐินแบบอีสาน พิธีการจะเริ่มตั้งแต่การกำหนดการปลูกฝ้ายมีพิธีบวงสรวงพราหมณ์ แล้วจะจัดขบวนแห่พราหมณ์ ซีพราหมณ์ คณะชาวบ้าน พร้อมอุปกรณ์สำหรับการเก็บ การทอดผ้า ได้แก่ อีว อัก หลา ไม้เปีย หูก ฟืม ไปที่แปลงฝ้าย พราหมณ์จะทำพิธีขอขมาฟ้าดิน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าที่เจ้าทาง นางไม้เพื่อขอขมาเก็บฝ้ายไปทำผ้าจุลกฐิน เสร็จพิธีก็เก็บฝ้ายแห่กลับไปวัด เพื่อเข้าสู่พิธีการทอดผ้าต่อไป^{๑๐๗}

สรุปได้ว่า รูปแบบการทอดกฐินเชิงจารีต หรือ จุลกฐิน เป็นรูปแบบของการทอดกฐินเชิงปฏิบัติการ คือ ต้องผ่านกระบวนการทำจีวร ด้วยมือ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐินต้องมีตามพุทธบัญญัติ เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้ฝึกฝนพัฒนาดน แต่จุลกฐินในสังคมไทยมีผู้ทำก้น้อย เพราะเป็นกฐินที่ต้องอาศัยความพร้อมหลายด้าน เช่น ความรู้ความชำนาญในการทำผ้า การกรอด้าย ปั่นด้าย รวมถึงความพร้อมในเรื่องของเวลาที่จำเป็น จึงเป็นเหตุให้ประชาชนส่วนใหญ่นิยม ถวายผ้ากฐินด้วยไตรจีวรสำเร็จรูป เนื่องจากปัจจุบัน หาซื้อได้ง่าย มีความสะดวก ทำให้กระบวนการทำจีวร ซึ่งเป็น

^{๑๐๕} พระครูปลัดพิศิษฐ์ เมตตจิตโต (พลขานวพงศ์), “ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินของชาวพุทธล้านนา : กรณีศึกษาวัดอนาลโยทิพยาราม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๕ – ๔๗, ๔๙.

^{๑๐๖} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๐๘/๕๓๘.

^{๑๐๗} อ้างใน พระครูปลัดพิศิษฐ์ เมตตจิตโต (พลขานวพงศ์), “ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินของชาวพุทธล้านนา : กรณีศึกษาวัดอนาลโยทิพยาราม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”, หน้า ๔๔.

คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐินตามพระวินัย ถูกมองข้ามความสำคัญไป และอาจทำให้คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐิน ต้องรู้ ทำบุพพกรณ์ ๗ อย่าง เหลือเพียงอย่างเดียว คือ ทำกัมปะหรือพินทุผ้าเท่านั้น

๔.๔.๒ รูปแบบการทอดกฐินเชิงประยุกต์

ด้วยความเชื่อและศรัทธาของชาวพุทธไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิม ว่าบุญกฐินมีอานิสงส์มาก เป็นบุญพิเศษ เป็นกาลทาน จำกัดด้วยระยะเวลาเพียง ๑ เดือนหลังวันออกพรรษา เมื่อใกล้ถึงเทศกาลกฐิน ชาวพุทธ ไทยจะเตรียมหาวัดเพื่อจองเป็นเจ้าภาพกฐิน ทำให้กฐินส่วนใหญ่นิยมจัดเป็นกฐินสามัคคี (ยกเว้นกฐินหลวง) มีการรวบรวมปัจจัยเป็นตัวเงิน เพื่อนำไปใช้แลกเปลี่ยนเป็นเครื่องกฐินต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะไตรจีวรสำเร็จรูปเป็นทั้งองค์กฐินและบริวารกฐิน เนื่องจากหาซื้อได้ง่ายตามร้านค้าจำหน่าย

นอกจากนี้ ยังมีการขยายขอบเขตประโยชน์ที่เกิดจากการทำบุญทอดกฐิน ด้วยการขยายวัตถุประสงค์จากบริวารกฐินที่เป็นตัวเงิน เพื่อนำไปสร้างประโยชน์ทั้งในด้านพระพุทธศาสนาและทางสังคม เช่น สร้างพระอุโบสถ สร้างพระพุทธรูป สร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล กฐินหนังสือให้เด็กกำพร้า เป็นต้น ซึ่งทำให้วัตถุประสงค์หลักคือ ผ้าผืนเดียวถวายแก่สงฆ์ถูกลดความสำคัญ เนื่องจากปัจจุบันผ้า กฐินหาง่าย และนับว่าตัวเงินสามารถนำไปแลกเปลี่ยนใช้สอยให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการทอดกฐินได้สะดวกมากกว่า การระดมทุนจึง เป็นวัตถุประสงค์ หลักของการทอดกฐิน และยังเป็นรูปแบบการทอดกฐินที่มีกิจกรรมเพื่อสร้างแรงใจให้แก่ผู้ร่วมทอดกฐิน ทำให้นานบุญกฐินมีความสำคัญมากขึ้น และเกิดศรัทธาและปรารถนาที่จะร่วมกิจกรรมทอดกฐินในปีต่อไป โดยมีฝ่ายเจ้าภาพร่วมกับคนในชุมชนกำหนดขึ้น

สรุปได้ว่า รูปแบบการทอดกฐินเชิงประยุกต์ เป็นรูปแบบการทอดกฐินที่ให้ความสำคัญกับผ้ากฐินสำเร็จรูปเป็นไตรจีวรแล้ว จึงไม่ต้องผ่านกระบวนการทำจีวรตามพระวินัย รูปแบบนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกฐินสามัคคี เป็นการทำบุญที่ให้ความสำคัญกับตัวเงินที่เป็นบริวารกฐิน และกิจกรรมบริวารกฐิน ที่เกิดจากฝ่ายเจ้าภาพร่วมกับคนในชุมชนกำหนดขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบที่ต้องอาศัยความร่วมมือทั้งในด้านกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ รวมถึงกำลังสติปัญญา เพื่อทำให้วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินสำเร็จเป็นประโยชน์ ทั้งแก่ตนเองและหมู่คณะผู้ทอด รวมถึงพระสงฆ์ได้รับอานิสงส์ตามพระวินัย และยังขยายวงกว้างออกไปสู่ชุมชนทั้งในระดับตำบล สุจังหวัดและสังคมโดยรวม

ดังนั้น รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในสังคมไทยปัจจุบัน มี ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบเชิงจารีตและรูปแบบเชิงประยุกต์ ซึ่งทั้ง ๒ รูปแบบ แตกต่างกันว่าผ้ากฐิน มีที่มาต่างกัน กล่าวคือ รูปแบบเชิงจารีต ผ้ากฐิน เป็นผ้าขาว เพื่อนำไป ผ่านกระบวนการทำจีวร ด้วยมือหรือที่เรียกว่า จุลกฐิน ส่วนรูปแบบเชิงประยุกต์ ผ้ากฐินไม่ต้องผ่านกระบวนการทำจีวร เพราะเป็นผ้าไตรจีวรสำเร็จรูป ส่วนใหญ่ทอดเป็นกฐิน สามัคคี และทั้ง ๒ รูปแบบอาจ มีกิจกรรม ผสมผสานให้สอดคล้องกับสมัยนิยม และความ เชื่อตามวัฒนธรรมในแต่ละ ท้องถิ่น ซึ่งรูปแบบเชิงประยุกต์จะมีวัตถุประสงค์เพื่อขยายประโยชน์จากกิจกรรมบริวารกฐินที่เป็นตัวเงิน ได้ทั้งในด้านพระพุทธศาสนาและด้านสังคมมากกว่า แต่ก็เป็นรูปแบบที่นำมาซึ่งปัญหาที่เกิดจากบริวารกฐิน เพราะเป็นช่องทางของกลุ่ม

คนผู้หาผลประโยชน์จากบุญกฐิน สร้างความเบื่อหน่ายให้เกิดขึ้นกับผู้ที่มีศรัทธาในบุญกฐินน้อย และอาจเสื่อมศรัทธาในบุญกฐินได้

๔.๔.๓ รูปแบบการทอดกฐิน พึงประสงค์

ด้วยรูปแบบการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ที่ชาวพุทธไทยได้ถือปฏิบัติกันสืบ กันมาจากรุ่นสู่รุ่นนั้น ซึ่งทั้ง ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบการทอดกฐินเชิง จาริต และรูปแบบการทอดกฐินเชิง ประยูต ซึ่งมีค่านิยมของธรรมเนียมปฏิบัติ คือ อ การรวบรวมปัจจัยที่เป็นตัวเงินจากผู้ร่วมบุญกฐิน จัดเป็นบริวารกฐิน เพื่อถวายแก่พระสงฆ์ ซึ่งพบว่า มีปัญหาที่เป็นข้อควรพัฒนา เช่น พระสงฆ์ทำผิดพระวินัยบัญญัติ เป็นช่องทางหาผลประโยชน์จากบุญกฐิน มีกิจกรรมฟุ่มเฟือย เป็นต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นจาก การทอดกฐินในสังคมไทย นั้น นับว่าชาวพุทธผู้มีส่วนร่วมในบุญ กฐิน จะเป็นพระสงฆ์ ชุมชนรอบวัด หรือผู้ร่วมงานบุญที่มาจากต่างถิ่น ต่างก็มีบทบาทในการที่จะช่วยกันรักษาและ ส่งเสริมให้การทอดกฐินเป็นประเพณีอันดีงามของไทย ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการ สัมภาษณ์มา วิเคราะห์และสังเคราะห์ ทำให้ได้รูปแบบการทอดกฐินพึงประสงค์ ดังนี้

๑) รักษาพระวินัยบัญญัติ

เนื่องจากประเพณีการทอดกฐิน เป็นการทำบุญในพระพุทธศาสนาที่มีรากฐานมาจากพระวินัย ซึ่งเป็นหลักการที่มีความสำคัญมากต่อประเพณีการทอดกฐิน พระวินัยต้องมีจะขาดไม่ได้ สอดคล้องกับ พระราชปรีดีธำนิ, ผศ.ดร. และ พระราชสิทธิธำนิ วิ.,ดร. ได้กล่าวว่า “รูปแบบการทอดกฐินที่ควรเป็นนั้น ต้องยึดหลักพระวินัยเป็นหลัก เพราะพระสงฆ์ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย^{๑๐๘}

ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยเริ่มจากมีพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาเป็นฝ่ายนำกฐินมาทอด ดังที่ พระราชปรีดีธำนิ, ผศ.ดร. กล่าวว่า “รูปแบบการทอดกฐินเป็นกิจกรรมถวาย โดยมีญาติ โยมเป็นฝ่ายให้”^{๑๐๙} ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การจะรักษาพระวินัยบัญญัติในเรื่องกฐิน นับว่าพุทธศาสนิกชนเป็นผู้ มีส่วนร่วมในการรักษาพระวินัยนี้เช่นกัน จึงจะเป็นการทำบุญกฐินด้วยปัญญา มีอานิสงส์มาก โดยมีข้อพึงปฏิบัติ ดังนี้

๑.๑) เจ้าภาพมีศรัทธาจงกฐินกับวัด และเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสแล้วในวัดเดียวกัน ตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป จึงจะนำกฐินไปทอดได้

๑.๒) พระสงฆ์ไม่กล่าวขอกฐินจากเจ้าภาพ

๑.๓) ทอดกฐินได้หลังวันออกพรรษาแล้ว มีกำหนดภายใน ๑ เดือน คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

๑.๔) ส่งเสริมกระบวนการทำจีวรด้วยมือ ด้วยการถวาย ผ้ากฐินเป็นผ้าขาว หรือจุลกฐิน เพื่อรักษาคุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐินตามพระวินัย

๑.๕) ต้องถวายผ้ากฐินเป็นสังฆทานเท่านั้น

๑.๖) พระสงฆ์ทำพิธีการกรานกฐิน

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระราชปรีดีธำนิ, ผศ.ดร., ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐, พระราชสิทธิธำนิ วิ.,ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระราชปรีดีธำนิ, ผศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๑.๗) เมื่อพระสงฆ์ร่วมอนุโมทนาการกรานกฐินแล้ว จะได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ข้อ และได้ขยายเวลาในการทำจีวรให้ยาวออกไปอีก ๔ เดือน คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔

๒) ยึดรูปแบบศาสนพิธี

การทอดกฐินในสังคมไทย เป็นประเพณีของ การทำบุญในพระพุทธศาสนา จึงเกี่ยวข้องกับศาสนพิธี มีพิธีกรรมของฝ่ายผู้ทอด และพิธีกรรมของฝ่ายสงฆ์ ซึ่ง ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ กล่าวว่า “ประเพณีควรมี ๒ ฝ่ายร่วมมือกัน คือ ชาวบ้านดำเนินการหลักด้านกิจกรรมประกอบงานทอดกฐิน พระสงฆ์รับทราบว่าจะทอด มีการเตรียมสถานที่ประกอบสังฆกรรม เป็นเรื่องของสงฆ์ ต่ อดสอดคล้องกับพระวินัย สังคมปัจจุบันมองว่า การจัดการกฐินทำไม่ถูกต้องตรงตามคัมภีร์ เท้าที่ทำอยู่เป็นผ้าสำเร็จ มีเจ้าภาพทอดก็ไม่ผิด ถ้า ให้ถูกต้อง คือ ทำให้เสร็จภายใน ๑ วัน ๑ คืน เป็นผ้าขาว มาเย็บตัด ย้อม ต้องเสร็จภายใน ๑ วันก่อนทอด ไม่ใช่เอาผ้าเตรียมมาทอด ถ้าวัดใดจะเตรียมผ้าสำเร็จมาทอดก็ทำได้ ใช้ผืนใดผืนหนึ่ง เลือกทำ ได้”^{๑๑๐} พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. กล่าวเพิ่มเติมว่า “หลังจากรับผ้ากฐินแล้ว พระสงฆ์จะทำสังฆกรรม โยมคู่ได้แต่ต้องอยู่ห่างๆ ต่างจังหวัดจะมีเทศน์ตอนเย็นก่อนการถวาย ถ้าทำพิธีอย่างจุลกฐิน มีการเย็บจีวรให้เสร็จ เข้าถวาย”^{๑๑๑}

ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นรูปแบบการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ที่เป็นศาสนพิธี เป็นกิจกรรมกฐินที่ประกอบด้วย ๒ ฝ่าย คือ ผู้ให้กับผู้รับกฐิน ถวายได้ทั้งผ้าขาวทำเป็นจุล กฐินหรือจะเป็นผ้ากฐินสำเร็จรูปก็ได้ เมื่อพระสงฆ์รับผ้ากฐินแล้ว ต่อไปจะเป็นพิธีกรรม โดยฝ่ายสงฆ์ คือ เป็นสังฆกรรมในการกรานกฐิน ซึ่งก็เป็นพิธีการของกฐิน ส่วนกิจกรรมการเทศน์ตอนเย็นน่าจะเป็นที่นิยมของชาวพุทธในต่างจังหวัด

พระธรรมกิตติเมธี, ดร. อธิบายว่า “รูปแบบการทอดกฐิน (เฉพาะกฐินราษฎร์ ส่วนกฐินที่เป็นวัดหลวงมีรูปแบบที่กำหนดโดยกรมการศาสนา) มีดังนี้

๑. จองกฐิน ขอเป็นเจ้าภาพจะได้ไม่ซ้ำกัน
๒. เตรียมการ เจ้าภาพไปบอกญาติโยม ชวนกันเตรียมอุปกรณ์เป็นบริวาร เช่น หม้อ ไฟฟ้า นิตเวลาให้ชัดเจน พระสงฆ์จะได้ประกอบพิธี เตรียมรับจัดสถานที่ในวัด ญาติโยมเตรียมผ้ากฐิน และบริวารให้พร้อม

๓. มีแห่เวียนรอบโบสถ์ ๓ รอบ แล้วเข้าไปในโบสถ์ประกอบพิธีถวาย เริ่มต้นจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย มีอุบาสก มัคทายก กล่าวนำพระสาธุ จากนั้น พระสงฆ์จะกรานกฐิน มีอุปโลกน์แล้วสวดอุตติหุตติกรรมวาจา จบแล้วสงฆ์จะอนุโมทนา กรวดน้ำ

ตอนอุปโลกน์ รูปที่ ๑ บอก...ผ้าเกิดขึ้นแล้ว

รูปที่ ๒ ตั้งสมมติ...เมื่อเป็นอย่างนี้ขอหารือกับสงฆ์

รูปที่ ๓ ยืนยัน เห็นดี ก็รับทราบ ว่า ถูกต้อง ใครชอบใจก็สาธุ

รูปที่ ๔ ให้สาธุ

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์ ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ต่อไป องค์ครองไปเปลี่ยนผ้าที่เป็นบริวารกฐิน ไม่ใช่ผ้ากฐิน เป็นบริวารกฐินเพื่อฉลองศรัทธาเจ้าภาพ แล้วออกมารับบริวารกฐิน เช่น กาน้ำ พระสงฆ์อนุโมทนา ให้ยถา เป็นเสร็จพิธีทอดกฐินในส่วนของโยม

๔. พระสงฆ์ก็จะไปทำพิธีการกรานกฐิน (มหานิกายอาจใช้เป็นผ้าสำเร็จรูป ธรรมยุตเป็นผ้าขาวทูกวัด เป็นการชวนชวายเป็นแสดงความสามัคคี จะไปให้ทุกวัดทำแบบจุลกฐินไม่ได้)^{๑๑๒}

สรุปได้ว่า การทอดกฐิน เป็นศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีระเบียบพิธีการที่กำหนดโดยหน่วยงานทางราชการร่วมกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย มีพิธีกรรมของกฐิน ๒ ฝ่าย คือ พิธีของฝ่ายผู้ถวาย และพิธีกรรมของฝ่ายพระสงฆ์ ซึ่งต้องทำให้เสร็จในวันเดียว ชาวพุทธจึงต้องเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนพิธีในการทอดกฐิน ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระวินัย จึงต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง สอดคล้องอย่างเหมาะสม เพื่อให้พิธีกรรมในการทอดกฐินนี้ เป็นสื่อทำให้เกิดการฝึกฝนพัฒนาอบรมจิต มีศีล และเจริญภาวนา เป็นเหตุให้เกิดความอิมใจ เป็นบ่อเกิดแห่งบุญ และยังเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้สมควรอุทิศส่วนบุญกุศลให้ได้รับความสุขตามฐานะ ซึ่งมีข้อพึงปฏิบัติ ดังนี้

๒.๑) ศึกษาระเบียบพิธีการต่างๆ ของกฐิน เพื่อจะได้ปฏิบัติและดำเนินการให้ถูกต้อง ตั้งแต่การจองกฐิน ประเภทของกฐินที่จะนำไปทอด วัดที่จะทอด ช่วงระยะเวลาการจอง และการนำกฐินไปทอด ตลอดถึงพิธีการทอดกฐิน

๒.๒) การนำกฐินไปทอด มีการเตรียมการทั้งฝ่ายเจ้าภาพ และฝ่ายพระสงฆ์ การตั้งองค์กฐิน

๒.๓) ทำพิธีถวายผ้ากฐิน โดยฝ่ายเจ้าภาพ

๒.๔) ทำพิธีการกรานกฐินของฝ่ายพระสงฆ์

๓) ส่งเสริมความพอเพียง

ด้วยหลักการที่แท้จริงของบุญกฐิน คือ ผ้าผืนเดียวที่สมควร หากมีบริวารกฐินต้องรู้ในวัตถุทานที่ควรให้ และมีความเหมาะสมเพื่อถวายแก่สงฆ์ ไม่มุ่งเน้นบริวารกฐินที่เกินจำเป็น และไม่ส่งเสริมกิจกรรมฟุ่มเฟือย มุ่งประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการทอดกฐินที่กำหนดไว้ การรู้ถึงความพอเพียง คือ รู้ประมาณความจำเป็นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้ไม่เป็นช่องทางของกลุ่มผู้หาประโยชน์ด้วยความโลภจากบุญกฐิน

บุญกฐินที่มี ความพอเพียง ย่อมไม่เป็นที่เกิดการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่หาผลประโยชน์ซึ่งจะนำความเดือดร้อนมาสู่ตนและผู้อื่น แต่ยังเพื่อประโยชน์ให้เป็นบุญแท้ มีอานิสงส์มาก โดยเฉพาะปัจจัย ๔ ที่ได้จากบุญกฐินที่มีความพอเพียง เป็นการสนับสนุนคุณธรรมตามหลักสันโดษ ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่เกื้อกูลให้อานิสงส์จากบุญกฐินมีมากหรือน้อย ชาวพุทธที่ดำเนินชีวิตด้วยสันโดษในปัจจัย ๔ ย่อมมีความสุข สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) กล่าวถึงสันโดษอีกอย่างหนึ่ง คือ สันโดษในความคิด คือ ระวังความคิดที่อยากได้มากเกินไป สันโดษในการแสวงหา คือ ยินดีแสวงหาแต่สิ่งที่ควรได้ สันโดษในการรับ คือ รับแต่สิ่งที่ควรรับ และรับพอประมาณ สันโดษในการบริโภค คือ ยินดีบริโภคสิ่งที่ได้มาด้วยการพิจารณา^{๑๑๓} ซึ่งตรงข้ามกับความโลภ ย่อมนำความทุกข์มาสู่ตน

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร., ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑๓} สมเด็จพระญาณสังวร **สันโดษ** (กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์อมรินทร์ปริ้นต์กรุ๊ป ๒๕๓๓), หน้า

ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย มีค่านิยมส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับบวรารกฐินที่เป็นตัวเงิน เพื่อนำไปแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัย ๔ เพื่อการสงเคราะห์พระสงฆ์ บุญกฐินจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้ผู้ศรัทธาได้มีโอกาสทำบุญในทางพระพุทธศาสนา และนับว่าบวรารกฐินที่เป็นตัวเงิน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ตามวัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน เป็นการขยายประโยชน์มากกว่าผ้ากฐินผืนเดียวทำเป็นจีวรเหมือนสมัยพุทธกาล ซึ่งหากทั้งคฤหัสถ์และพระสงฆ์ขาดคุณธรรมตามหลักสันโดษ ไม่มีความพอเพียง อาจนำมาซึ่งปัญหามากมายที่มีความโลภเป็นเหตุ

ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ กล่าวว่า “ถ้าเป็นเจ้าภาพคนเดียวก็บอกให้คนอื่นมาร่วม ถึงไม่ร่วมก็ทำได้ ให้ชวนคนอื่นมาอนุโมทนา เรียกรวมกัน ทำตามกำลังศรัทธาและความสามารถ ไม่กำหนดว่าควรทำเป็นจุลกฐินหรือมหากฐิน”^{๑๑๔} และ พระราชสิทธิมุนี วิ .ดร. กล่าวเพิ่มเติมว่า “มีบวรารกฐินต้องเป็นประโยชน์ อย่างบังคับผืนศรัทธา ทำให้มองศาสนาไม่ดี ต้องรักษาศรัทธาให้ได้ ควรมีการออกไปอนุโมทนา เพื่อให้ผู้บริจาคใช้ลดหย่อนภาษี กรณีสงเคราะห์วัดอื่นต้องมีมติสงฆ์ พระกับชาวบ้านเห็นร่วมกัน เป็นกฐินพอเพียง ไม่ควรมีการฟุ่มเฟือย เช่น จ้างหมอลำ ลิเก กฐินต้องให้เข้าถึงสาระมากที่สุด สร้างวัฒนธรรมการทอดกฐินแบบสมัยพุทธกาล มีส่งเสริมในเรื่องอาหารทางตา ทางหู ทำให้ได้ทั้งศีล สมาธิ เกิดความสงบ ให้คนฟังธรรม ต้องผินกระแสโลก ไม่จำเป็นต้องเป็นจุลกฐินก็ได้ ไม่เน้นเรื่องบวราร (เงิน) ถ้ามีต้องเป็นประโยชน์ของวัด สังคม ชุมชน ถ้ามีมหรสพก็เป็นมหรสพทางวัฒนธรรม เป็นศิลปแห่งชาติ ถ้ามีสุราก็มีปัญหา”^{๑๑๕}

ผู้วิจัยเห็นว่า การขยายประโยชน์จากบวรารกฐิน จึงต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน คำนึงถึงความพอเพียง เท่าที่จำเป็นและเกิดประโยชน์ ไม่ให้มีส่วนเกินจากกิจกรรมบวรารกฐิน ดังที่ กรมส่งเสริมและวัฒนธรรม ได้ให้ข้อสังเกตว่า “ไม่ว่าจะเป็นบุคคล หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ควรพิจารณาและจัดทอดกฐินและผ้าป่าให้ถูกต้องตามประเพณี และให้เป็นไปตามกำลังศรัทธาของผู้บริจาค และมีเหตุอันสมควร เช่น ทอดเพื่อหาปัจจัยมาซ่อมแซมวัดที่ทรุดโทรมให้มั่นคง ขึ้น แต่มีใช้เพื่อสร้างวัดให้ใหญ่โต หรูหรา เพราะศาสนสถานควรเป็นที่ที่คนเข้าไปแล้วเกิดความสุข สงบร่มเย็น มีใช้แหล่งเพาะซื้อกิเลสให้พอกพูนขึ้น และการฉลองกฐินหรือผ้าป่า ไม่ควรมุ่งความสนุกสนาน หรือความฟุ่มเฟือย เพราะมีใช้วัตถุประสงค์ ข้อสำคัญควรงดการเลี้ยงสุราเมรัยระหว่างเดินทางหรือในระหว่างมีงานเพื่อความปลอดภัยทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย”^{๑๑๖}

สรุป รูปแบบการทอดกฐินพึงประสงค์นั้น จำเป็นต้อง ส่งเสริมความพอเพียง ซึ่งมี สันโดษเป็นสภาพเกื้อกูลให้บุญกฐินมีอานิสงส์มาก เพราะ รู้ประมาณความจำเป็นของบุญกฐิน การแสวงหาปัจจัย ๔ ที่เกินจำเป็น อาจส่งผลกระทบต่อประเพณีพรหมจรรย์ของพระสงฆ์ เพื่อมุ่งความหลุดพ้น ดังที่ ศ.ดร. วัชระ งามจิตต์เจริญกล่าวว่า “พระไปติดกับเงินที่เป็นอันตรายต่อการปฏิบัติสมณธรรม”^{๑๑๗}

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมุนี วิ.ดร., ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑๖} กรมส่งเสริมและวัฒนธรรม, “ประเพณีทอดกฐินและผ้าป่า”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www1.culture.go.th/subculture3/images/stories/Artist/Vansoomkran/picture/10/10.2katinphapa.pdf> [๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ ศดร. วัชระ งามจิตต์เจริญ, มีนาคม ๒๕๖๐.

อันมีเหตุจากความโลภ ขาดหลักสันโดษ การทอดกฐินที่คำนึงถึงความพอเพียง จึงเป็นการทอดกฐินด้วยปัญญา ซึ่งนับว่าฝ่ายผู้ทอดมีบทบาทสำคัญต่อกิจกรรมกฐิน จึงมีข้อพึงปฏิบัติ ดังนี้

๓.๑) ผ้าที่นำมาถวายเป็นผ้ากฐิน เป็นผ้าขาวผืนเดียวถวายแก่สงฆ์

๓.๒) จัดหาบริวารกฐินตามความจำเป็นแก่พระสงฆ์ในวัดที่จะทอด โดยกำหนดเป็นวัตถุประสงค์อย่างชัด มุ่งประโยชน์ เกื้อกูลพระสงฆ์ในการประพยุ ตีพรหมจรรย์ และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพื่อรักษาองค์ประกอบทางพระพุทธศาสนาให้ดำรงสืบไป

๓.๓) การบอกบุญหรือเชิญชวนผู้ร่วมบุญกฐิน ให้เป็นไปตามกำลังศรัทธาและความสามารถเท่านั้น

๓.๔) ไม่ส่งเสริมกิจกรรมฟุ่มเฟือย และอบายมุขต่างๆ

๔) ประสานสามัคคี

ด้วยพุทธประสงค์ในเรื่องกฐินนั้น ก็เพื่อมุ่งประโยชน์ให้ภิกษุที่จำพรรษาด้วยกันตลอดไตรมาสแล้ว ได้สร้างความสามัคคี มีการแสดงน้ำใจ ความเสียสละ แบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีผ้าผืนเดียวเป็นเครื่องมือสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์เกื้อหนุนให้เกิดความสำเร็จตามหลักสาราณียธรรม ต่อมาความสามัคคีได้ขยายสู่ชุมชนชาวพุทธผู้มีศรัทธา ในบุญกฐิน ทำให้กิจกรรมกฐินสำเร็จเป็นบุญ เพราะทุกฝ่ายมีความสามัคคีร่วมกัน

ศ.ดร. วัชร งามจิตรเจริญได้แนะนำว่า “ความสามัคคีต้องขยายวงกว้างจากระดับตำบลถึงระดับจังหวัด มีเครือข่ายชาวพุทธหรือระดับชาวบ้านในอำเภอเป็นแนวทางให้เกิดประโยชน์มากกว่าเดิม แก่คณะสงฆ์และชาวบ้าน มีวิธี เช่น

วิธีที่ ๑. คณะสงฆ์ทำเป็นเครือข่ายให้วัดที่มีเงินเข้าวัดมาก เจือจานเงินกฐินให้วัดที่ยากจน ทำเป็นโครงการระดับตำบล คือ ให้วัดใหญ่ช่วยวัดเล็ก

วิธีที่ ๒. ใช้ระบบ ๔.๐ โดยสำนักพุทธศาสนาระดับตำบล มีเว็บไซต์ให้คนทราบว่ามีพิธีการทอดกฐิน ให้สำนักพุทธฯ เป็นฝ่ายดูแลเว็บไซต์ว่าช่วงไหนมีกฐิน เปิดให้จองกฐิน เป็นการช่วยประสาน มีกิจกรรมของวัด กิจกรรมการเผยแผ่ มีสนทนาธรรม จัดเป็นโครงการ มีบรรยายธรรม เช่น คั่นก่อนทอดกฐิน ก็มีการบรรยายธรรม แจกหนังสือธรรมะ ^{๑๑๘} ทำให้ความเข้าใจอันดีงามระหว่างวัดกับชุมชน

ผู้วิจัยเห็นด้วยว่า ทั้ง ๒ วิธีดังกล่าว เป็นแนวทางในการจัดการที่จะช่วยแก้ปัญหาการทอดกฐินตกค้างได้ ตลอดถึงการมีส่วนช่วยเหลือวัดที่ขาดแคลนอุปกรณ์ต่างๆ ในการเตรียมงานทอดกฐิน ให้สามารถดำเนินการได้ด้วยความสำเร็จเป็นอย่างดี และยังได้รูปแบบการทอดกฐินที่มีกิจกรรมกฐินที่มุ่งเสริมสร้างปัญญา นับเป็นโอกาสให้ได้เรียนรู้และพัฒนาจิตผ่านประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย ซึ่งหากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีความพร้อมในการดำเนินการตามวิธีที่ ๒ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ประเพณีการทอดกฐินได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่ระดับตำบลและขยายวงกว้างสู่ต่างประเทศได้อย่างรวดเร็วซึ่งความสำเร็จในแนวทางดังกล่าว ต้องอาศัยการประสานความสามัคคีของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงจะบรรลุเป้าหมายได้

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ ศ.ดร. วัชร งามจิตรเจริญ มีนาคม ๒๕๖๐.

สรุปได้ว่า การประสานความสามัคคี ในเรื่อง กฐิน เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นการแสดงออกของพระสงฆ์ที่ร่วมช่วยเหลือกันทำจิ๋ว ต่อมาได้ขยายวงกว้างสู่ชุมชนผู้ศรัทธาในการทำบุญทอดกฐินตามประเพณี ซึ่งมีกิจกรรมกฐินที่ต้องอาศัยความสามัคคีร่วมกัน ของทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายเจ้าภาพ และฝ่ายพระสงฆ์ งานกฐินจึงจะสำเร็จได้ด้วยดี ซึ่งมีข้อพึงปฏิบัติดังนี้

๔.๑) วัดที่มีเจ้าภาพจองกฐิน ให้แจ้งเจ้าคณะตำบลทราบ เพื่อเป็นข้อมูลในการดูแลและช่วยเหลือมีกฐินตกค้าง

๔.๒) เจ้าภาพ วัด คนในชุมชน วัดข้างเคียง และเจ้าคณะตำบล มีการประสาน ให้ความช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกัน กับวัดที่มีเจ้าภาพจะนำ กฐินมาทอด ทั้งในเรื่องสถานที่ อาหาร อุปกรณ์ใช้ประกอบในงานให้เรียบร้อย และอื่นๆ ที่จำเป็น

๔.๓) ฝ่ายเจ้าภาพนำปัจจัยที่รวบรวมเป็นบริวารกฐิน โดยเฉพาะที่เป็นตัวเงิน เพื่อทำกิจกรรมกฐินตามวัตถุประสงค์ให้สำเร็จ

๔.๔) ฝ่ายพระสงฆ์ร่วมกันทำสังฆกรรมเกี่ยวกับกฐินตามพุทธานุญาต

๔.๕) สำนักงานพระพุทธศาสนา สนับสนุนส่งเสริมเผยแผ่กิจกรรมกฐินของวัดในเขตพื้นที่ ด้วยระบบเชื่อมโยงเครือข่าย มีการประสานข้อมูลระหว่างวัดให้เป็นปัจจุบัน

๕) มีปัญญา

เนื่องจาก การทอดกฐินเป็นกาลทาน กำหนดด้วยระยะเวลา คือ ภายใน ๑ เดือนหลังวันออกพรรษา เมื่อถึงเทศกาลทำบุญทอดกฐิน ชาวพุทธไทย นิยมจัดงานกฐินสามัคคี ซึ่งมีกิจกรรมมาก โดยเฉพาะวัดที่มีชื่อเสียง มีผู้ศรัทธามาก เป็นงานใหญ่ จำเป็นต้องพิจารณาด้วยเหตุและผล หรือมีโยนิโสมนสิการ เพื่อวางท่าทีที่เหมาะสมในการปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ให้ดำเนินไปได้ด้วยดี ไม่ก่อให้เกิดปัญหาที่อาจส่งผลเสีย ทำให้เป็นประเพณีการทอดกฐินที่ขาดความน่าเชื่อถือ เช่น ไม่ปล่อยให้งานบุญกฐินเป็นช่องทางของการเกิดกามคุณและอบายมุข

นอกจากนี้ ในกาลทานสูตร ได้แสดงถึงอานิสงส์ของการให้ทานตามกาล ว่าเป็นทานที่มีอานิสงส์มาก เป็นการทำบุญของผู้มีปัญญา^{๑๑๙} ดังนั้น การทำบุญทอดกฐินนอกจากมีศรัทธาแล้ว ยังต้องประกอบด้วยปัญญา จึงจะมีอานิสงส์มาก ต้องวางท่าทีให้ถูกต้องในธรรม ๓ ประการ คือ

๕.๑) ศรัทธาของผู้ให้หรือผู้ทอดกฐิน ต้องมีเจตนาที่บริสุทธิ์ ถึงพร้อมด้วย ๓ ระยะ คือ ก่อนทอดกฐินมีความ มุ่งตั้งใจด้วยการจองกฐินล่วงหน้ากับวัด ขณะทอดกฐิน มีจิตผ่องใส และหลังทอดกฐินแล้ว มีความยินดี ปลื้มใจในความดีที่ได้กระทำไป

๕.๒) วัดอุทยานที่ให้ ต้องบริสุทธิ์ คือ ผ่ากฐินพร้อมบริวาร ต้องแสวงหามาด้วยความสุจริตธรรม ละเว้นวัดอุทยานที่เป็นบาป

๕.๓) ผู้รับการทำทาน ต้องเหมาะสม เป็นพระสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสแล้วในวัดเดียวกัน ไม่น้อยกว่า ๕ รูปขึ้นไป และต้องไม่ขอกฐินเองจากเจ้าภาพ

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการทอดกฐินพึงประสงค์ เป็นรูปแบบการทอดกฐินเพื่อ ส่งเสริมและรักษาประเพณีอันดีงามของไทยให้อยู่คู่กับสังคมไทย ด้วย การรักษาพระวินัย คือ รักษาพุทธบัญญัติใน

^{๑๑๙} ดูรายละเอียดใน อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๖/๕๗ - ๕๘.

เรื่องกฐิน ยึดรูปแบบศาสนพิธี เนื่องจากการทอดกฐิน มีระเบียบพิธีการที่กำหนดโดยหน่วยงานทางราชการ และมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ร่วมกัน ส่งเสริมความพอเพียง ซึ่งมีสันโดษ เป็นสภาพเกื้อกูลให้บุญกฐินมีอานิสงส์มาก ประสานความสามัคคี ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายในการช่วยเหลือให้งานบุญกฐินสำเร็จไปได้ด้วยดี และมีปัญญา ใช้เหตุและผลในการวางทำที่ที่เหมาะสมในการปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐิน ไม่ให้เป็นประเพณีการทอดกฐินที่ขาดความน่าเชื่อถือ และ เพื่อให้อานิสงส์ของบุญกฐินมีมาก ต้อง วางทำที่ให้อยู่ต้องในธรรม ๓ ประการ คือ เจตนาที่บริสุทธิ์ วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ บริสุทธิ์ และผู้รับการทำทานต้องเหมาะสม

ดังนั้น รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย ซึ่งมีพัฒนาการเรื่อยมา จากรูปแบบการทอดกฐินเชิงจารีต ที่มีรากฐานมาจากพระวินัยบัญญัติ ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนไปตาม สมัยนิยม การถวายผ้าจึงนิยมใช้ไตรจีวรสำเร็จรูปเป็นผ้ากฐิน ซึ่งทั้ง รูปแบบ มีการรวบรวมปัจจัยถวายเป็นบริวารกฐิน โดยเฉพาะที่เป็นตัวเงิน ทำให้เกิดผลเสียต่อภาพลักษณ์ของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งจากการสังเคราะห์ทำให้ได้รูปแบบการทอดกฐินพึงประสงค์ ประกอบด้วย รักษาพระวินัยบัญญัติ ยึดรูปแบบศาสนพิธี ส่งเสริมความพอเพียง ประสานความสามัคคี และมีปัญญา เพื่อให้ประเพณีการทอดกฐินเป็นประเพณีอันดีงามของไทย ที่จะอยู่คู่กับสังคมไทยสืบไป มี สำนักงานพระพุทธศาสนา ควรให้การดูแล และสนับสนุนส่งเสริมให้ประเพณีการทอดกฐินของไทยสู่สังคมโลก

๔.๕ สรุป

การศึกษารูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย ดังกล่าวแล้วข้างต้น ด้วยการศึกษาค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์จาก ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา พบว่า มีความเห็นที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน และยังทำให้ได้รายละเอียดเพิ่มเติมในแต่ละประเด็น ได้แก่ เปรียบเทียบ หลักการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน ข้อดีและข้อควรพัฒนาของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน แนวทางแก้ปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน และรูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย พอสรุปได้ดังนี้

เปรียบเทียบหลักการทอดกฐินใน สมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์ของการทอดกฐินที่เหมือนกัน คือ สงฆ์ได้ผ้า ได้อานิสงส์ กฐิน สร้างความสามัคคี สนับสนุนพระดี ในด้านความต่าง คือ มุ่งพัฒนาวัด เน้นบริวารกฐินที่เป็นตัวเงิน รูปแบบการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทย ปัจจุบัน มีความต่าง คือ มี หลายรูปแบบแตกต่างกันตามประเภทและลักษณะของกฐิน เป็นศาสนพิธี มีพิธีการทางศาสนา มุ่งเน้นกิจกรรมสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมงานบุญกฐิน มีการแบ่งองค์กฐินและนำองค์กฐินเป็นสัญลักษณ์

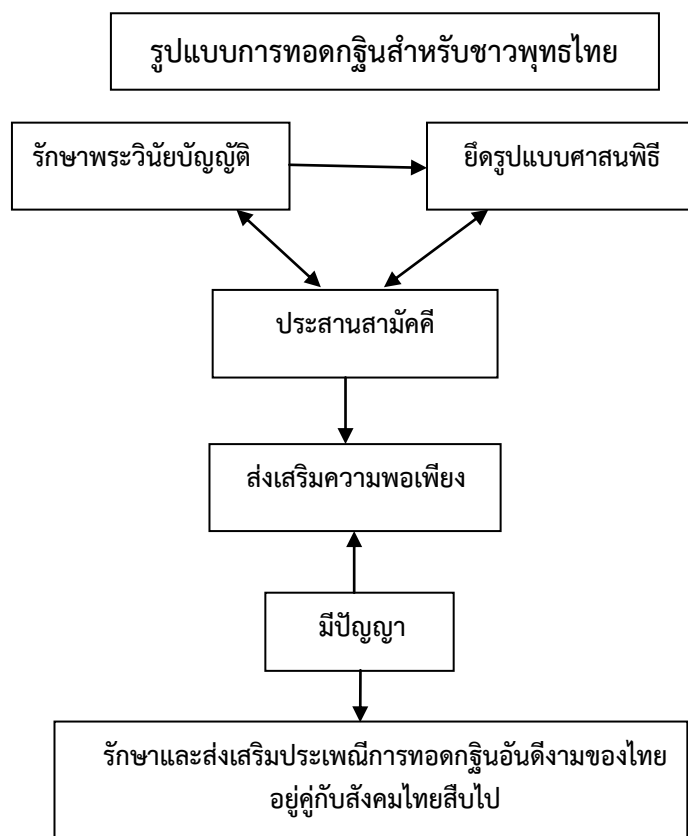
ข้อดีและข้อควรพัฒนาของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ข้อดี คือ รักษาพระวินัย ได้อานิสงส์จากบุญกฐิน สร้างความสามัคคี ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา สนับสนุนพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ทางสังคม และทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น ทำให้สามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวพุทธจากรุ่นสู่รุ่นเป็นเครื่องยืนยันความศรัทธา มั่นคงเชื่อถือในพิธีทางศาสนา สามารถรักษาองค์ประกอบทางพระพุทธศาสนา ส่วนข้อควรพัฒนา คือ ขาดเครื่องมือสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ด้วยกระบวนการทำจีวร สร้างความเปื้อนหนายให้กับผู้มีศรัทธา น้อย เป็น

ช่องทางของกลุ่มผู้หาผลประโยชน์ วัดบางวัดเป็นกฐินตกค้าง พระสงฆ์หาเจ้าภาพทอดกฐินเอง และเป็นช่องทางให้เกิดกามคุณและอบายมุข

แนวทางแก้ไขปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทย ด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนา และการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ และคนในชุมชน

รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย มีพัฒนาการเรื่อยมาจากรูปแบบการทอดกฐินเชิงจารีต ที่มีรากฐานมาจากพระวินัยบัญญัติ ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนไปตามสมัยนิยม การ ถวายผ้าจึงนิยมใช้ไตรจีวรสำเร็จรูปเป็นผ้ากฐิน ซึ่งทั้ง ๒ รูปแบบ มีการรวบรวมปัจจัยถวายเป็นบริวาร กฐิน โดยเฉพาะที่เป็นตัวเงิน ทำให้เกิดผลเสียต่อภาพลักษณ์ของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน และพบว่า รูปแบบการทอดกฐินพึงประสงค์ ประกอบด้วย รักษาพระวินัยบัญญัติ ยึดรูปแบบศาสนพิธี ส่งเสริมความพอเพียง ประสานความสามัคคี และมีปัญญา จะเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับการรักษาและส่งเสริม ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย ให้เป็นประเพณีอันดีงามของไทยที่จะอยู่คู่กับสังคมไทยสืบไป มีสำนักงานพระ ทศศาสนา ควรให้การดูแล และสนับสนุนส่งเสริมให้ประเพณีการทอดกฐินของไทยสู่สังคมโลก

รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย สรุปได้ดังแผนภาพ ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๕ แสดงรูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การทอดกฐินเป็นการทำบุญตามประเพณีของชาวพุทธไทย ที่มีพัฒนาการเรื่อยมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน และเป็นประเพณีของบ้านเมืองที่มีรูปแบบการทอดกฐินจำแนกไปตามประเภทและลักษณะของการทอดกฐิน ซึ่งต่างไปจากสมัยพุทธกาลอย่างเห็นได้ชัด ในการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทยนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษา การทอดกฐินในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย ด้วยวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนา จำนวน ๑๐ ท่าน ทำให้ได้ประเด็นที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งพอสรุปผลและข้อเสนอแนะจากการศึกษาพอสังเขปดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการ ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า การทอดกฐินของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน มีรูปแบบที่ได้จากการศึกษาในแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

ความหมายของการทอดกฐิน หมายถึง การถวายผ้ากฐินของชาวพุทธ วัตถุประสงค์ นำไปถวายท่ามกลางสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสในวัดนั้น ไม่ต่ำกว่า ๕ รูปขึ้นไป มีกำหนดระยะเวลาให้ถวายได้เพียงปีละครั้ง หลังวันออกพรรษายี่สิบ เดือน ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เมื่อสงฆ์รับแล้วจะทำพิธีสังฆกรรมและวินัย กรรมเกี่ยวกับการกรานกฐินให้เสร็จในวันเดียว ทำให้ภิกษุผู้ครองกฐินและพระภิกษุผู้ร่วมอนุโมทนาได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ประการ (ปัจจุบันนิยมถวายผ้ากฐินพร้อมด้วยบริวารกฐิน)

พัฒนาการของผ้ากฐินสู่การทอดกฐิน ในสมัยพุทธกาลพระภิกษุหนุ่มห่มจีวรด้วยผ้า บังสุกุลจีวร ใช้สอยผ้าไตรจีวรได้ไม่เกิน ๓ ผืน และเก็บอธิเรกจีวรได้ไม่เกิน ๑๐ วัน ต่อมาทรงอนุญาตให้ภิกษุรับคหบดีจีวร และเมื่อ ทรงเห็นความลำบากในเรื่องไตรจีวรหนุ่มของภิกษุชาวเมืองปาฐะยะเปียงกุ่มไปด้วยน้ำ เปรอะเปื้อนไปด้วยโคลนตม เพราะการเดินทางหลังวันออกพรรษา แล้ว จึงมีพุทธาณุญาตในเรื่องกรานกฐิน เมื่อชาวพุทธฝ่ายคฤหัสถ์ได้เห็นความยุ่งยากลำบากในเรื่องผ้ากฐินผืนที่จะนำมาถวายกฐิน จึงได้จัดหาผ้าที่สมควรมามอบให้แก่สงฆ์ การทอดกฐินในสมัยพุทธกาลจึงเป็นกิจของสงฆ์โดยเฉพาะ ที่เรียกว่า การกรานกฐิน ซึ่งยังคงปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนชาวบ้านหรือที่เรียกว่า ทายกทายิกา นำผ้ากฐินมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ เรียกว่า ทอดกฐิน ซึ่งปัจจุบันชาวพุทธเรียกพิธีกรรมนี้ว่าเป็นประเพณีการทอดกฐิน

พุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฐิน มีข้อกำหนด ๔ ประการ คือ ๑) กำหนดด้วยจำนวนพระสงฆ์ที่จะรับกฐิน ๒) กำหนดเขตกฐิน ๓) กำหนดผ้าที่อนุญาตและไม่อนุญาตทำเป็นผ้ากฐิน ๔) คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้กรานกฐิน ข้อกำหนดดังกล่าวทั้ง ๔ ประการ เป็นข้อกำหนดที่ฝ่ายผู้รับกฐินคือ พระภิกษุในสมัยพุทธกาลต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ ส่วนฝ่ายผู้ทอดกฐินนั้น ต้องรู้ในข้อกำหนดที่ควรและไม่ควรปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทอดกฐิน เช่น กำหนดด้วยผ้าที่อนุญาตและไม่อนุญาตให้เป็นผ้ากฐิน กฐินควรกรานที่ไม่ได้เกิดจากการพูดเลียบเคียงของพระภิกษุ เป็นต้น เพื่อให้การทอดกฐินเป็นการทำบุญกฐินที่ปฏิบัติถูกต้องตามพระวินัย

ความสำคัญของการทอดกฐิน มี ๒ ประเด็นหลัก คือ ๑) พุทธประสงค์ของการกรานกฐิน มี ๔ ประการ คือ เพื่อให้พระสงฆ์มีจีวรใหม่ เพื่อเตรียมความพร้อมในการบำเพ็ญศาสนกิจ ได้รับอานิสงส์กฐิน และสร้างความสามัคคี ๒) คุณค่าต่อพระพุทธศาสนา มี ๔ ประการ คือ รักษาพระวินัยบัญญัติ เป็นบ่อเกิดแห่งบุญ ส่งเสริมพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และภาพลักษณ์ของความเป็นประชาธิปไตยในสังคมสงฆ์

คุณธรรมและอานิสงส์ของการทอดกฐินซึ่งนับว่าคุณธรรมเป็นสภาพเกื้อกูลให้อานิสงส์มีมากหรือน้อย ทั้งฝ่ายศุภุสสหรือพระภิกษุสามเณรผู้ทอดกฐิน และฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับกฐิน โดยคุณธรรมสำหรับฝ่ายผู้ทอดกฐิน ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ ๓ (ทาน ศีล ภาวนา) และเกณฑ์ตัดสินของทานที่มีผลบุญมาก (ศรัทธาของผู้ให้มีเจตนาบริสุทธิ์ ไทยธรรมที่บริสุทธิ์ ผู้รับบริสุทธิ์) ชาวพุทธเชื่อว่า การทำบุญทอดกฐินมีอานิสงส์มาก ทำให้จิตผ่องใส ได้รับประโยชน์สุขในปัจจุบันชาติและประโยชน์สุขในภพหน้า อีกทั้งยังเพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับผู้ละไปแล้ว (เปรต) ให้ได้รับความสุข ส่วนคุณธรรมของฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับกฐิน ได้แก่ ๑) ความมกน้อย ๒) ความสันโดษ และ ๓) หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ และพึงกลัวภัยที่จะเกิดขึ้นเพราะปัจจัย ๔ เป็นเหตุ และเมื่อพระสงฆ์ผู้รับกฐินได้กรานกฐินแล้ว ย่อมได้รับอานิสงส์กฐิน ๕ ประการ และยังได้ขยายเวลาในการทำจีวรนุ่งห่มออกไปอีก ๔ เดือน โดยพระภิกษุที่จะรับอานิสงส์นี้ ต้องเป็นภิกษุผู้กรานกฐินและภิกษุผู้อยู่ร่วมอนุโมทนาในการกรานกฐินแล้ว และเป็นพระภิกษุผู้อยู่จำพรรษาในวัดเดียวกันเท่านั้น

พัฒนาการของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในสมัยสุโขทัย อยุธยา กรุงธนบุรี และเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การทอดกฐินได้กลายเป็นประเพณีของบ้านเมืองเป็นการทำบุญในพระพุทธศาสนา ปัจจุบันได้ถูกจัดไว้อยู่ในหมวดทานพิธี เป็นเรื่องการถวายผ้ากฐิน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ได้บัญญัติวิธีการทอดกฐินไว้เป็นแบบแผน มีพิธีการของกฐิน ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าภาพทำพิธีทอดกฐิน และฝ่ายพระสงฆ์ทำพิธีกรานกฐิน

วัตถุประสงค์ของการทอดกฐินในยุคปัจจุบัน นอกจากเป็นการถวายผ้ากฐินจีวรสำเร็ จรูปเป็นไตรจีวรแล้ว ยังมีบริวารกฐินอื่นอีกมากมาย ที่สำคัญคือ บริวารกฐินที่เป็นตัวเงิน กลายเป็นตัวกำหนดวัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน ซึ่งเป็นค่านิยมของการทอดกฐินในสังคมไทย ถึงแม้ว่าจะเป็น การลดความสำคัญของวัตถุประสงค์เดิม แต่ก็เพื่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไป

ประเภทและลักษณะของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย ที่ปฏิบัติสืบมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มี ๒ ประเภทหลัก คือ พระกฐินหลวงและกฐินราษฎร์ มีลักษณะของการทอดกฐิน ๒ อย่าง คือ ทำอย่างง่าย หรือที่เรียกว่า มหากฐิน เพราะเป็นการถวายผ้ากฐินสำเร็จรูปพร้อมบริวารมากมาย สามารถจัดหาได้อย่างสะดวก มีเวลาใน การตระเตรียมความพร้อม ก่อนถึง

กำหนดวันทอดกฐิน และทำอย่างยาก หรือที่เรียกว่า จุลกฐิน เพราะเป็นกฐินที่ต้องจัดทำให้เสร็จภายในวันเดียว ตั้งแต่ผลิตผ้ากฐินด้วยมือ จนเสร็จเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ให้ภิกษุองค์ครองได้ กรานกฐินตามพระวินัยต่อไป ปัจจุบันมีผู้ทำจุลกฐินน้อย ซึ่งทั้งประเภทและลักษณะของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย นับเป็นรูปแบบของการทอดกฐินที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

การดำเนินการทอดกฐิน เริ่มตั้งแต่การจองกฐิน และการนำกฐินไปทอด ทั้ง ที่เป็นกฐินพระราชทานและกฐินราษฎร์ โดยกฐินพระราชทาน มีพิธีการตามราชประเพณีกำหนดโดยกรมการศาสนาจะทำพิธีในพระอุโบสถจนเสร็จพิธีแล้วกฐินราษฎร์นั้นเกิดจากความศรัทธาของประชาชนทั่วไป อาจมีหลายเจ้าภาพมาร่วมกัน เรียกว่า กฐินสามัคคี มีกิจกรรมที่เน้นในเรื่องความสนุกรื่นเริง มีขั้นตอนในการทอดถวาย และ พิธีกรรมฝ่ายสงฆ์ที่เรียกว่า การกรานกฐิน เช่น เดียวกัน ถ้าเป็นจุลกฐินเมื่อพระสงฆ์ทำพิธีอุปโลกน์และการสวดอุทิศบุญกรรมแล้ว ผู้ถวายอาจอยู่ช่วยพระสงฆ์จีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ให้เสร็จก่อนก็ได้ดังเช่น จุลกฐิน เมื่อคณะเจ้าภาพได้ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์แล้ว และประกาศยอดจำนวนเงินที่ได้บริจาค เพื่อถวายพระภิกษุสามเณรและถวายบำรุงวัด หรือ สมทบการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่างๆ ของวัดแล้ว พระ ภิกษุ สงฆ์ และผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายได้ทราบและอนุโมทนาโดยทั่วกัน ผู้ถวายทั้งหมดตั้งใจกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล รับพร กราบพระรัตนตรัย เป็นเสร็จพิธีการทอดกฐิน

ประโยชน์ของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย เป็นการขยายประโยชน์จากบวรการกฐินพิจารณาได้จากประโยชน์ทางด้านพระพุทธศาสนา และประโยชน์ทางด้านสังคม ซึ่งประโยชน์ทั้งสองด้านมีความเกี่ยวเนื่องกัน เพราะการทอดกฐินเป็นเทศกาลหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนให้เกิดปัญญาในการทำหน้าที่ปกป้องและรักษาพระพุทธศาสนา มีศาสนา ศาสนธรรม ศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธี ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยังส่งผลให้คนในสังคมมีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีเศรษฐกิจดี มีความสามัคคี ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ปัญหาจากการทอดกฐินในสังคมไทยส่วนใหญ่มีสาเหตุจากความเบี่ยงเบนของหลักการในเรื่องกฐิน ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เป็นตัวเงินมากกว่า ทำให้พระสงฆ์มีพฤติกรรมในการหากฐินเอง การเรียกรับเงินบริจาค หากชักชวนผู้มีศรัทธาอื่น ย่อมสร้างความลำบากใจ จนอาจกลายเป็นความไม่เข้าใจและเสื่อมศรัทธาที่จะทำบุญในพระพุทธศาสนาต่อไป ส่วน บุญกฐินที่มุ่งตัวเงินมากๆ ก็จะเป็นสาเหตุให้วัดบางวัดเป็นกฐินตกค้าง และกลายเป็นเกณฑ์วัดศรัทธาบุญกฐินด้วยตัวเงิน แม้กิจกรรมกฐินก็เป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้เกิดกาม คุณและอบายมุข ซึ่งส่งผลเป็นปัญหาต่อภาพลักษณ์ของวัฒนธรรมประเพณีการทอดกฐินของชาวพุทธไทย

เปรียบเทียบหลักการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์ของการทอดกฐินที่เหมือนกัน คือ สงฆ์ได้ผ้า ได้อานิสงส์ กฐิน สร้างความสามัคคี สนับสนุนพระดี ในด้านความต่าง คือ มุ่งพัฒนาวัด เน้นบวรการกฐินที่เป็นตัวเงิน รูปแบบการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทย ปัจจุบัน มีความต่าง คือ มีหลายรูปแบบแตกต่างกันตามประเภทและลักษณะของกฐินเป็นศาสนพิธี มีพิธีการทางศาสนา มุ่งเน้นกิจกรรมสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมงานบุญกฐิน มี การแห่องค์กฐินและนำองค์กฐินเป็นสัญลักษณ์

ข้อดีและข้อควรพัฒนาของการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ข้อดี คือ รักษาพระวินัย ได้อานิสงส์จากบุญกฐิน สร้างความสามัคคี ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา สนับสนุนพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ทางสังคม และทำให้เศรษฐกิจใน

ชุมชนดีขึ้น ทำให้สามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวพุทธ จากรุ่นสู่รุ่น เป็นเครื่องยืนยันความศรัทธา มั่นคงเชื่อถือในพิธีทางศาสนา สามารถรักษาคำประกอบทางพระพุทธศาสนา ส่วนข้อควรพัฒนา คือ ขาดเครื่องมือสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ กระบวนการทำจีวร สร้างความเบื่อหน่ายให้กับผู้มีศรัทธา น้อย เป็นช่องทางของกลุ่มผู้หาผลประโยชน์ วัดบางวัดเป็นกฐินตกค้าง พระสงฆ์หาเจ้าภาพทอดกฐินเอง และเป็นช่องทางให้เกิดกามคุณและอบายมุข

แนวทางแก้ไขปัญหาการทอดกฐินในสังคมไทย ด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐินที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนา และการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ และคนในชุมชน

รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย มีพัฒนาการเรื่อยมาจากรูปแบบการทอดกฐินเชิงจารีต ที่มีรากฐานมาจากพระวินัยบัญญัติ ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนไปตามสมัยนิยม การถวายเป็นกฐินนิยมใช้ไตรจีวรสำเร็จรูปเป็นผ้ากฐิน ซึ่งทั้ง ๒ รูปแบบ มีการรวบรวมปัจจัยถวายเป็นบริวาร กฐิน โดยเฉพาะที่เป็นตัวเงิน ทำให้เกิดผลเสียต่อภาพลักษณ์ของประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน และพบว่า รูปแบบการทอดกฐินพึงประสงค์ ประกอบด้วย รักษาพระวินัยบัญญัติ ยึดรูปแบบศาสนพิธี ส่งเสริมความพอเพียง ประสานความสามัคคี และมีปัญญา จะเป็นรูปแบบที่มุ่งส่งเสริมและรักษาประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย ให้เป็นประเพณีอันดีงามของไทยที่จะอยู่คู่กับสังคมไทยสืบไป มีสำนักงานพระพุทธศาสนา ควรให้การดูแล และสนับสนุนส่งเสริมให้ประเพณีการทอดกฐินของไทยสู่สังคมโลก

ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทยนี้ มีผลการศึกษาในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา พบว่า มีความสอดคล้องและยังได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษามากขึ้น ทำให้ผลการศึกษามีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทำให้ทราบว่า การทอดกฐินในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นการทำบุญในทางพระพุทธศาสนา ที่มีรากฐานมาจากพระวินัยบัญญัติในเรื่องกฐิน เป็นพุทธานุญาตที่มอบให้แก่ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสแล้วในวัดเดียวกัน ไม่น้อยกว่า ๕ รูปขึ้นไป ได้กรานกฐิน เป็นวินัยกรรมและสังฆกรรมเกี่ยวกับการทำผ้ากฐินเป็นจีวรนุ่งห่ม เป็นทานพิเศษที่ พระพุทธเจ้าทรงประทานให้เอง โดยไม่ต้องขอ บุญกฐินจึงมีอานิสงส์มาก ทำให้มีจีวรผืนใหม่ไว้ใช้สอย ได้สร้างความสามัคคี ได้รับอานิสงส์ และได้สนับสนุนพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ต่อมา มี ผู้ศรัทธานำผ้ากฐินมาถวายแก่พระสงฆ์ และได้กลายเป็นประเพณีการทำบุญของชาวพุทธไทย เรียกว่า การทอดกฐิน มาจนถึงปัจจุบัน เป็นประเพณีการทำบุญที่ทำให้ผู้ให้ทานและผู้รับทาน ได้ รับอานิสงส์กันทั้ง ๒ ฝ่าย ประเพณี การทอดกฐิน ในสังคมไทย มีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) กำหนดเป็นศาสนพิธี มีพิธีกรรมทั้งฝ่ายผู้ทอดและฝ่ายพระสงฆ์ ผู้รับ ปัจจุบัน นอกจากถวายผ้ากฐินแล้วยังมีบริวารกฐินอีกมากมายเพื่อประโยชน์เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนา และขยายประโยชน์ที่ได้จากบริวารกฐินมีการบอกบุญ โดยเฉพาะกฐินราษฎร์ นับว่าเจ้าภาพและคนในชุมชนมีบทบาทต่อการกำหนดกิจกรรมกฐิน ส่วนพระกฐินหลวงมีแนวปฏิบัติ ตามสำนักพระราชวังและกรมการศาสนา รูปแบบการทอดกฐินจึงแตกต่างกันไปตามประเภทและลักษณะของกฐิน ในสังคมไทยมี ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบเชิงจารีต ด้วยการถวายผ้าขาว หรือจุลกฐินซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการทำจีวร หรือกฐินัตถการ ซึ่งเป็นข้อกำหนดให้พระสงฆ์ผู้กรานกฐินต้องมี รูปแบบนี้เท่ากับได้รับรักษาพระพุทธรูปในเรื่องกฐินไม่ให้

คลาดเคลื่อนไป และรูปแบบเชิงประ ยุทธ์ ด้วยการถวายเป็นผ้ากฐิน จึงไม่มีขั้นตอน กระบวนการทำจีวร เนื่องจากมีผู้จำหน่ายตามร้านค้า และทั้ง ๒ รูปแบบ มีการถวายบริวารกฐินร่วม ด้วยตามความจำเป็น ซึ่งหากเป็นการแสวงหาปัจจัยที่เกิดจากความโลภด้วยวิธีการต่างๆอันไม่เหมาะสม และไม่ถูกต้องโดยธรรม ย่อมส่งผลเสียต่อ ภาพลักษณ์ของประเพณีการทอดกฐิน และอาจทำให้ผู้มี ศรัทธาต้องเสื่อมศรัทธา ในพระพุทธศาสนา รูปแบบการทอดสำหรับชาวพุทธไทย จึงควร ประกอบด้วย รักษาพระวินัยบัญญัติ ยึดรูปแบบศาสนพิธี ส่งเสริมความพอเพียง ประสานความ สามัคคี และมีปัญญา เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับการ รักษาและส่งเสริมให้ประเพณีการทอดกฐิน ในสังคมไทย เป็นประเพณีอันดีงามของชาติอยู่คู่กับสังคมไทยสืบไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

๑. ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทย เป็นการทำบุญในพระพุทธศาสนา ชาวพุทธไทยจึง มีหน้าที่ในการ สืบต่อพุทธบัญญัติที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยการปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐิน ให้ถูกต้องตามพระวินัย ควบคู่กับจรรยาในสังคม ด้วยการเรียนรู้และศึกษาให้เข้าใจถึงหลักการสำคัญ เกี่ยวกับกฐินที่แท้จริง สนับสนุนการสร้างต้นแบบการเรียนรู้กฐินตามพุทธบัญญัติ จัดทำหนังสือธรรมะ การบรรยายธรรม จัดโค รงการอบรมกรรมกราวัด ในฐานะผู้ทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาส ได้เข้าใจและ ปฏิบัติหน้าที่ได้ถูกต้องตามฐานะ ป้องกันไม่ให้เกิด ปัญหาอันเนื่องมาจากกิจกรรมการทอดกฐิน ที่อาจ สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นทั้งแก่วัดและสังคม

๒. การแจกซองกุ๊ กาทอดกฐิน ควรแจกให้กับผู้ที่ตนรู้จัก เช่น ญาติ เพื่อน เป็นต้น แล้ว ขยายวงกว้างตามสายนั้นๆ ในปริมาณของที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดความลำบากใจแก่ผู้รับของ โดยเฉพาะผู้มีศรัทธาอันน้อย อาจทำบุญด้วยอำนาจของอคติ ๔ และการหวังผลตอบแทนในทานที่ให้แล้ว

๓. ประเพณี การทอดกฐิน ในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นการทำบุญด้วยการให้ทาน ซึ่งทำได้ เพียงปีละครั้งเท่านั้น วัดบางวัดอาจได้ปัจจัยที่เป็นตัวเงินมากตามกระแสความศรัทธา ธาของ พุทธศาสนิกชน ซึ่งหากมีเหลือพอกับความจำเป็นของวัดแล้ว ควรนำไปช่วยเหลือวัดที่ขาดแคลนหรือมี ความต้องการ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔. หากพบว่ามีคนหรือกลุ่มคนที่หาประโยชน์จากการทอดกฐิน โดยแอบอ้างศาสนา หน่วยงานราชการ หรือชุมชน หากพบเห็นควรแจ้งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสอบถามและ ตรวจสอบให้แน่ชัดว่า เป็นการหลอกลวงหรือถูกใช้เป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์โดยมิชอบ หรือไม่ หากเป็นการหลอกลวงจะได้แจ้งให้ดำเนินการในทางที่ถูกต้องต่อไป

๕. ชาวพุทธไทยควรให้ความสำคัญในสาระที่แท้จริงของวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ แท้จริงของการทอดกฐิน และการวางทำที่ให้อุบัติด้วยปัญญา เพื่อให้เป็นทานที่มีผลบุญมาก เพราะ เป็นการให้ทานที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ คือ ผู้ให้หรือผู้ทอด (ทายก) มีศรัทธาที่มีเจตนาบริสุทธิ์ ทั้ง ๓ ขณะ ไทยธรรมเป็นวัตถุที่บริสุทธิ์ และผู้ควรรับ (ปฏิคาหก) ที่บริสุทธิ์

๖. ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะกฐินราษฎร์ นับว่าฝ่ายเจ้าภาพมี บทบาทในการกำหนดรูปแบบร่วมกับคนในชุมชน มากสุด และยังเป็นช่วงเวลาที่เปิดโอกาสให้ญาติ มิตร คนในครอบครัวที่อยู่ต่างถิ่นได้กลับมาพบกันและได้ทำบุญร่วมกัน และอาจต้องการมีกิจกรรมรื่น

เรียงสนุกสนาน ซึ่งอาจจัดได้แต่ไม่ควรตั้งอยู่ในความประมาท โดยเป็นช่องทางให้เกิดกามคุณและ
 อบายมุข นำมาซึ่งภาพลักษณ์ไม่ดีต่อวี ฒนธรรมประเพณีของไทย ทำให้คนรุ่นหลังที่ขาดความรู้ความ
 เข้าใจในสาระสำคัญของการทอดกฐินที่แท้จริง มีทัศนคติไม่ดีต่อการทำบุญกฐินของชาวพุทธไทย

๗. สำนักงานพระพุทธศาสนา ในฐานะหน่วยงานดูแลและสนับสนุนกิจกรรมทาง
 พระพุทธศาสนา ควรมีเครือข่ายเชื่อมโยงของหน่วยงานทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อเป็น
 ศูนย์ข้อมูลให้ประชาชนได้เข้าถึงข้อมูลวัดที่ต้องการ เพื่อประโยชน์ต่อการร่วมกิจกรรมการทอดกฐิน
 ของผู้ศรัทธาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ศึกษาพัฒนาการของการฉันอาหารของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทของไทย
๒. ศึกษาทัศนคติของชาวพุทธไทยที่มีต่อรูปแบบการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดำรงพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ . อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐ – ๒๕๕๖.

_____ . มลทินปัญหาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา แบบประกอบนัธรรมโท - ศาสนพิธี เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา
๒๕๐๕.

_____ . “ความรู้เรื่องกฐิน”. พระอารามหลวง เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ๒๕๕๑.

กรมศิลปากร ปัญญาสาตก พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์, ๒๕๕๒.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . คู่มือฉันกรรมและธรรมศึกษาชั้นเอก วิชา
วินัยมุข (เล่ม ๓) และกรรมบท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

_____ . เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง วิชา วินัยมุข เล่ม ๓ ฉบับมาตรฐาน กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เสียงเสียง,
๒๕๓๖.

พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนตสีโล, ดร). กฐินไทย กฐินธรรม. ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลัง
น่านวิทยา, ๒๕๕๓.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). กระแสธรรม เพื่อชีวิตและสังคมนทบุรี: กองทุนจุติธรรม ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). สอนนาค – สอนทิต ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ . พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.

_____ . กฐินสู่ธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

_____ . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ . พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____ . พระพุทธศาสนาในเอเชีย. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ . พิมพ์ครั้งที่ ๒๓.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธรรม, ๒๕๕๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติธรรม, ๒๕๕๘.

_____. **รู้ดั่งใจ ทำอะไร ที่ไหน เพื่ออะไร ?**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัท แอคทีฟพริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๘.

_____. **ปัญหาขัดแย้งในโลกแก้ได้ด้วยกฐิน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๙.

พระพุทฺธโฆสเถระ รจนา แปลและเรียบเรียงโดยสมเด็จพะ ระพุดาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔.

พระพุทฺธโฆสอาจารย์ รจนา พระคันธสราภวังค์ แปลและอธิบาย . **กัณฑ์ไตรปิฎกของ ปาติโมกข์ เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสนธิ์ไทย การพิมพ์ ๒๕๕๗.

พระโพธิญาณเถร(ชา สุภทฺโท). **อุปลมณิ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

พระมหาชาญณรงค์ ทินนโสสุทธิ . **กฐิน (ภาคพิเศษ คำแปลและความหมายของคำว่า กฐินโดยละเอียด)**. กรุงเทพมหานคร : วัดมหาธาตุ-ยุวราชรังสฤษฎิ์ คณะ ๕, ๒๕๓๒.

พระมหาบุญชิต ญาณสวโร. **กฐิน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ คณะ ๕ วัดมหาธาตุฯ, ๒๕๓๒.

พระศรีธรรมมาภรณ์ (ดำรง ทิภูธมฺโม). **การจำพรรษา สัตตาทถุญญะ ปวารณากรรมและกฐินกรรม**. นครราชสีมา : โรงพิมพ์สมบุญการพิมพ์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๗.

พระสุพจนมุนี (ผิน ธรรมประทีป ป๒). **กฐินกถา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: วัดบวรนิเวศวิหาร, ๒๕๔๕.

พุทธทาสภิกขุ. **โอวาทสำหรับภิกษุผู้บวชใหม่**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

_____. **เรื่องการทำทาน พิมพ์เพื่อรักษาดั้งฉบับเดิม พ .ศ. ๒๕๗๔**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ.ลิฟวิ้ง จำกัด, ๒๕๒๔.

เพิ่มศักดิ์ เพิ่มพูน. **ประเพณีการทำบุญทอดกฐิน**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ไพฑูรย์ ยิ้มทอง. **ศาสนาพิธีทางพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : หจก. สำนักพิมพ์ฟิสิกส์เซ็นเตอร์ , ๒๕๔๖.

มณี พะยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือน**. เชียงใหม่ : หสน. ส.การพิมพ์, ๒๕๔๗.

ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ **ประเพณีและวัฒนธรรมไทย** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙. **วิธีสร้างบุญบารมี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๗ (๓). กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๔.

สมเด็จพระญาณสังวร **สันโดษ** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป ๒๕๓๓

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). **ธรรมบทเทศนา เล่ม ๑, ๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๕.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส **วินัยมุข เล่ม ๒** . พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____ . **วินัยมุข เล่ม ๓** . พิมพ์ครั้งที่ ๒๕. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____ . **อุปสมบทวิธีและบุรพกิจสำหรับภิกษุใหม่** พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรราชวิทยาลัย, ๒๕๑๙.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ . **ความรู้เรื่องกฐิน** , กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๙, ๒๕๖๐.

เสถียรพงษ์ วรรณปก . **พระพุทธศาสนาทัศนะและวิจารณ์** . กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๓๔.

หลวงวิจิตรวาทการ . **ตำนานกฐิน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๗๙.

_____ . **“ศาสนาสากล(เล่ม ๔)”**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ลูกส ธรรมภักดี, ๒๕๒๓.

(๒) วิทยานิพนธ์ / สารนิพนธ์ :

พระครูปลัดพิศิษฐ์ เมตตจิตโต (พลขานวพงศ์). “ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินของชาวพุทธล้านนา : กรณีศึกษาวัดอนาลโยทิพยาราม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูศีลนันทโสภณ (อนันท์ เหล่าคันธาร์). “การศึกษาวิเคราะห์กฐินในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและในสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี (นิลาพันธุ์). “การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระสาธิต จิตปัญโญ (สิงโตทอง). “การปฏิบัติตามหลักสันโดษของชาวบ้าน บ้านหนองข่า ตำบลหนองเหียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๓

พระสิริวุฒิเมธี (จำปี พงไทยสง). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกฐินในพระพุทธศาสนา ”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๐.

เพชรรินทร์ คลังตระกูล . “ศึกษาการอนุรักษ์และเผยแผ่ประเพณีการทอดกฐินของชุมชนเทศบาล ตระการพืชผล อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

(๓) บทความในวารสาร :

พระมหาสมจินต์สมมาปัญญา. **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๙)** : ๑๘ – ๑๙.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม . ประเพณีทอดกฐินและผ้าป่า . [ออนไลน์] . แหล่งที่มา : <http://www.culture.go.th/subculture3/images/stories/.../10/10.2katinphapa.pdf> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม . “พิธีทอดกฐิน” . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www1.culture.go.th/> [๒๐ เมษายน ๒๕๖๐].

ธรรมะไทย “การทอดกฐิน” . [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammathai.org/day/kathin.php> [๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. “ชนิดของกฐิน” . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://archive.dlib.psu.ac.th/online-exhibition/kathin/page4.html> [๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

อนุชา โมกขะเวส. “อุบัติเหตุช่วงทอดกฐิน” . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thaihealth.or.th/Content/> [๑๓ เมษายน ๒๕๖๐].

(๕) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, เจ้าคณะภาค ๑๖, ๑๗, ๑๘ ธรรมยุต วัดราชาธิวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมนิ วิ .,ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี , ศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระราชปริยัติมนิ , ผศ.ดร., คณบดีพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ , เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. วัชร งามจิตรเจริญ , อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร, ๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ รศ.ดร. สมทิพล เนตรนิมิตร, อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร. มนต์รี สิริโรจนานันท์, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร, ๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ผศ.รังษี สุทนต์, อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ภาคผนวก ก.

คำถวายผ้ากฐิน

คำอุปโลภณ์กฐิน

คำสวดญัตติทุติยกรรมวาจาให้ผ้ากฐิน

คำถวายผ้ากฐิน^๑

แบบที่ ๑

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส (ว่า ๓ จบ)
 อิมํ ภนฺเต สปริวารํ กฐินจิวรทุสฺสํ สงฆสฺส โอนฺณชยาม.
 อิมํ ภนฺเต สปริวารํ กฐินจิวรทุสฺสํ สงฆสฺส โอนฺณชยาม.
 อิมํ ภนฺเต สปริวารํ กฐินจิวรทุสฺสํ สงฆสฺส โอนฺณชยาม.
 (จะเพิ่มคำว่า ทุตติยมปิ ตุตติยมปิ หน้า อิมํ ในจบที่ ๒ และ ๓ ก็ได้)

คำแปล : ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ช่งผ้ากฐินจิวร
 พร้อมของบริวารนี้แก่พระสงฆ์ (กล่าว ๓ ครั้ง)

แบบที่ ๒

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส (ว่า ๓ จบ)
 อิมํ มยํ ภนฺเต สปริวารํ กฐินจิวรทุสฺสํ สงฆสฺส โอนฺณชยาม, สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ,
 อิมํ สปริวารํ, กฐินจิวรทุสฺสํ ปฏิคฺคณฺหาตุ, ปฏิคฺคเหตฺวา จ, อิมินา ทุสฺเสน, กฐินํ อตฺถรตุ, อมฺหากํ,
 ที่มฺรตฺถํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล : ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้า กฐินจิวร กับทั้ง
 ของบริวารนี้ แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับ ผ้ากฐิน จิวร กับทั้งของบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย
 ครั้นรับแล้ว ขอจงกรานกฐิน ด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอด
 กาลนานเทอญ.

หมายเหตุ นิยมกล่าวคำถวายแบบที่ ๒

^๑ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ , ความรู้เรื่องกฐิน , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน
 พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๐), หน้า ๔๖.

คำอุปโลกน์ภิกษุแบบ ๒ รูป (มหานิกาย)^๒

รูปที่ ๑ ว่า “ผ้าภิกษุทันทาน กับทั้งผ้าอันสงสบริวาร^๓ ทั้งปวงนี้ เป็นของ.....
พร้อมด้วย.....ผู้ประกอบด้วยศรัทธา อุตสาหะ พร้อมเพรียงกันน้อมนำมา
ถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษากาลถ้วนไตรมาส ในอาวาสนี้ ก็แลผ้าภิกษุทันทานนี้เป็นของบริสุทธิ
ดุจเลื่อนลอยมาโดยนภาศ แล้วตกลงท่ามกลางสงฆ์ จะได้จำเพาะเจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็หาไม่ได้
มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า ให้พระสงฆ์ทั้งปวงยอมอนุญาติให้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อกระทำภิกษุนี้ตถาภิ
ตามพระบรมพุทธานุญาต พระอรรถาจารย์ผู้รู้ พระบรมพุทธานุญาตได้สังวรณนาไว้ว่า ภิกษุรูปใด
กอบด้วยศีลสุตาทิคุณ มีสติปัญญา วัตรธรรม ๘ ประการ มีบุพพกรรมเป็นต้น ภิกษุรูปนั้นจึงสมควรเพื่อ
จะกระทำภิกษุนี้ตถาภิตามพระบรมพุทธานุญาตได้ บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวงจะเห็นสมควรแก่ภิกษุรูปใด
จงพร้อมกันยอมอนุญาติให้แก่ภิกษุรูปนั้นเทอญ”

รูปที่ ๒ ว่า “ผ้าภิกษุทันทาน กับทั้งผ้าอันสงสบริวารทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นสมควร
แก่.....ผู้เป็นเจ้าอาวาสวัดนี้ กอบด้วยศีลสุตาทิคุณ มีสติปัญญาสามารถ
เพื่อจะกระทำภิกษุนี้ตถาภิให้ถูกต้องตามพระบรมพุ ทธานุญาตได้ ถ้าพระภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร จง
ทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ (หยุดขณะหนึ่ง) ถ้าเห็นสมควรแล้วไซ้ไร ขอจงให้สัตตสัจญสาธการขึ้น
ให้พร้อมกันเทอญ”

พระสงฆ์กล่าวคำ “สาธุ” พร้อมกัน

ถ้าเป็นภิกษุหลวง ที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระภิกษุ
ให้รูปที่ ๑ ว่าคำอุปโลกน์ ดังนี้

“ผ้าพระภิกษุทันทาน กับทั้งผ้าอันสงสบริวารทั้งปวงนี้ เป็นของสมเด็จพระบรมบพิตร พระราช
สมภารพระองค์สมเด็จพระ ปรมินทรมหามหาราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ กอบด้วย
พระราชศรัทธา ทรงพระราชอุตสาหะ เสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานแก่พระ ภิกษุสงฆ์ ผู้อยู่
จำพรรษากาลถ้วนไตรมาสในพระอารามนี้ ก็แล ผ้าภิกษุทันทานนี้ เป็นของบริสุทธิดุจเลื่อนลอยมาโดย
นภาศ แล้วตกลงในท่ามกลางสงฆ์ จะได้จำเพาะเจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็หาไม่ได้ มีพระบรมพุทธาน
ุญาตไว้ว่า ให้กระทำภิกษุนี้ตถาภิตามพระบรมพุทธานุญาต พระอรรถาจารย์ ผู้รู้พระบรมพุทธานุญาต ได้
สังวรณนาไว้ว่า ภิกษุรูปใด กอบด้วยศีลสุตาทิคุณ มีสติปัญญาวัตรธรรม ๘ ประการมีบุพพกรรมเป็นต้น
ภิกษุรูปนั้นจึงสมควรเพื่อจะกระทำภิกษุนี้ตถาภิตามพระบรมพุทธานุญาตได้ บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวงจะ
เห็นสมควรแก่ภิกษุรูปใด จงพร้อมกันยอมอนุญาติให้แก่ภิกษุรูปนั้นเทอญ”

ถ้าเป็นผ้าพระภิกษุพระราชทาน ให้รูปที่ ๑ ว่าคำอุปโลกน์ ดังนี้

“ผ้าพระภิกษุทันทานกับทั้งผ้าอันสงสบริวารทั้งปวงนี้เป็นของสมเด็จพระบรมบพิตร พระราช
สมภารพระองค์สมเด็จพระปรมินทรมหามหาราชเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่.....ระบุชื่อผู้ขอรับพระราชทาน นำมาถวายแก่

^๒ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ , ความรู้เรื่องภิกษุ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๙), หน้า ๖๔ – ๖๙.

พระภิกษุสงฆ์ผู้จำพรรษากาลถ้วนไตรมาสในพระอารามนี้แล ผ้ากฐินทานนี้เป็นของบริสุทธิ์ดุจเลื่อนลอยมา โดยนภากาศ แล้วตกลงในท่ามกลางสงฆ์ จะได้จำเพาะเจาะจงภิกษุรูปใด รูปหนึ่งก็หาได้ มีพระบรม พุทธานุญาติไว้ว่า ให้พระสงฆ์ทั้งปวงยอมอนุญาติให้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อกระทำกฐินัตถการกิจตามพระ บรมพุทธานุญาต พระอรธจารย์ผู้รู้พระบรมพุทธานุญาตได้สังวรณาไว้ว่า ภิกษุรูปใด กอปรด้วยศีล สุตาทีคุณ มีสติปัญญา ฐธรรม ๘ ประการ มีบุพพกรรม เป็นต้น ภิกษุรูปนั้นจึงสมควรเพื่อจะกระทำ กฐินัตถการกิจตามพระบรมพุทธานุญาตได้ บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวงจะเห็นสมควรแก่ภิกษุรูปใด จงพร้อม กันยอมอนุญาติให้แก่ภิกษุรูปนั้นเทอญ”

พระกฐินหลวง หรือ กฐินพระราชทาน ให้ใช้คำว่า**พระกฐินทาน** และถ้าเป็นพระอารามหลวง คำว่า ในอารามนี้ หรือวัดนี้ ให้เปลี่ยนเป็น ในพระอารามนี้

คำอุปโลกน์กฐิน ๔ รูป (มหานิกาย)

รูปที่ ๑ ว่า “ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอาณิสสสบริวาร ทั้งปวงนี้ เป็นของ..... ผู้กอปรด้วยศรัทธามีอุตสาหะนำมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งจำพรรษากาลถ้วนไตรมาสในอารามนี้ ก็แล ผ้ากฐินทานนี้ เป็นของบริสุทธิ์ประดุจเลื่อนลอยมาโดยนภากาศ แล้วตกลงในท่ามกลางสงฆ์ จะได้ จำเพาะเจาะจงแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็หาได้ มีพระพุทธานุญาตไว้ว่า ให้แก่พระภิกษุผู้มีจีวรเก่า คร่ำคร่า หรือจีวรทุพพลภาพ หรือพระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งมีสติปัญญา ฉลาดสามารถจะทำการกฐินัตถการกิจให้ ถูกต้องตามพระวินัยบรมพุทธานุญาตได้ และเมื่อได้กรานกฐินแล้วอาณิสสค์คุณจะพึงบังเกิดมี ประการ คือ เทียวไปไม่ต้องบอกลาได้ ไม่ต้องอาบัติด้วยทุติยกฐินสิกขาบท ๑ เทียวจาริกไปโดยไม่ต้องถือเอา จีวรไปครอบสำรับได้ ไม่ต้องอาบัติด้วยทุติยกฐินสิกขาบท ๑ ฉนคณโกชนและปริมปรโกชนได้ ไม่ต้อง อาบัติด้วยคณโกชนและปริมปรโกชน ทั้งสองสิกขาบท เกือบดิเรกจีวรไว้ได้ ไม่ต้องอาบัติด้วยปฐมกฐิน สิกขาบท ๑ จีวรลาภที่เกิดขึ้นในอาวาสนั้น จักเป็นของพระสงฆ์ ผู้ได้กรานกฐินแล้ว ๑ ทั้งได้ขยายเขต จีวรกาลออกไปอีก ๔ เดือน ตลอดหมั่นตฤดู ดังนี้ บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวงจะมีความยินยอมพร้อมกัน รับกฐินหรือไม่ ถ้ามีความยินยอมพร้อมกันรับกฐินนี้แล้ว ขอจงให้สัตตสัณญสาธการขึ้นพร้อมกัน เทอญ”

พระสงฆ์กล่าวคำว่า “สาธุ” พร้อมกัน

รูปที่ ๒ ว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตกฐินัตถการกิจนั้นให้เป็นการเฉพาะบุคคล สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี จะกรานกฐินไม่ได้ แต่เพราะอาศัยการอนุโมทนาแห่งสงฆ์ คณะและอถถการกิจแห่ง บุคคล กฐินจึงเป็นอันสงฆ์ คณะและบุคคลได้กรานแล้ว ก็แลผ้ากฐินทานนี้สมควรแก่พระภิกษุผู้มี จีวร เก่าคร่ำคร่า หรือจีวรทุพพลภาพหรือแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ที่จักมีอุตสาหะสามารถทำจีวรกรรมให้ สำเร็จในวันเดี๋ยวนี ให้เป็นกฐินัตถการกิจ ต้องตามพระพุทธานุญาตมิให้วินัยกรรมทั้งปวงเคลื่อนคลาด ได้ บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวงจะเห็นสมควรแก่พระภิกษุรูปใด ขอจงพร้อมกันอนุญาติให้แก่พระภิกษุรูปนั้น เทอญ”

ไม่ต้อง “สาธุ”

รูปที่ ๓ ว่า “ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอาณิสสสบริวาร ทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นสมควร แก่.....ผู้เป็น.....ในอาวาสนี้ ซึ่งเป็นพหูสูต ทรงธรรม ทรงวินัย เป็นผู้แข็งแรง ชักนำสพรหมจารีสงฆ์ ให้อาจหาญ รื่นเริงในสัมมาปฏิบัติและเป็นผู้ให้อาวาทุพศาสนาแก่

พระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ ทั้งเป็นผู้ทรงกฐินมาตีกาณลาดรู้วิธีวินัยกรรม จะไม่ให้วินัยกรรมนั้นๆ
กำเริบ สามารถทำกฐินตั้งภารกิจให้ถูกต้องตามพระวินัยบรมพุทธานุญาตได้

เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงพิจารณาเห็นว่า พระสงฆ์ทั้งปวง จะยินยอมพร้อมกันถวายผ้า
กฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้ แก่ ถ้าภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร จง
ทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ (หยุดขณะหนึ่ง) ถ้าเห็นสมควรแล้วไซ้ร้ จงให้สัตตพัสัญญาสาธุการขึ้น
พร้อมกัน เทอญ”

พระสงฆ์กล่าวคำว่า “สาธุ” พร้อมกัน

รูปที่ ๔ ว่า “ผ้ากฐินทานกับทั้งผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้ พระสงฆ์ลงมติเอกฉันท์อนุมัติ
ยินยอมพร้อมกันถวายแต่..... แล้ว ขอพระสงฆ์จงอย่าได้ถือเอาไตรจีวรซึ่งเป็นบริวาร
แห่งกฐินทานนี้ตามลำดับพรรษาเลย ขอจงถวายแต่ ด้วยอุปโลกนวาจา ก็แล
ผ้ากฐินทานแม้พระสงฆ์ทั้งปวงจะยินยอมพร้อมกันให้ด้วยอุปโลกน วาจาแล้ว ก็ไม่ขึ้น จะต้องให้ด้วย
ญัตติทุติยกรรมวาจาตามพระบรมพุทธานุญาต จึงจะขึ้น

เพราะฉะนั้น ขอพระสงฆ์จงทำกรรมสันนิษฐานว่า จะถวายผ้ากฐินนี้ แต่.....
ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาอันไม่กำเริบ ตามสมควรแก่สถานะ ณ กาลบัดนี้ เทอญ”

พระสงฆ์กล่าวคำว่า “สาธุ” พร้อมกัน

สำหรับคำอุปโลกน์กฐินแบบธรรมยุต นิยมว่าเป็นภาษาบาลี

คำสวดอุทิศกุศลถวายผ้ากฐิน^๔

พระสงฆ์ทั้งปวงนั่งหันหน้าไปทางพระประธาน พระภิกษุองค์ครองกฐิน และพระคู่สวด กราบพระประธานพร้อมกัน แล้วองค์ครองหันหน้าเข้าหาพระคู่สวด ซึ่งพระคู่สวดจะยกพานผ้ากฐิน ตั้งไว้ตรงหน้า จะใช้ผ้าผืนใดเป็นกฐิน เวลาจะสวดพระคู่สวดจะต้องดึงผ้าผืนนั้นจากไตรออกมา วางพานขวางบนพานไตรก่อน แล้วจึงตั้ง นโม และสวดอุทิศกุศลถวายผ้ากฐินพร้อมกัน ดังนี้

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. (ว่า ๓ จบ)

สุณฺหาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อิมํ กฐฺนทุสฺสํ อายสฺมโต (อิตถนฺนามสฺส) ททฺเหยยฺย กฐฺนํ อตฺถริตฺตํ, เอสา ญฺตุติ.

สุณฺหาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ , อิทํ สงฺฆสฺส กฐฺนทุสฺสํ อุပฺปนฺนํ , สงฺโฆ อิมํ กฐฺนทุสฺสํ อายสฺมโต (อิตถนฺนามสฺส) เทติ กฐฺนํ อตฺถริตฺตํ ข, ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ , อิมสฺส กฐฺนทุสฺสสฺส อายสฺมโต (อิตถนฺนามสฺส) ทานํ กฐฺนํ อตฺถริตฺตํ, โส ตณฺหสฺส, ยสฺส นกฺขมฺติ, โส ภาเสยฺย,

ทินฺนํ อิทํ สงฺเขน , กฐฺนทุสฺสํ อายสฺมโต (อิตถนฺนามสฺส) กฐฺนํ อตฺถริตฺตํ, ขมฺติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตฺวณฺหิ, เอวเมตํ ธารยามี.

ในวงเล็บ (อิตถนนามสส) ให้เปลี่ยนตามชื่อฉายาหรือราชทินนามของพระภิกษุผู้ครองกฐิน ซึ่งถ้าองค์ครองกฐินนั้นอาวุโสกว่าภิกษุคู่สวด ใช้บทว่า “อายสฺมโต” นำหน้าชื่อ เช่น “อายสฺมโต ปญญาทีปสส” เมื่อสวดอุทิศจบแล้ว ยกผ้ากฐินถวายองค์ครอง ซึ่งจะลุกออกไปครองผ้า แล้วกลับมา นั่งที่เดิมเพื่อรับประเคนเครื่องบริวารกฐิน และอนุโมทนา

^๔ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ , ความรู้เรื่องกฐิน , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๙), หน้า ๗๐ – ๗๑.

ภาคผนวก ข.

- หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
- หนังสือขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
- แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์
เรื่อง รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย

๑. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ตำแหน่ง

สถานที่ทำงาน/วัด

วันที่สัมภาษณ์

๒. ข้อมูลสัมภาษณ์

๒.๑ การทอดกฐินในสมัยพุทธกาลทำเพื่อประโยชน์ใดบ้าง

๒.๒ การทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบันทำเพื่อประโยชน์ใดบ้าง

๒.๓ การทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ต่างกันอย่างไร

๒.๔ การทอดกฐินในสมัยพุทธกาลกับในสังคมไทยปัจจุบัน มีรูปแบบแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

๒.๕ การทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน ข้อดีและข้อเสียอย่างไร

ข้อดี

ข้อเสีย

๒.๖ ประเพณีการทอดกฐินในสังคมไทยปัจจุบัน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา ภาครัฐ และคนในชุมชนอย่างไรบ้าง

๒.๗ ท่านคิดว่า ชาวพุทธไทยควรเรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับการทอดกฐิน ในที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง

ขอขอบพระคุณอย่างสูง

..... ผู้สัมภาษณ์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๒

วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.รังษิ์ สุนันต์

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน
ระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-
interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัย
แบบสอบถาม-สัมภาษณ์ ขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ จึงเห็น
ควรให้ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย
สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไข
เครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

(พระมหาดนัยพัชร คมกัปปโย, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

เจริญพร
๑๗ ก.พ. ๒๕๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓.๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๒

วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระราชปรีดีมินิ, ผศ.ดร.

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ ขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ จึงเห็นควรให้ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

โดย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์
นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
๑๕ ก.พ. ๖๐

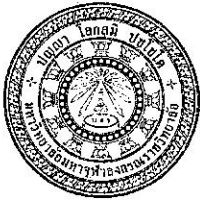
ในนามของ

(พระมหาดนายพัชร คมภิรปญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๒

วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาดิเดช สติวโร, ดร.

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ ขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ จึงเห็นควรให้ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

(พระมหาดินัยพัชร คมกริปญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

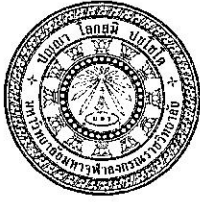
ประสานงาน :

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๓๓๗๗๖๖

ฉันทิ ๓๓๓๓๗๗๖๖ เครื่องมือ

๑๗ ก.พ. ๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๒

วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ ขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถาม-สัมภาษณ์ จึงเห็นควรให้ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยสามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

๑๑๓๓๓

(พระมหาดนายพัชร คมกัรปญโย, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

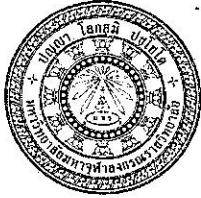
ประสานงาน :

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๓

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร ผศ.รังษี สุนทร

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมหาขออนุญาตให้ นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ในนาม

(พระมหาดนัยพัชร คมกัปปโย, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

ผู้ให้สัมภาษณ์

รศ. ศ.ดร. น.พ.

๑๗ ก.พ. ๒๕๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๓

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

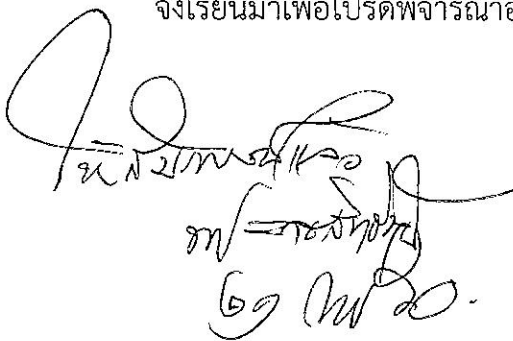
เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระราชสิทธิมนิ วิ., ดร.

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน
ระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-
interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการ
สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูล
และคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ ได้
ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์
๖๑ (นศ.)

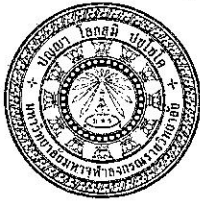

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (พรหมมุนี)

(พระมหาดินัยพัชร คมกริรปญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๓

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน
ระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-
interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการ
สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูล
และคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาขออนุญาตให้ นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ ได้
ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

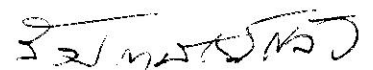
(พระมหาดนัยพัชร คมภิธรปญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

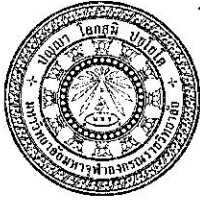
ประสานงาน :

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๓๓๗๘๖๐

๒๖ ก.พ. ๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๓

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระราชปรีดีทิพย์, ศ.ดร.

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

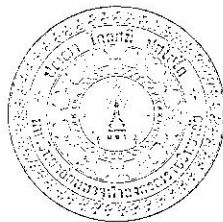
๑๕๖๖๑๑๓๓
๑๑๒๗
๑๕ ก.พ. ๖๐

๑๕๖๖๑๑๓๓
(พระมหาดนัยพัชร คมกรัณโณ, ดร.)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๓๗๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

กราบเรียน พระธรรมกิตติเมธี, ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์
 เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการ
 ค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ
 key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
 ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูล
 และคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงกราบเรียนมาขออนุญาตให้ นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ ได้
 ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเมตตาอนุเคราะห์ และขอกราบขอบพระคุณในความเมตตา
 มา ณ โอกาสนี้

๑๗ ม.ค. ๒๕๖๐

 (พระธรรมกิตติเมธี)

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระมหาดนัยพัชร คมภีรปัญญา, ดร.)
 รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

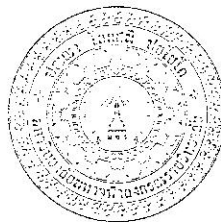
โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

กราบเรียน พระมหาโพธิ์วงศาจารย์ เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์
 เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการ
 ค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ
 key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
 ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูล
 และคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงกราบเรียนมาขออนุญาตให้ นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ ได้
 ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเมตตาอนุเคราะห์ และขอกราบขอบพระคุณในความเมตตา
 มา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(Signature of the student)
(Signature of the Dean)
 ๒๐๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

(Signature of the Dean)
 (พระมหาตนิยพัชร คมภีรปญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

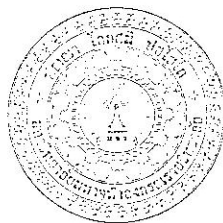
โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๓๗๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์
 เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการ
 ค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ
 key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
 ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูล
 และคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาขออนุญาตให้ นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ ได้
 ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเจริญพรมเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

๑๕.๑.๖๐
 (พระมหาตณัฏฐ์ คมกัปปโย, ดร.)
 รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

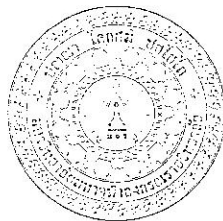
โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: gds@mku.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เจริญพร ศ.ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์
 เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการ
 ค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ
 key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
 ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูล
 และคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพราขออนุญาตให้ นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ ได้
 ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเจริญพราเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

๒๕.๙.๖๐

๒๕.๙.๖๐

(พระมหาดนัยพัชร คมภิรตปญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

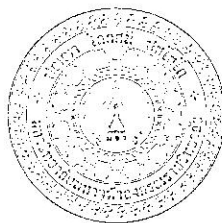
โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: gds@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เจริญพร ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์
 เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการ
 ค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ
 key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
 ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูล
 และคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมมาขออนุญาตให้ นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ ได้
 ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาดนัยพัชร คมภิระปัญโญ, ดร.)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : พระมหาธนาวุฒิ โชติธมโม โทร. ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๓๓

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร.

ด้วย นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา แบบ ๒.๑ ภาคปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๖๙ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎี
นิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการทอดกฐินสำหรับชาวพุทธไทย” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน
ระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-
interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการ
สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูล
และคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ ได้
ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป
ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์
๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

พระมหาดนัยพัชร คมภิระพลโย, ดร.
(พระมหาดนัยพัชร คมภิระพลโย, ดร.)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน :

นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์ โทร. ๐๘๗-๓๓๑๓๗๘๖

ภาคผนวก ค.

ภาพประกอบการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและ
พิธีการทอดกฐินในสังคมไทย

การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

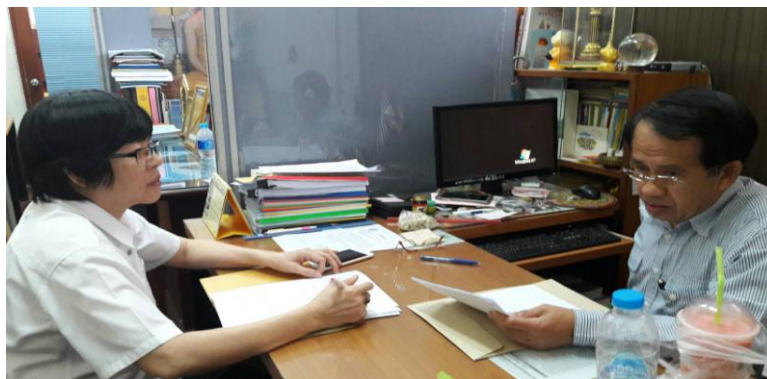

พระธรรมกิตติเมธีดร.

เจ้าคณะภาค๑๖, ๑๗, ๑๘ ธรรมยุต วัดราชาธิวาสวิหารกรุงเทพมหานคร
เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต)
เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามกรุงเทพมหานคร
เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

ผศ.รังษี สุหนต์
อาจารย์ประจำ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ
เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน สำนักงานราช-บัณฑิตยสภา
เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐

ภาพพิธีการทอดกฐิน

การถวายผ้าพระกฐินและบริวารกฐิน (กฐินหลวง)

พิธีการกรานกฐิน

กฐินหลวง ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร ประจำปี ๒๕๕๙

การตั้งองค์กฐิน (กฐินราชภัฏ) วัดราชวรินทร์ กรุงเทพมหานคร

การถวายผ้ากฐินสำเร็จรูปแก่พระสงฆ์ (องค์กรอง)

พระสงฆ์อุปโลกน์
พิธีทอดกฐินวัดราชวรินทร์ กรุงเทพมหานคร ประจำปี ๒๕๕๙

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : นางสาวสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์
- วัน เดือน ปีเกิด : วันเสาร์ที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๒
- ภูมิลำเนา : บ้านเลขที่ ๑ ซอยตากสิน ๑๙
อำเภอธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐
- การศึกษา : ปริญญาตรี สาขาบริหารธุรกิจ(การจัดการทั่วไป)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- หน้าที่ : ข้าราชการบำนาญ